Chas. E. Gooch.
Mur. Coll.

Ex libris Geo. R. Carline

Oxford a.d. xiv. Kal. Aug. MCMXI.

C. H. Jeaffreson

CAII PLINII SECUNDI
HISTORIAE NATURALIS
LIBRI XXXVII.

AD

OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM

EDITI

CUM INDICE RERUM.

EDITIO STEREOTYPA.

TOMUS IV. LIB. XXIV—XXXIV.

LIPSIAE
EX OFFICINA CAROLI TAUCHNITII.
1830.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXIV.

I. Ne silvae quidem, horridiorque naturae facies, medicinis carent, sacra illa parente rerum omnium nusquam non remedia disponente homini, ut medicina fieret etiam solitudo ipsa: sed ad singula illius discordiae atque concordiae miraculis occursantibus. Quercus et olea tam pertinaci odio dissident, ut altera in alterius scrobe depactae moriantur: quercus vero et iuxta nucem iuglandem. Pernicialia et brassicae cum vite odia: ipsum olus, quo vitis fugatur, adversum cyclamino et origano arescit. Quin et annosas iam, et quae sternantur arbores, difficilius caedi, ac celerius inarescere tradunt, si prius manu, quam ferro, attingantur. Pomorum onera a iumentis statim sentiri: ac nisi prius ostendantur his, quamvis pauca portent, sudare illico. Ferulae asinis gratissimo sunt in pabulo, ceteris vero iumentis praesentaneo veneno: qua de causa id animal Libero Patri assignatur, cui et ferula. Surdis etiam rerum sua cuique sunt venena, ac minimis quoque. Philyra coci et polline nimium salem cibi eximunt.

Praedulcium fastidium sal temperat. Nitrosae aut amarae aquae, polenta addita mitigantur, ut intra duas horas bibi possint. Qua de causa et in saccos vinarios additur polenta. Similis vis Rhodiae cretae, et argillae nostrati. Concordia valent, cum pix oleo extrahitur, quando utrumque pinguis naturae est. Oleum solum calci miscetur, quando utrumque aquas odit. Gummi aceto facilius eluitur, atramentum aqua. Innumera praeterea alia, quae suis locis dicentur assidue.

Hinc nata medicina. Haec sola naturae placuerat esse remedia parata vulgo, inventu facilia, ac sine impendio, et quibus vivimus. Postea fraudes hominum et ingeniorum capturae officinas invenere istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compositiones et mixturae inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio aestimantur: hulcerique parvo medicina a Rubro mari imputatur; cum remedia vera quotidie pauperrimus quisque coenet. Nam si ex horto petantur, aut herba vel frutex quaeratur, nulla artium vilior fiat. Ita est profecto, magnitudo populi Romani perdidit ritus, vincendoque victi sumus. Paremus externis, et una artium Imperatoribus quoque imperaverunt. Verum de his alias plura.

II. Loton herbam, itemque Aegyptiam eodem nomine, alias et Syrticam arborem, diximus suis locis. Haec lotos, quae faba Graeca appellatur a nostris, alvum baccis sistit. Ramenta ligni decocta in vino prosunt dysentericis, menstruis, vertigini, comitialibus. Cohibent et capillum. Mirum, his ramentis nihil esse amarius, fructuque dulcius. Fit et e scobe eius medicamentum, ex aqua myrti decocta, subacta, et divisa in pastillos, dysentericis utilissimum, pondere Victoriati cum aquae cyathis tribus.

III. Glans intrita duritias, quas cacoethe vocant,

cum salsa axungia sanat. Vehementiora sunt ligna, et in omnibus cortex ipse, corticique tunica subiecta. Haec decocta iuvat coeliacos. Dysentericis etiam illinitur, vel ipsa glans. Eademque resistit serpentium ictibus, rheumatismis, suppurationibus. Folia, et baccae, vel cortex, vel succus decocti prosunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte vaccino, serpentis plagae. Datur et ex vino dysentericis. Eadem et ilici vis.

IV. Coccum ilicis, vulneribus recentibus ex aceto imponitur. Epiphoris ex aqua, et oculis suffusis sanguine, instillatur. Est autem genus ex eo in Attica fere et Asia nascens, celerrime in vermiculum se mutans, quod ideo scolecion vocant, improbantque. Principalia eius genera diximus.

V. Nec pauciora gallae genera fecimus, solidam, perforatam: item albam, nigram, maiorem, minorem. Vis omnium similis. Optima Commagena. Excrescentia in corpore tollunt. Prosunt gingivis, uvae, oris exhulcerationi. Crematae et in vino exstinctae, coeliacis, dysentericis illinuntur. Paronychiis ex melle, et unguibus scabris, pterygiis, hulceribus manantibus, condylomatis, vulneribus quae phagedaenica vocantur. In vino autem decoctae auribus instillantur, oculis illinuntur: adversus eruptiones, et panos cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem sedat: item intertrigines, et ambusta. Immaturae ex his ex aceto potae, lienem consumunt. Eaedem crematae, et aceto salso exstinctae, menses sistunt, vulvasque procidentes fotu. Omnis capillos denigrat.

VI. Viscum e robore praecipuum diximus haberi, et quo conficeretur modo. Quidam contusum in aqua decoquunt, donec innatet. Quidam commanducantes acinos, exspuunt cortices. Optimum est, quod sine cortice est, quodque levissimum, extra

fulvum, intus porraceum, quo nihil est glutinosius. Emollit, discutit tumores, siccat strumas. Cum resina et cera panos mitigat omnis generis. Quidam et galbanum adiiciunt, pari pondere singulorum: eoque modo et ad vulnera utuntur. Unguium scabritias expolit, si septenis diebus solvantur, nitroque colluantur. Quidam id religione efficacius fieri putant, prima Luna collectum e robore sine ferro. Si terram non attigit, comitialibus mederi. Conceptum feminarum adiuvare, si omnino secum habeant. Hulcera commanducato impositoque efficacissime sanari.

VII. Roboris pilulae ex adipe ursino alopecias capillo replent. Cerri folia, et cortex, et glans, siccat collectiones suppurationesque: fluxiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctum eius fotu: cui et insidere expedit, siccandis adstringendisve partibus. Radix cerri adversatur scorpionibus.

VIII. Suberis cortex tritus, ex aqua calida potus, sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex vino calido, sanguinem exscreantibus magnopere laudatur.

IX. Fagi folia manducantur in gingivarum labiorumque vitiis. Calculis glandis fagineae cinis illinitur: item cum melle alopeciis.

X. Cupressi folia trita serpentium ictibus imponuntur: et capiti cum polenta, si a Sole doleat: item ramici: qua de causa et bibuntur. Testium quoque tumori cum cera illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis, et e vino ammineo subacta, pedum ac nervorum dolores sedant. Pilulae adversus serpentium ictus bibuntur, aut si eiiciatur sanguis: collectionibus illinuntur. Ramici quoque tenerae tusae cum axungia et lomento prosunt. Bibuntur ex ea-

dem causa. Parotidi et strumae cum farina imponuntur. Exprimitur succus tusis cum semine, qui mixtus oleo caliginem oculorum aufert. Item Victoriati pondere in vino potus illitusque, cum fico sicca pingui, exemtis granis, vitia testium sanat, tumores discutit: et cum fermento strumas. Radix cum foliis trita potaque, vesicae et stranguriae medetur: et contra phalangia. Ramenta pota menses cient, scorpionum ictibus adversantur.

XI. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quae cedria vocatur, dentium doloribus utilissimam. Frangit enim eos et extrahit: dolores sedat. Cedri succus ex ea quomodo fieret, diximus, magni ad lumina usus, ni capiti dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta aevis servat, viventia corrumpit: mira differentia, cum vitam auferat spirantibus, defunctisque pro vita sit. Vestes quoque corrumpit, et animalia necat. Ob hoc non censeam in anginis hoc remedio utendum: neque in cruditatibus, quod suasere aliqui, gustu. Dentes quoque colluere ex aceto in dolore timuerim, vel gravitati aut vermibus auriuminstillare. Portentum est, quod tradunt, abortivum fieri in Venere, ante perfusa virilitate. Phthiriases perungere eo non dubitaverim, item porrigines. Suadent et contra venenum leporis marini bibere in passo. Facilius in elephantiasi illinatur. Et hulcera sordida et excrescentia in iis auctores quidam, et oculorum albugines caliginesque inunxere eo: et contra pulmonis hulcera cyathum eius sorbere iusserunt: item adversus taenias. Fit ex eo et oleum, quod pisselaeon vocant, vehementioris ad omnia eadem usus. Cedri scobe serpentes fugari certum est: item baccis tritis cum oleo, si qui perungantur.

XII. Cedrides, hoc est, fructus cedri, tussim sanant, urinam cient, alvum sistunt: utiles ruptis,

convulsis, spasticis, stranguriae, vulvis, admoti: contra lepores marinos, eademque quae supra: collectionibus, inflammationibusque.

XIII. De galbano diximus. Neque humidum neque aridum probatur, sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim veterem, suspiria, rupta, convulsa. Imponitur ischiadicis, lateris doloribus, panis, furunculis, corpori ab ossibus recedenti, strumis, articulorum nodis, dentium quoque doloribus. Illinitur et cum melle capitis hulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo, aut nardo. Odore comitialibus subvenit, et vulva strangulante, et in stomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit appositu vel suffitu: item ramis ellebori circumlitum atque subiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt et perunctos galbano, Medetur et a scorpione percussis. Bibitur et in difficili partu fabae magnitudine in vini cyatho: vulvasque conversas corrigit. Cum myrrha autem et in vino mortuos partus extrahit. Adversatur et venenis, maxime toxicis, cum myrrha, et in vino. Serpentes oleo et spondylio mixto tactu necat. Nocere urinae existimatur.

XIV. Similis Hammoniaci natura atque lacrimae, probandae, ut diximus: mollit, calefacit, discutit, dissolvit. Claritati visus in collyriis convenit. Pruritum, cicatrices, albugines oculorum tollit. Dentium dolores sedat, efficacius accensum. Prodest dyspnoicis, pleuriticis, pulmonibus, vesicis, urinae cruentae, lieni, ischiadicis potum. Sic et alvum solvit. Articulis et podagrae cum pari pondere picis aut cerae et rosaceo coctum. Maturat panos, extrahit clavos cum melle. Sic et duritias emollit. Lieni cum aceto et cera Cypria, vel rosaceo, efficacissime imponitur. Lassitudines perungi cum aceto et oleo, exiguoque nitro, utile est.

XV. Et styracis naturam in peregrinis arboribus exposuimus. Placet praeter illa quae diximus, maxime pinguis, purus, albicantibus fragmentis. Medetur tussi, faucibus, pectoris vitiis, vulvae praeclusae, duritieve laboranti. Ciet menses potu, apposituve, alvum mollit. Invenio potu modico tristitiam animi resolvi, largiore contrahi. Sonitus aurium emendat infusu: strumas illitu, nervorumque nodos. Adversatur venenis, quae frigore nocent: ideo et cicutae.

XVI. Spondylion una demonstratum, infunditur capitibus phreneticorum, et lethargicorum: item capitis doloribus longis. Cum oleo vetere bibitur, et in iocinerum vitiis, morbo regio, comitialibus, orthopnoicis, vulvarum strangulatione, quibus et suffitu prodest. Alvum mollit. Illinitur hulceribus serpentibus cum ruta. Flos auribus purulentis efficaciter infunditur. Sed succus cum exprimitur, integendus est, quoniam mire appetitur a muscis et similibus. Radix derasa, et in fistulas coniecta, callum earum erodit. Auribus quoque instillatur cum succo. Datur et ipsa contra morbum regium, et in iocineris vitio, et vulvarum. Capillos crispos facit peruncto capite.

XVII. Sphagnos, sive sphacos, sive bryon, et in Gallia, ut indicavimus, nascitur, vulvis decocto insidentium utilis: item genibus et feminum tumoribus, mixtus nasturtio, et aqua salsa tritus. Cum vino autem ac resina sicca potus, urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit, cum vino et iuniperis tritus et potus.

XVIII. Terebinthi folia et radix collectionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in vino, et contra difficultatem urinae. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat.

XIX. Piceae, et laricis folia trita, et in aceto decocta, dentium dolori prosunt. Cinis corticum, intertrigini et ambustis. Potus alvum sistit, urinam movet. Suffitu vulvas corrigit. Piceae folia privatim iocineri utilia sunt, drachmae pondere in aqua mulsa pota. Silvas eas dumtaxat, quae picis resinaeque gratia radantur, utilissimas esse phthisicis, aut qui longa aegritudine non recolligant vires, satis constat: et illum caeli aera plus ita, quam navigationem Aegyptiam, proficere, plus quam lactis herbidos per montium aestiva potus.

XX. Chamaepitys Latine abiga vocatur propter abortus, ab aliis thus terrae: cubitalibus ramis, flore pinus et odore. Altera brevior, et incurvae similis. Tertia eodem odore, et ideo nomine quoque, parvula, cauliculo crassitudine digitali, foliis scabris, exilibus, albis, in petris nascens. Omnes herbae, sed propter cognationem nominis non differendae. Prosunt adversus scorpionum ictus. Item iocineri illitae cum palmis, aut cotoneis. Renibus et vesicae, decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoque regio, et urinae difficultatibus, ex aqua decoctae bibuntur. Novissima contra serpentes valet cum melle. Sic et apposita vulvas purgat. Sanguinem densatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea, peculiariter renibus utilis. Fiunt ex ea et hydropicis pilulae, cum fico alvum trahentes. Lumborum dolorem Victoriati pondere in vino finit, et tussim recentem. Mortuos partus, ex aceto cocta, et pota, eiicere protinus dicitur.

XXI. Cum honore et pityusa simili de causa dicetur, quam quidam in tithymali genere numerant. Frutex est similis piceae, flore parvo purpureo. Bilem et pituitam per alvum detrahit radix, decocti hemina: aut seminis ligula in balanis. Folia in aceto decocta, furfures cutis emendant: mammas quo-

que mixto rutae decocto, et tormina, et serpentium ictus, et in totum collectiones incipientes.

XXII. Resinam e supra dictis arboribus gigni docuimus, et genera eius et nationes in ratione vini, ac postea in arboribus. Summae species duae: sicca, et liquida. Sicca e pinu et picea fit: liquida e terebintho, larice, lentisco, cupresso. Nam et eae ferunt in Asia et Syria. Falluntur qui eandem putant esse, e picea atque larice. Picea enim pinguem, et thuris modo succosam fundit: larix gracilem, ac mellei liquoris, virus redolentem. Medici liquida raro utuntur, et in ovo fere: e larice propter tussim hulceraque viscerum: nec pinea magnopere in usu: ceteris non nisi coctis. Et coquendi genera satis demonstravimus.

In arborum differentia placet terebinthina, odoratissima atque levissima: nationum, Cypria et Syriaca: utraque mellis Attici colore: sed Cypria carnosior, sicciorque. In sicco genere quaerunt ut sit candida, pura, perlucida. In omni autem, ut montana potius, quam campestris: item Aquilonia potius, quam ab alio vento. Resolvitur resina ad vulnerum usus et malagmata, oleo: in potiones, amygdalis amaris. Natura in medendo contrahere vulnera, purgare, discutere collectiones: item pectoris vitia, terebinthina. Illinitur eadem calida membrorum doloribus, spasticisque in Sole. Illinitur et totis corporibus, mangonum maxime cura, ad gracilitatem emendandam, spatiis ita laxantium cutem per singula membra, capacioraque ciborum facienda corpora. Proximum locum obtinet e lentisco. Inest ei vis adstringendi. Movet et ante ceteras urinam. Reliquae ventrem molliunt, cruda concoquunt, tussim veterem sedant, vulvae onera extrahunt etiam suffitae. Privatim adversantur visco. Panos et similia, cum sevo taurino et melle sanant. Palpebras

lentiscina commodissime replicat. Fractis quoque utilissima, et auribus purulentis: item in pruritu genitalium. Pinea capitis vulneribus optime medetur.

XXIII. Pix quoque unde et quibus conficeretur modis, indicavimus: et eius duo genera, spissum, liquidumque. Spissarum utilissima medicinae Brutia, quoniam pinguissima et resinosissima utrasque praebet utilitates: ob id magis rutila, quam ceterae. Id enim quod in hoc adiiciunt, e mascula arbore meliorem esse, non arbitror posse intelligi. Picis natura excalfacit, explet. Adversatur privatim cerastae morsibus cum polenta: item anginae cum melle, distillationibus et sternutamentis a pituita. Auribus infunditur cum rosaceo: illinitur cum cera. Sanat lichenas, alvum solvit, exscreationes pectoris adiuvat ecligmate, aut illita tonsillis cum melle. Sic et hulcera purgat, explet. Cum uva passa et axungia, carbunculos purgat, et putrescentia hulcera: quae vero serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure. Phthisicis etiam cyathi mensura quidam dederunt, et contra veterem tussim. Rhagadas sedis et pedum, panosque, et ungues scabros emendat: vulvae duritias et conversiones, odore: item lethargicos. Strumas item cum farina hordeacea, et pueri impubis urina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice utuntur. Ad mulierum mammas Brutia, ex vino subfervefacta cum polline farraceo, quam calidissimis impositis.

XXIV. Liquida pix, oleumque quod pisselaeon vocant, quemadmodum fieret, diximus. Quidam iterum decoquunt, et vocant palimpissam. Liquida anginae perunguntur intus, et uva. Ad aurium dolores, claritatem oculorum, oris circumlitiones, suspiriosos, vulvas, tussim veterem, et crebras exscreationes pectoris, spasmos, tremores, opisthotonos,

paralyses, nervorum dolores. Praestantissimum ad canum et iumentorum scabiem.

XXV. Est et pissasphaltos, mixta bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro. Quidam ipsi miscent, praecipuum ad scabiem pecorum remedium, aut si foetus mammas laeserit. Maturum optimum ex eo, quod cum fervet, innatat.

XXVI. Zopissam eradi navibus diximus cera marino sale macerata. Optima haec a tirocinio navium. Additur autem in malagmata ad discutiendas collectiones.

XXVII. Teda decocta in aceto, dentium dolores efficaciter colluunt.

XXVIII. Lentisci ex arbore, et semen, et cortex, et lacrima, urinam cient, alvum sistunt. Decoctum eorum hulcera quae serpunt, fotu. Illinitur in humidis, et igni sacro: gingivas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur: mobiles decocto colluuntur. Capillum tingunt. Lacrima sedis vitiis prodest, cum quid siccari excalfierive opus sit. Decoctum et e lacrima stomacho utile, ructum et urinam movens: quod et capitis doloribus cum polenta illinitur. Folia tenera oculis inflammatis illinuntur. Item mastiche lentisci replicandis palpebris, et ad extendendam cutem in facie, et smegmata, adhibetur: et sanguinem reiicientibus, tussi veteri: et ad omnia quae Hammoniaci vis. Medetur et attritis partibus, sive oleo e semine eius facto ceraeque mixto, sive foliis, ex oleo decoctis, sive cum aqua virilia foveantur. Scio Democratem medicum in valetudine Considiae M. Servilii consularis filiae, omnem curationem austeram recusantis, diu efficaciter usum lacte caprarum, quas lentisco pascebat.

XXIX. Platani adversantur vespertilionibus. Pilulae earum in vino potae denariorum quatuor pondere, omnibus serpentium et scorpionum venenis me-

dentur: item ambustis. Tusae autem cum aceto acri, magisque scillite, sanguinem omnem sistunt. Et lentiginem, et carcinomata, melaniasque veteres, addito melle emendant. Folia et cortex illinuntur collectionibus et suppurationibus, et decoctum eorum. Corticis autem in aceto, dentium remedium est: foliorum tenerrima in vino albo decocta, oculorum. Lanugo foliorum, et auribus et oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni vel frigore. Cortex e vino scorpionum ictus restinguit.

XXX. Fraxinus quam vim adversus serpentes haberet, indicavimus. Semen foliis eius inest, quo medentur iocineris et lateris doloribus in vino: aquam quae subit cutem, extrahunt. Corpus obesum levant onere, sensim ad maciem reducentes, iisdem foliis cum vino tritis ad virium portionem: ita ut puero quinque folia tribus cyathis diluantur, robustioribus septem folia, quinis cyathis vini. Non omittendum, ramenta eius et scobem a quibusdam cavenda praedici.

XXXI. Aceris radix contusa e vino iocineris doloribus efficacissime imponitur.

XXXII. Populi albae uvarum in unguentis usum exposuimus. Cortex potus ischiadicis et stranguriae prodest. Foliorum succus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur. Populus nigra efficacissima habetur, quae in Creta nascitur. Comitialibus semen ex aceto utile. Fundit illa et resinam exiguam, qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. Humor e cavis populi nigrae effluens, verrucas, papulasque ex attritu ortas tollit. Populi ferunt et in foliis guttam, ex qua apes propolim faciunt. Gutta aeque propoli ex aqua efficax.

XXXIII. Ulmi et folia, et cortex, et rami, vim habent spissandi, et vulnera contrahendi. Corticis

utique interior tilia lepras sedat, et folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aquae frigidae alvum purgat, pituitasque, et aquas privatim trahit. Imponitur et collectionibus lacrima, et vulneribus, et ambustis, quae decocto fovere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens, cuti nitorem inducit, faciemque gratiorem praestat. Cauliculi foliorum primi, vino decocti, tumores sanant, extrahuntque per fistulas. Idem praestant et tiliae corticis. Multi corticem commanducatum vulneribus utilissimum putant: folia trita aqua aspersa pedum tumori. Humor quoque e medulla, uti diximus, castratae arboris effluens, capillum reddit capiti illitus, defluentesque continet.

XXXIV. Arbor tilia leniter tusa ad eadem fere utilis est, atque oleaster. Folia autem tantum in usu, et ad infantium hulcera in ore commanducata: decocta urinam cient: menses sistunt illita: sanguinem pota detrahunt.

XXXV. Sambucus habet alterum genus magis silvestre, quod Graeci chamaeacten, alii helion vocant, multo brevius. Utriusque decoctum in vino veteri foliorum, vel seminis, vel radicis, ad cyathos binos potum, stomacho inutile est, alvo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationem, maxime recentis ambusti: et canis morsum cum polenta mollissimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiones, privatimque membranae, quae circa cerebrum est, lenit infusus. Acini eius infirmiores, quam reliqua, tingunt capillum. Poti acetabuli mensura, urinam movent. Foliorum mollissima ex oleo et sale eduntur, ad pituitam bilemque detrahendam. Ad omnia efficacior, quae minor. Radicis eius in vino decoctae duo cyathi poti. hydropicos exinaniunt: vulvas emolliunt, has et foliorum decoctum insidentium. Caules teneri mitioris sambuci, in patinis co-

cti, alvum solvunt. Resistunt folia et serpentium ictibus in vino pota. Podagricis cum sevo hircino vehementer prosunt cauliculi illiti. Iidemque in aqua macerantur, ut ea sparsa pulices necentur. Foliorum decocto si locus spargatur, muscae necantur Boa appellatur morbus papularum, cum rubent corpora: sambuci ramo verberatur. Cortex interior tritus, ex vino albo potus, alvum solvit.

XXXVI. Iuniperus vel ante cetera omnia excalfacit, extenuat, cedro assimilis. Et eius duo genera: altera maior, altera minor. Utraque accensa serpentes fugat. Semen stomachi, pectoris, lacteris doloribus utile. Inflationes algoresque discutit: tusses concoquit et duritias. Illitum tumores sistit: item alvum, baccis ex vino nigro potis: item ventris tumores illitis. Miscetur et antidotis oxyporis. Urinas ciet. Illinitur et oculis in epiphoris. Datur convulsis, ruptis, torminibus, vulvis, ischiadicis cum vino albo potum pilulis quaternis, aut decoctis viginti in vino. Sunt qui et perungant corpus e semine eius in serpentium metu.

XXXVII. Salicis fructus ante maturitatem in araneam abit: sed si prius colligatur, sanguinem reiicientibus prodest. Corticis e ramis primis cinis, clavum et callum aqua mixta sanat. Vitia cutis in facie emendat, magis admixto succo suo. Est autem hic trium generum. Unum arbor ipsa exsudat gummium modo. Alterum manat in plaga, cum floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine. Hic ad expurganda, quae obstent oculis: item ad spissanda quae opus sunt, ciendamque urinam, et ad omnes collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detruncatione ramorum a falce distillans. Ex his ergo aliquis cum rosaceo in calyce Punici calfactus auribus infunditur: vel folia cocta, et cum cera trita imponuntur: item podagricis. Cortice et fo-

liis in vino decoctis foveri nervos utilissimum. Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie. Folia contrita et pota intemperantiam libidinis coercent, atque in totum auferunt usum saepius sumta. Amerinae nigrae semen cum spuma argenti pari pondere, a balneo illitum, psilothrum est.

XXXVIII. Non multum a salice vitilium usu distat vitex, foliorum quoque aspectu, nisi odore gratior esset. Graeci lygon vocant, alii agnon, quoniam matronae Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes, his foliis cubitus sibi sternunt. Duo genera eius. Maior in arborem salicis modo assurgit: minor ramosa, foliis candidioribus lanuginosis. Prima album florem mittit cum purpureo, quae et candida vocatur: nigra, quae tantum purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Semen potum vini quendam saporem habet, et dicitur febres solvere: et cum unguntur oleo admixto, sudorem facere: sic et lassitudines dissolvere. Urinam cient, et menses. Caput tentant vini modo: nam et odor similis est. Inflationes pellunt in inferiora. Alvum sistunt: hydropicis, et lienibus perquam utiles. Lactis ubertatem faciunt. Adversantur venenis serpentium, maxime quae frigus inferunt. Minor efficacior ad serpentes: bibitur seminis drachma in vino vel posca aut duabus foliorum tenerrimorum. Et illinuntur utraque adversus araneorum morsus: vel perunctis tantum, suffitu quoque aut substratu fugant venenata. Ad Venerem impetus inhibent: eoque maxime phalangiis adversantur, quorum morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos tenerique cauliculi. Seminis decoctum vehementiorem capitis dolorem dissolvit fotu: et vulvam etiam suffitu vel apposito purgat: alvum cum pulegio et melle potum. Vomicas panosque difficile concoquentes, cum farina hordeacea mollit. Liche-

nas et lentigines cum aphronitro et aceto semen sanat: et oris hulcera, et eruptiones, cum melle: testium, cum butyro et foliis vitium: rhagadas sedis, cum aqua illitum: luxata, cum sale, et nitro, et cera. Et semen, et folium, additur in malagmata nervorum, et podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia, et phrenesi. Virgam qui in manu habeant, aut in cinctu, negantur intertriginem sentire.

XXXIX. Ericen Graeci vocant fruticem non multum a myrice differentem, colore rorismarini, et paene folio. Hoc adversari serpentibus tradunt.

XL. Genista quoque vinculi usum praestat. Flores apibus gratissimi. Dubito an haec sit, quam Graeci auctores sparton appellavere, cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: et numquid hanc designaverit Homerus, cum dixit navium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Africanum vel Hispanum spartum in usu, certum est: et cum sutiles fierent naves, lino tamen, non sparto, unquam sutas. Semen eius, quod Graeci eodem nomine appellant, in folliculis, phaseolorum modo, nascens, purgat ellebori vice, drachma et dimidia pota in aquae mulsae cyathis quatuor ieiunis. Rami similiter cum fronde in aceto macerati pluribus diebus, et tusi, succum dant ischiadicis utilem, cyathi unius potu. Quidam marina aqua macerare malunt, et infundere clystere. Perunguntur eodem succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriam utuntur semine. Genista tusa cum axungia, genua dolentia sanat.

XLI. Myricen, quam ericen vocat Lenaeus, similem scopis Amerinis dicit. Sanari ea carcinomata in vino decocta tritaque cum melle illita. Arbitrantur quidam hanc esse tamaricen: sed ad lienem praecipua est, si succus eius expressus in vino bibatur. Adeoque mirabilem eius antipathiam contra solum

hoc viscerum faciunt, ut affirment, si ex ea alveis factis bibant sues, sine liene inveniri. Et ideo homini quoque splenico cibum potumque dant in vasis ex ea factis. Gravis auctor in medicina, virgam ex ea defractam, ut neque terram, neque ferrum attingeret, sedare ventris dolores asseverat impositam, ita ut tunica cinctuque corpori apprimeretur. Vulgus infelicem arborem eam appellat, ut diximus, quoniam nihil ferat, nec seratur unquam.

XLII. Corinthus, et quae circa est regio, bryam vocat, eiusque duo genera facit: silvestrem plane sterilem: alteram mitiorem. Haec fert in Aegypto Syriaque etiam abundanter lignosum fructum, maiorem galla, asperum gustu, quo medici utuntur vice gallae, in compositionibus, quas antheras vocant. Et lignum autem, et flos, et folia, et cortex in eosdem usus adhibentur, quanquam remissiora. Datur sanguinem reiicientibus cortex tritus, et contra profluvia feminarum, coeliacis quoque. Idem tusus impositusque collectiones omnes inhibet. Foliis exprimitur succus ad haec eadem. Et in vino decoquuntur: ipsa vero adiecto melle gangraenis illinuntur. Decoctum eorum in vino potum, vel imposita cum rosaceo et cera sedant. Sic et epinyctidas sanant. Ad dentium dolorem auriumque, decoctum eorum salutare est: radix ad eadem similiter. Folia hoc amplius, ad ea quae serpunt imponuntur cum polenta. Semen drachmae pondere adversus phalangia et araneos bibitur. Cum altilium vero pingui furunculis imponitur. Efficax et contra serpentium ictus, praeterquam aspidum. Nec non morbo regio, phthiriasi, lendibusque, decoctum infusum prodest, abundantiamque mulierum sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest. Aiunt, si bovis castrati urinae immisceatur, in potu, vel in cibo, Venerem finiri. Carboque ex eo genere urina ea

restinctus in umbra conditur: idem cum libeat accendere, resolvitur. Magi id et ex spadonis urina fieri tradiderunt.

XLIII. Nec virga sanguinea felicior habetur. Cortex eius interior cicatrices, quae praesanavere, aperit.

XLIV. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedant. Eiusdem semen tritum, in oleo phthiriases coercet. Serpentes et hunc fruticem refugiunt: baculumque rustici ob id ex eo gerunt.

XLV. Ligustrum si eadem arbor est, quae in Oriente cypros, suos in Europa usus habet. Succus eius nervis, articulis, algoribus, folia ubique veteri hulceri cum salis mica, et oris exhulcerationibus prosunt. Acini contra phthiriasin: item contra intertrigines, foliave. Sanant et gallinaceorum pituitas acini.

XLVI. Folia alni ex ferventi aqua certissimo remedio sunt tumori.

XLVII. Ederae genera viginti demonstravimus. Natura omnium in medicina anceps. Mentem turbat, et caput purgat largius pota. Nervis intus nocet. Iisdem nervis adhibita foris prodest. Eadem natura, quae aceto, ei est. Omnia genera eius refrigerant. Urinam cient potu: capitis dolorem sedant, praecipue cerebro, continentique cerebrum membranae, utiliter mollibus impositis foliis: cum aceto et rosaceo tritis et decoctis, addito postea rosaceo oleo. Illinuntur autem fronti: et decocto eorum fovetur os, caputque perungitur. Lieni et pota et illita prosunt. Decoquuntur et contra horrores febrium, eruptionesque pituitae, aut in vino teruntur. Corymbi quoque poti vel illiti lienem sanant: iocinera autem illiti. Trahunt et menses appositi. Succus ederae taedia narium graveolentiamque emendat, praecipue albae sativae. Idem infusus naribus caput

purgat, efficacius addito nitro. Infunditur etiam purulentis auribus, aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus quoque decorem facit. Ad lienes efficacior albae est, ferro calefactus: satisque est acinos sex in vini cyathis duobus sumi. Acini quoque ex eadem alba terni, in aceto mulso poti, tineas pellunt: in qua curatione ventri quoque imposuisse eos utile est. Ederae, quam chrysocarpon appellavimus, baccis aurei coloris viginti, in vini sextario tritis, ita ut terni cyathi potentur, aquam quae cutem subierit, urina educit Erasistratus. Eiusdem acinos quinque tritos in rosaceo oleo, calefactosque in cortice Punici, instillavit dentium dolori a contraria aure. Acini, qui croci succum habent, praesumti potu a crapula tutos praestant: item sanguinem exscreantes, aut torminibus laborantes. Ederae nigrae candidiores corymbi poti, steriles etiam viros faciunt. Illinitur decocta quaecunque in vino omnium hulcerum generi, etiamsi cacoethe sint. Lacrima ederae psilothrum est, phthiriasinque tollit. Flos cuiuscunque generis trium digitorum captu, dysentericos et alvum citam emendat, in vino austero bis die potus. Et ambustis illinitur utiliter cum cera. Denigrant capillum corymbi. Radicis succus in aceto potus, contra phalangia prodest. Huius quoque ligni vase splenicos bibentes sanari invenio. Et acinos terunt, moxque comburunt, et ita illinunt ambusta, prius perfusa aqua calida. Sunt qui et incidant succi gratia, eoque utantur ad dentes erosos: frangique tradunt, proximis cera munitis, ne laedantur. Gummi etiam in edera quaerunt, quod ex aceto utilissimum dentibus promittunt.

XLVIII. Graeci vicino vocabulo cisthon appellant fruticem maiorem thymo, foliis ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus, feminae albus. Ambo prosunt dysentericis et solutionibus ventris, in

vino austero, ternis digitis flore capto, et similiter bis die poto: hulceribus veteribus et ambustis cum cera: et per se oris hulceribus. Sub his maxime nascitur hypocisthis, quam inter herbas dicemus.

XLIX. Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis ederae, coxendicibus utilis e vino potus: item lumbis. Tantam vim acini aiunt, ut sanguinem urina detrahat. Item chamaecisson appellant ederam, non attollentem se a terra. Et haec contusa in vino acetabuli mensura lieni medetur. Folia ambustis cum axungia. Smilax quoque, qui et nicophoros cognominatur, similitudinem ederae habet, tenuioribus foliis. Coronam ex eo factam impari foliorum numero, aiunt capitis doloribus mederi. Quidam duo genera smilacis dixere. Alterum immortalitati proximum, in convallibus opacis, scandentem arbores, comantibus acinorum corymbis, contra venenata omnia efficacissimis, in tantum ut acinorum succo infantibus saepe instillato, nulla postea venena nocitura sint. Alterum genus culta amare, et in his gigni, nullius effectus. Illam esse smilacem priorem, cuius lignum ad aures sonare diximus. Similem huic aliqui clematida appellaverunt, repentem per arbores, geniculatam et ipsam. Folia eius lepras purgant. Semen alvum solvit acetabuli mensura, in aquae hemina aut aqua mulsa. Datur ex eadem causa et decoctum eius.

L. Arundinis genera XXIX demonstravimus, non aliter evidentiore illa naturae vi, quam continuis his voluminibus tractamus. Siquidem arundinis radix contrita et imposita, filicis stirpem corpore extrahit: item arundinem filicis radix. Et quoniam plura genera fecimus, illa quae in Iudaea Syriaque nascitur odorum unguentorumque causa, urinam movet cum gramine aut apii semine decocta. Ciet menstrua admota. Medetur convulsis duobus obolis po-

ta, iocineri, renibus, hydropi, tussi etiam suffitu, magisque cum resina. Furfuribus hulcerumque manantibus cum myrrha decocta. Excipitur et succus eius, fitque elaterio similis. Efficacissima autem in omni arundine quae proxima radici. Efficacia et genicula. Arundo Cypria, quae donax vocatur, corticis cinere alopecias emendat: item putrescentia hulcera. Foliis eius ad extrahendos aculeos utuntur: efficacibus et contra ignes sacros, collectionesque omnes. Vulgaris arundo extractoriam vim habet, et recens tusa, non in radice tantum. Multum enim et ipsam arundinem valere tradunt. Medetur et luxatis, et spinae doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita in vino pota, Venerem concitat. Arundinum lanugo illita auribus, obtundit auditum.

LI. Cognata in Aegypto res est arundini papyrus, praecipuae utilitatis, cum inaruit, ad laxandas siccandasque fistulas, et intumescendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta quae fit ex ea, cremata, inter caustica est. Cinis eius ex vino potus somnum facit: ipsa ex aqua imposita callum sanat.

LII. Ne in Aegypto quidem nascitur ebenus, ut docuimus: nec tractamus in medicina alienos orbes: non omittetur tamen propter miraculum. Scobem eius oculis unice mederi dicunt: lignoque ad cotem trito cum passo, caliginem discutit. Ex aqua vero radice, albugines oculorum. Item tussim, pari modo dracunculi radicis adiecto cum melle. Ebenum medici et inter erodentia assumunt.

LIII. Rhododendros ne nomen quidem apud nos invenit Latinum: rhododaphnen vocant, aut nerium. Mirum, folia eius quadrupedum venenum esse, homini vero contra serpentes praesidium, ruta addita

e vino pota. Pecus etiam, et caprae, si aquam biberint, in qua folia ea maduerint, mori dicuntur.

LIV. Nec rhus Latinum nomen habet, cum in usum pluribus modis veniat. Nam et herba est silvestris, foliis myrti, cauliculis brevibus, quae tineas pellit: et frutex coriarius appellatur, subrutilus, cubitalis, crassitudine digitali: cuius aridis foliis, ut malicorio, coria perficiuntur. Medici autem rhoicis utuntur ad contusa: item coeliacos, et sedis hulcera, aut quae phagedaenas vocant, trita cum melle, et illita cum aceto. Decoctum eorum instillatur auribus purulentis. Fit et stomatice decoctis ramis ad eadem, quae ex moris: sed efficacior admixto alumine. Illinitur eadem hydropicorum tumori.

LV. Rhus, qui erythros appellatur, semen est huius fruticis. Vim habet adstringendi refrigerandique. Aspergitur pro sale obsoniis. Alvos solvit, omnesque carnes cum silphio suaviores facit. Hulceribus medetur manantibus cum melle: asperitati linguae, percussis, lividis, desquamatis eodem modo. Capitis hulcera ad cicatricem celerrime perducit: et feminarum abundantiam sistit cibo.

LVI. Alia res erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant, nos rubiam, qua tinguntur lanae, pellesque perficiuntur: in medicina urinam ciet: morbum regium sanat ex aqua mulsa, et lichenas ex aceto illita: et ischiadicos, et paralyticos, ita ut bibentes laventur quotidie. Radix semenque trahunt menses, alvum sistunt, et collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum foliis imponuntur. Folia et capillum inficiunt. Invenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiamsi adalligatus spectetur tantum.

LVII. Distat ab eo, qui alysson vocatur, foliis tantum et ramis minoribus: nomen accepit, quod a cane morsos rabiem sentire non patitur, potus ex ace-

to adalligatusque. Mirum est quod additur, saniem conspecto omnino frutice eo siccari.

LVIII. Tingentibus et radicula lanas praeparat, quam struthion a Graecis vocari diximus. Medetur morbo regio et ipsa decocto eius poto: item pectoris vitiis. Urinam ciet, alvum solvit, et vulvas purgat. Quamobrem aureum poculum medici vocant. Ea et ex melle prodest magnifice ad tussim, orthopnoeae cochlearis mensura. Cum polenta vero et aceto lepras tollit. Eadem cum panace et capparis radice calculos frangit, pellitque. Panos discutit, cum farina hordeacea et vino decocta. Miscetur et malagmatis, et collyriis, claritatis causa: sternutamento utilis inter pauca: lieni quoque ac iocineri. Eadem pota denarii unius pondere ex mulsa aqua, suspiriosos sanat.

Sic et pleuriticos, et omnes lateris dolores, apocyni semen ex aqua. Frutex est folio ederae, molliore tamen, et minus longis viticulis, semine acuto, diviso, lanuginoso, gravi odore. Canes et omnes quadrupedes necat in cibo datum.

LIX. Est et rosmarinum. Duo genera eius. Alterum sterile, alterum cui et caulis, et semen resinaceum, quod cachrys vocatur. Foliis odor thuris. Radix vulnera sanat viridis imposita, et sedis procidentia, condylomata, et haemorrhoidas. Succus et fruticis et radicis morbum regium, et ea quae repurganda sunt. Oculorum aciem exacuit. Semen ad vetera pectoris vitia datur potui. Et ad vulvas cum vino et pipere. Menses adiuvat. Podagris illinitur cum aerina farina. Purgat etiam lentigines, et quae excalfacienda sunt, aut cum sudor quaerendus, illitum: item convulsis. Auget et lac in vino potum: item radix. Ipsa herba strumis cum aceto illinitur: ad tussim cum melle prodest.

LX. Cachrys multa genera habet, ut diximus. Sed

haec, quae ex rore supra dicto nascitur, si fricetur, resinosa est. Adversatur venenis et venenatis, praeterquam anguibus. Sudores movet, tormina discutit, lactis ubertatem facit.

LXI. Herba Sabina, brathy appellata a Graecis, duorum generum est: altera tamarici similis folio, altera cupresso. Quare quidam Creticam cupressum dixerunt. A multis in suffitus pro thure assumitur: in medicamentis vero duplicato pondere eosdem effectus habere, quos cinnamum, traditur. Collectiones minuit, et nomas compescit. Illita hulcera purgat. Partus emortuos apposita extrahit, et suffitu. Illinitur igni sacro et carbunculis. Cum melle et vino pota, regio morbo medetur. Gallinacei generis pituitas fumo eius herbae sanari tradunt.

LXII. Similis herbae huic Sabinae est selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu per tunicam, qua sinistra exuitur velut a furante, candida veste vestito, pureque lotis nudis pedibus, sacro facto prius quam legatur, pane vinoque. Fertur in mappa nova. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidae Gallorum, et contra omnia oculorum vitia fumum eius prodesse.

LXIII. Iidem samolum herbam nominavere nascentem in humidis: et hanc sinistra manu legi a ieiunis contra morbos suum boumque, nec respicere legentem: nec alibi, quam in canali, deponere, ibique conterere poturis.

LXIV. Gummium genera diximus. Ex his maiores effectus melioris cuiusque erunt. Dentibus inutiles sunt. Sanguinem coagulant, et ideo reiicientibus sanguinem prosunt: item ambustis, arteriae vitiis. Inutilem urinam cient, amaritudines hebetant adstrictis ceteris. Quae ex amygdala amara est, spissandique viribus efficacior, habet excalfactorias vires. Praeponuntur autem prunorum, et cerasorum,

ac vitium. Siccant illitae et adstringunt: ex aceto vero infantium lichenas sanant. Prosunt et tussi veteri, quatuor obolis in mixto potis. Creduntur et colorem gratiorem facere, ciborumque appetentiam, et calculosis prodesse cum passo potae. Oculorum et vulnerum utilitatibus maxime conveniunt.

LXV. Spinae Aegyptiae, sive Arabicae, laudes in odorum loco diximus: et ipsa spissat stringitque distillationes omnes, et sanguinis exscreationes, mensiumque abundantiam, etiamnum radice valentior.

LXVI. Spinae albae semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita, capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa, quam Graeci acanthion vocant, minoribus multo foliis, aculeatis per extremitates, et araneosa lanugine obductis: qua collecta, etiam vestes quaedam bombycinis similes fiunt in Oriente. Ipsa folia vel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

LXVII. Est et acacia e spina. Fit in Aegypto alba nigraque arbore, item viridi, sed longe melior e prioribus. Fit et in Galatia tenerrima, spinosiore arbore. Semen omnium lenticulae simile: minore est tantum et grano et folliculo. Colligitur autumno: ante collectum nimio validius. Spissatur succus ex folliculis aqua caelesti perfusis: mox in pila tusis exprimitur organis: tunc densatur in Sole mortariis in pastillos. Fit et ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus et Galaticae acaciae nigerrimus improbatur: item qui valde rufus. Purpurea aut leucophaea, et quae facillime diluitur, vi summa ad spissandum refrigerandumque est, oculorum medicamentis ante alias utiles. Lavantur in eos usus pastilli ab aliis, torrentur ab aliis. Capillum tingunt. Sanant ignem sacrum, hulcera quae serpunt, et humida vitia corporis, collectiones, articulos contusos, pernio-

nes, pterygia. Abundantiam mensium in feminis sistunt, vulvamque, et sedem, procidentes Item oculos, oris vitia, et genitalium.

LXVIII. Vulgaris quoque haec spina, ex qua cortinae fulloniae implentur, radicis usus habet. Per Hispanias quidem multi, et inter odores, et ad unguenta utuntur illa, aspalathum vocantes. Est sine dubio hoc nomine spina silvestris in Oriente, ut diximus, candida, magnitudine arboris iustae.

LXIX. Sed et frutex humilior, aeque spinosus, in Nisyro, et Rhodiorum insulis, quem alii erysisceptrum, alii adipsatheon, sive diacheton vocant. Optimus, qui minime ferulaceus, rubens, et in purpuram vergens, detracto cortice. Nascitur pluribus locis, sed non ubique odoratus. Quam vim haberet caelesti arcu in eum innixo, diximus. Sanat tetra oris hulcera et ozaenas, genitalia exhulcerata aut carbunculantia: item rhagadia: inflationes potu discutit, et strangurias. Cortex sanguinem reddentibus medetur. Decoctum eius alvum sistit. Similia praestare silvestrem quoque putant.

LXX. Spina est appendix appellata, quoniam baccae puniceo colore in ea appendices vocantur. Hae crudae per se, et aridae in vino decoctae, alvum citam, ac tormina compescunt. Pyracanthae baccae contra serpentium ictus bibuntur.

LXXI. Paliurus quoque spinae genus est. Semen eius Afri zuram vocant, contra scorpiones efficacissimum: item calculosis et tussi. Folia adstrictoriam vim habent. Radix discutit panos, collectiones, vomicas: urinas trahit pota. Decoctum eius potum in vino alvum sistit: serpentibus adversatur. Radix praecipue datur in vino.

LXXII. Agrifolia contusa addito sale, articulorum morbis prosunt: baccae purgationi feminarum, coeliacis, dysentericis, ac cholericis. In vino potae al-

vum sistunt. Radix decocta et illita extrahit infixa corpori. Utilissima est et luxatis, tumoribusque. Aquifolia arbor in domo aut villa sata, veneficia arcet. Flore eius aquam glaciari Pythagoras tradit: item baculum ex ea factum, in quodvis animal emissum, etiamsi citra ceciderit defectu mittentis, ipsum per sese recubitu propius adlabi: tam praecipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat.

LXXIII. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura, ideoque et mora his, hoc est, vel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi, adstringendique: gingivis, tonsillis, genitalibus accommodatissimi. Adversantur serpentium sceleratissimis, haemorrhoidi et presteri, flos, aut mora. Scorpionum vulnera sine collectionum periculo inungunt, urinam cient. Caules eorum tunduntur teneri, exprimitur succus, mox Sole cogitur in crassitudinem mellis, singulari remedio contra mala oris, oculorumque, sanguinem exscreantes, anginas, vulvas, sedes, coeliacos, potus aut illitus. Oris quidem vitiis etiam folia commanducata prosunt, et hulceribus manantibus, aut quibuscunque in capite illinuntur. Cardiacis vel sic per se imponuntur a mamma sinistra: item stomachi doloribus, oculisque procidentibus. Instillatur succus eorum et auribus. Sanat condylomata cum rosaceo cerato. Cauliculorum ex vino decoctum uvae praesentaneum remedium est. Iidem per se in cibo sumti cymae modo, aut decocti in vino austero, labantes dentes firmant. Alvum sistunt, et profluvia sanguinis: dysentericis prosunt. Siccantur in umbra, ut cinis crematorum uvam reprimat. Folia quoque arefacta et contusa, iumentorum hulceribus utilia traduntur. Mora, quae in his nascuntur, vel efficaciorem stomaticen praebuerint, quam sativa morus. Eadem compositione, vel cum hypocisthide tantum et melle bibuntur in cholera, et a cardiacis, et contra

araneos. Inter medicamenta, quae styptica vocant, nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in vino ad tertias partes, ut colluantur eo oris hulcera, et sedis foveantur: tantaque vis est, ut spongiae ipsae lapidescant.

LXXIV. Alterum genus rubi est, in quo rosa nascitur. Gignit pilulam castaneae similem, praecipuo remedio calculosis. Alia est cynorrhoda, quam proximo dicemus volumine. Cynosbaton alii cynospaston, alii nevrospaston vocant: folium habet vestigio hominis simile. Fert et uvam nigram, in cuius acino nervum habet, unde nevrospastos dicitur. Alia est a cappari, quam medici cynosbaton appellaverunt. Huius thyrsus ad remedia splenis et inflationes, conditus ex aceto manditur. Nervus eius cum mastiche Chia commanducatus os purgat.

Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per messes colligitur. Candidus pleuriticis praecipuus ex vino potus, item coeliacis. Radix ad tertias decocta, alvum sistit, et sanguinem: item dentes collutos decocto. Eodem succo foventur sedis atque genitalium hulcera. Cinis e radice deprimit uvam.

LXXV. Idaeus rubus appellatus est, quoniam in Ida non alius nascitur. Est autem tenerior ac minor, rarioribus calamis innocentioribusque, sub arborum umbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur, et ignibus sacris: stomachicisque ex aqua bibendus datur. Cetera eadem praestat, quae supra dicta.

LXXVI. Inter genera ruborum rhamnos appellatur a Graecis, candidior et fruticosior. Is floret, ramos spargens rectis aculeis, non, ut ceteri, aduncis: foliis maioribus. Alterum genus est silvestre, nigrius, et quadamtenus rubens. Fert veluti folliculos.

Huius radice decocta in aqua fit medicamentum, quod vocatur Lycium. Semen secundas trahit. Alter ille candidior adstringit magis, refrigerat, collectionibus et vulneribus accommodatior. Folia utriusque et cruda et decocta illinuntur cum oleo.

LXXVII. Lycium praestantius e spina fieri tradunt, quam et pyxacanthon Chironiam vocant, quales in Indicis arboribus diximus, quoniam longe praestantissimum existimatur Indicum. Coquuntur in aqua tusi rami, radicesque, summae amaritudinis, aereo vase per triduum, iterumque exemto ligno, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis, etiam amurca, ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidam oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat, et psoras sanat, erosos angulos oculorum, veteresque fluxiones, aures purulentas, tonsillas, gingivas, tussim, sanguinis exscreationes, fabae magnitudine devoratum: aut si ex vulneribus fluat, illitum: rhagadas, genitalium hulcera, attritus, hulcera recentia, et serpentia, ac putrescentia. In naribus clavos, suppurationes. Bibitur et a mulieribus in lacte contra profluvia. Indici differentia, glebis extrinsecus nigris, intus rufis, cum fregeris, cito nigrescentibus. Adstringit vehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utile est, sed praecipue ad genitalia.

LXXVIII. Sunt qui et sarcocollam spinae lacrimam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem, gummosam. Cum vino tusa sistit fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate et haec maxime nigrescit: melior, quo candidior.

LXXIX. Unum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum, quod oporicen vocant. Fit ad dysentericos stomachique vitia, in congio musti albi, lento vapore decoctis cotoneis quinque cum suis seminibus, Punicis totidem, sorborum sextario,

et pari mensura eius quod rhun Syriacon vocant, croci semuncia. Coquitur usque ad crassitudinem mellis.

LXXX. His subtexemus ea, quae Graeci communicatione nominum in ambiguo fecere, anne arborum essent.

Chamaedrys herba est, quae Latine trixago dicitur. Aliqui eam chamaeropem, alii Teucrion appellavere. Folia habet magnitudine mentae, colore et divisura quercus. Alii serratam, et ab ea serram inventam esse dixere, flore paene purpureo. Carpitur praegnans succo in petrosis, adversus serpentium venena potu illituque efficacissima: item stomacho, tussi vetustae, pituitae in gula cohaerescenti, ruptis, convulsis, lateris doloribus. Lienem consumit, urinam et menses ciet. Ob id incipientibus hydropicis efficax, manualibus scopis eius in tribus heminis aquae decoctae usque ad tertias. Faciunt et pastillos, terentes eam ex aqua, ad supra dicta. Sanat et vomicas, et vetera hulcera, vel sordida cum melle. Fit et vinum ex ea pectoris vitiis. Foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctione.

LXXXI. Chamaedaphne unico ramulo est, cubitali fere: folia tenuiora lauri folio. Semen rubens adnixum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat: ad tormina cum vino bibitur. Menses succus eius, et urinam ciet potu, partusque difficiles in lana appositus.

LXXXII. Chamelaea similitudinem foliorum oleae habet. Sunt autem amara, odorata, in petrosis, palmum altitudine non excedente. Alvum purgat: detrahit pituitam bilemque: foliis in duabus absinthii partibus decoctis, succoque eo cum melle poto. Foliis impositis et hulcera purgantur. Aiunt, si quis ante Solis ortum eam capiat, dicatque ad albugines

oculorum se capere, adalligata discuti id vitium: quoquo modo vero collectam iumentorum pecorumque oculis salutarem esse.

LXXXIII. Chamaesyce lentis folia habet, nihil se attollentia, in aridis petrosisque nascens. Claritati oculorum, et contra suffusiones utilissima, et cicatrices, caligines, nubeculas in vino cocta, inuncta. Vulvae dolores sedat apposita in linteolo. Tollit et verrucas omnium generum illita. Prodest et orthopnoicis.

LXXXIV. Chamaecissos spicata est tritici modo, ramulis quinis fere, foliosa: cum floret, existimari potest alba viola, radice tenui: cuius bibunt ischiadici folia tribus obolis, in vini cyathis duobus VII diebus, admodum amara potione.

LXXXV. Chamaeleucen apud nos farfarum, sive farfugium vocant. Nascitur secus fluvios, folio populi, sed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupressi, atque is nidor per infurnibulum imbibitur in vetere tussi.

LXXXVI. Chamaepeuce larici foliis similis, lumborum et spinae doloribus propria est.

Chamaecyparissos herba ex vino pota contra venena serpentium omnium scorpionumque pollet.

Ampeloprason in vinetis nascitur, foliis porri, ructu gravis. Contra serpentium ictus efficax. Urinam et menses ciet: eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum impositumque. Datur et a partu mulieribus, et contra canis morsum.

Ea quoque quae stachys vocatur, porri similitudinem habet, longioribus foliis pluribusque, et odoris iucundi, colorisque in luteum inclinati. Pellit menstrua.

LXXXVII. Clinopodion, alii cleonicion, alii zopyron, alii ocymoides appellant, serpyllo similem, surculosam, palmi altitudine: nascitur in petrosis,

orbiculato foliorum ambitu, speciem lecti pedum praebens. Bibitur ad convulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus. Item decoctae succus.

LXXXVIII. Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem, sed minus claras, nobilibus in sequentia volumina dilatis. Centunculum vocant nostri, foliis ad similitudinem capitis penularum, iacentem in arvis: Graeci clematidem: egregii effectus ad sistendam alvum in vino austero. Item sanguinem sistit tritus cum oxymelitis aut aquae calidae cyathis quinque, denarii unius pondere: sic et ad secundas mulierum efficax.

LXXXIX. Sed Graeci clematidas et alias habent: unam quam aliqui echiten vocant, alii laginem, nonnulli tenuem scammoniam. Ramos habet bipedales, foliosos, non dissimiles scammoniae, nisi quod nigriora minoraque sunt folia. Invenitur in vineis arvisque. Estur, ut olus, cum oleo ac sale: alvum ciet. Eadem a dysentericis cum lini semine ex vino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta, supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt, deinde axungia adiecta percurant. Item haemorrhoidas cum oleo viridi, phthisicos iuvant cum melle. Lactis quoque ubertatem faciunt in cibis sumta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto edentium Venerem stimulant.

XC. Est et alia clematis, Aegyptia cognomine quae ab aliis daphnoides, ab aliis polygonoides vocatur: folio lauri, longa tenuisque: adversus serpentes, ac privatim aspidas, ex aceto pota efficax.

XCI. Aegyptus hanc maxime gignit: quae et aron de qua inter bulbos diximus, magnae cum dracontio litis. Quidam enim eandem esse dixerunt. Glaucias satu discrevit, dracontium silvestrem arum pronuntiando. Aliqui radicem aron appellarunt, cau

lem vero dracontium, in totum alium, si modo hic est, qui apud nos dracunculus vocatur. Namque aros radicem nigram in latitudinem rotundam habet, multoque maiorem, et qua manus impleatur. Dracunculus subrutilam, et draconis convoluti modo: unde et ei nomen.

XCII. Quin et ipsi Graeci immensam posuere differentiam, semen dracunculi fervens mordaxque tradendo: tantumque ei virus, ut olfactum gravidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere: primum in cibis feminam praeferentes, quoniam mas durior esset, et in coquendo lentior. Pectoris vitia purgare: et aridum in potione inspersum, aut ecligmate, urinam et menses ciere. Sic et in oxymelite potum stomacho, interaneisque exhulceratis ex lacte ovillo bibendum: ad tussim, in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte, ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum imposuere: item sugillatis, tonsillis. Ex oleo haemorrhoidum vitio infudere, lentigines ex melle illinentes. Laudavit Cleophantus et pro antidoto contra venena: pleuriticis, peripneumonicis, quo tussientibus modo: semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori. Dieuches tussientibus, aut suspiriosis, et orthopnoicis, et pura exscreantibus, farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthisicis e melle ecligmate, et pulmonis vitiis, ossibus etiam fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit, naturae circumlitum. Succus radicis cum melle Attico, oculorum caligines, ac stomachi vitia discutit, tussim decocti ius cum melle. Hulcera omnium generum, sive phagedaenae sint, sive carcinomata, sive serpant, sive polypi in naribus, succus mire sanat. Folia ambustis prosunt ex vino et oleo cocta. Alvum inaniunt ex sale et aceto sumta. Et luxatis cocta cum melle prosunt: item articulis podagricis cum sale, recentia vel sicca

Hippocrates utralibet ad collectiones cum melle imposuit. Ad menses trahendos seminis vel radicis drachmae duae in vini cyathis duobus sufficiunt. Eadem potio, si a partu non purgantur, et secundas trahit. Hippocrates et radicem ipsam apposuit. Dicunt et in pestilentia salutarem esse in cibis. Ebrietatem discutit. Serpentes nidore, cum crematur, privatimque aspidas fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inveniantur. Perunctos quoque aro e laureo oleo fugiunt. Ideo et contra ictus dari potu in vino nigro putant utile. In foliis ari caseus optime servari traditur.

XCIII. Dracunculus, quem dixi, hordeo maturescente effoditur, Luna crescente. Omnino habentem serpentes fugiunt. Ideo percussis prodesse in potu aiunt maiorem: ut et menses, si ferro non attingatur, sistat. Succus eius et aurium dolori prodest.

Id autem, quod Graeci dracontion vocant, triplici effigie demonstratum mihi est: foliis betae, non sine thyrso, flore purpureo. Hoc est simile aro. Alii radice longa, veluti signata articulosaque, monstravere: tribus omnino cauliculis: folia eius ex aceto decoqui contra serpentium ictus iubentes. Tertia demonstratio fuit, folio maiore, quam cornus, radice arundinea, totidem, ut affirmabant, geniculata nodis, quot haberet annos, totidem esse folia. Hi ea ex vino vel aqua contra serpentes dabant.

XCIV. Est et aris, quae in eadem Aegypto nascitur, similis aro, minor tantum minoribusque foliis, et utique radice, quae tamen olivae grandis magnitudinem implet: alba geminum caulem, altera unum tantum emittens. Medetur utraque hulceribus manantibus: item combustis, ac fistulis collyrio immisso. Nomas sistunt decocta earum in aqua, et postea tritarum rosaceo addito. Sed unum miracu-

lum ingens, contacto genitali cuiusque feminini sexus, animal in perniciem agi.

XCV. Myriophyllon, quod nostri millefolium vocant, caulis est tener, similis foeniculo, plurimis foliis: unde et nomen accepit. Nascitur in palustribus, magnifici usus ad vulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinae et vesicae, et suspiria, praecipitatisque ex alto. Efficacissima eadem ad dentium dolores. Etruria hoc nomine appellat herbam in pratis tenuem a lateribus capillamenti modo foliosam, eximii usus ad vulnera: boum nervos abscissos vomere solidari ea, rursusque iungi addita axungia affirmans.

XCVI. Pseudobunion napi folia habet, fruticans palmi altitudine. Laudatissima in Creta. Contra tormina atque stranguriam, laterum praecordiorumque dolores, bibuntur rami eius quini senive.

XCVII. Myrrhis, quam alii smyrrhizam, alii myrrham vocant, simillima est cicutae, caule foliisque et flore, minor tantum et exilior, cibo non insuavis. Ciet menstrua et partus cum vino. Aiunt eandem potam in pestilentia salutarem esse. Subvenit et phthisicis in sorbitione. Aviditatem cibi facit. Phalangiorum morsus restringit. Hulcera quoque in facie aut capite succus eius in aqua triduo maceratae sanat.

XCVIII. Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exiguam et gracilem. Nascitur circa fontes. Siccata in farinae modum, et inspersa vino albo, strangurias finit. Alvum sistit. Succus eius perunctis cum oleo sudores movet

XCIX. In promisso herbarum mirabilium, occurrit aliqua dicere et de Magicis. Quae enim mirabiliores sunt? Primi eas in nostro orbe celebravere Pythagoras atque Democritus, consectati Magos. Coracesia et callicia Pythagoras aquam glaciari tra-

dit: quarum mentionem apud alios non reperio, nec apud eum alia de his.

C. Idem minyada appellat, nomine alio corysidiam, cuius decocto in aqua succo, protinus sanari ictus serpentium, si foveantur, dicit. Eundem effusum in herba qui vestigio contigerint, aut forte respersi fuerint, insanabili leto perire, monstrifica prorsus natura veneni, praeterquam contra venena.

CI. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba, cuius radix e longinquo concipiat ignes, ut naphtha, de qua in terrae miraculis diximus. Idem tradit: si qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi, quamvis sanatos admonitionem eorum sentire, quoties florere eam contigerit: et frumentum, et cicutam, et violam similem conditionem habere. Nec me fallit, hoc volumen eius a quibusdam Cleemporo medico adscribi; Pythagorae pertinax fama antiquitasque vindicant. Et id ipsum auctoritatem voluminibus affert, si quis alius curae suae opus, illo viro dignum iudicavit: quod fecisse Cleemporum, cum alia suo et nomine ederet, quis credat?

CII. Democriti certe chirocmeta esse constat. At in his ille post Pythagoram Magorum studiosissimus, quanto portentosiora tradit? Aglaophotin herbam, quae admiratione hominum propter eximium colorem acceperit nomen, in marmoribus Arabiae nascentem Persico latere. Qua de causa et marmaritin vocari. Magos utique ea uti, cum velint deos evocare. Achaemenida, colore electri sine folio, nasci in Tardistilis Indiae: cuius radice in pastillos digesta, in dieque pota in vino, noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia, per varias numinum imaginationes. Eandem hippophobada appellat, quoniam equae praecipue caveant eam. Theombrotion XXX schoenis a Choaspe nasci, pavonis picturis similem, odore eximio. Hanc autem a regibus Persa-

rum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda, instabilitatemque mentis: eandem semnion a potentiae maiestate appellari. Aliam deinde adamantida, Armeniae Cappadociaeque alumnam. Hac admota leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse, quod conteri nequeat. Arianidem in Arianis gigni, igneam colore: colligi, cum Sol in Leone sit. Huius tactu peruncta oleo ligna accendi. Therionarca in Cappadocia et Mysia nascente, omnes feras torpescere, nec nisi hyaenae urinae aspersu recreari. Aethiopida in Meroe nasci. Ob id et Meroida appellari, folio lactucae, hydropicis utilissimam e mulso potam. Ophiusam in Elephantine eiusdem Aethiopiae, lividam, difficilemque aspectu, qua pota terrorem minasque serpentium obversari, ita ut mortem sibi eo metu consciscant: ob id cogi sacrilegos illam bibere. Adversari autem ei palmeum vinum. Thalasseglem circa Indum amnem inveniri, quae ob id nomine alio potamantis appellatur: hac pota lymphari homines, obversantibus miraculis. Theangelida in Libano Syriae, Dicte Cretae montibus, et Babylone, et Susis Persidis nasci, qua pota Magi divinent. Gelotophyllida in Bactris, et circa Borysthenen. Haec si bibatur cum myrrha et vino, varias obversari species, ridendique finem non fieri, nisi potis nucleis pineae nucis cum pipere et melle in vino palmeo. Hestiatorida a convictu in Perside nominari, quoniam hilarentur illa. Eandem protomediam, qua primatum apud reges obtineant. Casigneten, quoniam secum ipsa nascatur, nec cum ullis aliis herbis. Eandem Dionysonymphadem, quoniam vino mire conveniat. Helianthes vocat in Themiscyrena regione et Ciliciae montibus maritimis, folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta, addito croco et palmeo vino, perungi Magos et Persarum reges, ut fiat corpus aspectu iucundum. Ideo eandem heliocalli-

dem nominari. Hermesias ab eodem vocatur, ad liberos generandos pulchros bonosque, non herba, sed compositio e nucleis pineae nucis tritis cum melle, myrrha, croco, vino palmeo, postea admixto theombrotio et lacte, bibere generaturos iubet, et a conceptu puerperas partum nutrientes: ita fieri excellentes animo et forma, atque bonos. Harum omnium Magica quoque vocabula ponit. Adiecit his Apollodorus, assectator eius, herbam aeschynomenen, quoniam appropinquante manu folia contraheret. Aliam crocida, cuius tactu phalangia morerentur. Cratevas oenotheridem, cuius aspersu e vino feritas omnium animalium mitigaretur. Anacampserotem celeber arte Grammatica paulo ante, cuius omnino tactu redirent amores, vel cum odio depositi. Et abunde sit hactenus attigisse insignia Magorum in his herbis, alio de his aptiore dicturis loco.

CIII. Eriphiam multi prodidere. Scarabaeum haec in avena habet, sursum deorsum decurrentem cum sono hoedi, unde et nomen accepit. Hac ad vocem nihil praestantius esse tradunt.

CIV. Herba lanaria ovibus ieiunis data, lactis abundantiam facit. Aeque nota lactoris vulgo est, plena lactis, quod degustatum vomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt, alii similem illi, quam militarem vocant, quoniam vulnus ferro factum, nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita.

CV. Celebratur autem et a Graecis stratiotes, sed ea in Aegypto tantum et inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. Refrigerat mire, et vulnera sanat ex aceto illita: item ignes sacros, ac suppurationes. Sanguinem quoque qui defluit a renibus, pota cum thure masculo mirifice sistit.

CVI. Herba in capite statuae nata, collectaque

alicuius in vestis panno, et alligata in lino rufo, capitis dolorem confestim sedare traditur.

CVII. Herba quaecunque a rivis aut fluminibus ante Solis ortum collecta, ita ut nemo colligentem videat, adalligata laevo brachio, ita ut aeger quid sit illud ignoret, tertianas arcere traditur.

CVIII. Lingua herba nascitur circa fontes. Radix eius combusta et trita cum adipe suis, (adiiciunt ut nigra sit et sterilis,) alopecias emendat ungentium in Sole.

CIX. Cribro in limite adiecto, herbae intus exstantes decerptae, adalligataeque gravidis, partus accelerant.

CX. Herba quae gignitur supra fimeta ruris, contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota.

CXI. Herba, iuxta quam canes urinam fundunt, evulsa ne ferro attingatur, luxatis celerrime medetur.

CXII. Rumbotinum arborem demonstravimus inter arbusta. Iuxta hanc viduam vite nascitur herba, quam Galli rhodoram vocant: caulem habet virgae ficulneae modo geniculatum, folia urticae in medio exalbida, eadem procedente tempore tota rubentia, florem argenteum: praecipua contra tumores, fervoresque, et collectiones, cum axungia vetere tusa, ita ut ferro non attingatur: qui perunctus est, despuit ad suam dextram ter. Efficacius remedium esse aiunt, si tres quoque trium nationum homines perungant dextrorsus.

CXIII. Herba impia vocatur incana, rorismarini aspectu, thyrsi modo vestita atque capitata. Inde alii ramuli exsurgunt sua capitula gerentes: ob id impiam appellavere, quoniam liberi super parentem excellant. Alii potius ita appellatam, quod nullum animal eam attingat, existimavere. Haec inter duos lapides trita fervet, praecipuo adversus anginas succo, lacte et vino admixto. Mirum traditur, nunquam

ab eo morbo tentari qui gustaverint. Itaque et suibus dari: quaeque medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interimi. Sunt qui et in avium nidis inseri aliquid ex ea putent, atque ita non strangulari pullos avidius devorantes.

CXIV. Veneris pectinem appellant a similitudine pectinum, cuius radix cum malva tusa, omnia corpori infixa extrahit.

CXV. Veterno liberat, quae exedum vocatur, Nodia herba, coriariorum officinis nota: ea mularis est aliis, aliisve nominibus. Nomas curat: efficacissimamque adversus scorpiones esse potam in vino aut posca reperio.

CXVI. Philanthropon herbam Graeci appellant hirsutam, quoniam vestibus adhaerescat. Ex hac corona imposita capitis dolores sedat. Nam quae canaria appellatur lappa, cum plantagine et millefolio trita ex vino carcinomata sanat, ternis diebus soluta. Medetur et suibus effossa sine ferro, et addita in colluviem poturis, vel ex lacte ac vino. Quidam adiiciunt et fodientem dicere oportere: Haec est herba argemon, quam Minerva reperit suibus remedium, qui de illa gustaverint.

CXVII. Tordylon alii semen silis esse dixerunt: alii herbam per se, quam et syreon vocaverunt. Neque aliud de ea proditum invenio, quam in montibus nasci: combustam potu ciere menses, et pectoris exscreationes, efficaciore etiamnum radice: succo eius ternis obolis hausto renes sanari: addi radicem eius et in malagmata.

CXVIII. Gramen ipsum inter herbas vulgatissimum. Geniculatis serpit internodiis, crebroque ab his, et ex cacumine novas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigantur. In Parnasso tantum ederacea specie, densius quam usquam fruticant, flore odorato candidoque. Iumentis herba

non alia gratior, sive viridis, sive in foeno siccata, cum detur aspersa aqua. Succum quoque eius in Parnasso excipi tradunt propter ubertatem. Dulcis hic est. In vicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad vulnera conglutinanda, quod et ipsa herba tusa praestat, tueturque ab inflammationibus plagas. Decocto adiicitur vinum ac mel: ab aliquibus et thuris, et piperis, myrrhaeque tertiae portiones. Rursusque coquitur in aereo vase ad dentium dolores et epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur, et urinae difficultatibus, hulceribusque vesicae. Calculos frangit. Semen vehementius urinam impellit. Alvum vomitionesque sistit. Privatim autem draconum morsibus auxiliatur Sunt qui genicula novem, vel unius, vel e duabus tribusve herbis, ad hunc articulorum numerum involvi lana succida nigra iubeant, ad remedia strumae, panorumve. Ieiunum debere esse qui colligat: ita ire in domum absentis cui medeatur, supervenientique ter dicere, ieiuno ieiunum medicamentum dare, atque ita adalligare, triduoque id facere. Quod e graminum genere septem internodia habet, efficacissime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter vesicae cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias a balineis bibi iubent.

CXIX. Sunt qui et aculeatum gramen vocent trium generum: cum in cacumine aculei sunt plurimum quini, dactylon appellant: hos convolutos naribus inserunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Altero, quod est aizoo simile, ad paronychia et pterygia unguium, et cum caro unguibus increvit, utuntur cum axungia: ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuis, nascitur in parietinis, aut tegulis. Huic caustica vis est. Sistit hulcera quae serpunt. Gramen capiti circumdatum, sanguinis e naribus fluxiones sistit. Camelos

necare traditur in Babylonis regione, id quod iuxta vias nascitur.

CXX. Nec foeno Graeco minor auctoritas, quod telin vocant, alii carphos: aliqui buceras, alii aegoceras, quoniam corniculis semen est simile, nos siliciam: quomodo sereretur, suo loco docuimus. Vis eius siccare, mollire, dissolvere. Succus decocti feminarum pluribus malis subvenit: sive duritia, sive tumor, sive contractio sit vulvae, foventur, insidunt: infusum quoque prodest. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum et impositum medetur Item ex aceto. Sic et iocineri decoctum. Diocles difficile parientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in novem cyathis sapae, ut cum tertias partes biberint, calida lavarentur: et in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a balneo reliquum, pro summo auxilio. Farinam foeni Graeci cum hordeo, aut lini semine decoctam aqua mulsa contra vulvae cruciatus subiecit. Item imposuit imo ventri. Lepras, lentigines, sulphuris pari portione mixta farina curavit, nitro ante praeparata cute, saepius die illinens, perungique prohibens. Theodorus foeno miscuit quartam partem purgati nasturtii acerrimo aceto ad lepras. Damon semen foeni acetabuli dimidii mensura cum sapae et aquae novem cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitatur, quin decoctum eius utilissimum sit vulvis, interaneisque exhulceratis: sicuti semen articulis atque praecordiis. Si vero cum malva decoquatur, postea addito mulso potus, ante cetera vulvis interaneisque laudatur: quippe cum vapor quoque decocti plurimum prosit: alarumque etiam graveolentiam decoctum foeni emendat. Farina porrigines capitis furfuresque cum vino et nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur: item pano, parotidi, podagrae, chi-

ragrae, articulis, carnibusque quae recedunt ab ossibus: aceto vero subacta luxatis. Illinitur et lieni decocta in aceto et melle tantum. Carcinomata subacta ex vino purgat: mox addito melle persanat. Sumitur et sorbitio e farina ad pectus exhulceratum, longamque tussim. Diu decoquitur, donec amaritudo desinat. Postea mel additur. Nunc ipsa claritas herbarum dicetur.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXV.

1. Ipsa quae nunc dicetur herbarum claritas, medicinae tantum gignente eas tellure, in admirationem curae priscorum diligentiaeque animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumque illis fuit: nihil deinde occultatum, quodque non prodesse posteris vellent. At nos elaborata iis abscondere atque supprimere cupimus, et fraudare vitam etiam alienis bonis. Ita certe recondunt, qui pauca aliqua novere, invidentes aliis: et neminem docere, in auctoritatem scientiae est. Tantum ab excogitandis novis, ac iuvanda vita mores absunt, summumque opus ingeniorum diu iam hoc fuit, ut intra unumquemque recte facta veterum perirent. At hercules singula quosdam inventa deorum numero addidere: omnium utique vitam clariorem fecere cognominibus herbarum, tam benigne gratiam memoria referente. Non aeque haec cura eorum mira in his, quae satu blandiuntur, aut cibo invitant: culmina quoque montium invia et so-

litudines abditas, omnisque terrae fibras scrutati invenere, quid quaeque radix polleret, ad quos usus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta ad salutis usus vertentes.

II. Minus hoc, quam par erat, nostri celebravere, omnium utilitatum et virtutum rapacissimi. Primusque et diu solus idem ille M. Cato, omnium bonarum artium magister, paucis dumtaxat attigit, boum etiam medicina non omissa. Post eum unus illustrium tentavit C. Valgius eruditione spectatus, imperfecto volumine ad Divum Augustum, inchoata etiam praefatione religiosa, ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semper mederetur maiestas.

III. Antea condiderat solus apud nos, quod equidem inveni, Pompeius Lenaeus, Magni libertus: quo primum tempore hanc scientiam ad nostros pervenisse animo adverto. Namque Mithridates, maximus sua aetate regum, quem debellavit Pompeius, omnium ante se genitorum diligentissimus vitae fuisse argumentis, praeterquam fama, intelligitur. Uni ei excogitatum, quotidie venenum bibere praesumtis remediis, ut consuetudine ipsa innoxium fieret. Primo inventa genera antidoti, ex quibus unum etiam nomen eius retinet. Illius inventum autumant, sanguinem anatum Ponticarum miscere antidotis, quoniam veneno viverent. Ad illum Asclepiadis, medendi arte clari, volumina composita exstant, cum sollicitatus ex urbe Roma, praecepta pro se mitteret. Illum solum mortalium viginti duabus linguis locutum certum est, nec de subiectis gentibus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis LVI, quibus regnavit. Is ergo in reliqua ingenii magnitudine medicinae peculiariter curiosus, et ab omnibus subiectis, qui fuere pars magna terrarum, singula exquirens, scrinium commentationum harum et exemplaria, effectusque, in arcanis suis reliquit. Pompeius

autem omni regia praeda potitus, transferre ea sermone nostro libertum suum Lenaeum, Grammaticae artis, iussit: vitaeque ita profuit non minus, quam reipublicae victoria illa.

IV. Praeter hos Graeci auctores medicinae prodidere, quos suis locis diximus. Ex his Cratevas, Dionysius, Metrodorus, ratione blandissima, sed qua nihil paene aliud, quam rei difficultas, intelligatur. Pinxere namque effigies herbarum, atque ita subscripsere effectus. Verum et pictura fallax est, et coloribus tam numerosis, praesertim in aemulatione naturae, multum degenerat transcribentium sors varia. Praeterea parum est singulas earum aetates pingi, cum quadripartitis varietatibus anni faciem mutent.

V. Quare ceteri sermone eas tradidere: aliqui ne effigie quidem indicata, et nudis plerumque nominibus defuncti, quoniam satis videbatur potestates vimque demonstrare quaerere volentibus. Nec est difficile cognitu. Nobis certe, exceptis admodum paucis, contigit reliquas contemplari scientia Antonii Castoris, cui summa auctoritas erat in ea arte nostro aevo, visendo hortulo eius, in quo plurimas alebat, centesimum aetatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne aetate quidem memoria aut vigore concussis. Neque aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inventa iampridem ratio est praenuntians horas, non modo dies ac noctes, Solis Lunaeque defectuum. Durat tamen tradita persuasio in magna parte vulgi, veneficiis et herbis id cogi, eamque num feminarum scientiam praevalere. Certe quid non replevere fabulis Colchis Medea, aliaeque, in primis Itala Circe, diis etiam adscripta? unde arbitror natum, ut Aeschylus e vetustissimis in poetica, refertam Italiam herbarum potentia proderet: multique Circeios, ubi habitavit illa, magno ar-

gumento etiamnum durante in Marsis a filio eius orta gente, quos esse domitores serpentium constat. Homerus quidem primus doctrinarum et antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit: cum etiam, quae rigatur, Aegyptus illa non esset, postea fluminis limo invecta. Herbas certe Aegyptias a regis uxore traditas suae Helenae plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes, oblivionem tristitiae veniamque afferens, et ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omnium, quos memoria novit, Orpheus de herbis curiosius aliqua prodidit. Post eum Musaeus et Hesiodus polion herbam in quantum mirati sunt, diximus. Orpheus et Hesiodus suffitiones commendavere. Homerus et alias nominatim herbas celebrat, quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia, primus volumen de earum effectu composuit, Apollini, Aesculapioque, et in totum diis immortalibus inventione et origine assignata. Composuit et Democritus, ambo peragratis Persidis, Arabiae, Aethiopiae, Aegyptique Magis. Adeoque ad haec attonita antiquitas fuit, ut affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus historiarum auctor, in prima earum tradit, occisum draconis catulum revocatum ad vitam a parente, herba, quam balin nominat: eademque Thylonem, quem draco occiderat, restitutum saluti. Et Iuba in Arabia herba revocatum ad vitam hominem tradit. Dixit Democritus, credidit Theophrastus, esse herbam, cuius contactu illatae ab alite, quam retulimus, exsiliret cuneus a pastoribus arbori adactus: quae etiamsi fide carent, admirationem tamen implent: coguntque confiteri, multum esse quod vero supersit. Inde et plerosque ita video existimare, nihil non herbarum vi effici posse, sed plurimarum vires esse incognitas: quorum in numero fuit Herophilus clarus medicina,

a quo ferunt dictum, quasdam fortassis etiam calcatas prodesse. Observatum certe est, inflammari vulnera ac morbos superventu eorum, qui pedibus iter confecerint.

VI. Haec erat antiqua medicina, quae tota migrabat in Graeciae linguas. Sed quare non plures noscantur, causa est, quod eas agrestes literarumque ignari experiuntur, ut qui soli inter illas vivant: praeterea securitas quaerendi, obvia medicorum turba. Multis etiam inventis nomina desunt, sicut illi, quam retulimus in frugum cura, scimusque defossam in angulis segetis praestare, ne qua ales intret. Turpissima causa raritatis, quod etiam qui sciunt, demonstrare nolunt; tanquam ipsis periturum sit, quod tradiderint aliis. Accedit ratio inventionis anceps. Quippe etiam in repertis, alias invenit casus, alias (ut vere dixerim) deus.

Insanabile ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pavorem aquae, potusque omnis afferens odium. Nuper cuiusdam militantis in praetorio mater vidit in quiete, ut radicem silvestris rosae, quam cynorrhodon vocant, blanditam sibi aspectu pridie in frutecto, mitteret filio bibendam: in Lacetania res gerebatur, Hispaniae proxima parte: casuque accidit, ut milite a morsu canis incipiente aquas expavescere, superveniret epistola orantis ut pareret religioni: servatusque est ex insperato, et postea quisquis auxilium simile tentavit. Alias apud auctores cynorrhodi una medicina erat: spongiolae, quae in mediis spinis eius nascitur, cinere cum melle, alopecias capitis expleri. In eadem provincia cognovi in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum caulem, pollicari crassitudine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedio: alium, quam quos in priori volumine eiusdem nominis diximus: sed huic alia figura,

aliudque miraculum, exserentis se terra ad primas serpentium vernationes, bipedali fere altitudine, rursusque cum iisdem in terram condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens: vel hoc per se satis officioso naturae munere, si tantum praemoneret, tempusque formidinis demonstraret.

Nec bestiarum solum ad nocendum scelera sunt, sed interim aquarum quoque ac locorum. In Germania trans Rhenum castris a Germanico Caesare promotis, maritimo tractu fons erat aquae dulcis solus, qua pota intra biennium dentes deciderent, compagesque in genibus solverentur. Stomacacen medici vocabant, et sceletyrben, ea mala. Reperta auxilio est herba, quae vocatur Britannica, non nervis modo et oris malis salutaris, sed contra anginas quoque, et contra serpentes. Folia habet oblonga nigra, radicem nigram. Succus eius exprimitur et ex radice. Florem vibones vocant: qui collectus prius, quam tonitrua audiantur, et devoratus, securos in totum reddit. Frisii, qua castra erant, nostris demonstravere illam: mirorque nominis causam: nisi forte confines Oceano Britanniae, velut propinquae, dicavere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est, etiamnum Britannia libera.

VII. Fuit quidem et hic quondam ambitus, nominibus suis eas adoptandi, ut docebimus fecisse reges: tanta res videbatur, herbam invenire, vitam iuvare, nunc fortassis aliquibus curam nostram frivolam quoque existimaturis: adeo deliciis sordent etiam quae ad salutem pertinent. Auctores tamen quarum inveniuntur, in primis celebrare par est, effectu earum digesto in genera morborum. Qua quidem in reputatione misereri sortis humanae subit praeter fortuita casusque, et quae nomina omnis hora excogitat, ad millia morborum singulis mortalium

timenda. Qui gravissimi ex his sint discernere, stultitiae prope videri potest, cum suus cuique ad praesens quisque atrocissimus videatur. Et de hoc tamen iudicavere avi experimento, asperrimos cruciatus esse calculorum a stillicidio vesicae: proximum stomachi, tertium eorum quae in capite doleant: non ob alios fere morte concita. A Graecis et noxias herbas demonstratas miror equidem. Nec venenorum tantum: quoniam ea vitae conditio est, ut mori plerumque etiam optimi portus sit: tradatque M. Varro, Servium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxisse, et postea caruisse sensu omni, aeque quam dolore in ea parte corporis. Sed quae fuit venia monstrandi, qua mentes solverentur, partus eliderentur, multaque similia? Ego nec abortiva dico, ac ne amatoria quidem, memor Lucullum Imperatorem clarissimum amatorio periisse: nec alia Magica portenta, nisi ubi cavenda sunt aut coarguenda, in primis fide eorum damnata. Satis operae fuit abundeque praestitum vitae, salutares dixisse, ac postea inventas.

VIII. 1. Laudatissima herbarum est Homero teste, quam vocari a diis putat moly, et inventionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, et in Cyllene Arcadiae tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda nigraque, magnitudine caepae, folio scillae: effodi autem difficulter. Graeci auctores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Inveni e peritis herbarum medicis, qui et in Italia nasci eam diceret, afferrique Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis XXX pedes longae, ac ne sic quidem solidae, sed abruptae.

IX. 2. Ab ea maxima auctoritas herbae est, quam

dodecatheon vocant, omnium deorum maiestatem commendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius septem, lactucis simillima, exeunt a lutea radice.

X. 3. Vetustissima inventu Paeonia est, nomenque auctoris retinet, quam quidam pentorobon appellant, alii glycysiden. Haec quoque difficultas est, quod eadem aliter alibi nuncupantur. Nascitur opacis montibus, caule inter folia digitorum quatuor, ferente in cacumine veluti Graecas nuces quatuor aut quinque. Inest iis semen copiosum, rubrum, nigrumque Haec medetur et Faunorum in quiete ludibriis. Praecipiunt eruere noctu, quoniam si picus Martius videat, tuendo in oculos impetum faciat.

XI. 4. Panaces ipso nomine omnium morborum remedia promittit, numerosum et diis inventoribus adscriptum. Unum quippe Asclepion cognominatur, quoniam is filiam Panaceam appellavit. Succus coactus ferulae, qualem diximus, radice multi corticis et salsi. Hac evulsa scrobem repleri vario genere frugum religio est, ac terrae piamentum. Ubi, et quonam fieret modo, et quale maxime probaretur, inter peregrina docuimus. Id quod e Macedonia affertur, bucolicon vocant, armentariis sponte erumpentem succum excipientibus: hoc celerrime evanescit. Et in aliis autem generibus improbatur maxime nigrum ac molle. Id enim argumento est cera adulterati.

XII. 5. Alterum genus heraclion vocant, et ab Hercule inventum tradunt: alii origanum heracleoticum silvestre, quoniam est origano simile, radice inutili: de quo origano diximus.

XIII. 6. Tertium panaces Chironion cognominatur ab inventore. Folium eius lapatho simile, maius tamen et hirsutius. Flos aureus, radix parva. Nasci-

tur pinguibus locis. Huius flos efficacissimus, eoque amplius, quam supra dicta, prodest.

XIV. 7. Quartum genus panacis ab eodem Chirone repertum, centaurion cognominatur: sed et Pharnaceon, in controversia inventionis, a Pharnace rege deductum. Seritur hoc, longioribus, quam cetera, foliis, et serratis. Radix odorata in umbra siccatur, vinoque gratiam adiicit. Huius genera duo fecere, alterum laevis folii, alterum tenuius.

XV. 8. Heracleon siderion et ipsum ab Hercule inventum est, caule tenui digitorum quatuor altitudine, flore Puniceo, foliis coriandri. Iuxta lacus et amnes invenitur, omniaque vulnera ferro illata efficacissime sanat.

XVI. 9. Est Chironis inventum ampelos, quae vocatur Chironia, de qua diximus inter vites, sicuti de herba, cuius inventio assignatur Minervae.

XVII. 10. Herculi eam quoque adscribunt, quae Apollinaris, apud Arabas altercum: apud Graecos vero hyoscyamus appellatur. Plura eius genera: unum nigro semine, floribus paene purpureis, spinosum. Talis nascitur in Galatia. Vulgare autem candidius est, et fruticosius, altius papavere. Tertii semen irionis semini simile: et omnia insaniam gignentia, capitisque vertigines. Quartum genus molle, lanuginosum, pinguius ceteris, candidi seminis, in maritimis nascens: hoc recepere medici. Item rufi seminis. Nonnunquam autem candidum rufescit, si non ematuruit, improbaturque. Et alioqui nullum, nisi cum inaruit, legitur. Natura vini, ideoque mentem caputque infestans. Usus seminis et per se, et succo expresso. Exprimitur separatim, et caulibus foliisque: utuntur et radice, temeraria in totum (ut arbitror) medicina. Quippe etiam foliis constat mentem corrumpi, si plura quam quatuor bibantur. Etiam antiqui in vino febrem depelli arbitrabantur. Et

oleum fit ex semine, ut diximus, quod ipsum auribus infusum tentat mentem. Mireque, ut contra venenum, remedia prodidere his qui id bibissent, et ipsum pro remediis: adeo nullo omnia experiendi fine, ut cogerentur etiam venena prodesse.

XVIII. 11. Linozostis, sive parthenion, Mercurii inventum est: ideo apud Graecos Hermupoan multi vocant eam, apud nos omnes Mercurialem. Duo eius genera: masculus, et femina, quae efficacior, caule cubitali, interdum ramoso in cacumine, ocimo angustioribus foliis, geniculis densis, alarum cavis multis, semine in geniculis dependente: feminae copioso, mari iuxta genicula stante, rariori ac brevi, contortoque: feminae, soluto et candido. Folia maribus nigriora, feminis candidiora: radix supervacua, praetenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est, quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur, hunc facere: ut feminae, illam. Hoc contingere, si a conceptu succus protinus bibatur in passo, edanturve folia decocta ex oleo et sale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in novo fictili cum heliotropio, et duabus aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, et herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu praedicavit has: ad hunc modum medicorum nemo novit. Ille eas vulvae cum melle, vel rosaceo, vel irino, vel lirino admovit: item ad ciendos menses secundasque. Hoc idem praestare potu fotuque dixit. Instillavit auribus olidis succum, inunxitque cum vino vetere. Alvo folia imposuit, epiphoris, stranguriae, et vesicae. Decoctum eius dedit cum myrrha et thure. Alvo quidem solvendae, vel in febri, decoquitur quantum manus capiat in duobus sextariis aquae ad dimidias: bibitur sale et melle admixto: nec non cum ungula

suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putavere aliqui utramque dandam, sive cum malva decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum laedunt. Reliquos usus dicemus suis locis.

XIX. 12. Invenit et Achilles discipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, quae ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum aeruginem invenisse, utilissimam emplastris, ideoque pingitur a cuspide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt. Aliqui et hanc panacem heracleon, alii sideritin, et apud nos millefoliam vocant, cubitali scapo, ramosam, minutioribus quam foeniculi foliis vestitam ab imo. Alii fatentur quidem illam vulneribus utilem, sed veram Achilleon esse scapo caeruleo pedali, sine ramis, ex omni parte singulis foliis rotundis eleganter vestitam. Alii quadrato caule, capitulis marrubii, folio quercus. Hanc etiam praecisos nervos glutinare faciunt. Alii sideritin in maceriis nascentem, cum teratur, foedi odoris. Etiamnum aliam similem huic, sed candidioribus foliis et pinguioribus, tenuioribus cauliculis, in vineis nascentem. Aliam vero binûm cubitorum, ramulis exilibus, triangulis, folio filicis, pediculo longo, betae semine, omnes vulneribus praecipuas. Nostri eam, quae est latissimo folio, scopam regiam vocant. Medetur anginis suum.

XX. 13. Invenit et Teucer eadem aetate Teucrion, quam quidam hemionion vocant, spargentem iuncos tenues, folia parva, asperis locis nascentem, austero sapore, nunquam florentem: neque semen gignit. Medetur lienibus. Constatque sic inventam: Cum exta super eam proiecta essent, adhaesisse lieni, eumque exinanisse. Ob id a quibusdam splenion vocatur. Narrant, sues, qui radicem eius ederint, sine splene

inveniri. Quidam ramis hyssopi surculosam, folio fabae, eodem nomine appellant, et colligi florentem adhuc iubent: adeo florere non dubitant: maximeque ex Ciliciis et Pisidiae montibus laudant.

XXI. 14. Melampodis fama, divinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum ellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine invenisse tradunt, capras purgari pasto illo animadvertentem, datoque lacte earum sanasse Proetidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici simul convenit. Prima duo sunt, candidum et nigrum. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt plerique. Alii folia nigri, platano similia, sed minora, nigrioraque, et pluribus divisuris scissa: albi, betae incipientis: haec quoque nigriora, et canalium dorso rubescentia. Utraque caule palmi ferulaceo, bulborum tunicis convoluto, radice fimbriata caeparum modo. Nigro equi, boves, sues necantur: itaque cavent id, cum candido vescantur. Tempestivum esse tradunt messibus. Plurimum autem nascitur in Oeta monte: et optimum uno eius loco circa Pyram. Nigrum ubique provenit, sed melius in Helicone, qui mons et aliis laudatur herbis. Candidum probatur Oetaeum: secundum Ponticum: tertio loco Eleaticum, quod in vitibus nasci ferunt: quarto Parnassium, quod adulteratur Aetolico, ex vicino. Nigrum ex his Melampodion vocant, quo et domos suffiunt, purgantque, spargentes et pecora, cum precatione solemni: hoc et religiosius colligitur. Primum enim gladio circumscribitur. Dein qui succisurus est, ortum spectat: et precatur, ut id liceat sibi concedentibus diis facere, observatque aquilae volatus: fere enim secantibus interest: et si prope advolavit, moriturum illo anno qui succidat, augurium est. Nec album facile colligitur, caput aggravans, maxime nisi praesumatur allium, et subinde vinum sorbeatur,

celeriterque fodiatur. Nigrum alii ectomon vocant, alii polyrrhizon: purgat per inferna: candidum autem vomitione, causasque morborum extrahit: quondam terribile, postea tam promiscuum, ut plerique studiorum gratia ad pervidenda acrius, quae commentabantur, saepius sumtitaverint. Carneadem responsurum Zenonis libris: Drusum quoque apud nos, tribunorum popularium clarissimum, (cui ante omnes plebs stans plausit, optimates vero bellum Marsicum imputavere:) constat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in Anticyra insula. Ibi enim tutissime sumitur, quoniam (ut diximus) sesamoides admiscent. Italia veratrum vocat. Farina eorum per se, et mixta radicula, qua lanas diximus lavari, sternumentum facit, amboque somnum. Leguntur autem tenuissimae radices brevesque, ac velut decurtatae etiam hae. Nam summa, quae est crassissima, caepis similis, canibus tantum datur purgationis causa. Antiqui radicem cortice quam carnosissimo seligebant, quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis spongiis opertam, turgescentemque acu in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra siccabant, iis utentes: nunc ramulos ipsos ab radice quam gravissimi corticis ita dant. Optimum, quod acre gustu fervensque, in frangendo pulverem emittit. Durare vim eius XXX annis ferunt.

XXII. Nigrum medetur paralyticis, insanientibus, hydropicis, dum citra febrim, podagris veteribus, articulariis morbis. Trahit alvum, et bilem, pituitasque. Ex aqua datur ad leniter molliendam alvum, plurimum drachma, modice quatuor obolis. Miscuere aliqui et scammoneam, sed tutius salem. In dulcibus datum copiosius periculum infert: oculorum caliginem fotu discutit: ob id quidam et inunxere trito. Strumas, suppurata, duritias concoquit et purgat: item fistulas, tertia die exemtum. Verrucas tol-

lit cum squamis aeris et sandaracha. Hydropicorum ventri imponitur cum farina hordeacea et vino. Pecorum et iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, et postero die eadem hora exemto. Scabiem quadrupedum cum thure aut cera, ac pice, vel cum pisselaeo.

XXIII. Album optimum, quod celerrime movet sternumenta: sed multum terribilius nigro, praecipue si quis apparatum poturorum apud antiquos legat, contra horrores, strangulatus, intempestivas somni vires, singultus infinitos aut sternumenta, stomachi dissolutiones, tardiores vomitus aut longiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dare soliti, quae concitarent vomitiones, ipsumque elleborum extraherent medicamentis, aut clysteribus: saepius etiam sanguine venis emisso. Iam vero et cum prospere cedat, terribili visu, variis coloribus vomitionum, et post vomitiones observatione alvi, balinearum dispensatione, totius corporis cura, antecedente omnia haec magno terrore famae. Namque tradunt absumi carnem, si coquatur una. Sed antiquorum vitium erat, quod propter hos metus parcius dabant: cum celerius erumpat, quo largius sumitur. Themison binas non amplius drachmas datavit: sequentes et quaternas dedere, claro Herophili praeconio, qui elleborum fortissimi ducis similitudini aequabat. Concitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire. Praeterea mirum inventum est, quod incisum forficulis, ut diximus, cribrant: cortex remanet, hoc inaniunt: medulla cadit, haec in nimia purgatione data vomitiones sistit.

XXIV. Cavendum est felici quoque cura, ne nubilo die detur: quippe impetibiles cruciatus exsistunt. Nam aestate potius, quam hieme dandum, non est in dubio. Corpus septem diebus ante praeparandum cibis acribus, abstinentia vini, quarto et tertio die

vomitionibus, pridie coenae abstinentia. Album et in dulci datur, aptissime vero in lente aut pulte. Nuper invenere, dissectis raphanis inserere elleborum, rursusque comprimere raphanos, ut transeat vis, atque eo lenimento dare. Reddi post quatuor fere horas incipit. Totum opus septenis peragitur horis. Medetur ita morbis comitialibus, ut diximus, vertigini, melancholicis, insanientibus, lymphaticis, elephantiasi albae, lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropicis, incipientibusque tympaniticis, stomachicis, spasticis, cynicis, ischiadicis, quartanis, quae aliter non desinant, tussi veteri, inflationibus, torminibus redeuntibus.

XXV. Vetant dari senibus et pueris: item mollis ac feminei corporis animive, exilibus aut teneris: et feminis minus quam viris. Item timidis, aut si exhulcerata sint praecordia, vel tumeant: minime sanguinem exscreantibus, causariis vel latere, vel faucibus. Medetur extra corporis, eruptionibus pituitae cum axungia salsa illitum: item suppurationi veteri. Mures polentae admixtum necat. Galli sagittas in venatu elleboro tingunt, circumcisoque vulnere teneriorem sentiri carnem affirmant. Muscae quoque necantur albo trito, et cum lacte sparso. Eodem et phthiriasis emendatur.

XXVI. 15. Ipsi Mithridati Cratevas adscripsit unam Mithridatiam vocatam. Huic folia duo a radice acantho similia. Caulis inter utraque sustinens roseum florem.

XXVII. 16. Alteram Lenaeus, scordotin, sive scordion, ipsius manu adscriptam, magnitudine cubitali, quadrangulo caule, ramosam quernae similitudine, foliis lanuginosis: reperitur in Ponto, campis pinguibus humidisque, gustus amari. Est et alterius generis, latioribus foliis, mentastro similis, pluri-

mosque utraque ad usus per se, et inter alia in antidotis.

XXVIII. 17. Polemoniam, alii Philetaeriam, a certamine regum inventionis appellant. Cappadoces autem chiliodynamam, radice crassa, exilibus ramis, quibus in summis corymbi dependent, nigro semine: cetero rutae similis. Nascitur in montuosis.

XXIX. 18. Eupatoria quoque regiam auctoritatem habet, caulis lignosi, nigricantis, hirsuti, cubitalis, et aliquando amplioris, foliis per intervalla quinquefolii, aut cannabis, per ambitum incisis quinquepartito, nigris et ipsis, plumosisque: radice supervacua. Semen dysentericis in vino potum auxiliatur unice.

XXX. 19. Centaurio curatus dicitur Chiron, cum Herculis excepti hospitio pertractanti arma, sagitta excidisset in pedem: quare aliqui Chironion vocant. Folia sunt lata et oblonga, serrato ambitu, densa ab radice, caules ternûm cubitorum, geniculati. In his capita ceu papaverum. Radix vasta, rubescens, tenera fragilisque, ad bina cubita, madida succo, amara cum quadam dulcedine. Nascitur in collibus pingui solo. Laudatissima in Arcadia, Elide, Messenia, Pholoe, et Lycia: et in Alpibus vero, plurimisque aliis locis. In Lycia quidem et ex ea Lycium faciunt. Vis in vulneribus tanta, ut cohaerescere etiam carnes tradant, si coquantur simul. In usu radix tantum duabus drachmis bibenda, quibus dicetur: si febris sit, in aqua trita, ceteris in vino. Medetur et iisdem morbis decoctae succus.

XXXI. 20. Est alterum centaurion cognomine lepton, minutis foliis, quod aliqui libadion vocant, quoniam secundum fontes nascitur, origano simile, angustioribus et longioribus foliis, anguloso caule paululum alto, fruticante, flore lychnidis, radice tenui et supervacua, succo efficax. Ipsa herba autu-

mno legitur, succus e fronde. Quidam caules concisos madefaciunt diebus XVIII, atque ita exprimunt. Hoc centaurion nostri fel terrae vocant, propter amaritudinem summam. Galli exacon, quoniam omnia mala medicamenta potum e corpore exigat per alvum.

XXXII. 21. Tertia est centauris, cognomine triorchis. Qui eam secat, rarum est, ut non vulneret sese. Haec succum sanguineum mittit. Theophrastus defendi eam, impugnarique colligentes tradit a triorche accipitrum genere, a quo et nomen accepit. Imperiti confundunt haec omnia, et primo generi assignant.

XXXIII. 22. Clymenus a rege herba appellata est, ederae foliis, ramosa, caule inani, articulis praecincta, odore gravi, et semine ederae, silvestribus et montuosis nascens. Quibus morbis pota medeatur, dicemus. Sed hic indicandum est, dum medeatur, sterilitatem pota etiam viris fieri. Graeci plantagini similem esse dixerunt, caule quadrato, folliculis cum semine inter se implexis, velut in polyporum cirris. Et succus autem in usu, vi summa in refrigerando.

XXXIV. 23. Gentianam invenit Gentius rex Illyriorum, ubique nascentem, in Illyrico tamen praestantissimam, folio fraxini: sed magnitudine lactucae, caule tenero, pollicis crassitudine, cavo et inani, ex intervallis foliato, trium aliquando cubitorum, radice lenta, subnigra, sine odore, aquosis montibus Subalpinis plurima. Usus in radice et succo. Radicis natura est excalfactoria, sed praegnantibus non bibenda.

XXXV. 24. Invenit et Lysimachus herbam Lysimachiam, quae ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis viridia, florem purpureum, fruticosa, ramulis erectis, odore acri: gigni-

tur in aquosis. Vis eius tanta est, ut iumentis discordantibus iugo imposita, asperitatem cohibeat.

XXXVI. 25. Mulieres quoque hanc gloriam affectavere: in quibus Artemisia uxor Mausoli, adoptata herba, quae antea parthenis vocabatur. Sunt qui ab Artemide Ilithyia cognominatam putant, quoniam privatim medeatur feminarum malis. Est autem absinthii modo fruticosa, maioribus foliis, pinguibusque. Ipsius duo genera: altera latioribus foliis, altera tenera tenuioribus, et non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent, simplici caule, minimis foliis, floris copiosi, erumpentis cum uva maturescit, odore non iniucundo: quam quidam botryn, alii ambrosiam vocant. Talis in Cappadocia nascitur.

XXXVII. 26. Nymphaea nata traditur Nympha zelotypia erga Herculem mortua. Quare heracleon vocant aliqui, alii rhopalon, a radice clavae simili. Ideoque eos, qui biberint eam duodecim diebus, coitu genituraque privari. Laudatissima in Orchomeno et Marathone. Boeoti madon vocant, qui et semen edunt. Nascitur in aquosis, foliis magnis, in summa aqua, et aliis ex radice prodeuntibus, flore lilio simili, et cum defloruit, capite papaveris, tenui caule: secatur autumno. Radix nigra in Sole siccatur, adversaturque alvinis. Est et alia nymphaea in Thessalia, amne Peneo, radice alba, capite luteo, rosae magnitudine.

XXXVIII. 27. Invenit et patrum nostrorum aetate rex Iuba, quam appellavit Euphorbiam, medici sui nomine. Frater is fuit Musae, a quo Divum Augustum conservatum indicavimus. Iidem fratres instituere a balineis frigida multa corpora adstringere. Antea non erat mos, nisi calida tantum lavari, sicut apud Homerum etiam invenimus. Sed Iubae volumen quoque exstat de ea herba, et clarum prae-

conium. Invenit eam in monte Atlante: specie thyrsi, foliis acanthinis. Vis tanta est, ut e longinquo succus excipiatur: incisae conto, subditis excipulis ventriculo hoedino, humor lactis videtur effluere: siccatus cum coiit, thuris effigiem habet. Qui colligunt, clarius vident. Contra serpentes medetur, quacunque parte percussa: vertice inciso, et medicamento addito. Ibi Gaetuli, qui legunt, hoedino lacte adulterant: sed discernitur igni. Id enim, quod sincerum non est, fastidiendum odorem habet. Multum infra hunc succum est, qui in Gallia fit ex herba chamelaea, granum cocci ferente. Fractus Hammoniaco similis est, etiam levi gustu os accensum diu detinens, et magis ex intervallo, donec fauces quoque siccet.

XXXIX. 28. Celebravit et Themison medicus vulgarem herbam plantaginem, tanquam inventor, volumine de ea edito. Duo eius genera. Minor angustioribus foliis et nigrioribus, linguae pecorum simillimis, caule anguloso, in terram inclinato, in pratis nascens. Altera maior, foliis laterum modo inclusa: quae quia septena sunt, quidam eam heptapleuron vocavere. Huius et caulis cubitalis est, et napi similis. Nascitur in humidis multo efficacior. Vis mira in siccando densandoque corpore, cauterii vicem obtinens. Nulla res aeque sistit fluxiones, quas Graeci rheumatismos vocant.

XL. 29. Iungitur huic buglossos, boum linguae similis, cui praecipuum, quod in vinum deiecta, animi voluptates auget: et vocatur euphrosynum.

XLI. 30. Iungitur et cynoglossos, caninas imitans linguas, topiariis operibus gratissima. Aiuntque quae tres thyrsos seminis emittit, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quae quatuor, ad quartanas. Est alia similis ei, quae ferat lappas

minutas: eius radix pota ex aqua, ranis et serpentibus adversatur.

XLII. 31. Est et buphthalmos, similis boum oculis, folio foeniculi, circa oppida nascens, fruticosa caulibus, qui et manduntur decocti. Quidam cachlam vocant. Haec cum cera scirrhomata discutit.

XLIII. 32. Invenere herbas et universae gentes. Scythia primum eam, quae Scythice vocatur, circa Boeotiam nascens: praedulcem alias, utilissimamque ad ea quae spasmata vocant. Magna et ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem sitimque non sentiunt.

XLIV. 33. Idem praestat apud eosdem hippace dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntque, his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitique.

XLV. 34. Ischaemonem Thracia invenit, qua ferunt sanguinem sisti, non aperta modo vena, sed etiam praecisa. Serpit e terra milio similis, foliis asperis et lanuginosis, farcitur in nares. Quae in Italia nascitur, et sanguinem eadem adalligata sistit.

XLVI. 35. Vettones in Hispania eam, quae Vettonica dicitur in Gallia, in Italia autem serratula, a Graecis cestros, aut psychotrophon, ante cunctas laudatissima. Exit anguloso caule, cubitorum duûm, a radice spargens folia fere lapathi, serrata, semine purpureo. Folia siccantur in farinam plurimos ad usus. Fit vinum ex ea et acetum, stomacho et claritati oculorum. Tantumque gloriae habet, ut domus in qua sata sit, tuta existimetur a piaculis omnibus.

XLVII. 36. In eadem Hispania inventa sic Cantabrica, per Divi Augusti tempora a Cantabris reperta. Nascitur ubique caule iunceo pedali, in quo sunt flosculi oblongi, veluti calathi: in his semen perquam minutum. Nec alias defuere Hispaniae her-

bis exquirendis, ut in quibus etiamnum hodie in numeroso et laetiore convictu, potionem e centum herbis mulso additis, credidere saluberrimam suavissimamque: nec quisquam genera earum iam novit aut multitudinem: numerus tamen constat in nomine.

XLVIII. 37. Nostra aetas meminit herbam in Marsis repertam. Nascitur in Aequicolis circa vicum Nervesiae: vocatur consiligo. Prodest, ut demonstrabimus suo loco, deploratis in phthisi.

XLIX. 38. Invenit nuper et Servilius Democrates e primis medentium, quam appellavit iberida, quanquam ficto nomine, inventioni eius assignato carmine. Nascitur maxime circa vetera monumenta parietinasque, et inculta itinerum. Floret semper folio nasturtii, caule cubitali, semine tam parvo, ut vix aspici possit. Radici odor nasturtii. Usus aestate efficacior, et recenti tantum. Tunditur difficulter. Coxendicibus et articulis omnibus cum axungia modica utilissima, viris plurimum quaternis horis, feminis minus dimidio adalligata, ut deinde in balineis descendatur in calidam, et postea oleo ac vino corpus perungatur: diebusque vicenis interpositis idem fiat, si qua admonitio doloris supersit. Hoc modo rheumatismos omnes sanat occultos. Imponitur non in ipsa inflammatione, sed imminuta.

L. 39. Animalia quoque invenere herbas, in primisque chelidoniam. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituunt visum, ut quidam volunt, etiam erutis oculis. Genera eius duo. Maior fruticosa caule, folio pastinacae erraticae ampliore, ipsa altitudine duûm cubitorum. Colos albicans, flos luteus. Minori folia ederae rotundiora, minus candida. Succus croci mordax, semen papaveris. Florent adventu hirundinum, discessu marcescunt. Florentibus succus exprimitur, et in aereo vase cum melle Attico leniter cinere ferventi decoquitur, sin-

gulari remedio contra caligines oculorum. Utuntur et per se succo in collyriis, quae chelidonia appellantur ab ea.

LI. 40. Invenerunt et canes canariam, qua fastidium deducunt, eamque in nostro conspectu mandunt, sed ita ut nunquam intelligatur quae sit: etenim depasta cernitur. Notata est haec animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus enim a serpente mederi quadam sibi dicitur: sed illam homine inspectante non decerpit.

LII. 41. Simplicius cervae monstravere elaphoboscon, de qua diximus, Item seseli, enixae a partu.

LIII. 42. Dictamnum ostendere (ut indicavimus) vulneratae, pastu statim decidentibus telis. Non est alibi, quam in Creta, ramis praetenue, pulegio simile, fervens et acre gustu: foliis tantum utuntur. Flos nullus ei, aut semen, aut caulis. Radix tenuis ac supervacua. Et in Creta autem non spatiose nascitur: mireque capris expetitur. Pro eo est et pseudodictamnum, multis in terris nascens, folio simile, ramulis minoribus, a quibusdam chondris vocatum. Minoris effectus statim intelligitur. Dictamnum enim minima potione accendit os. Qui legere eam, in ferula vel arundine condunt, praeligantque, ne potentia evanescat. Sunt qui dicant, utramque nasci multifariam, sed deteriores in agris pinguibus, veram quidem dictamnum non nisi in asperis. Est et tertium genus dictamnum vocatum, sed neque facie, neque effectu simile, folio sisymbrii, ramis maioribus, praecedente persuasione illa, quidquid in Creta nascitur, infinito praestare ceteris eiusdem generis alibi genitis: proxime quod in Parnasso. Alioqui herbiferum esse et Pelium montem in Thessalia, et Telethrium in Euboea, et totam Arcadiam ac Laconicam tradunt. Arcades quidem non medicaminibus uti, sed lacte circa ver, quoniam tunc ma-

ximė succis herbae turgeant, medicenturque ubera pascuis. Bibunt autem vaccinum, quoniam boves omnivorae ferae sunt in herbis. Potentia earum per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis manifesta fit. Circa Abderam, et limitem, qui Diomedis vocatur, equi pasti inflammantur rabie: circa Potnias vero et asini.

LIV. 43. Inter nobilissimas aristolochiae nomen dedisse gravidae videntur, quoniam esset ἀρίστη λεχούσαις. Nostri malum terrae vocant, et quatuor genera eius servant. Unum tuberibus radicis rotundis, foliis inter malvam et ederam, nigrioribus mollioribusque. Alterum masculae, radice longa quatuor digitorum longitudine, baculi crassitudine. Tertium longissimae tenuitatis, vitis novellae, cuius sit praecipua vis, quae clematitis vocatur, ab aliis Cretica. Omnes colore buxeo, caulibus parvis, flore purpureo. Ferunt bacculas parvas, ut capparis. Valent radice tantum. Est et quae plistolochia vocatur, quarti generis, tenuior, quam proxime dicta, densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Hanc quidam polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus, sed oblongae radici tenuiorique gratior. Carnosi enim est corticis, unguentis quoque nardinis conveniens. Nascuntur pinguibus locis et campestribus. Effodere eas messibus tempestivum: ita desquamato terreno servantur. Maxime tamen laudatur Pontica: et in quocunque genere ponderosissima quaeque, medicinis aptior. Rotunda contra serpentes. Oblonga tamen in summa gloria est, si modo a conceptu admota vulvis in carne bubula, mares figurat, ut traditur. Piscatores Campaniae radicem eam quae rotunda est, venenum terrae vocant, coramque nobis contusam immixta calce, in mare sparsere: advolant pisces cupiditate mira, statimque exanimati fluitant. Quae polyrrhizos co-

gnominatur, convulsis, contusis, ex alto praecipitatis, radice pota ex aqua, utilissima esse traditur: semine pleuriticis et nervis: confirmare, excalfacere, eadem satyrion esse.

LV. Verum et effectus earum ususque dicendi sunt: ordiendumque a malorum omnium pessimo, id est, serpentium ictu. Medentur ergo Britannica herba, panacisque generum omnium radix e vino, Chironii flos et semen potum, illitumve ex vino et oleo: privatimque, quae cunila bubula appellatur: Polemonia vel Philetaeria radicis drachmis quatuor ex mero: Teucria, sideritis, scordotis ex vino, privatim ad angues, potae et illitae, sive succo, sive folio, sive decocto: centaurii maioris radix drachma in vini albi cyathis tribus: Gentiana praecipue adversus angues, duabus drachmis cum pipere et ruta, vini cyathis sex, sive viridis, sive sicca. Et Lysimachiae odorem fugiunt. Datur ex vino percussis chelidonia. Morsibus imponitur Vettonica praecipue: cui vis tanta perhibetur, ut inclusae circulo eius serpentes, ipsae sese interimant flagellando. Datur ad ictus semen eius denarii pondere cum tribus cyathis vini: vel farina drachmis tribus sextario aquae imponitur. Cantabrica, dictamnum, aristolochia: radicis drachma in vini hemina saepius bibenda. Prodest et illita ex aceto: similiter plistolochia. Quin et omnino suspensa supra focum fugat e domibus serpentes.

LVI. 1. Argemonia quoque, radice eius denarii pondere in vini cyathis tribus pota. Plura de ea convenit dici, ceterisque quae primum nominabuntur: in eo autem genere medendi primum nominari quamque, in quo maxime valebit. Folia habet, qualia anemone, divisa apii modo, caput in cauliculo papaveris silvestris, item radicem. Succum croci colore acrem et acutum. Nascitur et in arvis apud nos.

Nostri tria genera eius faciunt, et id demum probant, cuius radix thus redoleat.

LVII. 2. Agaricon ut fungus nascitur in arboribus circa Bosphorum, colore candido. Datur obolis quatuor contritum cum binis cyathis aceti mulsi. Id quod in Gallia nascitur, infirmius habetur. Praeterea mas spissior, amariorque. Hic et capitis dolores facit. Femina solutior, initio gustu dulcis, mox in amaritudinem transit.

LVIII. 3. Echios utriusque generis: pulegio similis, foliis coronata: drachmis duabus ex vini cyathis quatuor datur. Item altera, quae lanugine distinguitur spinosa, cui et capitula viperae similia sunt, haec ex vino et aceto. Quidam echion personatam vocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Huius radicem decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamum contusum cum foliis ex vino datur peculiariter contra aspidas.

LIX. 4. Nulla tamen Romanae nobilitatis plus habet, quam hierabotane. Aliqui peristereona, nostri verbenacam vocant. Haec est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Iovis mensa verritur, domus purgantur lustranturque. Genera eius duo sunt: foliosa, quam feminam putant: mas rarioribus foliis. Ramuli utriusque plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora, quam quercus, angustioraque, divisuris maioribus, flos glaucus, radix longa, tenuis. Nascitur ubique in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed unum omnino genus faciunt, quoniam eosdem effectus habeat. Utraque sortiuntur Galli, et praecinunt responsa. Sed Magi utique circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quae velint, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa Canis ortum debere, ita ut ne Luna aut Sol conspiciat, favis ante et melle terrae ad piamentum datis. Cir-

cumscriptam ferro effodi sinistra manu, et in sublime tolli. Siccari in umbra separatim folia, caulem, radicem. Aiuntque, si aqua spargatur triclinium, qua maduerit, laetiores convictus fieri. Adversus serpentes conteritur ex vino.

LX. 5. Est similis verbasco herba, quae saepe fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Haec abiecta blattas in se contrahit, ideoque Romae blattaria vocatur.

LXI. 6. Lemonium succum lacteum mittit, concrescentem gummi modo, humidis locis. Datur denarii pondus in vino.

LXII. 7. Quinquefolium nulli ignotum est, cum etiam fraga gignendo commendetur: Graeci vocant pentapetes, sive pentaphyllon. Cum effoditur, rubram habet radicem. Haec inarescens, nigrescit et angulosa fit. Nomen a numero foliorum habet. Et ipsa herba incipit et desinit cum vite. Adhibetur et purgandis domibus.

LXIII. 8. Adversus serpentes bibitur et eius radix, quae sparganion vocatur, ex vino albo.

LXIV. 9. Dauci genera quatuor fecit Petronius Diodotus, quae persequi nihil attinet, cum sint differentiae duae. Probatissimi in Creta, mox in Achaia, et in siccis ubicunque nati, foeniculi similitudine, candidioribus foliis et minoribus hirsutisque: caule pedali recto, radice suavissimi gustus et odoris. Hoc in saxosis meridianis. Reliqua genera ubique nascuntur terrenis collibus limitibusque, nec nisi pingui solo, foliis coriandri, caule cubitali, capitibus rotundis, saepe pluribus quam ternis, radice lignosa, et cum inaruit supervacua. Semen huius cumino simile: prioris, milio: album, acre, odoratum omnibus, et fervens. Secundum priore vehementius est, ideoque parce sumi debet. Si iam maxime tertium genus facere libeat, est simile staphylino, quod pasti-

nacam erraticam appellant, semine oblongo, radice dulci. Omnia haec et hieme et aestate sunt intacta quadrupedi, nisi post abortus. Ex aliis usus seminis: ex Cretico, radicis est: magis ad serpentes bibitur e vino drachma una. Datur et quadrupedibus percussis.

LXV. 10. Therionarca alia quam Magica, et in nostro orbe nascitur, fruticosa, foliis subviridibus, flore roseo: serpentes necat: cuicunque admota ferae et haec torporem affert.

LXVI. 11. Persolata, quam nemo ignorat, Graeci vero arcion vocant, folia habet maiora etiam cucurbitis et hirsutiora, nigrioraque et crassiora, radicem albam et grandem. Haec ex vino bibitur denariorum duûm pondere.

LXVII. 12. Item cyclamini radix contra serpentes omnes. Folia habet minora, quam edera, nigrioraque et tenuiora, sine angulis: in quibus albicant maculae. Caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata, ut rapum videri possit, cortice nigro. Nascitur in umbrosis: a nostris tuber terrae vocatur: in omnibus serenda domibus, si verum est, ubi sata sit, nihil nocere mala medicamenta: amuletum vocant. Narrant et ebrietatem repraesentari addita in vinum. Radix siccata, scillae modo concisa, reponitur: decoquitur eadem ad crassitudinem mellis. Suum tamen venenum ei est: traduntque, si praegnans radicem transgrediatur, abortum fieri.

LXVIII. 13. Est et altera cyclaminos cognomine cissanthemos, geniculatis caulibus, supervacuis, a priore distans, circa arbores se volvens, acinis ederae, sed mollibus, flore candido, specioso, radice supervacua. Acini tantum in usu, gustu acri, sed lenti. Siccantur in umbra, tusique dividuntur in pastillos.

LXIX. 14. Mihi et tertia cyclaminos demonstrata

est, cognomine chamaecissos, uno omnino folio, radice ramosa, qua pisces necantur.

LXX. 15. Sed inter primas celebratur peucedanum, laudatissimum in Arcadia, mox Samothrace. Caulis ei tenuis, longus, foeniculo similis, iuxta terram foliosus, radice nigra, crassa, gravi odore, succosa: gignitur in montibus opacis: foditur exitu autumni. Placent tenerrimae et altissimae radices. Hae conciduntur in quaternos digitos osseis cultellis, funduntque succum in umbra, capite prius et naribus rosaceo perunctis, ne vertigo sentiatur. Et alius succus invenitur caulibus adhaerens, incisisque manat. Probatur crassitudine mellea, colore rufo, odore suaviter gravi, fervens gustu. Et hic in usu, et radix, et decoctum eius, plurimis medicamentis. Succo tamen efficacissimo, qui resolvitur amaris amygdalis, aut ruta, bibiturque contra serpentes, et ex oleo perunctos tuetur.

LXXI. 16. Ebuli quoque, quem nemo ignorat, fumo fugantur serpentes.

LXXII. 17. Privatim adversatur scorpionibus polemoniae radix, vel adalligata tantum: item phalangio, ac ceteris minoribus venenatis. Scorpionibus aristolochia: agaricum obolis quatuor in vini mixti cyathis totidem. Verbenaca et phalangio cum vino aut posca: item quinquefolium, daucum.

LXXIII. 18. Verbascum Graeci phlomon vocant. Genera habet prima duo: album, in quo mas intelligitur: alterum nigrum, in quo femina. Tertium genus non nisi in silvis invenitur. Sunt folia brassicae latiora, pilosa, caulis erectus, cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix una, crassitudine digiti. Nascuntur et in campestribus. Silvestri folia elelisphaci, alta, ramis lignosis.

LXXIV. 19. Sunt et phlomides duae hirsutae, rotundis foliis, humiles. Tertia lychnitis vocatur, ab

aliis thryallis, foliis ternis, aut cum plurimum quaternis, crassis, pinguibusque, ad lucernarum lumina aptis. Aiunt in foliis eius, quam feminam diximus, ficus omnino non putrescere. Distingui genera haec paene supervacuum est, cum sint omnia eiusdem effectus. Contra scorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua, magna amaritudine, sed effectu pari.

LXXV. 20. Thelyphonon herba ab aliis scorpion vocatur, propter similitudinem radicis, cuius tactu moriuntur scorpiones. Itaque contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum si quis elleboro candido linat, revivescere aiunt. Thelyphonon omnem quadrupedem necat, imposita verendis radice: folio quidem intra eundem diem, quod est simile cyclamino. Ipsa geniculata nascitur in opacis. Scorpionibus adversatur et Vettonicae succus, ac plantaginis.

LXXVI. 21. Sunt et ranis venena, rubetis maxime: vidimusque Psyllos in certamine patinis candefactas admittentes, ociore etiam quam aspidum pernicie. Auxiliatur eis phrynion in vino pota. Aliqui neurada appellant, alii poterion, floribus parvis, radicibus multis, nervosis, bene olentibus.

LXXVII. 22. Item alisma, quam alii damasonion, alii lyron appellant. Folia erant plantaginis, nisi angustiora essent, et magis laciniosa, convexaque in terram, alias etiam venosa similiter, caule simplici et tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, ut veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. Nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in silvis, nigrius, maioribus foliis. Usus in radice utriusque adversus ranas et lepores marinos, drachmae pondere in vini potu. Lepori marino adversatur et cyclaminos. Veneni vim canis quoque rabidi morsus habent, contra quos erit cynorrhodon, de quo diximus. Plantago ad omnes bestiarum mor-

sus pota atque illita prodest: Vettonica ex mero vetere.

LXXVIII. 23. Peristereos vocatur, caule alto, foliato, cacumine in alios caules se spargens, columbis admodum familiaris, unde et nomen. Hanc habentes negant latrari a canibus.

LXXIX. Proxima ab his malis venena sunt, quae sibimetipsi homines excogitant. Contra haec omnia Magicasque artes erit primum illud Homericum moly, dein Mithridation, et scordotis, et centaurium. Potu omnia mala medicamenta exigit per alvum Vettonicae semen in mulso aut passo, vel farinae drachma in vini veteris cyathis IV. Vomere cogendi, atque iterum bibere. Iis qui quotidie gustent eam, nulla nocitura mala medicamenta tradunt. Poto veneno aristolochia subvenit eadem mensura, qua contra serpentes: quinquefolii succus: agaricum, postquam vomuerint denarii pondere ex aquae mulsae cyathis tribus.

LXXX. 1. Antirrhinon vocatur, sive anarrhinon, sive lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium. Et hoc perunctos venustiores fieri, nec ullo malo medicamento laedi posse aut veneno, si quis in brachiali habeat, arbitrantur Magi.

LXXXI. 2. Similiter ea, quam eupleam vocant, traduntque ea perunctos commendatioris esse famae. Artemisiam quoque secum habentibus negant nocere mala medicamenta, bestiamve ullam, ne Solem quidem. Bibitur et haec ex vino adversus opium. Alligata privatim potens traditur, potave, adversus ranas.

LXXXII. 3. Pericarpum bulbi genus est. Duae eius species: cortice rubro alterum, alterum nigro papaveri simile. Sed vis maior, quam priori: utrique autem excalfaciendi. Ideo contra cicutam dan-

tur: contra quam et thus, et panaces, Chironium praecipue. Hoc et contra fungos.

LXXXIII. Verum et generatim membratimque singulis corporum morbis remedia subtexemus, orsi a capite.

1. Alopecias emendat nymphaeae et cicutae radix, si una tritae illinantur. Polythrix distat a callitriche, quod iuncos albos habet, et folia plura, maioraque. Frutice quoque maior est: defluentem capillum confirmat et densat.

LXXXIV. 2. Item lingulaca circa fontes nascens, cuius radix admixta combusta teritur cum adipe suis nigrae. Id quoque excipitur, ut eius sit suis quae nunquam peperit. Sol deinde plurimum confert illitae. Similis usus est cyclamini radicis. Porriginem veratri radix tollit in oleo decocta, vel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix in oleo contrita: aristolochia, et iberis adalligata hora, vel diutius, si pati possit, comitante balinei usu. Medetur et daucum. Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita: et hulcera capitis sanat illita. Medetur et peristereos.

LXXXV. 3. Cacalia sive leontice vocatur, semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus fere. Huius grana quindecim in oleo macerantur, atque ita adverso capillo caput ungitur.

LXXXVI. 4. Fit et ex callitriche sternumentum. Folia sunt lenticulae: caules iunci tenuis similis: radice minima. Nascitur in opacis et humidis, gustatu fervens.

LXXXVII. 5. Hyssopum in oleo contritum phthiriasi resistit, et prurigini in capite. Est autem optimum Cilicium e Tauro monte, dein Pamphylium, ac Smyrnaeum: stomacho contrarium. Purgat cum fico sumtum per inferna: cum melle, vomitionibus.

Putant et serpentium ictibus adversari, tritum cum melle et sale et cumino.

LXXXVIII. 6. Lonchitis non (ut plerique existimaverunt) eadem est quae xiphion, aut phasganion, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri, rubentia ad radicem, et plura, quam in caule, capitula, personis comicis similia, parvam exserentibus linguam, radicibus praelongis. Nascitur in sitientibus.

LXXXIX. 7. E diverso xiphion, et phasganion in humidis: cum primum exit, gladii praebet speciem, caule duûm cubitorum, radicis ad nucis avellanae figuram fimbriatae, quam effodi ante messes oportet, siccari in umbra. Superior pars eius cum thure trita, aequo pondere admixto vino, ossa fracta e capite extrahit: aut si quid in corpore suppurat, vel si calcata sunt ossa serpentis: eadem contra venena efficax.

Caput in dolore veratro, vel oleo, vel rosaceo decocto tritoque ungi convenit: peucedano ex oleo vel rosaceo, et aceto. Tepidum hoc prodest et doloribus, qui plerumque ex dimidia parte capitis sentiuntur, et vertigini. Perungunt et radice eius sudoris causa eliciendi, quoniam caustica vis ei est.

XC. 8. Psyllion, alii cynoides, alii crystallion, alii Sicelicon, alii cynomyiam appellant, radice tenui, supervacua, sarmentosum, fabae granis in cacuminibus, foliis canino capiti non dissimilibus, semine autem pulici, unde et nomen: hoc in baccis, ipsa herba in vineis invenitur. Vis ei ad refrigerandum et discutiendum ingens. Semen in usu. Fronti imponitur in dolore et temporibus, ex aceto et rosaceo aut posca. Ad cetera illinitur acetabuli mensura sextario aquae: densat se ac contrahit: tunc terere, et crassitudinem illinire oportet cuicunque dolori, et collectioni, inflammationique. Et vulneribus ca-

pitis medetur aristolochia, fracta extrahens ossa, et in alia quidem parte corporis, sed maxime capite: similiter plistolochia. Thysselium est non dissimile apio. Huius radix commanducata purgat capitis pituitas.

XCI. Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuvari, si addita aqua foveantur. Succo vero minoris cum melle, culices, nubeculas, obscuritatem discuti, cicatrices extenuari: albugines quidem etiam iumentorum sideriti. Iam chelidonia supra dictis omnibus mire medetur. Panacis radicem cum polenta epiphoris imponunt. Hyoscyami semen bibunt obolo, tantundem meconii adiicientes, vinumque, ad epiphoras inhibendas. Adiungunt et Gentianae succum, quem collyriis quoque acrioribus pro meconio miscent. Facit claritatem et euphorbium inunctis. Instillatur plantaginis succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Iberis adalligata capiti cum quinquefolio, epiphoras, et si qua in oculis vitia sunt, emendat. Verbascum epiphoris imponitur. Peristereos ex rosaceo vel aceto. Ad hypochysin et caliginem, cyclaminon in pastillos diluunt. Peucedani succum, ut diximus, ad claritatem et caligines, cum meconio et rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

XCII. 1. Anagallida aliqui corchoron vocant. Duo genera eius: mas flore phoeniceo, femina caeruleo, non altiores palmo: frutice tenero, foliis pusillis, rotundis, in terra iacentibus: nascuntur in hortis et aquosis. Prior floret caerulea. Utriusque succus oculorum caliginem discutit cum melle, et ex ictu cruorem, et argema rubens, magis cum Attico melle inunctis. Pupillas dilatat: et ideo hoc inunguntur ante, quibus paracentesis fit. Iumentorum quoque oculis medentur. Succus caput purgat per nares infusus, ita ut deinde vino colluatur. Bibitur et con-

tra angues succi drachma in vino. Mirum, quod pecora feminam vitant. At si decepta similitudine (flore enim tantum distant) degustavere, statim eam quae asyla appellatur, in remedio quaerunt: ea a nostris ferus oculus vocatur. Praecipiunt aliqui effossuris, ante Solis ortum, priusquam quidquam aliud loquantur, ter salutare eam, tum sublatam exprimere: ita praecipuas esse vires. De euphorbii succo satis dictum est. Lippitudini, si tumor erit, absinthium cum melle tritum, itemque Vettonicae farina conveniet.

XCIII. 2. Aegilopas sanat herba eodem nomine quae in hordeo nascitur, tritici folio, semine contrito cum farina permixta impositaque, vel succo. Exprimitur hic e caule foliisque praegnantibus, demta spica, et in trimestri farina digeritur in pastillos.

XCIV. 3. Aliqui et mandragora utebantur: postea abdicatus in hac curatione est. Epiphoris (quod certum est) medetur, et oculorum dolori, radix tusa cum rosaceo et vino. Nam succus multis oculorum medicamentis miscetur. Mandragoram, alii Circaeum vocant. Duo eius genera: candidus, qui et mas: niger, qui femina existimatur, angustioribus foliis, quam lactucae, hirsutis et caulibus, radicibus binis ternisve rufulis, intus albis, carnosis tenerisque, paene cubitalibus. Ferunt mala avellanarum nucum magnitudine, et in his semen ceu pirorum. Album hoc alii arsena, alii morion, alii hippophlomon vocant. Huius folia alba, quam alterius latiora, ut lapathi sativae. Cavent effossuri contrarium ventum, et tribus circulis ante gladio circumscribunt: postea fodiunt ad occasum spectantes. Succus fit et e malis, et caule, deciso cacumine, et radice punctis aperta, aut decocta: utilis haec vel surculo. Concisa quoque in orbiculos servatur in vino. Succus non ubique invenitur, sed ubi potest, circa

vindemias quaeritur. Odor gravis ei: sed radicis et mali gravior. Ex albo mala matura in umbra siccantur. Succus ex iis Sole densatur: item radicis tusae, vel in vino nigro ad tertias decoctae. Folia servantur in muria efficacius, alias recentium succus pestis est: sic quoque noxiae vires. Gravedinem etiam afferunt olfactu: quanquam mala in aliquibus terris manduntur, nimio tamen odore obmutescunt ignari. Potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro viribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur et contra serpentes, et ante sectiones punctionesque, ne sentiantur. Ob haec satis est aliquibus somnum odore quaesisse. Bibitur et pro elleboro duobus obolis in mulso. Efficacius elleborum ad vomitiones, et ad bilem nigram extrahendam.

XCV. 4. Cicuta quoque venenum est, publica Atheniensium poena invisa, ad multa tamen usus non omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem et viridis estur a plerisque et in patinis. Laevis hic et geniculatus, ut calami, nigricans, altior saepe binis cubitis, in cacuminibus ramosus: folia coriandri teneriora, gravi odoratu: semen aniso crassius: radix concava, nullius usus. Semini et foliis refrigeratoria vis. quos enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est, priusquam perveniat ad vitalia, vini natura excalfactoria. Sed in vino pota, irremediabilis existimatur. Succus exprimitur foliis floribusque: tunc enim maxime tempestivus est. Semine trito expressus, et Sole densatus in pastillos, necat sanguine spissando. Haec altera vis. Et ideo sic necatorum maculae in corporibus apparent. Ad resolvenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachum malagma. Praecipuus tamen ad cohibendas epiphoras aestivas, oculorumque dolores sedandos circumlitus. Miscetur

collyriis, et alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoque tumorem omnem, doloremque, et epiphoras sedant. Anaxilaus auctor est, mammas a virginitate illitas, semper staturas. Quod certum est, lac puerperarum mammis imposita exstinguit, Veneremque testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi, quibus bibenda censetur, non equidem praeceperimus. Maxima vis natae Susis Parthorum, mox Laconicae, Creticae, Asiaticae. In Graecia vero Megaricae, deinde Atticae.

XCVI. 5. Crethmos agrios gramias tollit oculorum impositus, tumorem quoque polenta addita.

XCVII. 6. Nascitur vulgo molybdaena, id est, plumbago, etiam in arvo, folia lapathi, crassa radice, hispida. Hac commanducata si oculus subinde elingatur, plumbum (quod est genus vitii) ex oculo tollitur.

XCVIII. 7. Capnos prima, quam pedes gallinaceos vocant, nascens in parietinis et sepibus, ramis tenuissimis, sparsisque, flore purpureo, viridis, succo caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur.

XCIX. 8. Similis et nomine et effectu, sed alia est capnos fruticosa, praetenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis et segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrimationemque, ceu fumus: unde nomen. Eadem evulsas palpebras renasci prohibet.

C. 9. Acoron iridis folia habet, angustiora tantum, et longiore pediculo, radices nigras, minusque venosas: cetero et has similes iridis, gustu acres, odore non ingratas, ructu faciles. Optimae Ponticae, dein Galaticae, mox Creticae. Sed primae in Colchide iuxta Phasin amnem, et ubicunque in aquosis. Recentibus virus maius, quam vetustis. Creticae candidiores Ponticis. Siccantur utribus in umbra digi-

talibus frustis. Nec non inveniuntur, qui oxymyrsinae radicem acoron vocant, ideoque quidam hanc acoron agrium vocare malunt. Vis ei ad calfaciendum extenuandumque efficax: contra suffusiones et caligines oculorum succo eiusdem poto, contraque serpentes.

CI. 10. Cotyledon parvula herba, cauliculo tenero, pusillo, pingui folio et concavo, ut coxendices: nascitur in maritimis petrosisque, viridis, radice olivae modo rotunda. Oculis medetur succo. Est aliud genus eiusdem, sordidis foliis, latioribus densioribusque circa radicem velut oculum cingentibus, asperrimi gustus, longiore caule, sed pergracili. Usus eius ad eadem, quae iris.

CII. 11. Aizoi duo genera. Maius in fictilibus vasculis seritur, quod aliqui buphthalmum vocant, alii zoophthalmon, alii stergethron, quod amatoriis conveniat: alii hypogeson, quoniam in subgrundiis fere nascitur. Sunt qui ambrosiam potius vocant, et qui amerimnon: Itali sedum magnum, aut oculum, aut digitellum. Alterum minusculum, quod erithales vocant, alii trithales, quia ter floreat: alii chrysothales, aliqui isoetes: sed aizoum utrumque, quoniam viret semper, aliqui sempervivum. Maius cubiti altitudinem excedit, crassitudine plusquam pollicari. Folia cacumine linguae similia, carnosa, pinguia, larga succo, latitudine pollicari, alia in terram convexa, alia stantia, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus est, in muris parietinisque nascitur, et tegulis: fruticosum a radice, et foliosum usque ad cacumen: foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule: radix inutilis.

CIII. 12. Huic similis est, quam Graeci andrachnen agriam vocant, Itali illecebram, pusillis, latioribus foliis, breviori cacumine. Nascitur in petris, et colligitur cibi causa. Omnium harum vis eadem,

refrigerare et adstringere. Medentur epiphoris folia imposita, vel succus inunctis. Purgat enim hulcera oculorum, expletque, et ad cicatricem perducit: palpebras deglutinat. Eaedem capitis doloribus medentur, succo vel folio temporibus illitis. Adversantur phalangiorum ictibus: aconito vero maius aizoum praecipue. A scorpionibus quoque habentem id feriri negant.

Medentur et aurium dolori. Item succus inunctus hyoscyami modice: item Achilleae, et minoris centaurii, et plantaginis: peucedani cum rosaceo et meconio: acori succus cum rosa. Omnis autem strigili calefactus infunditur. Cotyledon etiam purulentis, et cum medulla cervina calefacta. Ebuli radicis tritae succus linteo colatus, mox in Sole densatus, et cum opus sit, rosaceo dilutus et calefactus, parotidas sanat. Verbenaca quoque: item plantago: item sideritis, cum axungia vetere.

CIV. Narium ozaenas emendat aristolochia cum cypero.

CV. Dentibus remedio sunt panacis radix commanducata, praecipue Chironiae, item succus collutis: radix hyoscyami ex aceto manducata, item Polemoniae. Commanducantur et plantaginis radices, aut colluuntur in aceto decoctae succo. Et folia sunt utilia, vel si sanguine gingivae putrescant. Semen eiusdem apostemata, et collectiones gingivarum sanat. Et aristolochia gingivas dentesque confirmat. Verbenaca cum radice commanducata, et decocta ex vino aut aceto succus collutus. Item quinquefolii radices, decoctae ad tertias vino aut aceto. Prius vero quam decoquantur, aqua marina aut salsa lavantur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinquefolii fricare malunt. Et verbasci radix decoquitur in vino ad colluendos dentes. Et hyssopo colluuntur, et peucedani succo, cum meco-

nio: vel radicum anagallidis magis feminae succo, ab altera nare, quam doleat, infuso.

CVI. 1. Erigeron a nostris vocatur senecio. Hanc si ferro circumscriptam effodiat aliquis, tangatque ea dentem, et alternis ter despuat, ac reponat in eundem locum, ita ut vivat herba, aiunt dentem eum postea non doliturum. Herba est trixaginis specie et mollitia, cauliculis subrubicundis. Nascitur et in tegulis, et in muris. Nomen hoc Graeci dederunt, quia vere canescit. Caput eius numerosa dividitur lanugine, (qualis est spinae) inter divisuras exeunte. Quare eam Callimachus acanthida appellat, alii pappum. Nec deinde Graecis de ea constat. Alii erucae foliis esse dixerunt, alii roboris, sed minoribus multo. Radice alii supervacua, alii nervis utili, alii potu strangulante. E diverso quidam regio morbo cum vino dederunt, et contra omnia vesicae vitia: item cordis et iocineris. Renibus extrahere arenam dixere. Ischiadicis drachmam cum oxymelite ab ambulatione propinavere: torminibus quoque in passo utilissimam: praecordiis etiam cibo ex aceto eam praedicantes, serentesque in hortis. Nec defuere, qui et alterum genus facerent, nec quale esset, demonstrarent, contra serpentes in aqua bibendam, edendamque comitialibus dantes. Nos eam Romanis experimentis per usus digeremus. Lanugo eius cum croco et exiguo aquae frigidae trita illinitur epiphoris: tosta cum mica salis, strumis.

CVII. 2. Ephemeron folia habet lilii, sed minora, caulem parem, florem caeruleum, semen supervacuum, radicem unam digitali crassitudine, dentibus praecipuam, concisam in aceto, decoctamque, ut tepido colluantur. Et ipsa etiam radix mobiles sistit. Cavis et exesis imprimitur. Chelidoniae radix ex aceto trita continetur ore. Erosis veratrum nigrum

imponitur: mobiles utralibet decocta in aceto firmantur.

CVIII. 3. Labrum Venereum vocant in flumine nascentem. Est ei vermiculus, qui circa dentes necatur, aut cavis dentium cera includitur. Cavendum, ne avulsa herba terram tangat.

CIX. 4. Ranunculum vocamus, quem Graeci batrachion. Genera eius quatuor. Unum pinguioribus, quam coriandri, foliis, et ad latitudinem malvae accedentibus, colore livido, caule albo, gracili, et radice alba. Nascitur in limitibus humidis et opacis. Alterum foliosius, pluribus foliorum incisuris, altis caulibus. Tertium minimum est, gravi odore, flore aureo. Quartum simile huic, flore luteo. Omnibus vis caustica, si cruda folia imponantur: pusulasque, ut ignis, faciunt. Ideo ad lepras et psoras eis utuntur, et ad tollenda stigmata: causticisque omnibus miscent. Alopeciis imponunt, celeriter removentes. Radix in dolore commanducata diutius, rumpit dentes. Eadem sicca concisa, sternumentum est. Nostri herbarii strumeam vocant, quoniam medetur strumis, et panis, parte in fumo suspensa. Creduntque ea rursus sata, rebellare quae curaverint vitia: quo scelere et plantagine utuntur. Oris hulcera intus succus plantaginis emendat, et folia radicesque commanducata, vel si rheumatismo laboret os. Hulcera foetoremque quinquefolium: hulcera psyllium.

CX. Composita quoque ad foetorem, vel maxime pudendum vitium, trademus. Ergo folia myrti et lentisci pari pondere, gallae Syriacae dimidium pondus, simul terere, et vino vetusto sparsa mandere matutino, ex usu est. Vel ederae baccas cum casia et myrrha, pari pondere ex vino. Naribus utilissimum est dracontii semen contritum ex melle, etiamsi carcinomata in his sint. Sugillata hysso-

po emendantur. Stigmata in facie mandragoras illitus delet.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE

LIBER XXVI.

I. Sensit et facies hominum novos, omnique aevo priore incognitos, non Italiae modo, verum etiam universae prope Europae, morbos: tunc quoque non tota Italia, nec per Illyricum Galliasve aut Hispanias magnopere vagatos, aut alibi, quam Romae, circaque: sine dolore quidem illos, ac sine pernicie vitae, sed tanta foeditate, ut quaecunque mors praeferenda esset.

II. Gravissimum ex his lichenas appellavere Graeco nomine: Latine, quoniam a mento fere oriebatur, ioculari primum lascivia, (ut est procax natura multorum in alienis miseriis,) mox et usurpato vocabulo, mentagram: occupantem in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus, descendentem vero et in colla pectusque ac manus, foedo cutis furfure.

III. Non fuerat haec lues apud maiores patresque nostros. Et primum Tiberii Claudii Caesaris principatu medio irrepsit in Italiam, quodam Perusino equite Romano quaestorio scriba, cum in Asia apparuisset, inde contagionem eius importante. Nec sensere id malum feminae, aut servitia, plebesque humilis, aut media: sed proceres veloci transitu osculi

maxime: foediore multorum, qui perpeti medicinam toleraverant, cicatrice, quam morbo. Causticis namque curabatur: ni usque in ossa corpus exustum esset, rebellante taedio. Adveneruntque ex Aegypto genitrice talium vitiorum medici, hanc solam operam afferentes, magna sua praeda. Siquidem certum est, Manilium Cornutum e praetoriis legatum Aquitanicae provinciae, HS. CC elocasse in eo morbo curandum sese. Acciditque saepius, ut nova contra genera morborum gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repente vitia terrarum in parte certa, membrisque hominum certis, vel aetatibus, aut etiam fortunis, tanquam malo eligente, haec in pueris grassari, illa in adultis: haec proceres sentire, illa pauperes.

IV. L. Paullo, Q. Marcio censoribus, primum in Italiam carbunculum venisse, annalibus conscriptum est, peculiare Narbonensis provinciae malum: quo duo consulares obiere condentibus haec nobis eodem anno, Iulius Rufus, et Q. Lecanius Bassus, ille medicorum inscientia sectus: hic vero pollice laevae manus evulso acu ab semetipso, tam parvo vulnere, ut vix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporum partibus, et plerumque sub lingua, duritia rubens vari modo, sed nigricans capite: alias livida, corpus intendens, neque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quam somni indicio, quo gravatos in triduo aufert: aliquando et horrorem afferens, circaque pusulas parvas, rarius febrem: stomachum faucesque cum invasit, ocissime exanimans.

V. Diximus elephantiasin ante Pompeii Magni aetatem non accidisse in Italia, et ipsam a facie saepius incipientem, in nare prima veluti lenticula: mox inarescente per totum corpus, maculosa, variis coloribus, et inaequali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura alibi, ceu scabie aspera: ad postremum vero ni-

grescente, et ad ossa carnes apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibusque. Aegypti peculiare hoc malum: et cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est: sicut et ille, quem gemursam appellavere prisci, inter digitos pedum nascentem, etiam nomine obliterato.

VI. Id ipsum mirabile, alios desinere in nobis, alios durare, sicuti colum. Tiberii Caesaris principatu irrepsit id malum. Nec quisquam id prior imperatore ipso sensit, magna civitatis ambage, cum edicto eius, excusantis valetudinem, legeretur nomen incognitum. Quid hoc esse dicamus, aut quas deorum iras? Parum enim erant homini certa morborum genera, cum supra CCC essent, nisi etiam nova timerentur? Neque ipsi autem homines pauciora sibi opera sua negotia important.

Haec apud priscos erant, quae memoramus, remedia, medicinam ipsa quodammodo rerum natura faciente, et diu fuere. Hippocratis certe, qui primus medendi praecepta clarissime condidit, referta herbarum mentione invenimus volumina: nec minus Dioclis Carystii, qui secundus aetate famaque exstitit: item Praxagorae, et Chrysippi, ac deinde Erasistrati: Herophilo quidem, quanquam subtilioris sectae conditori, ante omnes celebratam rationem eam, paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter utique medicinae, ad verba garrulitatemque defendente. Sedere namque his in scholis auditioni operatos gratius erat, quam ire per solitudines et quaerere herbas alias aliis diebus anni.

VII. Durabat tamen antiquitas firma, magnasque confessae rei vindicabat reliquias, donec Asclepiades aetate Magni Pompeii orandi magister, nec satis in arte ea quaestuosus, ut ad alia, quam forum,

sagacis ingenii, huc se repente convertit atque (ut necesse erat homini, qui nec id egisset, nec remedia nosset, oculis usuque percipienda) torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicavit: totamque medicinam ad causam revocando, coniecturae fecit: quinque res maxime communium auxiliorum professus, abstinentiam cibi, alias vini, fricationem corporis, ambulationem, gestationes: quae cum unusquisque semetipsum sibi praestare posse intelligeret, faventibus cunctis, ut essent vera quae facillima erant, universum prope humanum genus circumegit in se, non alio modo, quam si caelo emissus advenisset.

VIII. Trahebat praeterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo aegris, dandoque tempestive, tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborum scrutari prior Herophilus instituerat, vini rationem illustraverat Cleophantus apud priscos, ipse cognominari se frigida danda praeferens, ut auctor est M. Varro, alia quoque blandimenta excogitabat, iam suspendendo lectulos, quorum iactatu aut morbos extenuaret, aut somnos alliceret: iam balineas avidissima hominum cupidine instituendo, et alia multa dictu grata atque iucunda: magna auctoritate: nec minore fama, cum occurrisset ignoto funeri, relato homine ab rogo, atque servato: ne quis levibus momentis tantam conversionem factam existimet. Id solum possumus indignari, unum hominem e levissima gente, sine opibus ullis orsum, vectigalis sui causa, repente leges salutis humano generi dedisse, quas tamen postea abrogavere multi. Asclepiadem adiuvere multa, in antiquorum cura nimis anxia et rudia, ut obruendi aegros veste, sudoresque omni modo ciendi: nunc corpora ad ignes torrendi, solesve assiduo quaerendi, in urbe nimbosa, immo vero tota Italia imperatrice: tum primum pensili balinea-

rum usu ad infinitum blandientem. Praeterea in quibusdam morbis medendi cruciatus detraxit, ut in anginis, quas curabant in fauces organo demisso. Damnavit merito et vomitiones, tunc supra modum frequentes. Arguit, et medicamentorum potus stomacho inimicos, quod est magna ex parte vetitum. Itaque nos in primis quae sunt stomacho utilia signamus.

IX. Super omnia adiuvere eum Magicae vanitates, in tantum evectae, ut abrogare herbis fidem cunctis possent. Aethiopide herba amnes ac stagna siccari coniectu, tactu clausa omnia aperiri. Achaemenide coniecta in aciem hostium trepidare agmina, ac terga vertere. Latacen dari solitam a Persarum rege legatis, ut quocunque venissent, omnium rerum copia abundarent: ac multa similia. Ubinam istae fuere, cum Cimbri Teutonique terribili Marte ulularent, aut cum Lucullus tot reges Magorum paucis legionibus sterneret? Curve Romani duces primam semper in bellis commerciorum habuere curam? Cur hercule Caesaris miles ad Pharsaliam famem sensit, si abundantia omnis contingere unius herbae felicitate poterat? Non satius fuit Aemilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quam machinis claustra per tot annos quatere? Siccentur hodie Meroide Pontinae paludes, tantumque agri suburbanae reddatur Italiae. Nam quae apud eundem Democritum invenitur compositio medicamenti, quo pulchri bonique et fortunati gignantur liberi, cui unquam Persarum regi tales dedit? Mirum esset profecto, hucusque provectam credulitatem antiquorum, saluberrimis ortam initiis: si in ulla re modum humana ingenia novissent, atque non hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam, suo loco probaturi essemus evectam ultra Magos etiam. Sed haec est omni in re animorum conditio, ut a necessariis orsa primo, cun-

cta pervenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus reddemus: adiiciemus, ut quasque ratio dictaverit.

X. Sed in lichenis remediis, atque tam foedo malo, plura undique acervabimus, quanquam non paucis iam demonstratis. Medetur ergo plantago trita, quinquefolium, radix albuci ex aceto, ficulni caules aceto decocti, hibisci radix cum glutino et aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice, ut rumicis radix trita ex aceto illinatur, et flos visci cum calce subactus. Laudatur et tithymali cum resina decoctum. Lichen vero herba omnibus his praefertur, inde nomine invento. Nascitur in saxosis, folio uno ad radicem lato, caule uno parvo, longis foliis dependentibus. Haec delet et stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis, petris totum inhaerens, ut muscus, qui et ipse illinitur. Hic et sanguinem sistit vulneribus instillatus, et collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illito, et lingua. Qui ita curantur, salsa lavari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortensiis abstinere. Ad lichenas et thapsiae radice utuntur trita cum melle.

XI. Anginae argemonia medetur sumta ex vino: hyssopum cum vino decoctum et gargarizatum: peucedanum cum coagulo vituli marini aequis partibus. Proserpinaca cum muria ex maenis et oleo trita, vel sub lingua habita. Item succus de quinquefolio, potus cyathis tribus. Hic et omnibus faucium vitiis medetur gargarizatus: verbascum privatim tonsillis in aqua potum.

XII. Strumis plantago: chelidonia cum melle et axungia: quinquefolium: radix persolatae, item cum axungia, operitur folio suo imposita. Item artemisia: radix mandragorae ex aqua. Sideritis lata folia, clavo sinistra manu circumfossa adalligantur,

custodienda sanatis, ne rursus sata diro herbariorum scelere (ut in quibusdam) rebellet: quod in his, quos artemisia sanaverit, praedici reperio: item in his, quos plantago. Damasonion, quae et alcea vocatur, sub solstitio collecta, imponitur ex aqua caelesti, folium tritum, vel radix cum axungia tusa, ita ut imposita folio suo operiatur. Sic et ad omnes cervicis dolores, tumoresque quacunque in parte.

XIII. 1. Bellis in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus rubente. Hanc cum artemisia illitam, efficaciorem esse produnt.

XIV. 2. Condurdum herba solstitialis, flore rubro, suspensa in collo, comprimere dicitur strumas. Item verbenaca, cum plantagine. Digitorum vitiis omnibus, et privatim pterygiis, quinquefolium medetur.

XV. In pectoris vitiis vel gravissimum est tussis: huic medetur panacis radix in vino dulci. Succus hyoscyami etiam sanguinem exscreantibus: nidor quoque accensi tussientibus. Item scordotis mixto nasturtio, et resina, cum melle tusa arida. Facit et per se faciles exscreationes. Item centaurium maius, vel sanguinem reiicientibus: cui vitio et plantaginis succus medetur. Et Vettonica obolis tribus in aqua, contra purulentas, contraque cruentas exscreationes. Persolatae radix drachmae pondere, cum pineis nucleis undecim. Peucedani succus, pectoris doloribus, et acorum subvenit, et ideo antidotis miscetur. Tussi daucum: item Scythica herba. Ea demum omnibus pectoris vitiis, tussi, et purulenta exscreantibus, obolis tribus in passo. Totidem verbascum, cuius est flos aureus. Tanta huic vis est, ut iumentis etiam non tussientibus modo, sed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu: quod et de Gentiana reperio. Radix cacaliae commanducata, et in vino madefacta, non tussi tantum, sed et faucibus prodest. Hyssopi quin-

que rami cum duobus rutae et ficis tribus decocti thoracem purgant.

XVI. 1. Tussim sedat bechion, quae et thussilago dicitur. Duo eius genera. Silvestris ubi nascitur, subesse aquas credunt: et hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula, quam ederae, quinque aut septem, subalbida a terra, superne pallida, sine caule, sine flore, sine semine, radice tenui. Quidam eandem esse bechion et alio nomine chamaeleucen putant. Huius aridae cum radice fumus per arundinem haustus et devoratus, veterem sanare dicitur tussim: sed in singulos haustus passum gustandum est.

XVII. 2. Altera a quibusdam salvia appellatur, similis verbasco: conteritur ea et colata calefit, atque ita ad tussim laterisque dolores bibitur: contra scorpiones eadem et dracones marinos efficax. Contra serpentes quoque ex oleo perungi ea prodest. Hyssopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

XVIII. Lateris et pectoris doloribus verbascum cum ruta ex aqua: Vettonicae farina bibitur ex aqua calida.

Stomachum corroborat scordotis succus, centaurium, Gentiana ex aqua potae. Plantago aut per se sumta in cibo, aut cum lente, alicaeve sorbitione. Vettonica alias gravis stomacho, vitia tamen sanat pota, vel foliis commanducata. Item aristolochia pota: agaricum manducatum siccum, ut ex intervallo merum sorbeatur: nymphaea heraclia illita: peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur: vel cotyledon trita cum polenta, vel aizoum.

XIX. 1. Molon scapo est striato, foliis mollibus, parvis, radice IV digitorum, in qua extrema allii caput est. Vocatur a quibusdam syron. Ex vino stomacho et dispnoeae medetur: centaurium maius

ecligmate: plantago succo vel cibo: Vettonicae tusae pondo libra, mellis Attici semuncia, ex aqua calida quotidie bibentibus. Aristolochia, vel agaricon, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnoeas bibitur: item hyssopum et asthmaticis. Peucedani succus in iocineris doloribus, et pectoris laterisque, si febres non sint. Sanguinem quoque exspuentibus subvenit agaricum, Victoriati pondere tritum, et in mulsi quinque cyathis datum. Idem et amomon facit.

Iocineri privatim Teucria bibitur recens, drachmis IV, in poscae hemina: Vettonicae drachma una in aqua calida cyathis tribus: ad cordis vitia, in frigidae cyathis duobus. Quinquefolii succus iocineris, et pulmonis vitiis, sanguinemque reiicientibus, et cuicunque sanguinis vitio intus occurrit. Iocineri anagallides mire prosunt. Capnon herbam qui edere, bilem per urinam reddunt. Acoron iocineri medetur, thoraci quoque, et praecordiis.

XX. 2. Ephedra, ab aliis anabasis vocata, nascitur ventoso fere tractu, scandens arborem et ex ramis propendens, folio nullo, cirris numerosa, qui sunt iunci geniculati, radice pallida. Datur ex vino nigro austero trita ad tussim, suspiria, tormina: et sorbitione facta, in quam vinum addi convenit. Item Gentiana madefacta pridie contrita denarii pondere in vini cyathis tribus.

XXI. 3. Geum radiculas tenues habet, nigras, bene olentes. Medetur non modo pectoris doloribus, aut lateris, sed et cruditates discutit, iucundo sapore. Verbenaca vero omnibus visceribus medetur, lateribus, pulmonibus, iocineribus, thoraci. Peculiariter autem pulmonibus, et quos ab his phthisis tentat, radix herbae consiliginis, quam nuper inventam diximus: suum quidem et pecoris omnis remedium praesens est pulmonum vitio, vel traiecta tantum in

auricula. Bibi debet ex aqua, haberique in ore assidue sub lingua. Superficies eius herbae an sit in aliquo usu, adhuc incertum est. Renibus prodest plantaginis cibus, Vettonicae potus, agaricum potum, ut in tussi.

XXII. 1. Tripolium in maritimis nascitur saxis, ubi alludit unda, neque in mari, neque in sicco, folio isatis crassiore, palmo alto, in mucrone diviso, radice alba, odorata, crassa, calidi gustus. Datur hepaticis in farre decocta. Haec herba eadem videtur quibusdam, quae polium, de qua suo loco diximus.

XXIII. 2. Gromphaena, alternis viridibus roseisque per caulem foliis, in posca sanguinem reiicientibus medetur.

XXIV. 3. Iocineri autem herba malundrum, nascens in segete ac pratis, flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex vino vetere.

XXV. 4. Item herba chalcetum e vineis contrita imponitur. Faciles praestat vomitiones radix Vettonicae, ellebori modo, IV drachmis in passo aut mulso. Hyssopum tritum cum melle utilius, praesumto nasturtio aut irione:

5. Molemonium denarii pondere. Est et silybo lacteus succus, qui densatus in gummi, sumitur cum melle supra dicto pondere: praecipueque bilem trahit. Rursus sistunt vomitionem cuminum silvestre, Vettonicae farina: sumuntur ex aqua. Abstergunt fastidia, cruditatesque digerunt, daucum, Vettonicae farina ex aqua mulsa, plantago decocta caulium modo. Singultus hemionium sedat: item aristolochia. Suspiria clymenos. Pleuriticis et peripneumonicis centaurium maius: item hyssopum bibitur. Pleuriticis peucedani succus.

XXVI. 6. Halus autem, quam Galli sic vocant, Veneti cotoneam, medetur lateri: item renibus, convulsisque et ruptis. Similis est cunilae bubulae, ca-

cuminibus thymo, dulcis, et sitim sedans, radicis alibi albae, alibi nigrae.

XXVII. 7. Eosdem effectus in lateris doloribus habet chamaerops, myrteis circa caulem geminis foliis, capitibus Graeculae rosae, ex vino pota. Ischiadicos dolores et spinae levat agaricum potum, ut in tussi.

8. Item stoechadis, aut Vettonicae farina ex aqua mulsa.

XXVIII. Plurimum tamen homini negotii alvus exhibet, cuius causa maior pars mortalium vivit. Alias enim cibos non transmittit, alias non continet, alias non capit, alias non conficit. Eoque mores venere, ut homo maxime cibo pereat. Pessimum corporum vas instat, ut creditor, et saepius die appellat. Huius gratia praecipue avaritia expetitur: huic luxuria conditur: huic navigatur ad Phasin: huic profundi vada exquiruntur. Et nemo utilitatem eius aestimat, consummationis foeditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinae opera.

Sistit eam scordotis recens, drachma cum vino trita, vel decocta potu. Polemonia quoque et dysentericis ex vino datur: verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudine: nymphaeae heracliae semen cum vino potum: radix superior e xiphio, drachmae pondere ex aceto. Semen plantaginis in vino tritum, vel ipsa ex aceto cocta, aut alica ex succo eius sumta. Item cum lenticula cocta, vel aridae farina inspersa potioni cum papavere tosto et trito, vel succus infusus, aut succus Vettonicae, in vino ferro calefacto. Eadem coeliacis in vino austero datur: his et iberis imponitur, ut dictum est. Tenesmo radix nymphaeae heracliae e vino bibitur: psyllium in aqua: acori radicis decoctum. Aizoi succus alvum sistit, et dysenterias, et tineas rotundas pellit. Symphyti radix dysenterias sistit: item dau-

ci. Aizoum foliis contritis ex vino torminibus resistit. Alceae siccae farina torminibus pota cum vino.

XXIX. 1. Astragalus folia habet longa incisuris multis, obliqua circa radices, caules tres aut quatuor foliorum plenos, florem hyacinthi, radices villosas, implicatas, rubras, praeduras. Nascitur in petrosis, apricis, et iisdem nivalibus, sicut Pheneo Arcadiae. Vis ei ad spissanda corpora. Alvum sistit radix in vino pota: quo fit ut moveat urinam repercusso liquore, sicut pleraque quae alvum sistunt. Sanat et dysentericos in vino rubro tusa. Difficile autem tunditur. Eadem gingivarum suppurationi utilissima est fotu. Colligitur exitu autumni, cum folia amisit: siccatur in umbra.

XXX. 2. Et ladano sistitur alvus utroque: quod in segetibus nascitur, contuso et cribrato: bibitur ex aqua mulsa: item nobili e vino. Ledon appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cypro, barbis caprarum adhaerescens. Nobilius in Arabia. Fit iam et in Syria atque Africa, quod toxicon vocant. Nervos enim in arcu circumdatos lanis trahunt, adhaerescente roscida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc gravissimum odore est, durissimum tactu. Plurimum enim terrae colligit: cum probetur maxime purum, odoratum, molle, viride, resinosum. Natura ei molliendi, siccandi, concoquendi, somnum alliciendi. Capillum fluentem cohibet, nigritiamque custodit. Auribus cum hydromelite aut rosaceo infunditur. Furfures cutis et manantia hulcera sale addito sanat. Tussim veterem cum styrace sumtum. Efficacissimum ad ructus.

XXXI. 3. Alvum sistit et chondris, sive pseudodictamnum:

4. Hypocistis, orobethron quibusdam dicta, malo granato immaturo similis. Nascitur, ut diximus, sub cistho, unde nomen. Haec arefacta in umbra

sistit alvum ex vino austero nigroque utraque. Duo enim genera eius, candida et rufa. Usus in succo: spissat, siccat. Et rufa magis stomachi rheumatismos emendat. Pota tribus obolis, sanguinis exscreationes, cum amylo. Dysenterias pota, et infusa. Item verbenaca ex aqua data, aut carentibus febre ex vino ammineo, cochlearibus quinque additis in cyathos tres vini.

XXXII. 5. Laver quoque nascens in rivis condita et cocta torminibus medetur.

XXXIII. 6. Potamogeton vero ex vino dysentericis etiam et coeliacis, similis betae foliis: minoribus tantum hirsutioribusque, paulum supereminens extra aquam. Usus in foliis: refrigerant, spissant: peculiariter cruribus vitiosis utilia, et contra hulcerum nomas, cum melle vel aceto. Castor hanc aliter noverat, tenui folio velut equinis setis, thyrso longo et laevi, in aquosis nascentem. Radice sanabat strumas et duritias. Potamogeton adversatur et crocodilis: itaque secum habent eam qui venantur. Alvum sistit et Achillea.

7. Eosdem effectus praestat et statice, septem caulibus veluti rosae capita sustinens.

XXXIV. 8. Ceratia uno folio, radice nodosa magna, in cibo coeliacis et dysentericis medetur.

9. Leontopodion, alii leuceoron, alii doripetron, alii thorybetron vocant, cuius radix alvum sistit, purgatque bilem, in aquam mulsam addito pondere denariorum duorum. Nascitur in campestri et gracili solo. Semen eius potum, lymphatica somnia facere dicitur.

10. Lagopus sistit alvum e vino pota, aut in febri ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi super omnia laudant ad deploratos dysentericos quinquefolium, decoctis in lacte radicibus potis: et aristolochiam Victoriati

pondere in cyathis vini tribus. Quae ex supra dictis calida sumentur, haec candente ferro temperari aptius erit.

E diverso purgat alvum succus centaurii minoris drachma in hemina aquae cum exiguo salis et aceti, bilemque detrahit. Maiore tormina discutiuntur. Vettonica alvum solvit drachmis quatuor, in hydromelitis cyathis novem. Item euphorbium, vel agaricum, drachmis duabus cum sale modico potum ex aqua, aut in mulso obolis tribus. Solvit et cyclaminos ex aqua pota, aut balanis subditis: item chamaecissi balanus. Hyssopi manipulus decoctus ad tertias cum sale, pituitas trahit illitus, vel contritus cum oxymelite et sale: pellitque ventris animalia. Pituitam et bilem detrahit peucedani radix.

XXXV. 11. Alvum purgat anagallis ex aqua mulsa: item epithymon, qui est flos e thymo, satureiae simili. Differentia, quod hic herbaceus est, alterius thymi albus: quidam hippopheon vocant: stomacho minus utilis, vomitiones minus movet: sed tormina et inflationes discutit. Sumitur et ecligmate ad pectoris vitia cum melle, et aliquando iride. Alvum solvit, a quatuor drachmis ad sex cum mellis exiguo salisque et aceti. Quidam aliter epithymum tradunt: sine radice nasci, tenue, similitudine pallioli, rubens: siccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahere pituitam bilemque. Alvum leniter solvit et nymphaea in vino austero.

XXXVI. 12. Solvit et pycnocomon, erucae foliis crassioribus, et acrioribus, radice rotunda, lutei coloris, terram olente, caule quadrangulo, modico, tenui, flore ocimi. Invenitur in saxosis locis. Radix eius in aqua mulsa denariorum duûm pondere, et alvum, et bilem, et pituitam exinanit. Semen somnia tumultuosa facit, una drachma in vino potum. Et panos discutit.

XXXVII. 13. Detrahit bilem polypodion, quam nostri filiculam vocant: similis enim est filici. Radix in usu, pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minimi, acetabulis cavernosa, ceu polyporum cirri, subdulcis, in petris nascens, aut sub arboribus vetustis. Exprimitur succus aqua madefactae: ipsa minute concisa inspergitur oleri, vel betae, vel malvae, vel salsamento: aut cum pulticula coquitur ad alvum vel in febri leniter solvendam. Detrahit bilem et pituitam, stomachum offendit. Aridae farina indita naribus polypum consumit. Florem et semen non fert.

XXXVIII. 14. Scammonium quoque dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, alvum solvit, praeterquam si adiiciantur aloes drachmae duae obolis eius duobus. Est autem succus herbae ab radice ramosae pinguibus foliis, triangulis, albis, radice crassa, madida, nauseosa. Nascitur pingui et albo solo. Radix circa Canis ortum excavatur, ut in ipsa confluat succus: qui Sole siccatus, digeritur in pastillos. Siccatur et ipsa, vel cortex. Laudatur natione Colophonium, Mysium, Prienense: specie autem nitidum, et quam simillimum taurino glutini, fungosum tenuissimis fistulis, cito liquescens, virus redolens, cumminosum, linguae tactu lactescens, quam levissimum, cum diluitur albescens. Hoc evenit et adulterino, quod fit ervi farina, et tithymali marini succo, in Iudaea fere: quod etiam strangulat sumtum. Deprehenditur gustu. Tithymalus enim linguam excalfacit. Usus bimo: nec ante, nec postea utili. Dedere et per se ex aqua mulsa et sale quaternis obolis. Sed utilissime cum aloe, ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur. Fit et decoctum radicis in aceto ad crassitudinem mellis, quo leprae illinuntur, et caput ungitur in dolore cum oleo.

XXXIX. 15. Tithymalum nostri herbam lactariam

vocant, alii lactucam caprinam: narrantque lacte eius inscripto corpore, cum inaruerit, si cinis inspergatur, apparere literas, et ita quidam adulteras alloqui maluere quam codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur characias, qui et masculus existimatur, ramis digitali crassitudine, rubris, succosis, quinque aut sex, cubitali longitudine: a radice foliis paene oleae, in cacuminibus coma iunci. Nascitur in asperis maritimis. Legitur semen autumno, cum coma: siccatum Sole tunditur, et reponitur. Succus vero incipiente pomorum lanugine, defractis ramulis, excipitur farina ervi, aut ficis, ut cum iis arescat. Quinas autem guttas singulis excipi satis est. Traduntque etiam toties purgari hydropico fico sumta, quot guttas lactis exceperit. Succus cum colligitur, ne attingat oculos cavendum est. Fit et e foliis tusis priore minus efficax. Fit et decoctum e ramis. Est semen in usu cum melle decoctum ad catapotia solvendae alvi gratia. Semen et dentium cavis cera includitur. Colluuntur et radicis decocto e vino aut oleo. Illinunt et lichenas succo: bibuntque eum, ut purgent vomitione et alvo soluta, alias stomacho inutilem. Trahit pituitam sale adiecto in potu, bilem aphronitro. Si per alvum purgari libeat, in posca: si vomitione, in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis datur. Ficos a cibo sumsisse melius est. Fauces urit leniter: est enim tam ferventis naturae, ut per se extra corpori impositum, pusulas ignium modo faciat, et pro caustico in usu sit.

XL. 16. Alterum genus tithymali myrsiniten vocant: alii caryiten: foliis myrti acutis et pungentibus, sed mollioribus: et ipsum in asperis nascens. Colliguntur comae eius hordeo turgescente, siccataeque in umbra diebus novem in Sole inarescunt. Fructus non pariter maturescit, sed pars anno sequente, et nux vocatur. Inde cognomen Graeci de-

dere. Demetitur cum messium maturitate, lavaturque, dein siccatur, et datur cum papaveris nigri duabus partibus, ita ut sit totum acetabuli modus: minus hic vomitionibus, quam superior: ceteri item. Aliqui sic et folium eius dedere, nucem vero ipsam in mulso, aut passo, vel cum sesama. Trahit bilem et pituitam per alvum. Oris hulcera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur.

XLI. 17. Tertium genus tithymali paralium vocatur, sive tithymalis, folio rotundo, caule palmum alto, ramis rubentibus, semine albo, quod colligitur incipiente uva, et siccatum teritur, sumiturque acetabuli mensura ad purgationes.

XLII. 18. Quartum genus helioscopion appellant, foliis porcilacae, ramulis stantibus a radice quatuor aut quinque, rubentibus, semipedali altitudine, succi plenis. Hoc circa oppida nascitur, semine albo, columbis gratissimo. Nomen accipit, quoniam capita cum Sole circumagit. Trahit bilem per inferna in oxymelite dimidio acetabulo: ceteri usus, qui characiae.

XLIII. 19. Quintum cyparissian vocant, propter foliorum similitudinem, caule gemino aut triplici, nascentem in campestribus: cui eadem vis, quae helioscopio, aut characiae.

XLIV. 20. Sextum platyphyllon vocant: alii corymbiten, alii amygdaliten a similitudine. Nec ullius latiora sunt folia. Pisces necat, alvum solvit, radice, vel foliis, vel succo in mulso, aut aqua mulsa drachmis quatuor. Detrahit privatim aquas

XLV. 21. Septimum dendroides cognominant, alii cobion, alii leptophyllon, in petris nascens, comosissimum ex omnibus maxime, cauliculis rubentibus, et semine copiosissimum: eiusdem effectus, cuius characias.

XLVI. 22. Apios ischas, sive raphanos agria, iun-

cos duos, sive tres, spargit in terra rubentes, foliis rutae: radix caepae, sed amplior: quare quidam raphanum silvestrem vocant. Intus habet mammam candidam: extra, cortices nigros. Nascitur in montuosis asperis, aliquando et in herbosis. Effoditur vere, tusaque in fictili mergitur, deiectoque quod supernatat, reliquus succus purgat utraque parte, sesquiobolo in aqua mulsa. Sic et hydropicis datur acetabuli mensura. Inspergitur et aridae radicis farina potioni: aiuntque superiorem partem eius vomitione biles extrahere: inferiorem, per alvum, aquas.

XLVII. Tormina discutit quodcunque panaces, et Vettonica, praeterquam a cruditate: peucedani succus et inflationes, ructus gignens: item acori radix, daucumve, si lactucae modo sumatur. Ladanum Cyprium potum interaneorum vitiis occurrit: item Gentianae farina, ex aqua tepida fabae magnitudine. Plantago mane sumta duabus linguis, et tertia papaveris in vini cyathis quatuor non veteris. Datur et in somnum euntibus, addito nitro vel polenta, si multo post cibum detur. Colo infunditur hemina succi, vel in febri.

XLVIII. Agaricum potum obolis tribus in vini veteris cyatho uno, lieni medetur: et panacis omnium generum radix in mulso. Sed Teucria praecipue, pota arida et decocta quantum manus capiat, in aceti heminis tribus. Ad vulnus illinitur eadem cum aceto: aut si tolerari non possit, ex ficu vel aqua. Polemonia bibitur ex vino. Vettonica drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia, ut contra serpentes. Argemonia septem diebus in cibo sumta lienem consumere dicitur: agaricum in aceto mulso obolis duobus. Nymphaeae heracliae radix e vino pota, et ipsa consumit. Cissanthemus, drachma bis die sumta, in vini albi cyathis duobus per dies XL lienem

dicitur paulatim emittere per urinam. Prodest et hyssopum cum fico decoctum. Lonchitidis radix decocta, priusquam semen emittat. Peucedani quoque radix decocta, et lieni et renibus. Lien acori potu consumitur. Praecordiis et ilibus utilissimae radices. Clymeni semen potum diebus triginta pondere denarii in vino albo. Vettonicae farina ex melle et aceto scillite pota. Radix lonchitidis in aqua, et Teucrium illinitur. Item scordium cum cera, agaricum cum farina foeni Graeci.

XLIX. Vesicae malis, contraque calculos, gravissimis cruciatibus, ut diximus, auxilio est Polemonia ex vino pota: item agaricum. Plantago radice vel foliis potis ex passo. Et Vettonica, ut in iocinere diximus. Item ramici, pota atque illita: eadem ad strangurias efficacissima. Ad calculos quidam Vettonicam et verbenacam et millefolium aequis portionibus, ex aqua, pro singulari remedio bibere suadent. Strangurias discuti et dictamno certum est. Item quinquefolio decocto ad tertias in vino: hoc et enterocelicis dari atque illini, utilissimum est. Xiphii quoque radix superior urinam ciet infantibus. Enterocelicis datur ex aqua, et illinitur vesicae vitiis. Peucedani succus infantium ramici: et umbilicis eminentibus psyllion illinitur. Urinam cient anagallides, acorique radicis decoctum, vel ipsa trita potaque: et omnia vesicae vitia sanat. Et calculos herba et radix cotyledonis. Itemque genitalium inflammationem omnem, pari pondere caulis, et seminis, et myrrhae. Ebulum teneris cum foliis tritum, ex vino potum, calculos pellit: impositum testes sanat. Erigeron quoque cum farina thuris et vino dulci, testium inflammationes sanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet: genitalium nomas hypocisthis alba. Artemisia quoque datur con-

tra calculos ex vino dulci, et ad stranguriam. Dolores vesicae sedat ex vino nymphaeae heracliae radix.

L. 1. Eadem vis crethmo ab Hippocrate admodum laudatae. Est autem inter eas quae eduntur silvestrium herbarum. Hanc certe apud Callimachum apponit rustica illa Hecale: speciesque est batis hortensiae. Caulis unus palmum altus, semen ferens odoratum, ceu libanotidis rotundum, siccatum rumpitur: habet intus nucleum candidum, quem aliqui cachryn vocant. Folio pingui, albicante veluti olivae, crassiore, et salso gustu: radices digiti crassitudine tres aut quatuor. Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudum coctumve cum olere, odorati saporis et iucundi. Servatur etiam in muria: praecipui usus ad stranguriam, folio, vel caule, vel radice ex vino. Colorem quoque corporis gratiorem facit: verum aequo largior inflationes. Alvum solvit decocto, urinamque, et a renibus humorem trahit. Sic et althaeae siccae farina in vino pota, stranguriam tollit, efficacius addito dauco. Lieni quoque utilis. Adversus serpentes bibitur. Iumentis quoque in pituita, aut stranguria, hordeo inspersa succurrit.

LI. 2. Anthyllion est lenti simillima, quae in vino pota vesicas vitiis liberat, sanguinem sistit. Altera est anthyllis, chamaepityos similis, flore purpureo, odore gravi, radice intubi.

LII. 3. Vel magis cepaea, similis portulacae, nigriore radice, sed inutili, nascens in litoribus arenosis, gustu amara. In vino cum asparagi radice vesicae plurimum prodest.

LIII. 4. Eadem praestat hypericon, quam alii chamaepytin, alii corion appellant, oleraceo frutice, tenui, cubitali, rubente, folio rutae, odore acri, semine in siliqua nigro, maturescente cum hordeo. Natura

semini spissandi: alvum sistit: urinam ciet: vesicae cum vino bibitur.

LIV. 5. Est aliud hypericon, quod alii corin appellant, folio tamaricis, et sub ea nascitur, sed pinguioribus foliis et minus rubentibus, odoratum, palmo altius, suave, leniter acutum. Vis semini excalfactoria: et ideo inflationem facit: sed stomacho non inutile: praecipuum ad stranguriam, si exhulcerata non sit vesica. Medetur et pleuriticis ex vino potum.

LV. 6. Vesicae autem callithrix trita simul cum cumino, et data ex vino albo. Verbenaca quoque cum foliis decocta ad tertias, vel radix eius e mulso calido, calculos eiicit.

7. Item perpressa, quae Aretii et in Illyrico nascitur, in aqua decocta e tribus heminis ad unam, et pota. Trifolium ex vino sumtum.

8. Et chrysanthemum.

9. Anthemum quoque calculos eiicit, parvis a radice foliis quinis, caulibus longis duobus, flore roseo: radices tritae per se, ceu laver crudum.

LVI. 10. Silaus nascitur glareosis et perennibus rivis, cubitalis apii similitudine. Coquitur, ut olus acidum, magna utilitate vesicae: quae si scabiem sentiat, panacis radice sanatur, aliter inutile vesicis. Calculos pellit malum erraticum, radicis libra in vini congio decocta ad dimidias: inde heminae sumuntur per triduum: reliquum ex vino cum sio: urtica marina, et daucum, et plantaginis semen ex vino.

LVII. 11. Et herba Fulviana trita ex vino, (et haec nomen inventoris habet, nota tractantibus,) urinas ciet.

LVIII. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamum genitalibus medetur: peucedani succus ex melle, et semen, stranguriae: agaricum obolis tribus in vini veteris cyatho uno: trifolii radix drach-

mis duabus in vino: dauci una drachma, vel seminis. Ischiadici et semine et foliis erythrodani tritis sanantur: panace poto: et infricata Polemonia, aristolochiae decocto folii. Agarico quidem et nervus, qui platys appellatur, et humerorum dolor sanatur, obolis tribus in vini veteris cyatho uno poto. Quinquefolium ischiadicis et bibitur et imponitur. Item scammonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici utriusque bibitur ex vino. Sedis vitia et attritus celerrime sanat plantago: condylomata quinquefolium: sedem eversam cyclamini radix ex aceto. Anagallidum caerulea procidentiam sedis retro agit: e diverso rubens proritat. Cotyledon condylomata et haemorrhoidas mire curat. Testium tumores acori radix decocta in vino, tritaque, et illita. Intertrigines negat fieri Cato, absinthium Ponticum secum habentibus. Alii adiiciunt et pulegium: quod ieiunus qui legerit, si post se alliget, inguinis dolores prohibet, aut sedat coeptos.

LIX. Inguinalis (quam quidam argemonem vocant) passim in vepribus nascens, ut prosit inguinibus, in manu tantum habenda est.

LX. Panos sanat panaces cum melle: plantago cum sale: quinquefolium: persolatae radix, ut in strumis: item damasonium: verbascum cum sua radice tusum, vino aspersum, folioque involutum, et ita in cinere calfactum, ut imponatur calidum. Experti affirmavere, plurimum referre si virgo imponat nuda, ieiuna ieiuno, et manu supina tangens dicat: *Negat Apollo pestem posse crescere, cui nuda virgo restinguat:* atque ita retrorsa manu ter dicat, totiesque despuant ambo. Medetur et radix mandragorae ex aqua: radicis scammoniae decoctum cum melle: sideritis cum adipe vetere: vel Chrysippea cum ficis pinguibus: et haec ab inventore habet nomen.

LXI. Venerem in totum adimit, ut diximus, nymphaea heraclia: eadem semel pota, in XL dies. Insomnia quoque Veneris a ieiuno pota, et in cibo sumta. Illita quoque radix genitalibus, inhibet non solum Venerem, sed et affluentiam geniturae: ob id corpus alere vocemque dicitur. Appetentiam Veneris facit radix e xiphio superior, data potu in vino. Item quam crethmon agrion appellant: et horminos agrios, cum polenta contrita.

LXII. 1. Sed inter pauca mirabilis est orchis herba: sive serapias, foliis porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice, testiculis simili: ita ut maior, sive (ut aliqui dicunt) durior, ex aqua pota excitet libidinem: minor sive mollior, e lacte caprino inhibeat. Quidam folio scillae esse dicunt, laeviore ac minore, caule spinoso. Radices sanant oris hulcera: thoracis pituitas, alvum sistunt e vino potae. Concitatricem vim habet satyrion. Duo eius genera: una longioribus foliis, quam oleae, caule quatuor digitorum, flore purpureo, radice gemina ad formam hominis testium, alternis annis intumescente ea ac residente. Altera satyrios orchis cognominatur, et femina esse creditur. Distinguitur internodiis et ramosiore frutice, radice fascinis utili. Nascitur fere iuxta mare. Haec tumores, et vitia partium earum cum polenta illita sedat, vel per se. Superioris radix in lacte ovis colonicae data, nervos intendit: eadem ex aqua remittit.

LXIII. 2. Graeci satyrion, foliis lilii rubri, minoribus, et tribus non amplius e terra exeuntibus tradunt, caule laevi, cubitali, nudo, radice gemina: cuius inferior pars et maior mares gignat, superior ac minor feminas. Et aliud genus satyrii erythraicon appellant, semine urticis maiore, laevi: durae radicis, cortice rubro, intus album includi, sapore subdulce, fere in montuosis inveniri. Venerem, et-

iamsi omnino manu teneatur radix, stimulari: adeo si bibatur in vino austero. Arietibus quoque et hircis segnioribus in potu dari. Et a Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu, quod vitium prosedamum vocant. Vim eius restinguit aqua mulsa, aut lactuca sumta. In totum quidem Graeci, cum concitationem hanc volunt significare, satyrion appellant: sic et crataegin cognominantes, et thelygonon, et arrhenogonon, quarum semen testium simile est. Tithymali quoque ramorum medullam habentes, ad Venerem proniores fieri dicuntur. Prodigiosa sunt, quae circa hoc tradidit Theophrastus, auctor alioqui gravis, septuageno coitu durasse libidinem contactu herbae cuiusdam, cuius nomen genusque non posuit.

LXIV. Sideritis adalligata varices minuit, et sine dolore persanat. Podagrae morbus rarior solebat esse non modo patrum avorumque memoria, verum etiam nostra, peregrinus et ipse. Nam si Italiae fuisset antiquitus, Latinum nomen invenisset. Insanabilis non est credendus: quippe quoniam et in multis sponte desiit, et in pluribus cura. Medentur panacis radices, cum uva passa: succus hyoscyami cum farina, vel semen, scordion ex aceto: iberis, uti dictum est. Verbenaca cum axungia trita, cyclamini radix, cuius decoctum et pernionibus prodest. Podagras refrigerat radix e xiphio, semen e psyllio, cicuta cum lithargyro aut axungia, aizoum in primo impetu podagrae rubentis, hoc est, calidae. Utrilibet vero convenit erigeron cum axungia, plantaginis folia trita addito sale modico, argemonia tusa ex melle. Medetur et verbenaca illita, aut si pedes macerentur in aqua in qua decocta sit.

LXV. 1. Et lappago, similis anagallidi, nisi esset ramosior, ac pluribus foliis aspera, rugosa, asperio-

ris succi, gravis odoris: quae talis est, mollugo vocatur.

2. Similis, sed asperioribus foliis, asperugo. Superioris succus expressus pondere XI denariorum in vini cyathis duobus quotidie sumitur.

LXVI. 3. Praecipue vero liberat eo malo phycos thalassion, id est, fucus marinus, lactucae similis, qui conchyliis substernitur: non podagrae modo, sed omnibus articulorum morbis impositus, priusquam exarefiat. Tria autem genera eius: latum, et alterum longius, quadamtenus rubens: tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tingunt: omnia eiusdem usus. Nicander ea et adversus serpentes in vino dedit. Salutare est et semen eius herbae, quam psyllion appellavimus, madefactum aqua, admixtis in heminam seminis resinae Colophoniae cochlearibus duobus, thuris uno. Laudantur et mandragorae folia cum polenta tusa. Talis vero tumentibus limus aquaticus cum oleo subactus mire prodest. Articulis succus e centaurio minore. Idem nervis utilissimus. Item centauris. Vettonica nervis discurrentibus per scapulas, humeris, spinae, lumbis, pota, ut in iocinere. Articulis quinquefolium impositum. Mandragorae folia cum polenta, vel radix recens tusa cum cucumere silvestri, vel decocta in aqua. Digitorum in pedibus rimis polypodii radix. Articulis succus hyoscyami cum axungia: amomi succus cum decocto: item centunculus decocta, vel muscus recens ex aqua obligatus, donec inarescat:

4. Item lappae boariae radix e vino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat, omniaque alia frigoris vitia. Perniunculos et cotyledon cum axungia: folia ex batrachio: epithymi succus. Clavos pedum extrahit ladanum cum castoreo: verbenaca ex vino.

LXVII. Nunc peractis malis, quae membratim sen-

tiuntur, dicemus de his, quae totis corporibus grassantur. Remedia autem haec communia invenio. Ante omnes potandam dodecatheum, de qua diximus: deinde panacis omnium generum radices, peculiariter longinquis morbis, et semen interaneorum vitiis. Ad omnes vero corporis dolores succum e scordio: item Vettonicae, quae pota colorem plumbeum corporis privatim emendat, gratioremque reducit.

LXVIII. 1. Geranion aliqui myrrhin, alii merthryda appellant. Similis est cicutae, foliis minutioribus, et caule brevior, rotunda, saporis et odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Graeci foliis candidioribus paulo quam malvae, caulibus tenuibus, pilosis, ramosam ex intervallis, binûm palmorum: et in his, foliis, inter quae in cacuminibus capitula sint gruum. Alterum genus foliis anemones, divisuris longioribus, radice mali modo rotunda, dulci, reficientibus se ab imbecillitate utilissima: et fere talis vera est. Bibitur contra phthisin drachma in vini cyathis tribus bis die. Item contra inflationes: et cruda idem praestat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere et myrrha potum. Phthisin sanat et plantaginis succus, si bibatur, et ipsa decocta. In cibo cum sale et oleo, et a somno matutino, refrigerat. Eadem datur his, quos atrophos vocant, interpositis diebus. Vettonica vero phthisicis, ecligmate cum melle, fabae magnitudine: agaricum potum duobus obolis in passo, vel daucon, cum centaurio maiore in vino. Phagedaenis (quod nomen sine modo esurientium est, et alias hulcerum) tithymali medentur cum sesamis sumti.

LXIX. 2. Inter mala universi corporis vigiliae sunt plerisque. Harum remedio monstratur panaces, clymenos, aristolochia, et odore, et peruncto ca-

pite: aizoum, sive sedum, si involutum panno nigro, ignorantis pulvino subiiciatur: et oenotheras, sive onuris, hilaritatem afferens in vino, amygdalaceo folio, flore roseo, fruticosa, longa radice, et cum siccata est, vinum olente. Haec in potu data feras quoque mitigat.

Cruditates, quae nauseam faciunt, digerit Vettonica. Eadem pota a coena concoctionem facit, in oxymelitis cyathis tribus drachmae pondere: et crapulam discutit. Item agaricum post cibum in aqua calida potum. Paralysin Vettonica sanare dicitur: item iberis, ut dictum est. Eadem et torpentibus membris prodest: item argemonia, omnia quae periclitentur secari, discutiendo.

LXX. Comitiales sanant panacis, quam Heraclion diximus, radices potae cum coagulo vituli marini, ita ut sint panacis tres partes: plantago pota: Vettonicae in oxymelite drachma, vel agaricum obolis tribus: folia quinquefolii ex aqua. Sanat et archezostis, sed anno pota. Sanat et baccharis radix arida in pulverem contrita, cyathis tribus cum coriandri uno in aqua calida. Et centunculus trita in aceto, aut melle, aut in aqua calida: verbenaca ex vino pota: hyssopi baccae ternae contritae, et in aqua potae diebus sedecim: peucedanum cum coagulo vituli marini aequis portionibus potum: quinquefolii contrita folia ex vino pota diebus XXXI. Vettonicae farina pondere X. III. cum aceti scillitici cyatho, mellis Attici uncia: scammonium obolis duobus cum castorei drachmis quatuor.

LXXI. Febres frigidas leviores facit agaricum potum in calida aqua: tertianas sideritis cum oleo: item ladanum, quod in segetibus nascitur, contusum: plantago ex aqua mulsa, duabus horis ante accessionem pota binis drachmis: vel succus radicis madefactae vel tusae: vel ipsa radix trita in aqua

ferro calefacta. Quidam ternas radices in tribus cyathis aquae dedere. Iidem in quartanis et quaternas fecerunt. Buglosso inarescente, si quis medullam e caule eximat, dicatque ad quem liberandum febre id faciat, et alliget ei septem folia ante accessionem, aiunt a febre liberari. Item Vettonicae drachmam, in aquae mulsae cyathis tribus: vel agaricum, maxime in his febribus, quae cum horrore veniant. Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura ceteris: alii omnibus, tres obolos cum pipere ex aqua mulsa. Verbenaca quidem et iumentorum febribus in vino medetur: sed in tertianis a tertio geniculo incisa, quartanis a quarto. Bibitur et semen hyperici utriusque in quartanis, et horroribus. Vettonicae farina, quae omnes horrores coercet. Item panaces, adeo excalfactoria natura, ut per nivem ituris bibere id perungique eo praecipiant. Et aristolochia perfrictioni bus resistit.

LXXII. Phreneticos somnus sanat, qui contingit peucedano ex aceto capiti infuso, anagallidum succo. E diverso lethargicos excitare labor est: hoc praestante (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias Vettonica bibitur Carbunculos rumpit panaces. Sanat Vettonicae fa rina ex aqua, aut brassica cum thure, frequenti potu calidae: vel e carbone in conspectu exstincto, favilla digito sublata et illita: vel plantago tusa.

LXXIII. Tithymalus characias hydropicos sanat: plantago in cibo, cum prius panem siccum ederint sine potu: Vettonica drachmis duabus in duobus cyathis vini aut mulsi: vel agaricum, vel semen lonchitidis duabus lingulis ex aqua potum: psyllion ex vino: anagallidum succus: cotyledonis radix e mulso: ebuli recentis radix, excussa tantum, nec colluta, quod duo digiti comprehendant, ex vini veteris

calidi hemina: trifolii radix drachmis duabus ex vino: tithymalum, platyphyllon cognomine: semen hyperici, quod coris appellatur.

1. Acte, quam quidam esse ebulum putant, radice contrita in vini cyathis tribus, si febris absit, vel semine ex vino nigro. Item verbenaca, fasciculo manus plenae decocta in aqua ad dimidias.

2. Praecipue tamen chamaeactes succus aptissimus creditur. Eruptiones pituitae emendant plantago, cyclamini radix e melle: ebuli folia trita, et e vetere vino imposita etiam boam sanant, id est, rubentes papulas. Pruriginem succus strychni illitus.

LXXIV. Igni sacro medetur aizoum: folia trita cicutae: mandragorae radix. Secatur in asses, ut cucumis: primoque super mustum suspenditur, mox in fumo: dein tunditur in vino aut aceto. Prodest et vino myrteo fovere. Mentae sextans, vivi sulphuris uncia, ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera, inter quae medium hominem ambiens, qui zoster appellatur, et enecat, si cinxerit. Medetur plantago cum creta Cimolia, et peristereos per se: radix persolatae. Aliis quae serpunt, cotyledonis radix cum mulso, aizoum, succus linozostis ex aceto.

LXXV. Radix polypodii illita luxatis medetur. Doloremque et tumores tollunt semen psyllii, folia plantaginis tusa, sale modico addito: verbasci semen ex vino decoctum et contritum: cicuta cum axungia. Folia ephemeri tuberibus tumoribusque illinuntur, quae etiamdum discuti possunt.

LXXVI. Morbum regium in oculis praecipue mirari est, tenuitatem illam densitatemque tunicarum felle subeunte. Hippocrates a septimo die in febre mortiferum signum esse docuit. Nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione. Fit vero et citra

febres, impugnaturque centaurio maiore (ut diximus) poto, Vettonica, agarici obolis tribus ex vini veteris cyatho: item verbenacae folio, obolis tribus ex vini calidi hemina quatriduo. Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus cum sale et melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido, et a perfrictionibus tuto: sudores enim felleos movet. Folia tussilaginis ex aqua: semen linozostis utriusque inspersum potioni, vel cum absinthio aut cicere decoctum: hyssopi baccae cum aqua potae: lichen herba, si, cum sumitur, cetero olere abstineatur: polythrix in vino data, struthion in mulso.

LXXVII. Passim et in quacunque parte maxima incommoda nascuntur, qui furunculi vocantur, mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Remedio sunt pycnocomi folia trita cum polenta, si nondum caput fecerint. Discutiunt et folia ephedri illita.

LXXVIII. Fistulae quoque in omni parte serpunt, medicorum vitio male sectis corporibus. Auxilio est centaurium minus, collyriis cum melle decocto additis: plantaginis succus infusus: quinquefolium cum sale et melle: ladanum cum castoreo: cotyledon cum medulla cervina calefacta et imposita: verbasci radicis medulla collyrii tenuitate in fistulam additur: vel aristolochiae radix, vel succus tithymali.

LXXIX. Collectiones inflammationesque sanant argemoniae folia illita. Duritias et collectiones omnes verbenaca, vel quinquefolium decoctum in aceto: verbasci folia vel radix, hyssopum e vino impositum: acori radix, decocto eius herbae foventibus: aizoum. Item quae contusa sint, duritiasqu[e] et sinus corporis, illecebra. Omnia infixa corpor[i] extrahunt, folia tussilaginis, daucum, semen leont[o]

podii tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus imponuntur pycnocomi folia trita cum polenta, vel semen: item orchis. Vitia, quae sint in ossibus, satyrii radice imposita, efficacissime sanari dicuntur. Nomae et collectiones omnes fuco maris, priusquam inarescat. Et alceae radix collectiones discutit.

LXXX. Ambusta sanantur plantagine, arctio, ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta et contrita illinuntur: radices cyclamini cum aizoo: herba ipsa hyperici, quod corion appellavimus.

LXXXI. Nervis et articulis convenit plantago trita cum sale: argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perunguntur spastici, tetanici. Nervorum duritiae aegilops succo, doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo spasticis, et opisthotonicis perungi: semine hyperici, quod coris vocatur, idemque bibere prodest. Phrynion dicitur etiam abscissos sanare nervos, si confestim imponatur trita vel mansa. Spasticis, tremulis, opisthotonicis, alceae radix bibitur ex aqua mulsa. Sic et rigores excalfacit.

LXXXII. Sanguinis profluvium sistit herbae Paeoniae semen rubrum. Eadem et in radice vis. Clymenos vero, si ore sanguis reiiciatur, sive e naribus, sive alvo fluat, sive feminarum utero. Item Lysimachia pota vel illita, vel naribus indita: item plantaginis semen: quinquefolium potum et illitum: cicutae semen in nares, si inde fluat, tritum ex aqua inditum: aizoum, astragali radix: sistit et ischaemon, et Achillea.

LXXXIII. 1. Equisetum hippuris a Graecis dicta, et in pratis vituperata nobis, (est autem pilus terrae, equinae setae similis,) lienes cursorum exstinguit decocta fictili novo ad tertias, quantum vas capiat, et per triduum heminis pota: unctis esculentis ante diem unum interdicitur. Graecorum varia circa hanc opinio. Alii pinus foliis similem, nigricantem, eo-

dem nomine appellant, vim eius admirabilem tradentes, sanguinis profluvia vel tacto tantum ea homine sisti. Alii hippurin, alii ephedron, alii anabasin vocant. Traduntque iuxta arbores nasci, et scandentem eas dependere comis iunceis multis nigris, ut est equorum cauda, geniculatis ramulis, folia habere pauca, tenuia, exigua. Semen rotundum, simile coriandro, radice lignosa: nasci in arbustis maxime. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinem e naribus fluentem inclusus sistit: item alvum. Medetur dysentericis in vino dulci, potus cyathis tribus. Urinam ciet: tussim, orthopnoeam sanat: item rupta, et quae serpunt. Intestinis et vesicae folia bibuntur. Enterocelem cohibet. Faciunt et aliam hippurin, brevioribus et mollioribus comis, candidioribusque, perquam utilem ischiadicis, et vulneribus ex aceto impositam, propter sanguinem sistendum.

Et nymphaea trita plagis imponitur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur, si sanguis per os redditus est, fluxitve ab infernis. Sideritis tantam vim habet, ut quamvis recenti gladiatoris vulneri illigata, sanguinem claudat: quod facit et ferulae cinis, vel carbo: fungus vero etiam efficacius, qui secundum radicem eius nascitur.

LXXXIV. 2. Per nares autem fluenti, et cicutae semen tritum ex aqua inditumque, efficax habetur: item stephanomelis ex aqua. Vettonicae farina e lacte caprino pota, sistit ex ubere fluentem: plantagoque contusa. Eiusdem succus vomentibus sanguinem datur. Ad erraticum autem radix persolatae cum axungia vetere illita probatur.

LXXXV. Ruptis, convulsisque, ex alto deiectis, centaurium maius, Gentianae radix trita vel decocta, vel succus Vettonicae, et hoc amplius a vocis aut lateris contentionibus: panaces, scordion, aristolochia, pota: agaricum item contusis et eversis

potum duobus obolis in mulsi cyathis tribus: aut si febris sit, in aqua mulsa: verbascum, cuius flos similis auro est: acori radix, aizoum omne, sed maioris succus efficacissime: item symphyti radicis decoctum: daucum crudum. Erysithales est flore luteo, foliis acanthi: bibitur e vino: item chamaerops: et in sorbitione irio, vel plantago omnibus modis.

LXXXVI. Item phthiriasi, (qua Sulla Dictator consumtus est, nascunturque in sanguine ipso hominis animalia exesura corpus,) resistitur uvae taminiae succo, aut veratri, cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta, etiam vestes eo taedio liberat.

LXXXVII. Hulcera multorum sunt generum, ac multis modis curantur. Panacis omnium generum radix ex vino calido illinitur manantibus. Siccat privatim, quam Chironiam diximus. Cum melle trita tubera aperit: hulceribusque, quae serpunt, deploratis auxilio est, cum aeris flore vino temperato, omnibus modis, vel flore, vel semine, vel radice. Eadem cum polenta vetustis vulneribus prodest. Heraclion quoque siderion, Apollinaris, psyllium, tragacantha, scordotis cum melle purgat. Farina eius carnes excrescentes per se insparsa consumit. Polemonia hulcera, quae cacoethe vocant, sanat: centaureum maius insparsum vel illitum, item minoris coma decocta vel trita, vetera quoque hulcera purgat et persanat. Folliculi clymeni recentibus plagis imponuntur. Illinitur autem Gentiana hulceribus, quae serpunt, radice tusa vel decocta in aqua ad mellis crassitudinem, vel succo: vulneribus, ex ea factum Lycium. Lysimachia recentibus plagis medetur. Plantago omnium generum hulceribus, peculiariter feminarum, senum, et infantium. Igni emollita melior, et cum ceroto, crassa hulcerum

labra purgat, nomas sistit. Tritam suis foliis integere oportet. Suppurationes, collectiones, sinus hulcerum, chelidonia quoque siccantur: vulnera adeo, ut etiam pro spodio utantur. Eadem iam desperatis cum axungia imponitur. Dictamnum pota sagittas pellit, et alia tela extrahit illita. Bibitur ex aquae cyatho foliorum obolo. Proxime pseudodictamnum. Utraque etiam suppurationes discutit. Aristolochia quoque putria hulcera exest: sordida expurgat cum melle, vermesque extrahit: item clavos in hulcere natos, et infixa corpori omnia, praecipue sagittas, et ossa fracta cum resina. Cava vero hulcera explet per se. Et cum iride recentia vulnera ex aceto. Vetera hulcera verbenaca, quinquefolium cum sale et melle. Radices persolatae, vulneribus ferro illatis recentibus imponuntur: folia veteribus. Cum axungia utrumque: et suo folio operitur. Damasonium, ut in struma: folia verbasci ex aceto aut vino. Peristereos ad omnia genera, vel callosorum putrescentiumque hulcerum facit. Manantia nymphaeae heracliae radix sanat. Item cyclamini radix vel per se, vel ex aceto, vel cum melle. Eadem et contra steatomata efficax, sicut ad hulcera manantia hyssopum: item peucedanum, cui ad recentia vulnera vis tanta est, ut squamam ossibus extrahat. Praestant hoc et anagallides, cohibentque quas vocant nomas, et rheumatismos. Utiles et recentibus plagis, sed praecipue senum corpori. Cum ceroto apostemata et hulcera tetra, folia mandragorae recentia: radix vulnera cum melle aut oleo: cicuta cum siligine mixta mero: aizoum herpetas quoque et nomas, ac putrescentia, sicut erigeron verminosa: recentia autem vulnera astragali radix: et vetera quoque hulcera purgat hypocisthis utraque. Leontopodii semen tritum in aqua, et cum polenta illitum, spicula sagittarum extrahit: item

pycnocomi semen. Tithymalus characias succo gangraenas, phagedaenas, putria, vel decocto ramorum cum polenta et oleo: orchis radices hoc amplius, et cacoethe ex aceto cum melle, siccae et recentes: per se onothera efferantia sese hulcera sanat. Scythae vulnera scythice curant. Ad carcinomata, argemonia ex melle efficacissima est. Vulneribus praesanatis asphodeli radix decocta, ut diximus, trita cum polenta et illita: quibuscunque vero Apollinaris. Astragali radix in pulverem trita humidis hulceribus prodest: item callithrix decocta in aqua. Privatim vero iis quae calceamento facta sint, verbenaca: nec non et Lysimachia contrita, ac nymphaea arida infriata. Polythrix inveteratis iisdem utilior.

LXXXVIII. Polycnemon cunilae bubulae similis est, semine pulegii, surculosa, multis geniculis, corymbo odorato, acri et dulci odore: ferro factis vulneribus commanducata imponitur, quinto die solvitur. Symphyton ad cicatricem celerrime perducit: item sideritis. Haec imponitur ex melle. Verbasci semine ac foliis ex vino decoctis ac tritis omnia corpori infixa extrahuntur: item mandragorae foliis cum polenta: cyclamini radicibus cum melle. Trixaginis folia in oleo contrita iis maxime adhibentur hulceribus, quae serpunt: et alga in melle trita. Vettonica ad carcinomata, et melanias veteres, addito sale.

LXXXIX. Verrucas tollit argemonia ex aceto, vel batrachii radix, quae et ungues scabros aufert. Linozostidis utriusque folia, vel succus illitus. Tithymali omnes genera verrucarum omnia: item omnia pterygia, varosque tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum. Artemisiam et elelisphacum alligatas qui habeat viator, negatur lassitudinem sentire.

XC. Muliebribus morbis medetur maxime in universum Paeoniae herbae semen nigrum ex aqua mulsa. Eadem et in radice vis menses ciet: panacis semen cum absinthio menses et sudores: scordotis potu et illitu. Vettonica drachma in vini cyathis tribus bibitur contra omnia vulvarum vitia, aut quae a partu fiunt. Menses nimios sistit Achillea imposita, et decoctum eius insidentibus. Mammis imponitur hyoscyami semen ex vino: locis radix e cataplasmate: et mammis etiam chelidonia. Secundas morantes, vel partus emortuos, radices panacis appositae extrahunt. Ipsum panaces in vino potum vulvas purgat, appositumque cum melle. Polemonia pota ex vino, secundas pellit: nidore corrigit vulvas. Centaurei minoris succus potu, fotuque menses ciet. Item maioris radix, in vulvae doloribus iisdem modis prodest. Derasa vero et apposita, extrahit partus emortuos. Plantago apponitur in lana in dolore vulvae: in strangulatu bibitur. Sed praecipua dictamno vis est. Menses ciet, partus emortuos vel transversos eiicit: bibitur ex aqua foliorum obolo, adeo ad haec efficax, ut ne in cubiculum quidem praegnantium inferatur. Nec potu tantum, sed et illitu, et suffitu valet. Proxime pseudodictamnum. Sed menses ciet cum mero decoctum pondere denarii. Pluribus tamen modis aristolochia prodest: nam et menses et secundas ciet, et emortuos partus extrahit, myrrha et pipere additis, pota, vel subdita. Vulvas quoque procidentes inhibet fotu, vel suffitu, vel subiectu, maxime tenuis. Strangulatum ab his, mensiumque difficultatem, agaricum tribus obolis in vini veteris cyatho potum, emendat: peristereos apposita in adipe suillo recenti: antirrhinon cum rosaceo et melle. Item apposita nymphaeae Thessalae radix, dolori medetur. In vino nigro pota, profluvia inhibet. E diverso ciet cyclamini radix

pota et apposita: et vesicae insidentium decocto medetur. Secundas pota cissanthemos pellit, vulvam sanat. E xiphio radix superior menses ciet, drachma ex aceto pota. Peucedanum strangulatus vulvae nidore ustum recreat: menses albos praecipue psyllium drachma in cyathis tribus aquae mulsae ciet: semen mandragorae potum vulvam purgat. Menses ciet succus appositus, et emortuos partus. Nimia rursus profluvia sistit semen cum vivo sulphure: contra facit batrachion potu vel cibo, ardens alias (ut diximus) cruda. Sed cocta commendatur sale, et oleo, et cumino. Daucum et menses et secundas potu facillime pellit. Ladanum suffitu corrigit vulvas: dolori earum exhulceratisque imponitur. Emortua scammonium pellit, potum vel appositum. Menses ciet hypericum utrumque, appositum. Ante alia vero (ut Hippocrati videtur) crethmos e vino, semine vel radice: cortice trahit et secundas: succurrit et strangulationibus ex aqua pota. Item radix e geranio peculiariter secundis, inflationibusque vulvarum conveniens: purgat hippuris pota et apposita vulvas. Polygonus pota menses ciet, et althaeae radix. Folia plantaginis pellunt, item agaricum ex aqua mulsa. Artemisia vulvae medetur trita, ex oleo irino, aut fico, aut cum myrrha apposita. Eiusdem radix pota in tantum purgat, ut partus enectos extrahat. Menses et secundas ciet ramorum decoctum insidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem omnia prosunt vel imposita ventri, immo cum farina hordeacea. Acoron quoque utile est interioribus feminarum morbis, et conyza utraque, et crethmos. Et anthyllides duae, vulvis utilissimae, torminibusque, secundarum morae, in vino potae. Callithrix fotu locis medetur, albugines in capite tollit, capillos inficit oleo trita. Geranion in vino albo potum, hypocisthis in rubro,

profluvium sistunt. Hyssopum suffocationes laxat. Radix verbenacae pota ex aqua, ad omnia in partu aut ex partu mala, praestantissima est. Peucedano quidam miscent in vino nigro semen cupressi contritum. Nam semen psyllii defervefactum in aqua, cum intepuit, epiphoras omnes uteri lenit. Symphyton tritum in vino nigro evocat menses. Partus accelerat scordotis pota, drachma succi in aqua mulsa cyathis quatuor: dictamni folia praeclare dantur ex aqua. Constat unius oboli pondere, vel si mortui sint in utero infantes, protinus reddi sine vexatione puerperae. Similiter prodest pseudodictamnum, sed tardius: cyclaminos adalligata: cissanthemos pota: item Vettonicae farina ex aqua mulsa.

XCI. 1. Arsenogonon et thelygonon herbae sunt habentes uvas floribus oleae similes, pallidiores tamen, semen album papaveris modo. Thelygoni potu feminam concipi narrant. Arsenogonon ab ea semine oleae, nec alio distat. Huius potu mares generari perhibentur, si credimus. Alii utramque ocimo similem tradunt. Arsenogoni autem semen geminum esse testibus simile.

XCII. 2. Mammarum vitiis aizoum, quod digitellum appellavimus, unice medetur. Erigeron ex passo mammas uberiores facit: sonchum in farre coctum. Quae vero mastos vocatur, illita, pilos mammarum e partu nascentium aufert, et testas in facie: aliaque cutis vitia emendat. Gentiana, nymphaea Heraclia illita, cyclamini radix, maculas omnes. Cacaliae grana mixta cerae liquidae extendunt cutem in facie, erugantque: vitia omnia acori radix emendat.

XCIII. 1. Capillum Lysimachia flavum facit: denigrat hypericon, quod et corion vocatur.

2. Item ophrys herba denticulato oleri similis, foliis duobus. Nigritiam dat et Polemonia, in oleo

decocta. Psilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus: verum iam et viris est in usu. Efficacissimum autem habetur archezostis. Item tithymali succo, vel in Sole cum oleo illito crebro, vel evulsis pilis. Quadrupedum scabiem sanat hyssopum ex oleo, suum anginas peculiariter sideritis. Verum et reliqua genera herbarum reddamus.

C PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXVII.

I. Crescit profecto apud me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis: quantoque maior copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare priscorum in inveniendo curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubie superata hoc modo posset videri etiam rerum naturae ipsius munificentia, si humani operis esset inventio. Nunc vero deorum fuisse eam apparet, aut certe divinam, etiam cum homo inveniret: eandemque omnium parentem et genuisse haec, et ostendisse, nullo vitae miraculo maiore, si verum fateri volumus. Scythicam herbam a Maeotis paludibus, et euphorbiam e monte Atlante ultraque Herculis columnas: et ipso rerum naturae defectu, parte alia Britannicam ex Oceani insulis extra terras positis, itemque Aethiopidem ab exusto sideribus axe: alias praeterea aliunde ultro citroque humanae saluti in toto orbe portari, immensa Romanae pacis maiestate, non homines modo diversis inter se terris

gentibusque, verum etiam montes et excedentia in nubes iuga, partusque eorum et herbas quoque invicem ostentante. Aeternum, quaeso, deorum sit munus istud. Adeo Romanos, velut alteram lucem, dedisse rebus humanis videntur.

II. Sed antiquorum curam diligentiamque quis possit satis venerari, cum constet omnium venenorum ocissimum esse aconitum: et tactis quoque genitalibus feminini sexus animalium eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemtas dormientes a Calpurnio Bestia uxores M. Caecilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius in digitum. Ortum fabulae narravere, e spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticam, ubi monstratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in usus humanae salutis vertêre: scorpionum ictibus adversari, experiendo datum in vino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, velut pari intus invento. Sola haec pugna est, cum venenum in visceribus reperit: mirumque, exitialia per se ambo cum sint, duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Immo vero etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venenata quoque ipsa sanarentur. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes, et vinci se confitentur. Auxiliatur his elleborum album, tactu resolvente: ceditque aconitum duobus malis, suo et omnium. Quae si quis ullo forte ab homine excogitari potuisse credit, ingrate deorum munera intelligit. Tangunt carnes aconito, necantque gustatu earum pantheras: nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches appellavere. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu, demonstratum. Quod certe casu repertum quis

dubitet? et quoties fiat etiam nunc ut novum nasci? quoniam feris ratio et usus inter se tradi non possit. Hic ergo casus, hic est ille, qui plurima in vita invenit deus. Hoc habet nomen, per quem intelligitur eadem et parens rerum omnium et magistra natura, utraque coniectura pari, sive ista quotidie feras invenire, sive semper scire iudicemus. Pudendumque rursus, omnia animalia, quae sint salutaria ipsis, nosse, praeter hominem. Sed maiores oculorum quoque medicamentis aconitum misceri saluberrime promulgavere: aperta professione, malum quidem nullum esse sine aliquo bono. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venena, monstrare quale sit aconitum, vel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam cammaro similem marino. Quare quidam cammaron appellavere, alii thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incurvatur paulum scorpionum modo, quare et scorpion aliqui appellavere. Nec defuere, qui myoctonon appellare mallent, quoniam procul et e longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas aconas nominant. Et ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne pulvere quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam vis eadem in morte esset, quae cotibus ad ferri aciem deterendam, statimque admota velocitas sentiretur.

III. Aethiopis folia habet phlomo similia, magna et multa, et hirsuta ab radice. Caulem quadrangulum, scabrum, similem arctio, multis concavum alis: semen ervo simile, candidum, geminum: radices numerosas, longas, plenas, molles, glutinosas gustu. Siccae nigrescunt, duranturque, ut cornua videri possint. Praeter Aethiopiam nascuntur, et in Ida monte Troadis, et in Messenia. Colliguntur autumno,

siccantur in Sole aliquot diebus, ne situm sentiant. Medentur vulvis potae in vino albo, ischiadicis, pleuriticis, faucibus scabris, decoctae potu dantur. Sed quae ex Aethiopia venit, eximia est, atque illico prodest.

IV. Ageraton ferulacea est, duorum palmorum altitudine, origano similis, flore bullis aureis. Huius ustae nidor urinam ciet, vulvasque purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis, quoniam diutissime non marcescit.

V. Aloe scillae similitudinem habet, maior, et pinguioribus foliis, ex obliquo striata. Caulis eius tener est, rubens medius, non dissimilis antherico: radice una, ceu palo, in terram demissa: gravi odore, gustu amara. Laudatissima ex India affertur, sed nascitur et in Asia: non tamen ea utuntur, nisi ad vulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat, vel succo. Ob id in turbinibus cadorum eam serunt, ut aizoum maius. Quidam et caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia, aliqui et folia. Invenitur et per se lacrima adhaerens. Ergo pavimentandum, ubi sata sit, censent, ut lacrima non absorbeatur. Fuere, qui traderent in Iudaea super Hierosolyma metallicam eius naturam: sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est, aut humidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, ac iocineris modo coacta, facile liquescens. Improbanda nigra et dura, arenosa quoque, quae et gustu intelligitur. Gummi adulteratur, et acacia. Natura eius spissare, densare, et leniter calfacere: usus in multis, sed principalis alvum solvere, cum paene sola medicamentorum, quae id praestant, confirmet etiam stomachum, adeo non infestet ulla vi contraria. Bibitur drachma: ad stomachi vero dissolutionem, in duobus cyathis aquae tepidae vel frigidae, cochlearis mensura, bis terve in die ex

intervallis, ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Efficacior, si pota ea sumatur cibus. Capillum fluentem continet cum vino austero, capite in Sole contra capillum peruncto. Dolorem capitis sedat temporibus et fronti imposita ex aceto et rosaceo, dilutiorque infusa. Oculorum vitia omnia sanari ea convenit: privatim prurigines et scabiem genarum: item insignita ac livida, illita cum melle, maxime Pontico. Tonsillas, gingivas, et omnia oris hulcera. Sanguinis exscreationes, si modicae sint, drachma ex aqua: si minus, ex aceto pota. Vulnerum quoque sanguinem, et undecunque fluentem sistit per se, vel ex aceto. Alias etiam est vulneribus utilissima, ad cicatricem perducens. Eadem inspergitur exhulceratis genitalibus virorum, condylomatis, rimisque sedis alias ex vino, alias ex passo, alias sicca per se, ut exigit mitiganda curatio, aut coercenda. Haemorrhoidum quoque abundantiam leniter sistit. Dysenteriae infunditur. Et si difficilius concoquantur cibi, bibitur a coena modico intervallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Devorantur et pilulae cum melle decocto, aut resina terebinthina, ad purganda interiora. Digitorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lavatur, ut quod sit arenosissimum, subsidat. Aut torretur in testa, pennaque subinde versatur, ut possit aequaliter torreri.

VI. Alcea folia habet similia verbenacae, quae aristereon cognominatur, caules tres aut quatuor, foliorum plenos, florem rosae, radices albas, cum plurimum sex, cubitales, obliquas. Nascitur in pingui solo, nec sicco. Usus radicis ex vino vel ex aqua dysentericis, alvo citae, et ruptis convulsis.

VII. Alypon cauliculus est molli capite, non dissimilis betae, acre gustatu ac lentum, mordensque vehementer et accendens. Alvum solvit in aqua mul-

sa, addito sale modico. Minima potio duarum drachmarum, media quatuor, maxima sex: ea purgatione quibus datur e gallinaceo iure.

VIII. Alsine, quam quidam myosoton appellant, nascitur in lucis, unde et alsine dicta est. Incipit a media hieme, arescit aestate media: cum prorepit, musculorum aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus esse, quae iustius myosotis vocetur. Haec eadem erat quae helxine, nisi minor minusque hirsuta esset. Nascitur in hortis, et maxime in parietibus. Cum teritur, odorem cucumeris reddit. Usus eius ad collectiones inflammationesque: et in eadem omnia quae helxine, sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur: item verendis, hulceribusque cum farina hordeacea. Succus eius auribus infunditur.

IX. Androsaces herba est alba, amara, sine foliis, folliculos in cirris habens, et in his semen: nascitur in maritimis Syriae maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua, vel aceto, vel vino. Vehementer enim urinas ciet. Datur et podagricis illiniturque. Idem effectus et seminis.

X. Androsaemon, sive (ut alii appellavere) ascyron, non absimile est hyperico, de qua diximus, cauliculis maioribus, densioribusque, et magis rubentibus. Folia alba rutae figura: semen papaveris nigri. Comae tritae sanguineo succo manant. Odor eis resinosus. Gignitur in vineis. Fere medio autumno effoditur, suspenditurque. Usus ad purgandam alvum tusae cum semine, potaeque matutino, vel a coena duabus drachmis in aqua mulsa, vel vino, vel aqua pura, totius potionis sextario. Trahit bilem: prodest ischiadi maxime. Sed postera die capparis radicem resinae permixtam devorare oportet drachmae pondere, iterumque quatridui intervallo eadem facere: a purgatione autem ipsa robustiores vinum bibere, infirmiores aquam. Imponitur et po-

dagris, et ambustis, et vulneribus, cohibens sanguinem.

XI. Ambrosia vagi nominis est, et circa alias herbas fluctuati: unam habet certam, densam, ramosam, tenuem, trium fere palmorum, tertia parte radice breviore, foliis rutae circa imum caulem. In ramulis semen est uvis dependentibus, odore vinoso: qua de causa botrys a quibusdam vocatur, ab aliis artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Usus eius ad ea quae discuti opus sit.

XII. Anonin quidam ononida malunt vocare, ramosam, similem foeno Graeco, nisi fruticosior hirsutiorque esset, odore iucunda, post ver spinosa. Estur etiam muria condita. Recens vero margines hulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentium. Eadem cum melle pota, calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias.

XIII. Anagyros, quam aliqui acopon vocant, fruticosa est, gravis odore, flore oleris: semen in corniculis non brevibus gignit, simile renibus, quod durescit per messes. Folia collectionibus imponuntur, difficulterque parientibus adalligantur, ita ut a partu statim auferantur. Quod si emortuus haereat, et secundae mensesque morentur, drachma bibuntur in passo folia. Sic et suspiriosis dantur: et in vino vetere ad phalangiorum morsus. Radix discutiendis concoquendisque adhibetur. Semen commanducatum vomitiones facit.

XIV. Anonymos non inveniendo nomen invenit. Affertur e Scythia, celebrata Hicesio, non parvae auctoritatis medico: item Aristogitoni: in vulneribus praeclara, ex aqua tusa et imposita: pota vero, mammis praecordiisque percussis: item sanguinem exscreantibus. Putavere et bibendam vulneratis. Fabulosa arbitror, quae adiiciuntur: recente ea, si uratur, ferrum aut aes ferruminari.

XV. Aparinen aliqui omphacocarpon, alii philanthropon vocant, ramosam, hirsutam, quinis senisve in orbem circa ramos foliis per intervalla. Semen rotundum, durum, concavum, subdulce. Nascitur in frumentario agro, aut hortis pratisve, asperitate etiam vestium tenaci. Efficax contra serpentes, semine poto ex vino drachma: et contra phalangia. Sanguinis abundantiam ex vulneribus reprimunt folia imposita: succus auribus infunditur.

XVI. Arction aliqui arcturum vocant: similis est verbasco foliis, nisi quod hirsutiora sunt: caule longo, molli, semine cumini. Nascitur in petrosis, radice tenera, alba, dulcique. Decoquitur in vino ad dentium dolorem, ita ut contineatur ore decoctum. Bibitur propter ischiada et stranguriam: e vino ambustis imponitur, et pernionibus. Foventur eadem cum radice semine trito in vino.

XVII. Asplenum sunt qui hemionion vocant, foliis trientalibus multis, radice limosa, cavernosa, sicut filicis, candida, hirsuta: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in petris, parietibusque opacis, humidis: laudatissima in Creta. Huius foliorum in aceto decocto per dies XL poto lienem absumi aiunt: et illinuntur autem: eadem sedante singultus. Non danda feminis, quoniam sterilitatem facit.

XVIII. Asclepiades folia ederae habet, ramos longos, radices numerosas, tenues, odoratas: floris virus grave, semen securidacae. Nascitur in montibus. Radices torminibus medentur, et contra serpentium ictus, non solum potu, sed etiam illitu.

XIX. Aster ab aliquibus bubonion appellatur, quoniam inguinum praesentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus: in cacumine capitula stellae modo radiata. Bibitur et adversus serpentes. Sed ad inguinum medicinam, sinistra

manu decerpi iubent, et iuxta cinctus alligari. Prodest et coxendicis dolori adalligata.

XX. Ascyron et ascyroides similia sunt inter se, et hyperico: sed maiores habet ramos, quod ascyroides vocatur, ferulaceos, omnino rubentes: capitulis parvis, luteis. Semen in calyculis pusillum, nigrum, resinosum. Comae tritae velut cruentant. Qua de causa quidam hanc androsaemon vocavere. Usus seminis ad ischiadicos, poti duabus drachmis in hydromelitis sextario. Alvum solvit, bilem detrahit. Illinitur et ambustis.

XXI. Aphaca tenuia admodum folia habet: pusillo altior lenticula est. Siliquas maiores fert, in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora et madidiora lenticula. Nascitur in arvis. Natura ei ad spissandum efficacior, quam lenti: reliquo usu eosdem effectus habet. Stomachi alvique fluxiones sistit semen decoctum.

XXII. Alcibion qualis esset herba, apud auctores non reperi. Sed radicem eius et folia trita, ad serpentis morsum imponi et bibi: folia, quantum manus capiat, trita cum vini meri cyathis tribus, aut radicem drachmarum trium pondere cum vini eadem mensura.

XXIII. Alectorolophos, quae apud nos crista dicitur, folia habet similia gallinacei cristae, plura, caulem tenuem, semen nigrum in siliquis. Utilis tussientibus cocta cum faba fresa, melle addito: et caligini oculorum. Solidum semen coniicitur in oculum, nec turbat, sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem, sed ex nigro albicare incipit, et intumescit, ac per se exit.

XXIV. Alum nos vocamus, Graeci symphyton petraeum, simile cunilae bubulae, foliis parvis, ramis tribus aut quatuor a radice, cacuminibus thymi, surculosum, odoratum, gustu dulce, salivam ciens,

radice longa rutila. Nascitur in petris, ideo petraeum cognominatum: utilissimum lateribus, renibus, torminibus, pectori, pulmonibus sanguinem reiicientibus, faucibus asperis. Bibitur radix trita, et in vino decocta, et aliquando superlinitur. Quin et commanducata sitim sedat, praecipueque pulmonem refrigerat. Luxatis quoque imponitur, et contusis: lenit interanea. Alvum sistit cocta in cinere, detractisque folliculis trita cum piperis novem granis, et ex aqua pota. Vulneribus sanandis tanta praestantia est, ut carnes quoque, dum coquuntur, conglutinet addita: unde et Graeci nomen imposuere. Ossibus quoque fractis medetur.

XXV. Alga rufa et scorpionum ictibus.

XXVI. Actaea gravi foliorum odore, caulibus asperis geniculatis, semine nigro, ut ederae, baccis mollibus, nascitur in opacis et asperis, aquosisque. Datur acetabulo pleno interioribus feminarum morbis.

XXVII. Ampelos agria vocatur herba, foliis duris cineracei coloris, qualem in satis diximus, viticulis longis, callosis, rubentibus, qualiter flos, quem Iovis flammam appellavimus in violis: fert semen Punici mali simile acinis. Radix eius decocta in aquae cyathis ternis, additis vini Coi cyathis duobus, alvum solvit leniter, ideoque hydropicis datur. Vulvae vitia et cutis in facie mulierum emendat. Ischiadicos quoque uti hac herba prodest, tusa cum foliis, et illita cum succo suo.

XXVIII. Absinthii genera sunt plura: Santonicum appellatur a Galliae civitate: Ponticum a Ponto, ubi pecora pinguescunt illo, et ob id sine felle reperiuntur: neque aliud praestantius, multoque Italicum amarius, sed medulla Pontici dulcis. De usu eius convenit dicere, herbae facillimae, atque inter paucas utilissimae, praeterea sacris populi Romani ce-

lebratae peculiariter. Siquidem Latinarum feriis quadrigae certant in Capitolio, victorque absinthium bibit: credo, sanitatem praemio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat, et ob hoc sapor eius in vina transfertur, ut diximus. Bibitur et decoctum aqua, ac postea nocte et die refrigeratum sub dio, decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in caelestis aquae sextariis tribus: oportet et salem addi. Vetustissime in usu est. Bibitur et madefacti dilutum: ita enim appelletur hoc genus. Diluti ratio, ut (quisquis fuerit modus aquae), tegatur per triduum. Tritum raro in usu est, sicut et succus expressi. Exprimitur autem, cum primum semen turgescit, madefactum aqua triduo recens, aut siccum septem diebus. Deinde coctum in aeneo vase ad tertias, X heminis in aquae sextariis XLV, iterumque percolatum lente coquitur ad crassitudinem mellis, qualiter ex minore centaureo quaeritur succus. Sed hic absinthii inutilis stomacho capitique est, cum sit ille decocti saluberrimus. Namque adstringit stomachum bilemque detrahit, urinam ciet, alvum emollit, et in dolore sanat: ventris animalia pellit, malaciam stomachi et inflationes discutit cum sili et nardo Gallico, aceto exiguo addito. Fastidia absterget: concoctiones adiuvat. Cruditates detrahit cum ruta, et pipere, et sale. Antiqui purgationis causa dabant, cum marinae aquae veteris sextario, seminis sex drachmis, cum tribus salis, et mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter autem teri debet, propter difficultatem. Quidam et in polenta dedere supra dictum pondus, addito pulegio: alii pueris in fico sicca, ut amaritudinem fallerent. Thoracem purgat cum iride sumtum. In regio morbo crudum bibitur cum apio, aut adianto. Adversus inflationes, calidum paulatim sorbetur ex aqua; iocineris causa cum Gallico nardo: lienis, cum

aceto, aut pulte, aut fico sumitur. Adversatur fungis ex aceto: item visco: cicutae ex vino, et muris aranei morsibus, draconi marino, scorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum passo imponitur, sugillatis cum melle. Aures decoctum eius vaporis suffitu sanat: aut si manent sanie, cum melle tritum. Urinam ac menses cient tres quatuorve ramuli, cum Gallici nardi radice una, cyathis aquae VI. Menses privatim cum melle sumtum, et in vellere appositum. Anginis subvenit cum melle et nitro. Epinyctidas ex aqua sanat: vulnera recentia, prius quam aqua tangantur, impositum: praeterea capitis hulcera. Peculiariter ilibus imponitur, cum Cypria cera, aut cum fico. Sanat et pruritus. Non est dandum in febri. Nauseam maris arcet in navigationibus potum: inguinum tumorem in ventrali habitum. Somnos allicit olfactum, aut inscio sub capite positum. Vestibus insertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit: et fumo, si uratur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum, literas a musculis tuetur. Capillum denigrat absinthii cinis, unguento rosaceoque permixtus.

XXIX. Est et absinthium marinum, quod quidam Seriphium vocant, probatissimum in Taposiri Aegypti. Huius ramum Isiaci praeferre solemne habent. Angustius priore, minusque amarum, stomacho inimicum, alvum mollit, pellitque animalia interaneorum. Bibitur cum oleo et sale, aut in farinae trimestris sorbitione dilutum. Coquitur, quantum manus capiat, in aquae sextario ad dimidias.

XXX. Balloten alio nomine porrum nigrum Graeci vocant, herbam fruticosam, angulosis caulibus nigris, hirsutis foliis vestientibus, maioribus quam porri, et nigrioribus, graveolentibus. Vis eius efficax adversus canis morsus, ex sale foliis tritis impo-

sitae: item ad condylomata, coctis cinere, in folio oleris. Purgat et sordida hulcera cum melle.

XXXI. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis. Semen circa totos nascitur: folia cichorio similia. Invenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc Cappadoces ambrosiam vocant, alii artemisiam.

XXXII. Brabyla spissandi vim habet, cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores.

XXXIII. Bryon marinum, herba sine dubitatione est, lactucae foliis similis, rugosa veluti contracta, sine caule, ab ima radice exeuntibus foliis. Nascitur in scopulis maxime, testisque terra comprehensis. Praecipua siccandi ei spissandique vis, et collectiones omnes inflammationesque cohibendi, praecipue podagrae, et quidquid refrigerare opus sit.

XXXIV. Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio, foverique plagas decocta ea herba, adiectis foliis mori aut origani.

XXXV. Catanancen Thessalam herbam, qualis sit, a nobis describi supervacuum est, cum sit usus eius ad amatoria tantum. Illud non ab re est dixisse ad detegendas Magicas vanitates, electam ad hunc usum coniectura, quoniam arescens contraheret se ad speciem unguium milvi exanimati. Eadem ex causa et cemos silebitur a nobis.

XXXVI. Calsa duorum generum est. Una similis aro. Nascitur in arationibus. Colligitur antequam inarescat, ususque eosdem habet, quos arum. Bibitur quoque radix huius ad exinaniendas alvos, mensesque mulierum: item caulis cum foliis in leguminibus decoctus, sanat tenesmon.

XXXVII. Alterum genus eius quidam anchusam vocant, alii rhinochisiam. Folia lactucae longiora, plumosa, radice rubra, quae ignes sacros cum flore polentae sanat imposita: iocineris autem vitia, in vino albo pota.

XXXVIII. Circaea strychno sativo similis est, flore nigro, pusillo, parvo semine, ut milii, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in vino, bibiturque ad dolorem vulvae et vitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusae, noctem et diem. Trahit eadem potio et secundas: semine lac minuitur, in vino aut mulsa aqua poto.

XXXIX. Cirsion cauliculus est tener duûm cubitorum, triangulo similis, foliis spinosis circumdatus. Spinae molles sunt. Folia bovis linguae similia, minora, subcandida, et in cacumine capitula purpurea, quae solvuntur in lanugines. Hanc herbam radicemve eius adalligatam, dolores varicum sanare tradunt.

XL. Crataeogonon spicae tritici simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumque geniculorum. Nascitur in opacis, semine milii, vehementer aspero gustu: quod si bibant ex vino ante coenam, tribus obolis in cyathis aquae totidem, mulier ac vir, ante conceptum diebus XL, virilis sexus partum futurum aiunt. Est et alia crataeogonos, quae thelygonos vocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sunt qui florem crataeogoni bibentes mulieres intra XL diem concipere tradant. Eadem sanant hulcera vetera nigra cum melle: explent sinus hulcerum, et atropha carnosiora faciunt: purulenta expurgant: panos discutiunt: podagras collectionesque omnes leniunt, peculiariter mammarum. Theophrastus arboris genus intelligi voluit crataegon, sive crataegona, quam Itali aquifoliam vocant.

XLI. Crocodilion chamaeleonis herbae nigrae figuram habet, radice longa, aequaliter crassa, odoris asperi. Nascitur in sabuletis. Pota sanguinem per nares pellit copiosum crassumque, atque ita lienem consumere dicitur.

XLII. Cynosorchin aliqui orchin vocant, foliis oleae, mollibus, ternis per semipedem longitudinis in terra stratis, radice bulbosa, oblonga, duplici ordine, superiore quae durior est, et inferiore quae mollior. Eduntur ut bulbi cocti, in vineis fere inventi. Ex his radicibus si maiorem edant viri, mares generari dicunt: si minorem feminae, alterum sexum. In Thessalia molliorem in lacte caprino viri bibunt ad stimulandos coitus, duriorem vero ad inhibendos. Adversantur alter alteri.

XLIII. Chrysolachanum in pineto, lactucae simile nascitur. Sanat nervos incisos, si confestim imponatur. Et aliud genus chrysolachani traditur, flore aureo, foliis oleris. Coctum estur, ut olus molle. Herba hac adalligata morbum regium habentibus, ita ut spectari ab his possit, sanari id malum traditur. De chrysolachano nec satis dici scio, nec plura reperio. Namque et hoc vitio laboravere proximi utique herbarii nostri, quod ipsi notas velut vulgares, strictim, et nominibus tantum indicavere: tanquam coagulo terrae alvum sisti, stranguriam dissolvi, si bibatur ex vino aut aqua:

XLIV. Cuculi folia trita cum aceto, serpentium ictibus et scorpionum mederi. Quidam hanc alio nomine strumum appellant, alii Graece strychnon: acinos habet nigros. Ex his cyathus succi cum mulsi duobus, medetur lumbis: item capitis dolori cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita.

XLV. Peculiaris est Alpinis maxime fluminibus conferva, appellata a conferruminando, spongia aquarum dulcium verius, quam muscus aut herba, villosae densitatis atque fistulosae. Curatum ea scio, omnibus fere ossibus confractis, prolapsum ex arbore alta putatorem, circumdata universo corpori, aquam suam inspergentibus, quoties inaresceret, ra-

roque, nec nisi deficientem herbam mutationis causa resolventibus, convaluisse vix credibili celeritate.

XLVI. Cocco Gnidio color cocci, magnitudo grano piperis maior, vis ardens. Itaque in pane devoratur ne adurat, cum gulam transit. Huic vis praesentanea contra cicutam.

XLVII. Sistit alvum dipsacos: folia habet lactucae, bullasque spinosas in dorsi medio, caulem duûm cubitorum, iisdem spinis horridum, genicula eius binis foliis amplectentibus, concavo alarum sinu, in quo subsistit ros salsus. In cacumine capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Item fistulas decocta in vino radice, usque dum sit crassitudo cerae, ut possit in fistulas collyrium mitti. Item verrucas omnium generum. Quidam et alarum, quas supra diximus, succum illinunt his.

XLVIII. Dryopteris filici similis, in arboribus nascitur, tenui foliorum subdulcium incisura, radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psilothrum est radix tusa: illinitur enim, usque dum sudores evocet: iterumque, et tertio, ita ne sudor abluatur.

XLIX. Dryophonon similis herba est, cauliculis tenuibus, cubitalibus, circumdatis utrinque foliis pollicari amplitudine, qualia oxymyrsines, sed candidioribus mollioribusque, flore candido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine vero eius pro pipere utuntur.

L. Elatine folia habet helxinae, pusilla, pilosa, rotunda, semipedalibus ramulis quinis senisve a radice statim foliosis. Nascitur in segetibus, acerba gustu, et ideo oculorum fluxionibus efficax, foliis cum polenta tritis et impositis, subdito linteolo. Eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu dysenteria liberat.

LI. Empetros, quam nostri calcifragam vocant, nascitur in montibus maritimis, fere in saxo: quo

propius mari fuerit, minus salsa est: potaque bilem trahit, ac pituitas: quo longius magisque terrena, amarior sentitur. Trahit aquam. Sumitur autem in iure aliquo, aut in hydromelite. Vetustate vires perdit. Recens urinas ciet decoctum in aqua vel tritum, calculosque frangit. Qui fidem promisso huic quaerunt, affirmant lapillos, qui subfervefiant una, rumpi.

LII. Epipactis, ab aliis elleborine vocatur, parva herba, exiguis foliis, iocineris vitiis utilissima, et contra venena pota.

LIII. Epimedion caulis est non magnus, ederae foliis denis atque duodenis, nunquam florens, radice tenui, nigra, gravi odore. Nascitur in humidis, et huic spissandi refrigerandique natura, feminis cavenda. Folia in vino trita virginum mammas cohibent.

LIV. Enneaphyllon, longa folia novena habet, causticae naturae. Imponitur lana circumdatum, ne urat latus: continuo enim pusulas excitat: lumborum doloribus et coxendicum utilissimum.

LV. Filicis duo genera, nec florem habent, nec semen. Pterin Graeci vocant, alii blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita excedentes longitudine, non graves odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Graeci vocant, alii nymphaeam pterin. Est autem singularis, atque non fruticosa, brevior, molliorque, et densior, foliis ad radicem canaliculata. Utriusque radice sues pinguescunt. Folia utriusque lateribus pinnata, unde nomen Graeci imposuere. Radices utrique longae in obliquum, nigrae, praecipue cum inaruere. Siccari autem eas Sole oportet. Nascuntur ubique, sed maxime frigido solo. Effodi debent Vergiliis occidentibus. Usus radicis in trimatu tantum, neque antea, neque postea. Pellunt interaneo-

rum animalia: ex his taenias cum melle: cetera ex vino dulci triduo potae. Utraque stomacho inutilissima. Alvum solvit: primo bilem trahens, mox aquam: melius taenias cum scammonii pari pondere. Radix eius duûm obolorum pondere ex aqua, post unius diei abstinentiam bibitur, melle praegustato contra rheumatismos. Neutra danda mulieribus, quoniam gravidis abortum, ceteris sterilitatem facit. Farina earum hulceribus tetris inspergitur: iumentorum quoque cervicibus. Folia cimicem necant: serpentem non recipiunt. Ideo substerni utile est in locis suspectis: ustae etiam fugant nidore. Fecere medici huius quoque herbae discrimen. Optima Macedonica est, secunda Cassiopica.

LVI. Femur bubulum appellatur herba, nervis et ipsa utilis, recens in aceto ac sale trita.

LVII. Galeopsis, aut, ut alii, galeobdolon, vel galion, caulem et folia habet urticae laeviora, et quae gravem odorem trita reddant: flore purpureo. Nascitur circa sepes ac semitas ubique. Folia caulesque duritias et carcinomata sanant, ex aceto, trita et imposita: item strumas. Panos et parotidas discutiunt. Ex usu est et decoctae succo fovere. Putrescentia quoque et gangraenas sanat cum sale.

LVIII. Glaux antiquitus eugalacton vocabatur, cytiso et lenticulae foliis similis: aversa candidiora. Rami in terram serpunt quini senive, admodum tenues ab radice. Flosculi purpurei exeunt. Invenitur iuxta mare. Coquitur in sorbitione similaginis, ad excitandam ubertatem lactis. Eam qui hauserint, balineis uti convenit.

LIX. Glaucion in Syria et Parthia nascitur, humilis herba, densis foliis, fere papaveris, minoribus tamen sordidioribusque: odoris tetri, gustus amari cum adstrictione. Granum habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circumlitum, in clibanis calefa-

ciunt: deinde exemto succum exprimunt eiusdem nominis: usus est et succi et foliorum, si terantur, adversus epiphoras, quae universae uno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium, quod medici diaglaucion vocant. Lactis quoque ubertas intermissa restituitur. Sumitur eius rei causa ex aqua.

LX. Glycyside, quam aliqui Paeoniam, aut pentorobon vocant, caulem habet duûm cubitorum, comitantibus duobus aut tribus, subrutilum, cute lauri: folia qualia isatis, pinguiora, rotundioraque, et minora: semen in siliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Femina existimatur, cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex adhaerent. Mas plures habet, quoniam non una radice nixus est, palmi altitudine, candidaque. Ea gustu adstringit. Feminae folia myrrham redolent, et densiora sunt. Nascuntur in silvis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico Martio impetum in oculos faciente, interdiu periculosum sit. Radix vero cum effodiatur, periculum esse ne sedes procidat. Magna id vanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Usus in his diversus. Rubra enim grana rubentes menses sistunt, XV fere pota in vino nigro. Nigra grana vulvis medentur, ex passo aut vino totidem pota. Radix omnes ventris dolores sedat in vino, alvumque purgat: sanat opisthotonum, morbum regium, renes, vesicam: arteriam autem et stomachum decocta in vino: alvumque sistit: estur etiam contra malum mentis: sed in medendo quatuor drachmae satis sunt. Grana nigra auxiliantur et supressionibus nocturnis, in vino pota, quo dictum est numero. Stomachi vero erosionibus, et esse ea, et illinire prodest. Suppurationes quoque discutiuntur: recentes nigro semine, veteres rubro. Utrumque auxiliatur a serpente percussis: et pueris contra calculos, incipiente stranguria.

LXI. Gnaphalion alii chamaezelon vocant, cuius foliis albis mollibusque pro tomento utuntur: sane et similia sunt. Datur in vino austero ad dysenteriam: ventris solutiones mensesque mulierum sistit. Infunditur autem tenesmo. Illinitur et putrescentibus hulcerum.

LXII. Gallidragam vocat Xenocrates leucacantho similem, palustrem et spinosam, caule ferulaceo, alto, cui summo capite inhaeret simile ovo. In hoc crescente aetate vermiculos nasci tradunt, quos pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partem, qua dens doleat, mireque illico dolorem tolli. Valere non diutius anno, et ita si terram non attigerint.

LXIII. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine, tenui culmo: quale hordeum restibile. Haec circa caput alligata, vel circa lacertum, educit e corpore aristas. Quidam ob id aristidam vocant.

LXIV. Hyosiris intubo similis, sed minor, et tactu asperior: vulneribus contusa praeclare medetur.

LXV. Holosteon sine duritia est, herba ex adverso appellata a Graecis, sicut fel dulce, tenuis usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum, ceu gramen: foliis angustis, adstringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Usus eius ad convulsa, rupta, in vino pota. Et vulnera quoque conglutinat. Nam et carnes coguntur, addita.

LXVI. Hippophaeston nascitur in spinis, ex quibus fiunt aeneae fulloniae, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum inanibus, et foliis parvis, multis, herbacei coloris, radiculas habens albas, molles. Succus earum exprimitur aestate, ad solvendam alvum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, et tremulis, hydropicis. Contra vertigines, orthopnoeas, paralyses incipientes.

LXVII. Hypoglossa folia habet figura silvestris myrti, concava, spinosa, et in his ceu linguas, folio parvo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex his imposita minuit.

LXVIII. Hypecoon in segetibus nascitur, foliis rutae. Natura eius eadem, quae papaveris succo.

LXIX. Idaeae herbae folia sunt, quae oxymyrsines: adhaerent his velut pampini, in quibus flos. Ipsa alvum, mensesque, et omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendique naturam habet.

LXX. Isopyron aliqui phasiolon vocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melanthii. Contra tussim, et cetera pectoris vitia, ex melle aut aqua mulsa: item iocineri utilissima.

LXXI. Lathyris folia habet multa, lactucae similia, tenuiora, germina multa, in quibus semen tuniculis continetur, ut capparis: quae cum inaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgatu. Haec vicena in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanant. Trahunt et bilem. Qui vehementius purgari volunt, cum folliculis ipsis sumunt ea: nam stomachum laedunt. Itaque inventum est, ut cum pisce aut iure gallinacei sumerentur.

LXXII. Leontopetalon, alii rhapeion vocant, folio brassicae, caule semipedali: alae multae, semen in cacumine, in siliquis, ciceris modo: radix rapo similis, grandis, nigra. Nascitur in arvis. Radix adversatur omnium serpentium generibus ex vino pota: nec alia res celerius proficit. Datur et Ischiadicis.

LXXIII. Lycapsos longioribus, quam lactuca, est foliis, crassioribusque. Caule longo, hirsuto, adnatis multis cubitalibus, flore parvo, purpureo. Nascitur in campestribus. Illinitur cum farina hordeacea igni

sacro. Sudores in febribus movet, succo aquae calidae admixto.

LXXIV. Inter omnes herbas lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui aegonychon vocant, alii Dios pyron, alii Heracleos. Herba quincuncialis fere, foliis duplo maioribus, quam rutae, ramulis surculosis, crassitudine iunci: gerit iuxta folia singulas veluti barbulas, et earum in cacuminibus lapillos candore et rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia vero lapidea. Ipsi, qua pediculis adhaereant, cavernulas habent, et intus semen. Nascitur et in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quidquam inter herbas maiore quidem miraculo aspexi. Tantus est decor, velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Iacere atque humi serpere auctores tradunt. Ego vulsam, non haerentem vidi. lis lapillis drachmae pondere potis in vino albo cal culos frangi pellique constat, et stranguriam discuti. Neque in alia herbarum fides est visu statim, ad quam medicinam nata sit. Est autem eius species, ut etiam sine auctore visu statim nosci possit.

LXXV. Lapis vulgaris iuxta flumina fert muscum siccum, canum. Hic fricatur altero lapide, addita hominis saliva: illo lapide tangitur impetigo. Qu tangit, dicit,

Φεύγετε κανθαρίδες, λύκος ἄγριος ὔμμε διώκει.

LXXVI. Limeum herba appellatur a Gallis, qua sagittas in venatu tingunt medicamento, quod venenum cervarium vocant. Ex hac in tres modios salivati additur, quantum in unam sagittam addi solet: ita offa demittitur boum faucibus in morbis. Alli gari postea ad praesepia oportet, donec purgentur (insanire enim solent:) si sudor insequitur, aqua frigida perfundi.

LXXVII. Leuce Mercuriali similis, nomen ex cau

sa accepit, per medium folium candida linea transcurrente: quare mesoleucon quidam vocant. Succus eius fistulas sanat: ipsa contrita, carcinomata. Fortassis eadem sit, quae leucas appellatur, contra omnia marina venena efficax. Speciem eius auctores non tradunt, nec aliud, quam silvestrem latioribus foliis esse efficaciorem, hanc semine acriorem.

LXXVIII. Leucographis qualis esset, scriptum non reperi: quod eo magis miror, quoniam utilis proditur sanguinem exscreantibus, tribus obolis cum croco: item coeliacis: trita ex aqua et apposita, profluvio feminarum: oculorum quoque medicamentis, et explendis hulceribus, quae fiunt in teneris partibus corporis.

LXXIX. Medion folia habet iridis sativae, caulem tripedalem, et in eo florem grandem, purpureum, rotundum, semine minuto, radicem semipedalem. In saxis opacis nascitur. Radix drachmis duabus cum melle menses feminarum sistit, ecligmate per aliquot dies sumto. Semen quoque in vino, tritum, contra abundantiam feminarum datur.

LXXX. Myosota, sive myosotis, laevis herba, caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus rubentibus, concavis, ab imo foliis angustis, oblongis, dorso acuto, nigris, per intervalla assidue geminatis, tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus, flore caeruleo. Radix digitali crassitudine multis capillamentis fimbriata. Vis ei septica et exhulceratrix, ideoque aegilopas sanat. Tradunt Aegyptii, mensis quem Thothi vocant die XXVIII fere in Augustum mensem incurrente, si quis huius herbae succo inungatur mane priusquam loquatur, non lippiturum eo anno.

LXXXI. Myagros herba ferulacea est foliis similis rubiae, tripedanea. Semen oleosum, quod et fit ex eo. Medetur oris hulceribus perunctis hoc succo.

LXXXII. Herba, quae vocatur nigina, tribus fo-

liis longis intubaceis, illita cicatrices ad colorem reducit.

LXXXIII. Natrix vocatur herba, cuius radix evulsa virus hirci redolet. Hac in Piceno a feminis abigunt, quos mira persuasione Fatuos vocant: ego species lymphantium hoc modo animorum esse crediderim, qui tali medicamento iuventur.

LXXXIV. Odontitis inter foeni genera est, cauliculis densis ab eadem radice, geniculatis, triangulis, nigris. In geniculis folia parva habet, longiora tamen quam polygonon. Semen in alis hordeo simile, florem purpureum, pusillum. Nascitur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in vino austero, quantum manus capiat, dentium dolori medetur, ita ut contineatur ore.

LXXXV. Othonna in Syria nascitur, similis erucae, perforatis crebro foliis, flore croci: quare quidam anemonen vocaverunt. Succus eius oculorum medicamentis convenit. Mordet enim leniter et excalfacit, adstringitque siccando. Purgat cicatrices et nubeculas, et quidquid obstat. Quidam tradunt lavari, atque ita siccatam digeri in pastillos.

LXXXVI. Onosma longa folia habet fere ad tres digitos, in terra iacentia, tria, ad similitudinem anchusae incisa, sine caule, sine flore, sine semine. Praegnans si edat eam, aut supergradiatur, abortum facere dicitur.

LXXXVII. Onopordon si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas et menses: alvum sistit: suppurationes et collectiones discutit.

LXXXVIII. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: et in iis folia nigra, ceu lini: semenque in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. Smegmata mulieribus faciunt ex his. Radicum decoctum potum, sanat arquatos. Eaedem, priusquam maturescat semen, concisae, et Sole siccatae, alvu

sistunt. Post maturitatem vero collectae, et in sorbitione decoctae, rheumatismis ventris medentur, et per se tritae ex aqua caelesti bibuntur.

LXXXIX. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt et qui enterocelen habent.

XC. Polyanthemum, quam quidam batrachion appellant, caustica vi exhulcerat cicatrices, et ad colorem reducit. Eademque vitiligines concorporat.

XCI. Polygonon Graeci vocant, quam nos sanguinariam: non attollitur a terra, foliis rutae, semine graminis: succus eius infusus naribus supprimit sanguinem: et potus cum vino, cuiuslibet partis profluvium, exscreationesque cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt, hanc marem intelligi volunt, appellarique a multitudine seminis, aut densitate fruticis calligonon. Alii polygonaton, a frequentia geniculorum: alii teuthalida, alii carcinethron, alii clema, multi myrtopetalon. Nec non inveniuntur, qui hanc feminam esse dicunt: marem autem maiorem, minusque nigram, et geniculis densiorem, semine sub omnibus foliis turgescentem. Quocunque haec modo se habeant, vis earum est spissare ac refrigerare. Semina alvum solvunt: largius sumta urinam cient, rheumatismos cohibent: qui si non fuere, non prosunt. Stomachi fervori folia imponuntur: vesicae dolori illinuntur, et ignibus sacris. Succus et auribus purulentis instillatur, et oculorum dolori per se. Dabatur et in febribus ante accessiones duobus cyathis in tertianis, quartanisque praecipue: item cholericis, dysentericis, et in solutione stomachi. Tertium genus oreon vocatur, in montibus nascens, arundini tenerae simile, uno caule, densis geniculis et in se fractis, foliis autem piceae, radicis supervacuae, inefficacius quam superiora. Peculiare ischiadicis. Quartum genus silve-

stre appellatur, paene arboris modo frutex, radice lignosa, stirpe cedri rubicundo: ramis sparti, binûm palmorum, nigris geniculorum ternis quaternisve articulis. Huic quoque spissandi natura, sapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inspergitur et oris hulceribus et attritis partibus. Propter gingivarum vero vitia commanducatur. Nomas sistit, omniaque quae serpunt, aut difficilem cicatricem habent. Privatim vero sanat a nive facta hulcera. Herbarii et ad anginas utuntur illa: et in capitis dolore coronam ex ea imponunt: et contra epiphoras collo circumdant. In tertianis quidam sinistra manu evulsam adalligant: adeo contra profluvia sanguinis, nec ullam magis aridam quam polygonum, servant.

XCII. Pancration aliqui scillam pusillam appellare malunt, foliis albi lilii, longioribus crassioribusque, radice bulbi magni, colore rufo. Alvum solvit succo, cum farina ervi sumto: hulcera purgat. Hydropicis splenicisque cum melle datur. Alii decoquunt eam, donec aqua dulcis fiat: eaque effusa radicem terentes digerunt in pastillos Sole siccatos: et postea utuntur ad capitis hulcera, et cetera quae repurganda sunt. Item ad tussim, quantum tribus digitis apprehenderint, in vino dantes: et ad lateris dolores, aut peripneumonicis ècligmate. Dant et propter ischiada in vino bibendum, et propter tormina, mensesque ciendos.

XCIII. Peplis, quam aliqui sycen, alii meconion, alii mecona aphrode vocant, ex una radice tenui fruticat, foliis rutae paulo latioribus, semine sub foliis rotundo, minore quam candidi papaveris. Inter vites fere colligitur messibus: siccaturque cum fructu suo, subiectis, in quae excidat. Hoc poto alvus solvitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio est acetabuli

mensura, in aquae mulsae heminis tribus. Et cibis inspergitur obsoniisque ad molliendam alvum.

XCIV. Periclymenos fruticat et ipsa, ex intervallo duo folia habens, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum, et quod difficile vellatur. Nascitur in arvis ac sepibus, convolvens se adminiculis quibuscunque. Semen eius in umbra siccatum tunditur et in pastillos digeritur. Hi resoluti dantur in vini albi cyathis tribus, tricenis diebus ad lienem: eumque urina cruenta, aut per alvum absumit: quod intelligitur a decimo statim die. Urinam cient et folia decocta: quae et orthopnoicis prosunt. Partum quoque adiuvant, secundasque pellunt pota simili modo.

XCV. Pelecinum in segetibus diximus nasci, fruticosam cauliculis, foliis ciceris. Semen in siliquis fert, corniculorum modo aduncis, ternis quaternisve, quale gith novimus, amarum, stomacho utile. Additur in antidota.

XCVI. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis lenticulae, gustu adstricto: quae pota lactis abundantiam facit.

XCVII. Poterion, aut (ut alii vocant) phrynion, vel neurada, large fruticat, spinis retorrida, lanugine spissa, foliis parvis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei coloris: seminis nulli usus, sed gustu acuto et odorato. Invenitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres, binûm cubitorum in altitudine, nervosas, candidas, firmas. Circumfoditur autumno, praeciso frutice dat succum gummi similem. Radix mira vulneribus sanandis traditur, praecipueque nervis vel praecisis illita. Decoctum quoque eius cum melle potum dissolutiones nervorum, et infirmitates, et incisuras iuvat.

XCVIII. Phalangites, a quibusdam phalangion vo-

catur, ab aliis leucanthemon, vel (ut in quibusdam exemplaribus invenio) leucacantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diversa tendentes: flos candidus, lilio rubro similis, semine nigro, lato, ad lenticulae dimidiae figuram, multo tenuiore, radice tenui herbacei coloris. Huius folio vel flore vel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque, et serpentium ictus: item contra tormina.

XCIX. Phyteuma quale sit, describere supervacuum habeo, cum sit usus eius tantum ad amatoria.

C. Phyllon a Graecis vocatur herba in saxosis montibus, femina magis herbacei coloris, caule tenui, radice parva, semine rotundo, papaveri simili. Haec sui sexus facit partus: mares autem semine tantum differens, quod est incipientis olivae. Utrumque bibitur in vino.

CI. Phellandrion nascitur in palustribus, folio apii. Bibitur semen eius propter calculos et vesicae incommoda.

CII. Phalaris thyrsum habet longum, tenuem, ceu calamum, in summo florem inclinatum: semen simile sesamae. Et hoc calculos frangit, potum ex vino vel aceto cum melle et lacte. Idem et vitia vesicae sanat.

CIII. Polyrrhizon folia habet myrti, radices multas. Hae tusae dantur in vino contra serpentes: prosunt et quadrupedibus.

CIV. Proserpinaca herba vulgaris est, eximii adversus scorpiones remedii. Eadem contrita, addita muria et oleo e maenis, anginam eximie curari tradunt. Praeterea et in quantalibet lassitudine recreari defessos, etiam cum obmutuerint, si subiiciatur linguae. Si devoretur, vomitionem sequi salutarem.

CV. Rhacoma affertur ex his, quae supra Pontum sunt, regionibus. Radix costo nigro similis, minor et rufior paulo, sine odore, calfaciens gustu et ad-

stringens. Eadem trita vini colorem reddit, ad crocum inclinantem. Illita collectiones inflammationesque sedat: vulnera sanat: epiphoras oculorum sedat ex passo illita: insignita cum melle, et alia liventia ex aceto. Farina eius inspergitur contra cacoethe, et sanguinem reiicientibus drachmae pondere in aqua. Dysentericis etiam et coeliacis, si febri carent, in vino: sin aliter, ex aqua. Facilius teritur, nocte antecedente madefacta. Datur et decoctum eius bibendum duplici mensura ad rupta, convulsa, contusis, ex sublimi devolutis. Si pectoris sint dolores, additur piperis aliquid et myrrhae: si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur: sic et in tussi vetere, ac purulentis exscreationibus: item hepaticis, splenicis, ischiadicis: ad renum vitia, suspiria, orthopnoeas. Arteriae scabritias sanat ex passo, tribus obolis potis trita, aut decoctum eius. Lichenas quoque ex aceto imposita sanat. Bibitur contra inflationes, et perfrictiones, febres frigidas, singultus, tormina, asperitates, capitis gravitates, melancholicas vertigines, lassitudinum dolores, et convulsiones.

CVI. Circa Ariminum nota est herba, quam resedam vocant. Discutit collectiones, inflammationesque omnes: qui curant ea, addunt haec verba: Reseda, morbos reseda; scisne, scisne quis hic pullos egerit? radices nec caput, nec pedes habeant. Haec ter dicunt, totiesque despuunt.

CVII. Stoechas in insulis tantum eiusdem nominis gignitur, odorata herba, coma hyssopi, amara gustu. Menses ciet potu: pectoris dolores levat. Antidotis quoque miscetur.

CVIII. Solanum Graeci strychnon vocant, ut tradit Cornelius Celsus. Huic vis reprimendi refrigerandique.

CIX. Smyrnion caulem habet apii, folia latiora, et maxime circa stolones multos, quorum a sinu ex-

siliunt pinguia, ad terram infracta, odore medicato, et cum quadam acrimonia iucundo, colore in luteum languescente, capitibus caulium orbiculatis, ut anethi: semine rotundo, nigro, quod arescit incipiente aestate. Radix quoque odorata, gustu acri mordet, succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus pallidus. Odor myrrhae habet qualitatem: unde et nomen. Nascitur et in saxosis collibus, et in terrenis. Usus eius excalfacere. Urinam et menses cient folia et radix. Semen alvum sistit. Radix collectiones et suppurationes non veteres, item duritias discutit illita. Prodest et contra phalangia ac serpentes, admixto cachry aut polio, aut melissophyllo, in vino pota: sed particulatim, quoniam universitate vomitionem movet. Qua de causa aliquando cum ruta datur. Medetur tussi et orthopnoeae semen, vel radix: item thoracis, aut lienis, aut renum, aut vesicae vitiis. Radix autem ruptis, convulsis. Partus quoque adiuvat, et secundas pellit. Datur et ischiadicis cum crethmo in vino. Sudores ciet et ructus: ideo inflationem stomachi discutit. Vulnera ad cicatricem perducit. Exprimitur et succus radici, utilis feminis, et thoracis praecordiorumque desideriis: calfacit enim et concoquit, et purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu: quibus et succus illinitur, et malagmate e cortice arido. Et ad obsonia utuntur cum mulso et oleo, et garo, maxime in elixis carnibus. Sinon concoctiones facit, sapore simillima piperi. Eadem in dolore stomachi efficax.

CX. Telephion portulacae similis est et caule et foliis. Rami a radice septeni octonive fruticant, foliis crassis, carnosis. Nascitur in cultis, et maxime inter vites. Illinitur lentigini, et cum inaruit, deteritur. Illinitur et vitiligini, ternis fere mensibus, senis horis noctis aut diei: postea farina hordeacea illinitur. Medetur et vulneribus et fistulis.

CXI. Trichomanes adianto similis est, exilius modo, nigriusque, foliis lenticulae densis, amaris, adversis inter se. Decoctum eius strangurias sanat in vino albo potum, addito cumino rustico. Illitum cohibet capillos defluentes: aut si effluxerint, reparat. Alopeciasque densat tritum, et in oleo illitum. Sternumenta quoque gustatu movet.

CXII. Thalitruum folia coriandri habet pinguiora paulo, caulem papaveris. Nascitur ubique, praecipue in campestribus. Medentur hulceribus folia cum melle.

CXIII. Thlaspi duorum generum est: angustis foliis digitali longitudine et latitudine, in terram versis, in cacumine divisis, cauliculo semipedali, non sine ramis: peltarum specie, semine incluso lenticulae effigie, nisi quod infringitur, unde nomen. Flos albicat. Nascitur in semitis et sepibus. Semen asperi gustus, bilem et pituitam utrinque extrahit. Modus sumendi, acetabuli mensura. Prodest et ischiadicis infusum, donec sanguinem trahat. Menses quoque ciet, sed partus necat. Alterum thlaspi, aliqui Persicum napy vocant, latis foliis, radicibus magnis, et ipsum utile ischiadicorum infusioni. Prodest et inguinibus utrumque. Praecipitur, ut qui colligit, dicat sumere se contra inguina, et contra omnes collectiones, et contra vulnera, unaque manu tollat.

CXIV. Trachinia herba qualis sit, non traditur. Credo et falsum esse promissum Democriti. Portentosum enim est adalligatam triduo absumere lienes.

CXV. Tragonis, sive tragion, nascitur in Cretae tantum insulae maritimis, iunipero similis, et semine, et folio, et ramis. Succus eius lacteus in gummi spissatus, vel semen, impositione spicula e corpore eiicit: tunditur recens, et cum vino illinitur, aut siccae farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit: mammisque unice medetur.

CXVI. Est et alia herba tragos, quam aliqui scorpion vocant, semipedem alta, fruticosa, sine foliis, pusillis racemis rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, et ipsa in maritimis nascens. Huius ramorum X aut XII cacumina trita ex vino pota coeliacis, dysentericis, sanguinem exscreantibus, mensiumque abundantiae auxiliantur.

CXVII. Est et tragopogon, quem alii comen vocant, caule parvo, foliis croci, radice longa, dulci, super caulem calyce lato, nigro. Nascitur in asperis, sine usu.

CXVIII. Et de herbis quidem memoria digna hactenus aut accepimus, aut comperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus, aliis alias virium aetates esse. Longissimo tempore durat elaterium, ut diximus: chamaeleon niger XL annis: centaureum non ultra XII. Peucedanum sex: et aristolochia ac vitis silvestris anno in umbra servantur. Et animalium quidem exterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit, excepta spondyle, quae omnes persequitur. Genus id serpentis est.

CXIX. Ne illud quidem dubitatur, omnium radicum vim effectusque minui, si fructus prius maturescant: item seminum, ante radice propter succum incisa. Resolvitur autem omnium vis consuetudine: et desinunt prodesse, cum opus est, quae quotidie in usu fuere, aeque quam nocere. Omnes vero herbae vehementiores effectu viribusque sunt in frigidis locis, et in aquiloniis: item siccis.

CXX. Sunt et gentium differentiae non mediocres: sicut accepimus de tineis lumbricisque, inesse Aegypti, Arabiae, Syriae, Ciliciae populis: e diverso Graeciae, Phrygiae omnino non innasci. Minus id mirum, quam quod in confinio Atticae Boeotiaeque Thebanis innascuntur, cum absint Atheniensibus. Quae contemplatio aufert rursus nos ad ipsorum ani-

malium naturas, ingenitasque iis vel certiores morborum omnium medicinas. Enimvero rerum omnium parens, nullum animal ad hoc tantum ut pasceretur, aut alia satiaret, nasci voluit: artesque salutares inseruit et visceribus, quippe cum surdis etiam rebus inseruerit. Tum vero illa animae auxilia praestantissima ex anima alia esse voluit, contemplatione ante cuncta mirabili.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER XXVIII.

I. Dictae erant omnium rerum naturae, inter caelum ac terram nascentium, restabantque quae ex ipsa tellure fodiuntur, si non herbarum ac fruticum tractata remedia auferrent transversos, ex ipsis animalibus quae sanantur, reperta maiore medicina. Qui ergo dixerimus herbas, et florum imagines, ac pleraque inventu rara ac difficilia, iidem tacebimus quid in ipso homine prosit homini, ceteraque genera remediorum inter nos viventia? cum praesertim, nisi carenti doloribus morbisque, vita ipsa poena fiat. Minime vero: omnemque insumemus operam, licet fastidii periculum urgeat: quando ita decretum est, minorem gratiae, quam utilitatum vitae, respectum habere. Quin immo externa quoque, et barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores appellet. Quanquam et ipsi consensu prope iudicata eligere laboravimus, potiusque curae rerum, quam copiae institimus. Illud admonuisse perquam necessarium est, dictas iam a nobis naturas animalium,

et quae cuiusque essent inventa: (neque enim minus profuere medicinas reperiendo, quam prosunt praebendo:) nunc quae in ipsis auxilientur indicari, neque illic in totum omissa. Itaque haec esse quidem alia, illis tamen connexa.

II. Incipiemus autem ab homine, ipsum sibi exquirentes, immensa statim difficultate obvia. Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, ut viventibus poculis, comitiales morbi: quod spectare facientes in eadem arena feras quoque horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum spirantemque, et una ipsam animam ex osculo vulnerum: cum plagis ne ferarum quidem admoveri ora fas sit humana. Alii medullas crurum quaerunt, et cerebrum infantium. Nec pauci apud Graecos, singulorum viscerum membrorumque etiam sapores dixere, omnia persecuti usque ad resegmina unguium: quasi vero sanitas videri possit, feram ex homine fieri, morboque dignum in ipsa medicina: egregia hercule frustratione, si non prosit. Aspici humana exta nefas habetur, quid mandi? Quis ista invenit ostenta? Tecum enim res erit, eversor iuris humani, monstrorumque artifex, qui primus ea condidisti: credo, ne vita tui oblivisceretur. Quis invenit singula membra humana mandere? qua coniectura inductus? Quam potest medicina ista originem habuisse? Quis veneficia innocentiora effecit, quam remedia? Esto, barbari externique ritus invenerint, etiamne Graeci suas fecere has artes? Exstant commentationes Democriti, ad alia noxii hominis e capite ossa plus prodesse: ad alia, amici et hospitis. Iam vero vi interemti dente gingivas in dolore scarificari, Apollonius efficacissimum scripsit: Miletus, oculorum suffusiones felle hominis sanari. Artemon calvaria interfecti, neque cremati, propinavit aquam e fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem suspendio

interemti catapotia fecit, contra canis rabiosi morsus Antaeus. Atque etiam quadrupedes homines sanavere, contra inflationes boum, perforatis cornibus inserentes ossa humana: ubi homo occisus esset, aut crematus, siliginem quae pernoctasset, suum morbis dando. Procul a nobis nostrisque literis absint ista. Nos auxilia dicemus, non piacula: sicubi lactis puerperarum usus mederi potuit, sicubi saliva, tactusve corporis, ceteraque similia. Vitam quidem non adeo expetendam censemus, ut quoquo modo trahenda sit. Quisquis es talis, aeque moriere, etiam cum obscoenus vixeris, aut nefandus. Quapropter hoc primum quisque in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis, quae homini tribuit natura, nullum melius esse tempestiva morte: idque in ea optimum, quod illam sibi quisque praestare poterit.

III. Ex homine remediorum primum maximae quaestionis, et semper incertae est, valeantne aliquid verba et incantamenta carminum. Quod si verum est, homini acceptum ferri oportere conveniet. Sed viritim sapientissimi cuiusque respuit fides. In universum vero omnibus horis credit vita, nec sentit. Quippe victimas caedi sine precatione non videtur referre, nec Deos rite consuli. Praeterea alia sunt verba impetritis, alia depulsoriis, alia commentationis. Vidimusque certis precationibus obsecrasse summos magistratus: et ne quid verborum praetereatur, aut praeposterum dicatur, de scripto praeire aliquem: rursusque alium custodem dari qui attendat: alium vero praeponi, qui faveri linguis iubeat: tibicinem canere, ne quid aliud exaudiatur: utraque memoria insigni, quoties ipsae dirae obstrepentes nocuerint, quotiesve precatio erraverit, sic repente extis adimi capita vel corda, aut geminari victima stante. Durat immenso exemplo Deciorum patris filiique, quo se devovere, carmen. Exstat Tucciae

Vestalis incestae precatio, qua usa aquam in cribro tulit, anno Urbis DCIX. Boario vero in foro Graecum Graecamque defossos, aut aliarum gentium, cum quibus tum res esset, etiam nostra aetas vidit. Cuius sacri precationem, qua solet praeire Quindecemvirûm collegii magister, si quis legat, profecto vim carminum fateatur, ea omnia approbantibus octingentorum triginta annorum eventibus. Vestales nostras hodie credimus nondum egressa urbe mancipia fugitiva retinere in loco precatione: cum si semel recipiatur ea ratio, et deos preces aliquas exaudire, aut ullis moveri verbis, confitendum sit. De tota coniectione prisci quidem nostri perpetuo talia prodidere, difficillimumque ex his, etiam fulmina elici, ut suo loco docuimus.

IV. L. Piso primo annalium auctor est, Tullum Hostilium regem ex Numae libris eodem, quo illum, sacrificio Iovem caelo devocare conatum, quoniam parum rite quaedam fecisset, fulmine ictum: multi vero, magnarum rerum fata et ostenta verbis permutari. Cum in Tarpeio fodientes delubro fundamenta, caput humanum invenissent, missis ob id ad se legatis, Etruriae celeberrimus vates Olenus Calenus praeclarum id fortunatumque cernens, interrogatione in suam gentem transferre tentavit, scipione prius determinata templi imagine in solo ante se: *Hoc ergo dicitis, Romani? Hic templum Iovis optimi maximi futurum est: hic caput invenimus:* constantissima annalium affirmatione, transiturum fuisse fatum in Etruriam, ni praemoniti a filio vatis legati Romani respondissent: *Non plane hic, sed Romae inventum caput dicimus.* Iterum id accidisse tradunt, cum in fastigium eiusdem delubri praeparatae quadrigae fictiles in fornace crevissent, et iterum simili modo retentum augurium Haec satis sint, exemplis ut

appareat, ostentorum vires et in nostra potestate esse: ac prout quaeque accepta sint, ita valere.

In augurum certe disciplina constat, neque diras, neque ulla auspicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes, observare se ea negaverint: quo munere divinae indulgentiae maius nullum est. Quid? non et legum ipsarum in duodecim tabulis verba sunt: QUI FRUGES EXCANTASSET. Et alibi, QUI MALUM CARMEN INCANTASSET. Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credat, in oppugnationibus ante omnia solitum a Romanis sacerdotibus evocari deum, cuius in tutela id oppidum esset: promittique illi eundem, aut ampliorem apud Romanos cultum. Et durat in pontificum disciplina id sacrum: constatque ideo occultatum, in cuius dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent.

Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ovorum, ut exsorbuerit quisque, calyces, cochlearumque, protinus frangi, aut eosdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud Graecos, Catulli apud nos, proximeque Virgilii incantamentorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo: non pauci etiam serpentes ipsas recanere: et hunc unum illis esse intellectum, contrahique Marsorum cantu, etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur. Neque est facile dictu, externa verba atque ineffabilia abrogent fidem validius, an Latina inopinata, et quae ridicula videri cogit animus, semper aliquid immensum exspectans, ac dignum deo movendo, immo vero quod numini imperet. Dixit Homerus, profluvium sanguinis vulnerato femine Ulyssem inhibuisse carmine: Theophrastus, ischiadicos sanari. Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliare, M. Varro podagris. Cae-

sarem dictatorem post unum ancipitem vehiculi casum, ferunt semper, ut primum consedisset, id quod plerosque nunc facere scimus, carmine ter repetito securitatem itinerum aucupari solitum.

V. Libet hanc partem singulorum quoque conscientia coarguere. Cur enim primum anni incipientis diem laetis precationibus invicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus? Cur et fascinationibus adoratione peculiari occurrimus alii, Graecam Nemesin invocantes: cuius ob id Romae simulacrum in Capitolio est, quamvis Latinum nomen non sit? Cur ad mentionem defunctorum, testamur memoriam eorum a nobis non sollicitari? Cur impares numeros ad omnia vehementiores credimus: idque in febribus dierum observatione intelligitur? Cur ad primitias pomorum, haec vetera esse dicimus, alia nova optamus? Cur sternumentis salutamus? quod etiam Tiberium Caesarem, tristissimum (ut constat) hominum, in vehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoque consalutare, religiosius putant. Quin et absentes tinnitu aurium praesentire sermones de se, receptum est. Attalus affirmat, scorpione viso, si quis dicat DUO, cohiberi, nec vibrare ictus. Et quoniam scorpio admonuit, in Africa nemo destinat aliquid, nisi praefatus Africam. In ceteris vero gentibus, deos ante obtestatur, ut velint. Nam si mensa adsit, anulum ponere tralatitium videmus. Quin etiam multas religiones pollere manifestum est. Alius saliva post aurem digito relata, sollicitudinem animi propitiat. Pollices, cum faveamus, premere etiam proverbio iubemur. In adorando dexteram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus: quod in laevum fecisse, Galliae religiosius credunt. Fulgetras poppysmis adorare, consensus gentium est.

Incendia inter epulas nominata, aquis sub mensas profusis abominamur. Recedente aliquo ab epulis, simul verri solum: aut bibente conviva, mensam vel repositorium tolli, inauspicatissimum iudicatur. Servii Sulpicii principis viri commentatio est, quamobrem mensa linquenda non sit: nondum enim plures, quam convivae numerabantur. Nam sternumento revocari ferculum mensamve, si non postea gustetur aliquid, inter diras habetur, aut omnino non esse. Haec instituere illi, qui omnibus negotiis horisque interesse credebant deos: et ideo placatos etiam vitiis nostris reliquerunt. Quin et repente conticescere convivium adnotatum est, non nisi in pari praesentium numero: isque famae labor est, ad quemcunque eorum pertinens. Cibus etiam e manu prolapsus reddebatur, utique per mensas: vetabantque munditiarum causa deflare. Et sunt condita augu-ia, quid loquenti cogitantive id acciderit: inter ex-secratissima, si Pontifici accidat Ditis causa epulan-i. In mensa utique id reponi, adolerique ad La-em, piatio est. Medicamenta, priusquam adhibean-ur, in mensa forte deposita, negant prodesse. Un-gues resecari nundinis Romanis tacenti, atque a di-gito indice, multorum pecuniae religiosum est. Ca-pillum vero contrectari, contra defluvia ac dolores apitis XVII Luna, atque XXIX. Pagana lege in lerisque Italiae praediis cavetur, ne mulieres per tinera ambulantes torqueant fusos, aut omnino de-ectos ferant, quoniam adversetur id omnium spei, raecipueque frugum. M. Servilius Nonianus prin-eps civitatis, non pridem in metu lippitudinis, prius-uam ipse eam nominaret, aliusve ei praediceret, uabus literis Graecis P et A, chartam inscriptam, ircumligatam lino, subnectebat collo: Mucianus ter onsul, eadem observatione viventem muscam in lin-eolo albo: his remediis carere ipsos lippitudine

praedicantes. Carmina quaedam exstant contra grandines, contraque morborum genera, contraque ambusta, quaedam etiam experta: sed prodendo obstat ingens verecundia in tanta animorum varietate. Quapropter de his, ut libitum cuique fuerit, opinetur.

VI. Hominum monstrificas naturas et veneficos aspectus diximus in portentis gentium, et multas animalium proprietates, quae repeti supervacuum est. Quorundam hominum tota corpora prosunt, ut ex his familiis quae sunt terrori serpentibus, tactu ipso levant percussos, suctuve modico. Quorum e genere sunt Psylli, Marsique, et qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro: ex qua familia legatus Evagon nomine, a consulibus Romae in dolium serpentium coniectus experimenti causa, circummulcentibus linguis miraculum praebuit. Signum eius familiae est si modo adhuc durat, vernis temporibus odoris virus. Atque eorum sudor quoque medebatur, non modo saliva. Nam in insula Nili Tentyri nascentes tanto sunt crocodilis terrori, ut vocem quoque eorum fugiant. Horum omnium generum in sua repugnantia interventum quoque mederi constat: sic uti aggravari vulnera introitu eorum, qui unquam fuerint serpentium canisve dente laesi. Iidem gallinarum incubitus, pecorum foetus, abortu vitiant Tantum remanet virus, excepto semel malo, ut venefici fiant venena passi. Remedio est, ablui priu manus eorum, aquaque illa eos, quibus medearis inspergi. Rursus a scorpione aliquando percuss nunquam postea a crabronibus, vespis, apibusve fe riuntur. Minus miretur hoc qui sciat, vestem a ti neis non attingi, quae fuerit in funere: serpente aegre, praeterquam laeva manu extrahi: e Pythag rae inventis non temere fallere, impositivorum nc minum imparem vocalium numerum, claudidate oculive orbitatem, ac similes casus dextris assign

re partibus, parem laevis. Ferunt difficiles partus statim solvi, cum quis tectum, in quo sit gravida, transmiserit lapide, vel missili, ex his, quae tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursum. Probabilius id facit hasta velitaris, evulsa e corpore hominis, si terram non attigerit. Eosdem enim illata effectus habet. Sic et sagittas corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus, amatorium esse, Orpheus et Archelaus scribunt. Quin et comitialem morbum sanari cibo e carne ferae occisae eodem ferro, quo homo interfectus sit. Quorundam partes medicae sunt, sicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et Elide solebat ostendi Pelopis costa, quam eburneam affirmabant. Naevos in facie tondere, religiosum habent etiam nunc multi.

VII. Hominum vero in primis ieiunam salivam contra serpentes praesidio esse, docuimus. Sed et alios efficaces eius usus recognoscat vita. Despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus. Simili modo et fascinationes repercutimus, dextraeque clauditatis occursum. Veniam quoque a deis spei alicuius audaciores petimus, in sinum spuendo. Etiam eadem ratione terna despuere deprecatione, in omni medicina mos est, atque ita effectus adiuvare: incipientes furunculos ter praesignare ieiuna saliva. Mirum dicemus, sed experimento facile: Si quem poeniteat ictus eminus cominusve illati, et statim exspuat mediam in manum, qua percussit, levatur illico percussus a poena. Hoc saepe delumbata quadrupede approbatur, statim a tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam vero aggravant ictus, ante conatum simili modo saliva in manu ingesta. Credamus ergo lichenas leprasque ieiunae illitu assiduo arceri: item lippitudines, matutina quotidie velut inunctione: carcinomata, malo terrae subacto: cervicis dolorem, saliva ieiuni dextra manu ad dex-

trum poplitem relata, laeva ad sinistrum: si quod animal aurem intraverit, et inspuatur, exire. Inter amuleta est, editae quemque urinae inspuere: similiter in calceamentum dextri pedis, antequam induatur: item cum quis transeat locum, in quo aliquod periculum adierit. Marcion Smyrnaeus, qui de simplicibus effectibus scripsit, rumpi scolopendras marinas sputo tradit: item rubetas, aliasque ranas: Opilius, serpentes, si quis in hiatum earum exspuat. Salpe, torporem sedari quocunque membro instupente, si quis in sinum exspuat: aut si superior palpebra saliva tangatur. Nos si haec, et illa credamus rite fieri: extranei interventu, aut si dormiens spectetur infans, a nutrice terna adspui: quanquam illos religione tutatur et Fascinus, Imperatorum quoque, non solum infantium custos, qui Deus inter sacra Romana a Vestalibus colitur, et currus triumphantium, sub his pendens, defendit medicus invidiae: iubetque eosdem respicere similis medicina linguae, ut sit exorata a tergo Fortuna gloriae carnifex.

VIII. Morsus hominis inter asperrimos quoque numeratur. Medentur sordes ex auribus: ac ne quis miretur, etiam scorpionum ictibus serpentiumque statim impositae. Melius e percussi auribus prosunt: ita et reduvias sanari. Serpentium vero ictum contusi dentis humani farina.

IX. Capillus puerorum, qui primum decisus est, podagrae impetus dicitur levare circumligatus: et in totum impubium impositus. Virorum quoque capillus canis morsibus medetur ex aceto: et capitum vulneribus ex oleo aut vino. Si credimus, a revulso cruci, quartanis. Combustus aeque capillus, carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens, ut terram non attingat, inclusus in armillam, et assidue in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet.

Pollex in pede praeligatus proximo digito, tumores inguinum sedat. In manu dextra duo medii lino leviter colligati, distillationes atque lippitudines arcent. Quin et eiectus lapillus calculoso, alligatusque supra pubem levare ceteros dicitur, ac iocineris etiam dolores: ac celeritatem partus facere. Addidit Granius, efficaciorem ad hoc esse ferro exemtum. Partus accelerat vicinos, ex quo quaeque conceperit, si cinctu suo soluto feminam cinxerit, dein solverit, adiecta precatione, se vinxisse, eundem et soluturum, atque abierit.

X. Sanguine ipsius hominis, ex quacunque parte emisso, efficacissime anginam illini tradunt Orpheus et Archelaus: item ora, comitiali morbo lapsorum: exsurgere enim protinus. Quidam, si pollices pedum pungantur, exque his guttae referantur in faciem: aut si virgo dextro pollice attingat: hac coniectura censentes virgines carnes edendas. Aeschines Atheniensis excrementorum cinere anginis medebatur, et tonsillis, uvisque, et carcinomatis. Hoc medicamentum vocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu solvuntur, primoque feminarum mense. Aut si hoc non contingit, longinqua fiunt, maximeque comitiales. Quin et a serpente ac scorpione percussos coitu levari produnt: verum feminas Venere ea laedi. Oculorum vitia fieri negant, nec lippire eos, qui cum pedes lavant, aqua inde ter oculos tangant.

XI. Immatura morte raptorum manu, strumas, parotidas, guttura, tactu sanari affirmant. Quidam vero cuiuscunque defuncti, dumtaxat sui sexus, laeva manu aversa. Et e ligno fulgure icto, reiectis post terga manibus demorderi aliquid, et ad dentem qui doleat, admoveri, remedio esse produnt. Sunt qui praecipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus: et eum qui caninus vocetur, insepulto exemtum

adalligari. Terram e calvaria, psilothrum esse palpebrarum tradunt. Herba vero, si qua ibi genita sit, commanducata, dentes cadere. Hulcera non serpere osse hominis circumscripta. Alii e tribus puteis pari mensura aquas miscent, et prolibant novo fictili: reliquum dant in tertianis accessu febrium bibendum. Iidem in quartanis fragmentum clavi a cruce, involutum lana, collo subnectunt: aut spartum e cruce: liberatoque condunt caverna, quam Sol non attingat.

XII. Magorum haec commenta sunt: Ut cotem, qua ferramenta saepe exacuta sint, subiectam ignari cervicalibus, de veneficio deficientis, evocare indicium, ut ipse dicat quid sibi datum sit, et ubi, et quo tempore: auctorem tamen non nominare. Fulmine utique percusso, circumactum in vulnus hominem, loqui protinus constat. Inguinibus medentur aliqui, licium telae detractum alligantes novenis septenisve nodis, ad singulos nominantes viduam aliquam, atque ita inguini adalligantes. Licio et clavum aliudve, quod quis calcaverit, alligatum ipsos iubent gerere, ne sit dolori vulnus. Verrucas avellunt a vicesima Luna, in limitibus supini ipsam intuentes, ultra caput manibus porrectis, et quidquid apprehendère, eo fricantes. Clavum corporis, cum cadit stella, si quis distringat, vel cito sanari aiunt, cardinibus ostiorum aceto affuso: lutum fronti illitum, capitis dolorem sedare: item laqueum suspendiosi circumdatum temporibus. Si quid e pisce haeserit faucibus, in aquam demissis frigidam pedibus, cadere. Si vero ex aliis ossibus, impositis capiti ex eodem vase ossiculis. Si panis haereat, ex eodem in utramque aurem addito pane.

XIII. Quin et sordes hominis in magnis fecere remediis quaestuosorum gymnasia Graecorum: quippe ea strigmenta molliunt, calfaciunt, discutiunt, complent, sudore et oleo medicinam facientibus.

Vulvis inflammatis, contractisque admoventur. Sic et menses cient: sedis inflammationes et condylomata leniunt: item nervorum dolores, luxata, articulorum nodos. Efficaciora ad eadem, strigmenta a balineis, et ideo miscentur suppuratoriis medicamentis. Nam illa, quae sunt e ceromate, permixta coeno, articulos tantum molliunt, calefaciunt, discutiunt efficacius: sed ad cetera minus valent. Excedit fidem impudens cura, qua sordes virilitatis contra scorpionum ictus singularis remedii, celeberrimi auctores clamant. Rursus in feminis, quas infantium alvo editas in utero ipso, contra sterilitatem subdi censent: meconium vocant. Immo etiam ipsos gymnasiorum rasere parietes: et illae quoque sordes excalfactoriam vim habere dicuntur: panos discutiunt. Hulceribus senum puerorumque, et desquammatis ambustisve illinuntur.

XIV. Eo minus omitti convenit ab animo hominis pendentes medicinas. Abstinere cibo omni, aut potu, alias vino tantum aut carne, alias balineis, cum quid eorum postulet valetudo, in praesentissimis remediis habetur. His remediis adnumeratur exercitatio, intentio vocis, ungi, fricari cum ratione. Vehemens enim fricatio spissat, lenis mollit: multa adimit corpus, auget modica. In primis vero prodest ambulatio, gestatio, et ea pluribus modis. Equitatio stomacho et coxis utilissima: phthisi navigatio: longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi, aut lectulo, aut rara vomitione. Supini cubitus oculis conducunt, at proni tussibus, in latera adversum distillationes. Aristoteles et Fabianus plurimum somniari circa ver et autumnum tradunt, magisque supino cubitu, at prono nihil. Theophrastus celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficilius a supinis. Sol quoque remediorum maximum ab ipso sibi praestari potest, sicut linteorum strigiliumque vehemen-

tia: perfundere caput calida ante balinearum vaporationem, et postea frigida, saluberrimum intelligitur. Item praesumere cibis, et interponere frigidam, eiusdemque potu somnos antecedere, et si libeat, interrumpere. Notandum, nullum aliud animal calidos potus sequi, ideoque non esse naturales. Mero ante somnos colluere ora, propter halitus: frigida matutinis impari numero ad cavendos dentium dolores: item posca oculos contra lippitudines, certa experimenta sunt: sicut totius corporis valetudini varietatem victus inobservatam. Hippocrates tradit non prandentium exta celerius senescere. Verum id remediis cecinit, non epulis: quippe multo utilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se praefecturam servo dederat: ultimoque probro manus in cibis triumphali seni deiiciebatur, vel in Capitolio epulanti, pudenda re, servo suo facilius parere, quam sibi.

XV. Sternumenta pinna gravedinem emendant: et si quis mulae nares, ut tradunt, osculo attingat, sternumenta et singultum. Ob hoc Varro suadet palmam alterna manu scalpere. Plerique anulum e sinistra in longissimum dexterae digitum transferre, aut in aquam ferventem manus immergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit.

XVI. Venerem damnavit Democritus, ut in qua homo alius exsiliret ex homine. Est hercule raritas eius utilior. Athletae tamen torpentes restituuntur Venere: vox revocatur, cum e candida declinat in fuscam. Medetur et lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis, ac melancholicis.

XVII. Adsidere gravidis, vel cum remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim inter se implexis, veneficium est: idque compertum tradunt Alcmena Herculem pariente. Peius, si circa unum ambove genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo

haec in conciliis ducum potestatumve fieri vetuere maiores, velut omnem actum impedientia. Vetuere et sacris, votisve, simili modo interesse. Capita autem aperiri aspectu magistratuum, non venerationis causa iussere, sed (ut Varro auctor est) valetudinis, quoniam firmiora consuetudine ea fierent. Cum quid oculo inciderit, alterum comprimi prodest. Cum aqua dextrae auriculae, sinistro pede exsultare, capite in dextrum humerum devexo: invicem e diversa aure. Si tussim concitet saliva, in fronte ab alio afflari. Si iacet uva, a vertice morsu alterius suspendi. In cervicis dolore poplites fricare, aut cervicem in poplitum. Pedes in humo deponi, si nervi in his cruribusve tendantur in lectulo. Aut si in laeva parte id accidat, sinistrae plantae pollicem dextra manu apprehendi. Item e diverso. Extremitates corporis vel aurium perstringi contra horrores corporis, sanguinemve narium immodicum. Lino vel papyro principia genitalium: femur medium, ad cohibenda urinae profluvia. In stomachi solutione pedes pressare, aut manus in ferventem aquam dimittere. Iam et sermoni parci, multis de causis salutare est. Triennio Maecenatem Melissum accepimus silentium sibi imperavisse, a convulsione reddito sanguine. Nam eversos, scandentesque ac iacentes, si quid ingruat, contraque ictus spiritum cohibere singularis praesidii est: quod inventum esse animalis docuimus. Clavum ferreum defigere, in quo loco primum caput defixerit corruens morbo comitiali, absolutorium eius mali dicitur. Contra renum, aut lumborum, vesicaeque cruciatus, in balinearum soliis pronos urinam reddere mitigatorium habetur. Vulnera nodo Herculis praeligare, mirum quantum ocior medicina est. Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo, vim quandam habere utilem dicuntur: quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoque quater-

narium Demetrius condito volumine, et quare quaterni cyathi sextariive non essent potandi. Contra lippitudinem retro aures fricare prodest, et lacrimosis oculis frontem. Augurium ex homine ipso est non timendi mortem in aegritudine, quamdiu oculorum pupillae imaginem reddant.

XVIII. Magna et urinae non ratio solum, sed etiam religio apud auctores invenitur, digesta in genera. Spadonum quoque ad foecunditatis beneficia. Verum ex his quae referre fas sit, impubium puerorum contra salivas aspidum, quas ptyadas vocant, quoniam venena in oculos hominum exspuant: contra oculorum albugines, obscuritates, cicatrices, argema, palpebras, et cum ervi farina contra adustiones: contra aurium pura, vermiculosque, si decoquatur ad dimidias partes cum porro capitato novo fictili. Vaporatio quoque ea menses feminarum ciet. Salpe fovet illa oculos firmitatis causa: illinit Sole usta, cum ovi albumine, efficacius struthiocameli, binis horis. Hac et atramenti liturae abluuntur. Virilis podagris medetur, argumento fullonum, quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri miscetur cinis ostreorum, adversus eruptiones in corpore infantium, et omnia hulcera manantia. Ea exesis, ambustis, sedis vitiis, rhagadiis et scorpionum ictibus illinitur. Obstetricum nobilitas non alio succo efficacius curari pronuntiavit corporum pruritus: nitro addito hulcera capitum, porrigines, nomas, praecipue genitalium. Sua cuique autem (quod fas sit dixisse) maxime prodest, confestim per se, canis morsui, echinorumque spinis inhaerentibus, et in spongia lanisve imposita: aut adversus canis rabidi morsus, cinere ex ea subacto: contraque serpentium ictus. Nam contra scolopendras mirum proditur, vertice tacto urinae suae gutta, liberari protinus laesos.

XIX. Auguria valetudinis ex ea traduntur. Si

mane candida, dein rufa sit: illo modo concoquere, hoc concoxisse significatur. Mala signa rubrae, pessima nigrae: mala bullantis, et crassae: in qua quod subsidit, si album est, significat circa articulos, aut viscera dolorem imminere. Eadem viridis morbum viscerum: pallida, bilis: rubens, sanguinis. Mala et, in qua veluti furfures, atque nubeculae apparent. Diluta quoque alba vitiosa est: mortifera vero crassa, gravi odore: et in pueris tenuis ac diluta. Magi vetant eius causa contra Solem Lunamque nudari, aut umbram cuiusquam ab ipsa respergi. Hesiodus iuxta obstantia reddi suadet, ne deum aliquem nudatio offendat. Osthanes contra mala medicamenta omnia promisit auxiliari, matutinis horis suam cuique instillatam in pedem.

XX. Quae ex mulierum corporibus traduntur, ad portentorum miracula accedunt, ut sileamus divisos membratim in scelera abortus, mensium piacula, quaeque alia non obstetrices modo, verum etiam ipsae meretrices prodidere. Capilli si crementur, odore serpentes fugari. Eodem odore vulvae morbo strangulatas respirare. Cinere eo quidem, si in testa sint cremati, vel cum spuma argenti, scabritias oculorum ac prurigines emendari: item verrucas, et infantium hulcera cum melle. Capitis quoque vulnera, et omnium hulcerum sinus, addito melle ac thure. Panos, podagras, cum adipe suillo, sacrum ignem, sanguinemque sisti illito, et formicationes còrporum.

XXI. De lactis usu convenit, dulcissimum esse mollissimumque, et in longa febre, coeliacisque utilissimum, maxime eius quae iam infantem removerit. Et in malacia stomachi, in febribus, rosionibusque efficacissimum experiuntur. Item mammarum collectionibus cum thure, oculo ab ictu cruore suffuso, et in dolore, aut epiphoris, si immulgeatur plu-

rimum prodest: magisque cum melle et narcissi succo, aut thuris polline. Semperque in omni usu efficacius eius, quae marem enixa sit: multoque efficacissimum eius, quae geminos mares: et si vino ipsa cibisque acrioribus abstineat. Mixta praeterea ovorum candido liquore, madidaque lana frontibus impositum, fluxiones oculorum suspendit. Nam si rana saliva sua oculum asperserit, praecipuum est remedium. Et contra morsum eiusdem bibitur, instillaturque. Eum qui simul matris filiaeque lacte inunctus sit, liberari omni oculorum metu in totam vitam affirmant. Aurium quoque vitiis medetur, admixto modice oleo: aut si ab ictu doleant, anserino adipe tepefactum. Si odor gravior sit, ut plerumque fit longis vitiis, diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum, instillatur cum elaterio. Peculiariter valet potum contra venena, quae data sunt e marino lepore, buprestique, et ut Aristoteles tradit, dorycnion. Et contra insaniam, quae facta sit hyoscyami potu. Podagris quoque iubent illini cum cicuta. Alii cum oesypo et adipe anserino: qualiter etiam vulvarum doloribus imponitur. Alvum etiam sistit potum, ut Rabirius scribit, et menses ciet. Eius vero quae feminam enixa sit, ad vitia tantum in facie sananda praevalet. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris sanantur: cui si admisceatur impubis pueri urina, vel mel Atticum, omnia singulorum cochlearium mensura, murmura quoque aurium eiici invenio. Eius quae marem peperit lacte gustato, canes rabiosos fieri negant.

XXII. Mulieris quoque salivam ieiunae potentem diiudicant oculis cruentatis. Et si contra epiphoras, ferventes anguli oculorum subinde madefiant: efficacius, si cibo vinoque se pridie ea abstinuerit. Invenio et fascia mulieris alligato capite, dolores minui.

XXIII. Post haec nullus est modus. Iam primum abigi grandines turbinesque contra fulgura ipsa in mense connudata, sic averti violentiam caeli: in navigando quidem tempestates etiam sine menstruis. Ex ipsis vero mensibus, monstrificis alias, uti suo loco indicavimus, dira et infanda vaticinantur: e quibus dixisse non pudeat, si in defectus Lunae Solisve congruat vis illa, irremediabilem fieri: non segnius et in silente Luna, coitusque tum maribus exitiales esse atque pestiferos. Purpuram quoque ab his eo tempore pollui. Tanto vim esse maiorem. Quocunque autem alio menstruo, si nudatae segetem ambiant, erucas, ac vermiculos, scarabaeosque, ac noxia alia decidere. Metrodorus Scepsius in Cappadocia inventum prodit, ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media arva, retectis super clunes vestibus. Alibi servatur, ut nudis pedibus eant, capillo cinctuque dissoluto. Cavendum ne id oriente Sole faciant: sementem enim arescere. Item novellas vites eius tactu in perpetuum laedi: rutam et ederas, res medicatissimas, illico mori. Multa diximus de hac violentia. Sed praeter illa certum est, apes tactis alveariis fugere: lina, cum coquantur, nigrescere: aciem in cultris tonsorum hebetescere: aes contactum grave virus odoris accipere et aeruginem, magis si decrescente Luna id accidat: equas, si sint gravidae, tactas abortum pati. Quin et aspectu omnino, quamvis procul visas, si purgatio illa post virginitatem prima sit, aut in virgine aetatis sponte. Nam bitumen in Iudaea nascens, sola hac vi superari filo vestis contactae, docuimus. Ne igne quidem vincitur, quo cuncta: cinisque etiam ille, si quis aspergat lavandis vestibus, purpuras mutat, florem coloribus adimit, ne ipsis quidem feminis malo suo inter se immunibus. Abortum facit illitus, aut si omnino praegnans supergredia-

tur. Quae Lais et Elephantis inter se contraria prodidere de abortivis, carbone e radice brassicae, vel myrti, vel tamaricis in eo sanguine exstincto: item asinas non concipere tot annis, quot grana hordei contacta ederint: quaeque alia nuncupavere monstrifica, aut inter ipsas pugnantia: cum haec foecunditatem fieri iisdem modis, quibus illa sterilitatem, praenuntiaret, melius est non credere. Bythus Dyrrachenus hebetata aspectu specula recipere nitorem tradit, iisdem aversa rursus contuentibus: omnemque vim talem resolvi, si mullum piscem secum habeant. Multi vero inesse etiam remedia tanto malo aiunt: podagras illini, strumas et parotidas, panos, sacros ignes, furunculos, epiphoras tractatu earum mulierum leniri. Lais et Salpe canum rabiosorum morsus, et tertianas quartanasque febres, menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus Thebanus, vel omnino vestis ita infectae portiuncula, ac vel licio, brachiali inserta. Sotira obstetrix, tertianis quartanisque efficacissimum dixit plantas aegri subterlini: multoque efficacius ab ipsa muliere, et ignoranti. Sic et comitiales excitari. Icetidas medicus quartanas coitu finiri, incipientibus dumtaxat menstruis, spopondit. Inter omnes vero convenit, si aqua potusque formidetur a morsu canis, supposita tantum calici lacinia tali, statim metum eum discuti: videlicet praevalente sympathia illa Graecorum, cum rabiem canum eius sanguinis gustatu incipere dixerimus. Cinere eo iumentorum omnium hulcera sanari certum est, addita caminorum farina et cera. Maculas autem e veste eas, non nisi eiusdem urina ablui. Cinerem per se rosaceo mixtum, feminarum praecipue, capitis sedare dolores illitum fronti. Asperrimamque vim profluvii eius esse per se annis virginitate soluta. Id quoque convenit, quo nihil equidem libentius crediderim, ta-

ctis omnino menstruo postibus, irritas fieri Magorum artes, generis vanissimi, ut aestimare licet. Ponam enim vel modestissimum e promissis eorum: ex homine siquidem resegmina unguium e pedibus manibusque cera permixta, ita ut dicatur, tertianae, vel quotidianae, vel quartanae febri remedium quaeri, ante Solis ortum alienae ianuae affigi iubent, ad remedia in iis morbis: quanta vanitate, si falsum est? quantave noxia, si transferunt morbos? Innocentiores ex his omnium digitorum resegmina unguium, ad cavernas formicarum abiici iubent, eamque quae prima coeperit trahere, correptam subnecti collo, ita discuti morbum.

XXIV. Haec sunt quae retulisse fas sit, ac pleraque ex iis non nisi honore dicto. Reliqua intestabilia et infanda, ut festinet oratio ab homine fugere. In ceteris claritates animalium aut operum sequemur. Elephanti sanguis, praecipue maris, fluxiones omnes, quas rheumatismos vocant, sistit. Ramentis eboris cum melle Attico (ut aiunt) nubeculae in facie, scobe paronychia tolluntur. Proboscidis tactu capitis dolor levatur, efficacius si et sternuat. Dextra pars proboscidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum stimulat. Sanguis et syntecticis prodest, iecurque comitialibus morbis.

XXV. Leonis adipes cum rosaceo cutem in facie custodiunt a vitiis, candoremque servant. Sanant et adusta nivibus, articulorumque tumores. Magorum vanitas perunctis eo adipe, faciliorem gratiam apud populos regesve promittit: praecipue tamen eo pingui, quod sit inter supercilia, ubi esse nullum potest. Similia dentis, maxime a dextra parte, villique e rostro inferiori, promissa sunt. Fel aqua addita, claritatem oculis inunctis facit: et cum adipe eiusdem, comitiales morbos discutit, levi gustu, et ut protinus, qui sumsere, cursu id digerant. Cor in cibo

sumtum, quartanis medetur: adeps cum rosaceo quotidianis febribus. Perunctos eo bestiae fugiunt. Resistere etiam insidiis videtur.

XXVI. Cameli cerebrum arefactum, potumque ex aceto, comitialibus morbis aiunt mederi: item fel cum melle potum: hoc et anginae. Cauda arefacta solvi alvum: fimi cinere crispari capillum cum oleo. Et dysentericis prodest illitus cinis, potusque quantum tribus digitis capiatur, et comitialibus morbis. Urinam fullonibus utilissimam esse tradunt: itemque hulceribus manantibus: Barbaros eam servare quinquennio, et heminis pota ciere alvum. Setas e cauda contortas, et sinistro brachio alligatas quartanis mederi.

XXVII. Hyaenam Magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione posuerunt, utpote cui et ipsi Magicas artes dederint, vimque, qua alliciat ad se homines mente alienatos. De permutatione sexus annua vice diximus, ceteraque de monstrifica natura eius: nunc persequemur quaecunque medicinis produntur. Praecipue pantheris terrori esse traditur, ut ne conentur quidem resistere: et aliquid de corio eius habentem non appeti. Mirumque dictu, si pelles utriusque contrariae suspendantur, decidere pilos pantherae. Cum fugiant venantem, declinare ad dextram, ut praetergressi hominis vestigia occupent. Quod si successerit, alienari mente, ac vel ex equo hominem decidere. At si in laevam detorserit, deficientis argumentum esse, celeremque capturam. Facilius autem capi, si cinctus suos venator, flagellumque imperitans equo septenis alligaverit nodis. Mox, ut est solers ambagibus vanitas Magorum, capi iubent Geminorum signum transeunte Luna, singulosque prope pilos servari. Capitis dolori alligatam cutem prodesse, quae fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitum frontibus: aut ne

omnino lippiatur, decoctum cum mellis Attici cyathis tribus, et croci uncia inunctum: sic et caligines discuti, et suffusiones. Claritatem excitari melius inveterato medicamento. Asservari autem in Cypria pyxide. Eodem sanari argema, scabritias, excrescentia in oculis: item cicatrices. Glaucomata vero iocineris recentis inassati sanie, cum despumato melle inunctis. Dentes eius dentium doloribus tactu prodesse, vel adalligatos ordine: humeros humerorum et lacertorum doloribus. Eiusdem dentes, si de sinistra parte rostri eruti sint, illigatos pecoris aut capri pelle stomachi cruciatibus. Pulmones in cibo sumtos coeliacis. Ventriculis, cinerem cum oleo illitum. Nervis, medullas e dorso cum oleo vetere ac felle. Febribus quartanis, iecur degustatum ter ante accessiones. Podagris, spinae cinerem cum lingua et dextro pede vituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atque illita hyaenae pelle. In eodem morbo prodesse et fel cum lapide Assio. Tremulis, spasticis, exsilientibus, et quibus cor palpitet, aliquid ex corde coctum mandendum, ita ut reliquae partis cinis cum cerebro hyaenae illinatur. Pilos etiam auferri hac compositione illita, aut per se felle, evulsis prius quos renasci non libeat. Sic et palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas, illinendasque cum oleo. Sterilitatem mulierum emendari, oculo cum glycyrrhiza et anetho sumto in cibo, promisso intra triduum conceptu. Contra nocturnos pavores, umbrarumque terrorem, unus e magnis dentibus lino alligatus succurrere narratur. Furentes suffiri eodem, et circumligari ante pectus, cum adipe renium, aut iocinere, aut pelle praecipiunt. Mulieri candida a pectore hyaenae caro, et pili septem, et genitale cervi, si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa, continere partus promittuntur. Venerem stimulare genitalia

ad sexus suos in melle sumta, etiamsi viri mulierum coitus oderint. Quin immo totius domus concordiam, eodem genitali et articulo spinae cum adhaerente corio asservatis constare: hunc spinae articulum, sive nodum, Atlantion vocant: est autem primus. In comitialium quoque remediis habent eum. Adipe accenso, serpentes fugari dicunt. Maxilla comminuta in aniso, et in cibo sumta, horrores sedari. Eodem suffitu mulierum menses evocari. Tantumque est vanitatis, ut si ad brachium alligetur superioris rostri dextrae partis dens, iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiusdem arefacto, et cum alumine Aegyptio calefacto, ac ter in ore permutato, foetores et hulcera oris emendari. Eos vero qui linguam in calceamento sub pede habeant, non latrari a canibns. Sinistra parte cerebri naribus illita, morbos perniciosos mitigari, sive hominum, sive quadrupedum. Frontis corium fascinationibus resistere. Cervicis carnes, sive mandantur, sive bibantur arefactae, lumborum doloribus. Nervis a dorso armisque, suffiendos nervorum dolores. Pilos rostri admotos mulierum labris amatorium esse. Iecur in potu datum, torminibus et calculis mederi. Iam cor in cibo potuve sumtum, omnibus doloribus corporum auxiliari: lienem lienibus: omentum, hulcerum inflammationibus cũm oleo: medullas, doloribus spinae et nervorum lassitudini. Renium nervos potos in vino cum thure, foecunditatem restituere ademtam veneficio. Vulvam cum mali Punici dulcis cortice in potu datam prodesse mulierum vulvae. Adipe e lumbis suffiri difficulter parientes, et statim parere. E dorso medullam adalligatam contra vanas species opitulari. Spasticis, genitale e maribus suffitu. Item lippientibus, ruptis, et contra inflammationes: servatos pedes, tactu: laevos dextris partibus, dextros laevis. Sinistrum pedem superlatum

parturienti, letalem esse: dextro illato facile eniti. Membranam quae fel continuerit, cardiacis potam in vino, vel in cibo sumtam, succurrere: vesicam in vino potam, contra urinae incontinentiam. Quae autem in vesica inventa sit urina, additis oleo ac sesamo, et melle, haustam prodesse aegrimoniae veteri. Costarum primam et octavam, suffitu ruptis salutarem esse: ex spina vero parturientibus ossa: sanguinem cum polenta sumtum, torminibus. Eodem tactis postibus, ubicunque Magorum infestari artes, non elici deos, nec colloqui, sive lucernis, sive pelvi, sive aqua, sive pila, sive quo alio genere tententur. Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse: etiamnum iecur efficacius. Carnes vel ossa hominis, si quae in ventriculo occisae inveniantur, suffitu podagris auxiliari. Si ungues inveniantur in his, mortem alicuius capientium significari. Excrementa sive ossa reddita, cum interimitur, contra Magicas insidias pollere. Fimum, quod in intestinis inventum sit, arefactum, ad dysentericos valere potum: illitumque cum adipe anserino opitulari toto corpore laesis malo medicamento: a cane vero morsis adipem illitum, et corium substratum. Rursus tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustelae perunctos omnibus odio venire: idem fieri oculo decocto. Super omnia est, quod extremam fistulam intestini contra ducum ac potestatum iniquitates commonstrant, et ad successus petitionum, iudiciorumque ac litium eventus, si omnino tantum aliquis secum habeat. Eiusdem caverna sinistro lacerto alligata, si quis mulierem respiciat, amatorium esse tam praesens, ut illico sequatur. Eiusdem loci pilorum cinerem ex oleo illitum viris, qui sint probrosae mollitiei, severos, non modo pudicos mores induere.

XXVIII. Proxime fabulosus est crocodilus, ingens

quoque ille, cui vita in aqua terraque communis. Duo enim genera eorum: illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto, coitus (si credimus) stimulant. Canini eius dentes febres statas arcent thure repleti, sunt enim cavi, ita ne diebus quinque ab aegro cernatur, qui adalligaverit. Idem pollere et ventre exemtos lapillos, adversus febrium horrores venientes tradunt. Eadem de causa Aegypti perungunt et adipe aegros suos. Alter illi similis multum infra magnitudine, in terra tantum, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina eius diligenter exquiruntur iucundo nidore referta. Crocodileam vocant, oculorum vitiis utilissimam, cum porri succo inunctis, et contra suffusiones vel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino, molestias in facie enascentes tollit: ex aqua vero morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremque reddit. Lentigines tollit ac varos, maculasque omnes. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Apposita menses ciet. Optima, quae candidissima, et friabilis, minimeque ponderosa, cum teratur, inter digitos fermentescens. Lavatur ut cerussa. Adulterant amylo, aut Cimolia, sed maxime, qui captos oryza tantum pascunt. Felle inunctis oculis ex melle contra suffusiones, nihil utilius praedicant. Intestinis et reliquo corpore eius suffiri vulva laborantes salutare tradunt. Item velleribus circumdari vapore eiusdem infectis. Corii utriusque cinis ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusque claritatem visus inunctis donat, et cicatrices oculorum emendat. Corpus ipsum, excepto capite pedibusque, elixum manditur ischiadicis, tussimque veterem sanat, praecipue in pueris: item lumborum dolores. Habent et adipem, quo tactus pilus defluit. Hic perunctos a cro-

codilis tuetur, instillaturque morsibus. Cor annexum in lana ovis nigrae, cui nullus alius color incursaverit, et primo partu genitae, quartanas abigere dicitur.

XXIX. Iungemus illis simillima et peregrina aeque animalia: priusque chamaeleonem, peculiari volumine dignum existimatum Democrito, ac per singula membra desecratum, non sine magna voluptate nostra, cognitis proditisque mendaciis Graecae vanitatis. Similis et magnitudine est supra dicto crocodilo, spinae tantum acutiore curvatura, et caudae amplitudine distans. Nullum animal pavidius existimatur, et ideo versicoloris esse mutationis. Vis eius maxima contra accipitrum genus. Detrahere enim supervolantem ad se traditur, et voluntarium praebere lacerandum ceteris animalibus. Caput eius et guttur si roboreis lignis accendantur, imbrium et tonitruum concursus facere, Democritus narrat: item iecur in tegulis ustum. Reliqua ad veneficia pertinentia quae dicit, quanquam falsa existimantes, omittemus, praeterquam ubi irrisu coarguendum. Dextro oculo, si viventi eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli: lingua adalligata, pericula puerperii. Eundem salutarem esse parturientibus, si sit domi: si vero inferatur, perniciosissimum. Linguam, si viventi ademta sit, ad iudiciorum eventus pollere. Cor adversus quartanas illigatum nigra lana primae tonsurae. Pedem e prioribus dextrum, hyaenae pelle adalligatum sinistro brachio, contra latrocinia terroresque nocturnos pollere. Item dextram mamillam contra formidines, pavoresque. Sinistrum vero pedem torreri in furno cum herba, quae aeque chamaeleon vocetur, additoque unguento in pastillos digeri: eos in ligneum vas conditos, praestare (si credimus) ne cernatur ab aliis qui habeat. Armum dextrum ad vincendos adver-

sarios vel hostes valere, utique si abiectos eiusdem nervos calcaverit. Sinistrum humerum quibus monstris consecret, qualiter somnia quae velis, et quibus velis, mittantur, pudet referre. Omnia ea dextro pede resolvi: sicut sinistro latere lethargos, quos fecerit dexter. Capitis dolores, insperso vino, in quo latus alterutrum maceratum sit, sanari. Feminis sinistri, vel pedis cineri si misceatur lac suillum, podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata et suffusiones corrigi prope creditur, tridui inunctione: serpentes fugari ignibus instillato: mustelas contrahi in aquam coniecto: corpore vero illito detrahi pilos. Idem praestare narrant iecur, cum ranae rubetae pulmone illitum. Praeterea iocinere amatoria dissolvi. Melancholicos autem sanari, si ex corio chamaeleonis herbae succus bibatur. Intestina et fartum eorum, cum id animal nullo cibo vivat, cum simiarum urina illita inimicorum ianuae odium omnium hominum his conciliare. Cauda flumina et aquarum impetus sisti, serpentes soporari. Eadem medicata cedro et myrrha, illigataque gemino ramo palmae, percussam aquam discuti, ut quae intus sint omnia appareant: utinamque eo ramo contactus esset Democritus, quoniam ita loquacitates immodicas promisit inhiberi. Palamque est, virum alias sagacem et vitae utilissimum, nimio iuvandi mortales studio prolapsum.

XXX. Ex eadem similitudine est scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt, candidior autem, et tenuiore cute. Praecipua tamen differentia dignoscitur a crocodilo, squamarum serie a cauda ad caput versa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur salsi. Rostrum eius et pedes in vino albo poti, cupiditates Veneris accendunt: utique cum satyrio et erucae semine, singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita ut pa

stilli singularum drachmarum bibantur: per se laterum carnes obolis binis cum myrrha et pipere pari modo potae, efficaciores ad idem creduntur. Prodest et contra sagittarum venena, ut Apelles tradit, ante posteaque sumtus. In antidota quoque nobilia additur. Sextius plus quam drachmae pondere in vini hemina potum, perniciem afferre tradit. Praeterea eiusdem decocti ius cum melle sumtum, Venerem inhibere.

XXXI. Est crocodilo cognatio quaedam amnis eiusdem, geminique victus, cum hippopotamo, repertore detrahendi sanguinis, ut diximus. Plurimi autem super Saiticam praefecturam. Huius corii cinis cum aqua illitus, panos sanat: adeps frigidas febres: item fimum suffitu. Dentes e parte laeva dolores dentium, scarificatis gingivis. Pellis eius e sinistra parte frontis in inguina adalligata, Venerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Sanguine pictores utuntur.

XXXII. Peregrinae sunt et lynces, quae clarissime omnium quadrupedum cernunt. Ungues earum omnes cum corio exuri efficacissime in Carpatho insula tradunt. Hoc cinere poto propudia virorum: eiusdem aspersu, feminarum libidines inhiberi: item pruritus corporum: urina, stillicidia vesicae. Itaque eam protinus terra pedibus aggesta obruere traditur. Eadem autem et iugulorum dolori monstratur in remedio. Hactenus de externis.

XXXIII. Nunc revertemur ad nostrum orbem: primumque communia animalium remedia atque eximia dicemus: sicuti de lactis usu. Utilissimum cuique maternum. Concipere nutrices exitiosum est: hi sunt enim infantes, qui colostrati appellantur, densato lacte in casei speciem. Est autem colostra, prima a partu spongiosa densitas lactis. Maxime

autem alit quodcunque humanum, mox caprinum: unde fortassis fabulae Iovem ita nutritum dixere. Dulcissimum ad hominis camelinum, efficacissimum ex asinis. Magnorum animalium et corporum facilius redditur. Stomacho accommodatissimum caprinum, quoniam fronde magis, quam herba, vescuntur. Bubulum medicatius. Ovillum dulcius et magis alit, stomacho minus utile, quoniam est pinguius. Omne autem vernum aquatius aestivo, et de novellis: probatissimum vero, quod in ungue haeret, nec defluit. Innocentius decoctum, praecipue cum calculis marinis. Alvus maxime solvitur bubulo. Minus autem inflat quodcunque decoctum.

Usus lactis ad omnia intus exhulcerata, maxime renes, vesicam, interanea, fauces, pulmones: foris pruritum cutis, eruptiones pituitae, post abstinentiam. Nam ut in Arcadia bubulum biberent phthisici, syntecticique, et cachectae, diximus in ratione herbarum. Sunt inter exempla, qui asininum bibendo liberati sint podagra, chiragrave. Medici speciem unam addidere lactis generibus, quod schiston appellavere. Id fit hoc modo: fictili novo fervet caprinum maxime, ramisque ficulneis recentibus miscetur, additis totidem cyathis mulsi, quot sint heminae lactis. Cum fervet, ne circumfundatur, praestat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus, ita ne quid infundat: ablatum deinde igni, refrigeratione dividitur, et discedit serum a lacte. Quidam et ipsum serum iam mulso potentissimum, decoquunt ad tertias partes, et sub dio refrigerant. Bibitur autem efficacissime heminis per intervalla singulis, diebus quinis: melius a potu gestari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephantiasi, articularibus morbis.

Infunditur quoque lac contra rosiones a medicamentis factas. Et si urat dysenteria, decoctum cum

marinis lapillis, aut cum ptisana hordeacea. Item ad rosiones intestinorum, bubulum aut ovillum utilius. Recens quoque dysentericis infunditur: ad colum autem, crudum: item vulvae, et propter serpentium ictus: potisve pityocampes, buprestis, cantharidum, aut salamandrae venenis. Privatim bubulum his qui Colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum: sicut asininum contra gypsum, et cerussam, et sulphur, et argentum vivum: item durae alvo in febri. Gargarizatur quoque faucibus exhulceratis utilissime. Et bibitur ab imbecillitate vires recolligentibus, quos atrophos vocant: in febri etiam quae careat dolore capitis. Pueris ante cibum, lactis asinini heminam dari, aut si exitus cibi rosiones sentirent, antiqui in arcanis habuerunt: si hoc non esset, caprini. Bubuli serum orthopnoicis prodest ante cetera, addito nasturtio. Inunguntur etiam oculi, in lactis heminis sesamae additis drachmis quatuor tritis in lippitudine. Caprino lienes sanantur, post bidui inediam tertia die edera pastis capris, per triduum poto sine alio cibo. Lactis usus alias contrarius capitis doloribus, hepaticis, splenicis, nervorum vitio, febres habentibus, vertigini, praeterquam purgationis gratia, gravedini, tussientibus, lippis. Suillum utilissimum tenesmo, dysenteriae, nec non phthisicis. Hoc et mulieribus saluberrimum qui dicerent, fuerunt.

XXXIV. De generibus caseorum diximus, cum de uberibus singulisque animalium membris diceremus. Sextius eosdem effectus equino, quos bubulo, tradit. Hunc vocant hippacem. Stomacho utiles, qui non sint salsi, id est, recentes. Veteres alvum sistunt, corpusque minuunt, stomacho utiliores: et in totum salsa minuunt corpus, alunt mollia. Caseus recens cum melle, sugillata emendat, mollis alvum sistit. Sedat tormina pastillis in vino austero decoctis, rur-

susque in patina tostis cum melle. Sapron vocant, qui cum sale et sorbis siccis e vino tritus potusque medetur coeliacis. Genitalium carbunculis caprinus tritus et impositus: item acidus cum oxymelite. Maculis in balineo illitus oleo interlinitur.

XXXV. E lacte fit et butyrum, barbararum gentium lautissimus cibus, et qui divites a plebe discernat. Plurimum e bubulo, et inde nomen: pinguissimum ex ovibus. Fit et ex caprino, sed hieme, calefacto lacte: aestate, expresso tantum crebro iactatu in longis vasis, angusto foramine spiritum accipientibus sub ipso ore, alias praeligato. Additur paululum aquae, ut acescat. Quod est maxime coactum, in summo fluitat: id exemtum addito sale, oxygala appellant. Reliquum decoquunt in ollis. Ibi quod supernatat, butyrum est, oleosum natura. Quo magis virus resipit, hoc praestantius iudicatur. Pluribus compositionibus miscetur inveteratum. Natura eius adstringere, mollire, replere, purgare.

XXXVI. Oxygala fit et alio modo, acido lacte addito in recens quod velis inacescere, utilissimum stomacho. Effectus dicemus suis locis.

XXXVII. Proxima in communibus adipi laus est, sed maxime suillo, apud antiquos etiam religiosius. Certe novae nuptae intrantes, etiamnum solenne habent postes eo attingere. Inveteratur duobus modis, aut cum sale, aut sincerus: tanto utilior, quanto sit vetustior. Axungiam Graeci etiam appellavere iam in voluminibus suis. Neque est occulta virium causa, quoniam id animal herbarum radicibus vescitur. Itaque etiam fimo innumeri usus. Quamobrem non de alia loquimur sue, multo efficaciore femina, et quae non peperit. Multo vero praestantior in apris est. Usus igitur axungiae est ad emollienda, excalfacienda, discutienda, purgandaque. Medicorum aliqui admixto anseris adipe, taurorumque

sevo et oesypo, ad podagras uti iubent. Si vero permanet dolor, cum cera, myrto, resina, pice. Sincera axungia medetur ambustis vel nive: pernionibus autem cum hordei cinere et galla pari modo. Prodest et confricatis membris, itinerumque lassitudines et fatigationes levat. Ad tussim veterem recens decoquitur quadrantis pondere in vini cyathis tribus addito melle. Vetus etiam phthisin in pilulis sumta sanat, quae sine sale inveterata est. Omnino enim non nisi ad ea quae purganda sint, aut quae non sint exhulcerata, salsa petitur. Quidam quadrantes axungiae et mulsi in vini cyathis tribus decoquunt contra phthises, quarto quoque die picem liquidam in ovo sumi iubent, circumligatis lateribus, et pectoribus, et scapulis eorum qui phthisin sentiunt. Tantaque est vis, ut genibus etiam adalligata, redeat in os sapor, eamque exspuere videantur. E sue quae non peperit, aptissime utuntur ad cutem mulieres. Contra scabiem vero quivis, admixto iumentorum sevo, pro parte tertia, et pice, pariterque subfervefactis. Sincera partus in abortum vergentes nutrit, collyrii modo subdita. Cicatrices concolores facit cerussa admixta, vel argenti spuma. At cum sulphure, unguium scabritias emendat. Medetur et capillo fluenti: et hulceribus in capite mulierum cum gallae parte quarta: et infumata pilis oculorum. Datur et phthisicis unciatim, cum vini veteris hemina decocta, donec tres unciae e toto restent. Aliqui et mellis exiguum adiiciunt. Panis illinitur cum calce, item furunculis duritiaeque mammarum. Rupta, et convulsa, et spasmata, et luxata sanat. Clavos, et rimas, callique vitia, cum elleboro albo: parotidas admixta farina salsamentariae testae: quo genere proficit et ad strumas. Pruritus et papulas in balineo perunctis tollit: alioque etiamnum modo podagricis prodest mixto oleo vetere, contrito una

sarcophago lapide, et quinquefolio tuso in vino, vel cum calce, vel cum cinere. Facit et peculiare emplastrum LXXV X ponderi centum spumae argenteae mixtis, utilissimum contra inflammationes hulcerum. Adipe verrino inungi putant utile, quaeque serpant, illinire cum resina. Antiqui maxime axibus vehiculorum perungendis, ad faciliorem circumactum rotarum utebantur: unde nomen: sic quoque utili medicina, cum illa ferrugine rotarum, ad sedis vitia virilitatisque. Et per se axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam, exemtisque venis aqua caelesti fricabant crebro, decoquebantque fictili novo saepius, tum demum asservantes. Convenit salsam magis emollire, excalfacere, discutere, utilioremque esse vino lotam. Masurius palmam lupino adipi dedisse antiquos tradit. Ideo novas nuptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medicamenti inferretur.

XXXVIII. Quae ratio adipis, eadem in his quae ruminant sevi est, aliis modis, non minoris potentiae. Perficitur omne exemtis venis aqua marina vel salsa lotum, mox in pila tusum, aspersa marina. Crebro postea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox assiduo Sole ad candorem reducitur. A renibus autem laudatissimum est. Si vero vetus revocetur ad curam, liquefieri prius iubent: mox frigida aqua lavari saepius, dein liquefacere affuso vino quam odoratissimo. Eodemque modo iterum ac saepius coquunt, donec virus evanescat. Multi privatim sic taurorum, leonumque, ac pantherarum, et camelorum pinguia curari iubent. Usus dicetur suis locis.

XXXIX. Communis et ratio medullarum est. Omnes molliunt, explent, siccant, excalfaciunt. Laudatissima cervina, mox vitulina, dein hircina, et caprina. Curantur ante autumnum recentes lotae, siccataeque in umbra: per cribrum dein liqua-

tae, per lintea exprimuntur, ac reponuntur in fictili, locis frigidis.

XL. Inter omnia autem communia animalium vel praestantissimi effectus fel est. Vis eius excalfacere, mordere, scindere, extrahere, discutere. Minorum animalium subtilius intelligitur, et ideo ad oculorum medicamenta utilius existimatur. Taurino praecipua potentia, etiam in aere pellibusque colore aureo ducendis. Omne autem curatur recens praeligato ore lino crasso, demissum in ferventem aquam semihora, mox siccatum sine Sole, atque in melle conditum. Damnatur equinum, tantum inter venena: ideo flamini sacrorum equum tangere non licet, cum Romae publicis sacris equus etiam immoletur.

XLI. Quin et sanguis eorum septicam vim habet. Item equarum, praeterquam virginum, erodit, emarginat hulcera. Taurinus quidem recens inter venena est, excepta Aegira. Ibi enim sacerdos Terrae vaticinatura, tauri sanguinem bibit prius quam in specum descendat. Tantum potest sympathia illa, de qua loquimur, ut aliquando religione, aut loco fiat. Drusus tribunus plebei traditur caprinum bibisse, cum pallore et invidia veneni sibi dati insimulare Q. Caepionem inimicum vellet. Hircorum sanguini tanta vis est, ut ferramentorum subtilitas non aliter acrius induretur, scabritia poliatur vehementius, quam lima. Non igitur et sanguis animalium inter communia dici potest, et ideo suis quisque dicetur effectibus.

XLII. Digeremus enim in mala singula usus, plurimumque contra serpentes. Exitio his esse cervos nemo ignorat, ut si quae sunt, extractas cavernis mandentes. Nec vero ipsi spirantesque tantum adversantur, sed membratim quoque. Fugari eas nidore cornus eorum si uratur, dictum est: at e sum-

mo gutture ustis ossibus, congregari dicuntur. Pelles eiusdem animalis substratae, securos praestant ab eo metu somnos. Coagulum quoque ex aceto potum ab ictu: et si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens. Testes quoque eius inveterati, vel genitale maris, salutariter dantur in vino: item venter, quem centipellionem vocant. Fugiunt et omnino dentem cervi habentes, aut medulla perunctos, sevove cervi, aut vituli. 2. Summis autem remediis praefertur hinnulei coagulum, matris utero exsecti, ut indicavimus. Sanguine quoque cervino, si una urantur dracontion, et cunilago, et anchusa lentisci ligno, contrahi serpentes tradunt. Dissipari deinde, si sanguine detracto adiiciatur pyrethrum. 3. Invenio apud auctores Graecos animal cervo minus, et pilo demum simile, quod ophion vocaretur. Sardiniam id tantum ferre solitam. Hoc interiisse arbitror, et ideo medicinas ex eo omitto.

4. Apri quoque cerebrum contra eas laudatur cum sanguine. Iecur etiam inveteratum cum ruta potum ex vino. Item adeps, cum melle resinaque. Simili modo verrinum iecur, et fellis dumtaxat fibra, X quatuor pondere, vel cerebrum in vino potum. 5. Caprarum cornu vel pilis accensis, fugari serpentes dicunt, cineremque e cornu potum vel illitum contra ictus valere: item lactis haustus cum uva taminia, vel urinae cum aceto scillite: caseum caprinum cum origano impositum, vel sevum cum cera. Millia praeterea remediorum ex eo animali demonstrantur, sicut apparebit: quod equidem miror, cum febri negetur carere. Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus. Alia vero et hircis. Democritus etiamnum effectus eius auget, qui singularis natus sit. Fimo quoque caprarum in aceto decocto illini ictus serpentium placet, et recentis cinere in vino: atque in totum difficilius se

recolligentes a serpentium ictu, in caprilibus optime convalescunt. Qui efficacius volunt mederi, occisae caprae alvum dissectam cum fimo intus reperto statim illigant. Alii carnem recentem hoedorum pilo suffiunt, eodemque nidore fugant serpentes. Utuntur et pelle eorum recente ad plagas, carne et fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contraque scorpionem et murem araneum. Aiunt autem non feriri leporis coagulo perunctos. A scorpione percussis, fimum caprae efficacius cum aceto decoctum auxiliatur: lardum iusque decocti potum his, qui buprestim hauserint.

6. Quin etiam si quis asino in aurem percussum a scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt: venenataque omnia accenso eius pulmone fugere. Et fimo vituli suffiri percussos a scorpione prodest.

XLIII. 1. Canis rabiosi morsu facta vulnera circumcidunt ad vivas usque partes quidam, carnemque vituli admovent, et ius ex eodem carnis decoctae dant potui, aut axungiam cum calce tusam.

2. Hirci iecore imposito ne tentari quidem aquae metu affirmant.

3. Laudant et caprae fimum ex vino illitum: melis, et cuculi, et hirundinis decoctum et potum. Ad reliquos bestiarum morsus caprinum caseum siccum cum origano imponunt, et bibi iubent: ad hominis morsus carnem bubulam coctam, efficacius vituli, si non ante quintum diem solvant.

XLIV. Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis praefigunt. Hoc idem praestare et pellis e cervice solida existimatur: quippe tanta vis est animalis, praeter ea quae retulimus, ut vestigia eius calcata equis afferant torporem.

XLV. Iis qui argentum vivum biberint, lardum remedio est. Asinino lacte poto venena restinguuntur,

peculiariter si hyoscyamum potum sit, aut viscum, aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpathum, aut pharicon, aut dorycnium, et si coagulum alicui nocuerit: nam id qúoque venenum est prima lactis coagulatione. Multos eius et alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti utendum, aut non multo postea tepefacto. Nullum enim celerius evanescit. Ossa quoque asini confracta et decocta, contra leporis marini venenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non scripserunt Graeci, quoniam terrae illae non gignebant. Verumtamen fortiora omnia eadem, quam in equis intelligi debent. Lacte equino venena leporis marini, et toxica expugnantur. Nec uros aut bisontes habuerunt Graeci in experimentis, quanquam bove fero refertis Indiae silvis: portione tamen eadem efficaciora omnia ex his credi par est. Sic quoque lacte bubulo cuncta venena expugnari tradunt, maxime supra dicta: et si ephemerum impactum sit: aut si cantharides datae, vomitione omnia egeri: sic et caprino iure cantharidas. Contra ea vero quae exhulceratione enecant, sebum vitulinum vel bubulum auxiliatur. Nam contra sanguisugas potas butyrum remedio est, cum aceto ferro calefacto: quod et per se prodest contra venena. Nam si oleum non sit, vicem eius repraesentat. Multipedae morsus cum melle sanat. Omasi quoque iure poto venena supra dicta expugnari putant, privatim vero aconita et cicutas: itemque vitulino sevo. Caprinus caseus recens, his qui viscum biberint: lac vero contra cantharidas remedio est, et contra ephemeri potum cum taminia uva. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica venena sumitur: hoedinus contra reliqua. Coagulum hoedi contra viscum, et chamaeleonem album, sanguinemque taurinum, contra quem et leporis coagulum est ex aceto. Contra pastinacam ve-

ro et omnium marinorum ictus vel morsus, coagulum leporis, vel hoedi, vel agni, drachmae pondere ex vino. Leporis coagulum et contra venena additur antidotis. Papilio quoque lucernarum luminibus advolans, inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium est iecur caprinum: sicut fel veneficiis ex mustela rustica factis. Hinc deinde revertemur ad genera morborum.

XLVI. Capilli defluvia ursinus adeps admixto ladano et adianto continet, alopeciasque emendat, et raritatem superciliorum, cum fungis lucernarum, ac fuligine, quae est in rostris earum. Porrigini cum vino prodest. Ad hanc et cornus cervini cinis e vino, utque non taedia animalium capillis increscant. Item fel caprinum cum creta Cimolia et aceto, sic ut paulum capiti inarescant. Item fel scrofinum cum urina tauri. Si vero vetus sit, etiam furfures adiecto sulphure emendat. Cinere genitalis asinini spissari capillum putant, et a canitie vindicari, si rasis illinatur, plumboque tritus cum oleo. Densari et asinini pulli cum urina: admiscentque nardum fastidii gratia. Alopecias felle taurino cum Aegyptio alumine tepefactis illinunt. Capitis hulcera manantia urina tauri efficaciter sanat: item hominis vetus, si cyclaminum adiiciatur, et sulphur. Efficacius tamen et vitulinum fel: quo cum aceto calefacto et lendes tolluntur. Sevum vitulinum cum sale tritum, capitis hulceribus utilissimum. Laudatur et vulpium adeps, sed praecipue felis fimum cum sinapis pari modo illitum. Caprini cornus farina vel cinis, magisque hircini, addito nitro et tamaricis semine, et butyro oleoque, prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum. Sicuti carnis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt: fimo cum melle alopecias expleri: item ungularum cinere cum pice, fluentem capillum contineri. Lepo-

rinus cinis cum oleo myrteo capitis dolorem sedat: item aqua pota, quae e bovis aut asini potu relicta est: et, si credimus, vulpis masculae genitale circumligatum: cornus cervini cinis illitus ex aceto, aut rosaceo, aut ex irino.

XLVII. Oculorum epiphoras bubulo sevo cum oleo cocto illinunt. Cervini cornus cinere scabritias eorundem inungunt: mucrones autem ipsos efficaciores putant. Lupi excrementis circumlini suffusiones prodest. Cinere eorum cum Attico melle inungi obscuritates: item felle ursino. Epinyctidas, adipe aprugno cum rosaceo. Ungulae asininae cinis inunctus e suo lacte, cicatrices oculorum, et albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fuligine, pilis et palpebrarum vitiis angulorumque occurrit: calliblephari modo fuligo in hoc usu temperatur: optime ellychnio papyraceo, oleoque sesamino, fuligine in novum vas pennis detersa. Efficacissime tamen evulsos ibi pilos coercet. Felle tauri cum ovi albo, collyria fiunt, aquaque dissoluta inungunt per quatriduum. Sevum vituli cum anseris adipe et ocimi succo, genarum vitiis aptissimum est. Eiusdem medullae cum pari pondere cerae et olei vel rosacei, addito ovo, duritiae genarum illinuntur. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphorae sedantur: si tumor sit, ex melle. Utrumque vero sero calido fovendum. Sicca lippitudo, lumbulis suum exustis atque contritis, et impositis tollitur. Capras negant lippire, quoniam eae quasdam herbas edant: item dorcadas: et ob id fimum earum cera circumdatum nova Luna devorare iubent. Et quoniam noctu aeque quoque cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, nyctalopas a Graecis dictos: caprae vero iocinere, in vino austero decocto. Quidam inassati iocineris sanie inungunt, aut felle caprae, carnesque eas vesci, et dum coquantur oculos

vaporari his praecipiunt. Id quoque referre arbitrantur, ut rutili coloris fuerit. Volunt et oculos suffiri, iocinere in ollis decocto: quidam inassato. Fel quidem caprinum pluribus modis assumunt: cum melle, contra caligines: cum veratri candidi tertia parte, contra glaucomata: cum vino, contra cicatrices, et albugines, et caligines, et pterygia, et argema: ad palpebras vero evulso prius pilo, cum succo oleris, ita ut unctio inarescat. Contra ruptas tuniculas, cum lacte mulieris. Ad omnia inveteratum fel efficacius putant. Nec abdicant fimum ex melle illitum, epiphoris: contraque dolores, medullam: item pulmonem leporis. Et ad caligines fel cum passo aut melle. Lupino quoque adipe, vel medulla suum, fricari oculos contra lippitudines praecipiunt. Nam vulpinam linguam habentes in armilla, lippituros negant.

XLVIII. Aurium dolori et vitiis medetur urina apri in vitro servata: fel apri vel suis, vel bubulum cum oleo cicino et rosaceo aequis portionibus. Praecipue vero taurinum, cum porri succo tepidum, vel cum melle, si suppuret. Contraque odorem gravem per se tepefactum in malicorio. In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter sanat. Quidam etiam ingravatas aures sic perluendas putant. Alii cum senecta serpentium et aceto includunt lana collutas ante calida aqua. Aut si maior sit gravitas aurium, fel cum myrrha et ruta in malicorio excalfactum infundunt: lardum quoque pingue: item fimum asini recens cum rosaceo instillatur: omniaque ea tepefacta. Utilior equi spuma, vel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Sevum bubulum cum adipe anserino, butyrum recens. Urina caprae, vel tauri, aut fullonia vetus calfacta, vapore per lagenae collum subeunte. Admiscent et aceti tertiam partem: et aliquid urinae vituli, qui nondum herbam gustaverit.

Fimum etiam mixto felle eiusdem. Et cutem, quam relinquunt angues, excalfactis prius auribus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodest et sevum vituli cum anseris adipe, et ocimi succo: eiusdem medulla admixto cumino trito infusa. Virus verrinum e scrofa exceptum priusquam terram attingat, contra dolores. Auribus fractis glutinum e naturis vitulorum factum, et in aqua liquatum. Aliis vitiis adeps vulpium. Item fel caprinum cum rosaceo tepido, aut porri succo: aut si sint rupta ibi aliqua, e lacte mulieris. Si gravitas sit audiendi, fel bubulum cum urina caprae, vel hirci, vel si pus sit. In quocunque autem usu putant haec efficaciora in cornu caprino per dies viginti infumata. Laudant et coagulum leporis tertia denarii parte, dimidiaque sacopeni in ammineo vino. Parotidas ursinus adeps comprimit pari pondere cerae et taurini sevi. Addunt quidam hypocisthidem: et per se butyrum illitum, si prius foveantur foeni Graeci decocti succo. Efficacius cum strychno. Prosunt et vulpium testes, et taurinus sanguis aridus tritus. Urina caprae calefacta instillata auribus: fimumque eiusdem cum axungia illitum.

XLIX. Dentes mobiles confirmat cervini cornus cinis, doloresque eorum mitigat, sive infricentur, sive colluantur. Quidam efficaciorem ad omnes eosdem usus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia utroque modo fiunt. Magnum remedium est in luporum capitis cinere. Certumque est in excrementis eorum plerumque inveniri ossa. Haec adalligata eundem effectum habent. Item leporina coagula per aurem infusa contra dolores: et capitis eorum cinis dentifricium est, adiectoque nardo mulcet graveolentiam oris. Aliqui murinorum capitum cinerem miscuisse malunt. Reperitur in latere leporis acui os simile: hoc scarificari dentes in dolore

suadent. Talus bubulus accensus, eos qui labant cum dolore, admotus confirmat. Eiusdem cinis cum myrrha, dentifricium est. Ossa quoque ex ungulis suum combusta, eundem usum praebent: item ossa ex acetabulis pernarum, circa quae coxendices vertuntur. Iisdem sanari, demissis in fauces iumentorum, verminationes notum est: sed et combustis dentes confirmari. Asinino quoque lacte percussu vexatos, aut dentium eiusdem cinere: lichene item equi cum oleo infuso per aurem. Est autem hoc non hippomanes, quod alioqui noxium omitto, sed in equorum genibus, ac super ungulas. Praeterea in corde equorum invenitur os, dentibus caninis maximis simile: hoc scarificari dolorem, aut exemto dente emortui equi maxillis, ad numerum eius qui doleat, demonstrant. Equarum virus a coitu in lychnis accensum Anaxilaus prodidit, equinorum capitum visus repraesentare monstrifice: similiter ex asinis. Nam hippomanes tantas in veneficio vires habet, ut affusum aeris mixturae in effigiem equae Olympiae, admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Medetur dentibus et fabrile glutinum, in aqua decoctum, illitumque, et mox paulo detractum, ita ut confestim colluantur vino, in quo decocti sunt cortices mali Punici dulcis. Efficax habetur et caprino lacte collui dentes, vel felle taurino. Talorum caprae recentium cinis dentifricio placet, et omnium fere villaticarum quadrupedum, ne saepius eadem dicantur.

L. Cutem in facie erugari et tenerescere, et candorem custodire lacte asinino putant. Notumque est quasdam quotidie septingenties custodito numero fovere. Poppaea hoc Neronis principis instituit, balinearum quoque solia sic temperans, asinarum gregibus ob hoc eam comitantibus. Impetus pituitae in facie, butyro illito tolluntur: efficacius cum cerussa. Sincero vero vitia quae serpunt, insuper im-

posita farina hordeacea. Hulcera in facie membrana e partu bovis madida. Frivolum videatur, non tamen omittendum, propter desideria mulierum: Talum candidi iuvenci, quadraginta diebus noctibusque, donec resolvatur in liquorem, decoctum et illitum linteolo, candorem cutisque erugationem praestare. Fimo taurino malas rubescere aiunt: non crocodileam illini melius: sed foveri frigida et ante et postea iubent. Aestates, et quae decolorem faciunt cutem, fimum vituli cum oleo et gummi manu subactum emendat. Hulcera oris ac rimas, sevum vituli vel bovis cum adipe anserino, et ocimi succo. Est et alia mixtura, e sevo vituli cum medulla cervi, et albae spinae foliis una tritis. Idem praestat et medulla cum resina, vel si vaccina sit, et ius e carne vaccina. Lichenas oris praestantissime vincit glutinum factum e genitalibus vitulorum, liquatum aceto cum sulphure vivo, ramo ficulneo permixtum, ita ut bis die recens illinatur. Item lepras ex melle et aceto decoctum, quas et iecur hirci calidum illitum tollit sicut elephantiasin fel caprinum: etiamnum lepras ac furfures, tauri fel addito nitro: urina asini circa Canis ortum: maculas in facie, fel utriusque per sese aqua infractum, evitatisque Solibus ac ventis post detractam cutem. Similis effectus et in taurino vitulinove felle, cum semine cunilae, ac cinere e cornu cervino, si Canicula exoriente comburatur. Asinino sevo cicatricibus ac licheni leprisque maxime color redditur. Hirci fel et lentigines tollit, admixto caseo, cum vivo sulphure spongiaeque cinere, ut mellis sit crassitudo. Aliqui inveterato felle uti maluere, mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius, quatuorque mellis, prius defricatis maculis. Efficax eiusdem et sevum cum melanthio, et sulphure, et iride. Labrorum fissuris cum adipe anserino, ac medulla cervina resinaque et calce. Invenio apud

auctores, his qui lentigines habeant, negari Magices sacrificiorum usus.

LI. Lacte bubulo aut caprino tonsillae et arteriae exhulceratae iuvantur. Gargarizatur tepidum, ut est expressum, aut calefactum. Caprinum utilius, cum malva decoctum et sale exiguo. Linguae exhulcerationi et arteriarum prodest ius omasi gargarizatu: tonsillis autem privatim renes vulpium aridi, cum melle triti illitique: anginae fel taurinum vel caprinum cum melle. Iecur melis ex aqua oris gravitatem, hulceraque butyrum emendat. Spinam aliudve quid faucibus adhaerens, extrinsecus fimo perfricatis, aut reddi aut delabi tradunt. Strumas discutit fel aprinum, vel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis e vino in linteolo exhulceratis dumtaxat imponitur. Discutit et ungulae asini vel equi cinis, ex oleo, vel aqua illitus, et urina calefacta: et bovis ungulae cinis ex aqua: fimum quoque fervens ex aceto. Item sevum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctum, testesque vulpini. Prodest et sapo: Galliarum hoc inventum rutilandis capillis. Fit ex sebo et cinere. Optimus fagino et caprino: duobus modis, spissus ac liquidus: uterque apud Germanos maiore in usu viris, quam feminis.

LII. Cervicum dolores butyro aut adipe ursino perfricantur: rigores bubulo sevo: quod et strumis prodest cum oleo. Dolorem inflexibilem (opisthotonon vocant) levat urina caprae auribus infusa, aut fimum cum bulbis illitum: ungues contusos vel cuiuscunque animalis circumligatum: pterygia digitorum fel tauri aridum aqua calida dissolutum. Quidam adiiciunt sulphur et alumen, pari pondere omnium.

LIII. Tussim iecur lupi ex vino tepido sanat: ursinumque fel admixto melle, aut ex cornus bubuli summis partibus cinis: vel saliva equi triduo pota: at equum mori tradunt: pulmo cervinus cum gula

sua arefactus in fumo, dein tusus ex melle, quotidiano ecligmate. Efficacior est ad id subulo cervorum generis. Sanguinem exspuentes, cervini cornus cinis: coagulum leporis tertia parte denarii cum terra Samia et vino myrteo potum sanat. Eiusdem fimi cinis in vino vesperi potus, nocturnas tusses: pili quoque leporis suffiti, extrahunt pulmonibus difficiles exscreationes. Purulentas autem exhulcerationes pectoris pulmonisque, et a pulmone graveolentiam halitus, butyrum efficacissime iuvat, cum pari modo mellis Attici decoctum, donec rufescat, et matutinis sumtum ad mensuram lingulae. Quidam pro melle, laricis resinam addere maluere. Si sanguis reiiciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, modice et cum aceto sumtum: nam de taurino credere, temerarium est. Sed glutinum taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur in vetere sanguinis exscreatione.

LIV. Stomachum exhulceratum lactis asinini potus reficit: item bubuli. Rosiones eius caro bubula admixto aceto et vino cocta. Rheumatismos cornus cervini cinis. Sanguinis exscreationes hoedinus sanguis recens, ad cyathos ternos cum aceto acri pari modo fervens potus: coagulum tertia parte ex aceto potum.

LV. Iocineris dolores, lupi iecur aridum ex mulso: asini iecur aridum cum petroselini partibus duabus, ac nucibus tribus, ex melle tritum, et in cibo sumtum: sanguis hircinus cibo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equiferorum sanguinis. Proxime lactis asinini tepidi cum bulbis decocti, ita ut serum ex eo bibatur: addito in tres heminas cyatho nasturtii perfusi aqua, deinde melle diluti. Iecur quoque vulpinum, aut pulmo, in vino nigro, aut fel ursinum in aqua, laxat meatus spirandi.

LVI. Lumborum dolores, et quaecunque alia moll

liri opus sit, ursino adipe fricari convenit: cinerem aprini aut suilli fimi inveterati aspergi potioni vini. Afferunt et Magi sua commenta. Primum omnium, rabiem nircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem praecisa, non abire eos in alienum gregem. Huic admiscent fimum caprinum, et subdito linteolo uncto, cava manu, quantum pati possit, fervens sustinere iubent: ita ut si laeva pars doleat, haec medicina in dextra manu fiat, aut e contrario. Fimum quoque ad eum usum acus aereae punctis tolli iubent. Modus curationis est, donec vapor ad lumbos pervenisse sentiatur. Postea vero manum porro tuso illinunt, item lumbos ipso fimo cum melle: suadentque in eodem dolore et testes leporis devorare. Ischiadicis fimum bubulum imponunt, calfactum in foliis cinere ferventi. In renumque dolore leporis renes crudos devorari iubent, aut certe coctos, ita ne dente contingantur. Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes.

LVII. Lienem sedat fel apri vel suis potum, vel cervini cornus cinis in aceto. Efficacissime tamen inveteratus lien asini, ita ut in triduo sentiatur utilitas. Asinini pulli fimum, quod primum edidit, (poleam vocant Syri) dant in aceto mulso: datur et equi lingua inveterata ex vino, praesentaneo medicamento, ut didicisse se ex barbaris Caecilius Bion tradidit: et lien bubulus simili modo: recens autem assus vel elixus in cibo. In vesica quoque bovis allii capita XX tusa, cum aceti sextario, imponuntur ad lienis dolores. Eadem ex causa emi lienem vituli, quanti indicatus sit, iubent Magi, nulla pretii contatione: quoniam hoc quoque religiose pertineat: divisumque per longitudinem annecti tunicae utrinque, et induentem pati decidere ad pedes: dein collectum in umbra arefacere. Cum hoc fiat, simul residere lienem aegri vitiatum, liberarique morbo dicitur. Prodest

et pulmo vulpium cinere siccatus, atque in aqua potus. Item hoedorum lien impositus.

LVIII. Alvum sistit cervi sanguis: item cornus cinis: iecur aprinum ex vino potum citra salem recensque: item assum suillum, vel hircinum decoctum ad quintam heminam in vino. Coagulum leporis in vino ciceris magnitudine: aut si febris sit, ex aqua. Aliqui et gallam adiiciunt, alii per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus veteris ex parte ima cinis, inspersus potioni aquae. Sanguis hircinus in carbone decoctus: corium caprinum cum suo pilo decoctum, succo epoto.

Coagulum equi, et sanguis caprinus, vel medulla, vel iecur, alvum solvit: fel lupi cum elaterio umbilico illigatum. Vel lactis equini potus: item caprini cum sale et melle. Caprae fel cum cyclamini succo et aluminis momento. Aliqui et nitrum et aquam adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditum pastillo. Butyrum largius sumtum.

Coeliacis et dysentericis medetur iecur vaccinum. Cornus cervini cinis tribus digitis captus in potione aquae. Coagulum leporis subactum in pane: si vero sanguinem detrahunt, in polenta. Aprini vel suilli vel leporini fimi cinis, inspersus potioni tepidi vini. Vituli quoque ius vulgariter datum, inter auxilia coeliacorum et dysentericorum tradunt. Lactis asinini potus utilior, addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex vino utrique vitio. Item polea supra dicta. Equi coagulum, quod aliqui hippacen appellant, etiam si sanguinem detrahant, vel fimi cinis, dentiumque eiusdem tusorum farina, salutaris dicitur: et bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum praecipiunt: et si tormina sint, cornus cervini cinerem: aut fel taurinum cumino mixtum, et cucurbitae carnes umbilico imponere. Ca-

seus recens vaccinus immittitur ad utrumque vitium. Item butyrum heminis quatuor, cum resinae terebinthinae sextante, aut cum malva decocta, aut rosaceo. Datur et sevum vitulinum, aut bubulum. Item medullae excoquuntur cum farina ceraeque exiguo, et oleo, ut sorberi possint. Medulla et in pane subigitur. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint et tormina, additur protropum. Torminibus satis esse remedii in leporis coagulo poto e vino tepido, vel semel, arbitrantur aliqui. Cautiores et sanguine caprino cum farina hordeacea et resina ventrem illinunt. Ad omnes epiphoras ventris illini caseum mollem suadent: veterem autem in farina tritum, coeliacis et dysentericis dari, cyatho casei in cyathis vini tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis. Iecur assum caprae coeliacis subvenit, magisque etiam hirci, in vino austero decoctum potumque, vel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidam decoquunt a tribus sextariis aquae ad heminam, addita ruta. Utuntur et liene asso caprae hircive, et sevo hirci in pane qui cinere coctus sit: caprae, a renibus maxime, ut per se hauriatur protinus: inque modice frigida sorberi iubent. Aliqui et in aqua decoctum sevum admixta polenta, et cumino, et anetho, acetoque. Illinunt et ventrem coeliacis, fimo cum melle decocto. Utuntur ad utrumque vitium et coagulo hoedi in vino myrtite, magnitudine fabae poto: et sanguine eiusdem in cibum formato, quem sanguiculum vocant. Infundunt dysentericis et glutinum taurinum aqua calida resolutum. Inflationes discutit vitulinum fimum in vino decoctum. Intestinorum vitiis magnopere prodest coagulum cervorum, decoctum cum lente betaque, atque in cibo sumtum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus, decocti cum malva, exiguo sale addito. Si et coagulum addatur, maio-

ribus emolumentis fiat. Eadem vis est et in sevo caprino in sorbitione aliqua, uti protinus hauriatur frigida aqua. Item feminum hoedi cinis rupta intestina sarcire mire traditur. Fimum leporis cum melle decoctum, et quotidie fabae magnitudine sumtum, ita ut deploratos sanaverint. Laudant et caprini capitis cum suis pilis decocti succum.

LIX. Tenesmos, id est, crebra et inanis voluntas desurgendi, tollitur poto lacte asinino: item bubulo. Taeniarum genera pellit cervini cornus cinis potus. Quae in excrementis lupi diximus inveniri ossa, si terram non attigerint, colo medentur, adalligata brachio. Polea quoque supra dicta magnopere prodest in sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cumino in aqua rutae decoctae. Cornus cervini teneri cinis, cochleis Africanis cum testa sua tusis mixtus, in vini potione.

LX. Vesicae calculorumque cruciatibus auxiliatur urina apri, et ipsa vesica pro cibo sumta: efficacius si prius fumo maceretur utrumque. Vesicam elixam mandi oportet: et a muliere, feminae suis. Inveniuntur et in iocineribus eorum lapilli, aut duritia lapillis similes, candidi, sicuti in vulgari sue: quibus contritis atque potis in vino, pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam gravis sua urina est, ut nisi egesta, fugae non sufficiat, ac velut devinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inveterati, in vino poti, calculos pellunt. In perna suum articulos esse diximus, quorum decoctum ius facit urinae utile. Asini renes inveterati, tritique, et in vino medati, vesicae medentur. Calculos expellunt lichen equini ex vino aut mulso poti diebus XL. Prodest et ungulae equinae cinis, in vino, aut aqua. Item fimum caprarum in mulso, efficacius silvestrium. P[illegible] quoque caprini cinis. Verendorum carbunculis, cerebrum apri vel suis, sanguisque. Vitia vero, quae

eadem parte serpunt, iecur eorum combustum, maxime iuniperi ligno, cum charta et arrhenico sanat: fimi cinis: fel bubulum cum alumine Aegyptio ac myrrha ad crassitudinem mellis subactum, insuper beta ex vino cocta imposita: caro quoque. Manantia vero hulcera, sevum cum medulla vituli in vino decoctum: fel caprinum cum melle rubique succo: vel si serpant, fimum etiam prodesse cum melle dicunt, aut cum aceto, et per se butyrum. Testium tumor sevo vituli, addito nitro cohibetur: vel fimo eiusdem ex aceto decocto. Urinae incontinentiam cohibet vesica aprina, si assa mandatur. Ungularum apri vel suis cinis potioni inspersus. Vesica feminae suis combusta ac pota: item hoedi, vel pulmo: cerebrum leporis in vino: eiusdem testiculi tosti, vel coagulum cum anserino adipe in polenta: renes asinini in mero triti potique. Magi verrini genitalis cinere poto ex vino dulci demonstrant urinam facere in canis cubili, ac verba adiicere, ne ipse urinam faciat, ut canis, in suo cubili. Rursus ciet urinam vesica suis, si terram non attigerit, imposita pubi.

LXI. Sedis vitiis praeclare prodest fel ursinum cum adipe. Quidam adiiciunt spumam argenti ac thus. Prodest et butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipsae res statuunt, ut sint illitu faciles. Praeclare medetur et taurinum fel, in linteolis concerptis: rimasque perducit ad cicatricem. Inflationibus in ea parte, sevum vituli, maxime ab inguinibus cum ruta: ceteris vitiis medetur sanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lupinum ex vino. Panos et apostemata in quacunque parte sanguis ursinus discutit: item taurinus aridus tritus. Praecipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur, cum interficiatur, reddere urina, liquidiorem initio, sed in terra spissantem se. Hic adalligatus

femini, omnes impetus discutit, omnique suppuratione liberat. Est autem rarus inventu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio. Prodest et urina asini cum melanthio. Et ungulae equinae cinis cum oleo et aqua illitus. Sanguis equi, praecipue admissarii: et sanguis bubulus: item fel. Caro quoque eosdem effectus habet calida imposita: et ungulae cinis ex aqua aut melle: urina caprarum: hircorum quoque carnes in aqua decoctae: aut fimum ex his cum melle decoctum: verrinum fel: urina suum in lana imposita. Femina atteri adurique equitatu notum est. Utilissimum est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore, inguinibus illinire. Inguina et ex hulcerum causa intumescunt. Remedio sunt equi setae tres totidem nodis alligatae intra hulcus.

LXII. Podagris medetur ursinus adeps, taurinumque sevum pari pondere et cerae. Addunt quidam hypocisthida et gallam. Alii hircinum praeferunt sevum cum fimo caprae, et croco sinapive, vel caulibus ederae tritis, ac perdicio, vel flore cucumeris silvestris. Item bovis fimum cum aceti faece. Magnificant et vituli, qui nondum herbam gustaverit, fimum: aut per se sanguinem tauri: vulpem decoctam vivam donec ossa tantum restent: lupumve vivum oleo cerati modo incoctum: sevum hircinum, cum helxines parte aequa, sinapis tertia: fimi caprini cinerem cum axungia. Quin et ischiadicos uri sub pollicibus pedum eo fimo fervente, utilissime tradunt. Articulorumque vitiis fel ursinum utilissimum esse, et leporis pedes adalligatos. Podagras quidem mitigari pede leporis viventis abscisso, si quis secum assidue habeat. Perniones ursinus adeps, rimasque pedum omnes sarcit: efficacius alumine addito: sevum caprinum: dentium equi farina: aprinum vel suillum fel: cum adipe pulmo impositus: etsi subtriti sint contusive offensatione: si vero adusti frigore, lepo

rini pili cinis. Eiusdem pulmo contusis dissectus, aut pulmonis cinis. Sole adusta, sevo asinino aptissime curantur: item bubulo cum rosaceo. Clavos et rimas callique vitia, fimum apri vel suis recens illitum, ac tertio die solutum sanat: talorum cinis, pulmo aprinus, aut suillus, aut cervinus. Attritus calceamentorum, urina asini cum luto suo illita. Clavos sevum bubulum cum thuris polline. Perniones vero corium combustum: melius si ex vetere calceamento: iniurias e calceatu, ex oleo corii caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi vitulini cinis, cum lilii bulbis decoctus, addito melle modico: itemque omnia inflammata, et suppurationes. Sed podagricis prodest et articulariis morbis, e maribus praecipue vitulis. Articulorum attritis, vel aprorum vel suum, linteo calefacto impositum: vitulique qui nondum herbam gustaverit, fimum: item caprinum cum melle in aceto decoctum. Ungues scabros sevum vituli emendat: item caprinum admixta sandaracha. Verrucas vero aufert vitulini fimi cinis ex aceto: asini urinae lutum.

LXIII. Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest, vel aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqua: item aprinam urinam ex aceto mulso: efficacius, quae inaruerit in vesica sua. Dantur et suum testiculi inveterati tritique in suis lacte, praecedente vini abstinentia, et sequente continuis diebus. Dantur et leporis sale custoditi pulmones, cum thuris tertia parte, in vino albo, per dies XXX. Item coagula eiusdem. Asini cerebrum ex aqua mulsa, infumatum prius in foliis, semuncia per dies: vel ungularum eius cinis cochlearibus binis toto mense potus. Item testes sale asservati et inspersi potioni, in asinarum maxime lacte, vel ex aqua. Membrana partus earum, praecipue si marem pepererint, olfactata accedente morbo comitialium resistit. Sunt qui e

mare nigroque cor edendum cum pane sub dio prima aut secunda Luna praecipiant. Alii carnem, aliqui sanguinem aceto dilutum per dies XL bibendum. Quidam urinam equi aquae ferrariae ex officinis miscent, eademque potione et lymphaticis medentur Comitialibus datur et lactis equini potus, lichenque in aceto mulso bibendus. Dantur et carnes caprinae in rogo hominis tostae, ut volunt Magi. Sevum earum cum felle taurino pari pondere decoctum, et in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potum vero ex aqua sublime. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus vel cervini usti nidor. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto perunctione prodesse dicitur.

LXIV. Regio morbo cornus cervini cinis: sanguis asinini pulli ex vino. Item fimum asinini pulli, quod primum edidit a partu, datum fabae magnitudine e vino medetur intra diem tertium. Eadem et ex equino pullo similiterque vis est.

LXV. Fractis ossibus praesentaneus maxillarum apri cinis vel suis. Item lardum elixum atque circumligatum mira celeritate solidat. Costis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex vino vetere: aperit, extrahit, persanat.

LXVI. Febres arcet cervorum caro, ut diximus. Eas quidem quae certo dierum numero redeunt, oculus lupi dexter salsus adalligatusque, si credimus Magis. Est genus febrium, quod amphemerinon vocant. Hoc liberari tradunt, si quis e vena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquae hauserit. Quartanis Magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent, et ne recidant, non removeri septeno circuito. Quis hoc, quaeso, invenire potuit? quaeve est ista mixtura? cur digitus potissimum bubonis electus est? Modestiores iecur felis decrescente Luna occisae inveteratum sale, e

vino bibendum ante accessiones quartanae dixere. Iidem Magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinunt digitos pedum, manibusque leporis cor adalligant. Coagulum ante accessiones propinant. Datur et caseus caprinus recens cum melle, diligenter sero expresso.

LXVII. Melancholicis fimum vituli in vino decoctum remedio est. Lethargicos excitat asini lichen, naribus illitus ex aceto: caprini cornus nidor aut pilorum: iecur aprinum. Itaque et veternosis datur. Phthisicis medentur, iecur lupi ex vino, macrae suis feminae herbis pastae lardum, carnes asininae ex iure sumtae. Hoc genere maxime in Achaia curant id malum. Fimi quoque aridi, sed pabulo viridi pasto bove, fumum arundine haustum prodesse tradunt. Bubuli quoque cornus mucronem exustum, duorum cochlearium mensura, addito melle, pilulis devoratis. Caprae sevo in pulte ex alica et phthisin et tussim sanari, vel recenti, cum mulso liquefacto, ita ut uncia in cyathum addatur, rutaeque ramo permisceatur, non pauci tradunt. Rupicaprae sevi cyatho, et lactis pari mensura, deploratum phthisicum convaluisse certus auctor affirmat. Sunt et qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo; et cervi pulmonem, maxime subulonis, siccatum in fumo, tritumque in vino.

LXVIII. Hydropicis auxiliatur urina vesicae apri paulatim data in potus: efficacius quae inaruerit cum vesica sua. Fimi taurini maxime, sed et bubuli, de armentivis loquor (quod bolbiton vocant,) cinis cochlearium trium in mulsi hemina, bovis feminae in mulieribus, et ex altero sexu in viris, quod veluti mysterium occultarunt Magi. Fimum vituli masculi illitum: fimi vitulini cinis cum semine staphylini, aequa portione ex vino: sanguis caprinus cum me-

dulla. Efficaciorem putant hircorum, utique si lentisco pascantur.

LXIX. Igni sacro ursinus adeps illinitur: maxime qui est ad renes: vitulinum fimum recens, vel bubulum: caseus caprinus siccus cum porro: ramenta pellis cervinae deiecta pumice, ex aceto trita. Rubori cum prurigine, equi spuma, aut ungulae cinis. Eruptionibus pituitae, asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris, caseus caprinus siccus ex melle et aceto in balineis, oleo remoto. Pusulis suilli fimi cinis aqua illitus, vel cornus cervini cinis.

LXX. Luxatis recens fimum aprinum vel suillum: item vitulinum: verris spuma recens cum aceto: fimum caprinum cum melle: bubula caro imposita. Ad tumores fimum suillum in testa calefactum tritumque cum oleo. Duritias corporum omnes mollit optime adeps e lupis illitus. In his quae rumpere opus est, plurimum proficit fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in vino vel aceto decoctum. In furunculis sevum bubulum cum sale: aut si dolor est, intinctum oleo, liquefactum sine sale, similique modo caprinum.

LXXI. In ambustis ursinus adeps cum lilii radicibus: aprinum aut suillum fimum inveteratum: setarum ex his e penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus: tali bubuli cinis cum cera et medulla cervina vel tauri: fimum leporis. Et caprarum fimus sine cicatrice sanare dicitur. Glutinum praestantissimum fit ex auribus taurorum, et genitalibus. Nec quidquam efficacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihil aeque, quibusvis pellibus inveteratis, calceamentisque etiam decoctis. Rhodiacum fidelissimum: eoque pictores et medici utuntur. Id quoque quo candidius, eo probatius. Nigrum et lignosum damnatur.

LXXII. Nervorum doloribus, fimum caprinum c

coctum in aceto cum melle, utilissimum putant, vel putrescente nervo. Spasmata, et percussu vitiata, fimo aprugno curant, vere collecto et arefacto. Sic et quadrigis agendis tractos, rotave vulneratos: et quoquo modo sanguine contuso, vel si recens illinatur. Sunt qui incoxisse aceto utilius putent. Quin et in potu farinam eam ruptis, convulneratisque, et eversis, ex aceto salutarem promittunt. Recentiores cinerem eius ex aqua bibunt. Feruntque et Neronem principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario approbare vellet. Proximam suillo fimo vim putant.

LXXIII. Sanguinem sistit coagulum cervinum ex aceto: item leporis. Huius quidem et pilorum cinis: item ex fimo asini cinis illitus. Efficacior vis e maribus aceto admixto, et in lana ad omne profluvium imposito: similiter ex equino capite et femine. Aut fimi vitulorum cinis illitus ex aceto. Item caprini cornus vel fimi ex aceto. Hircini vero iocineris dissecti sanies efficacior: et cinis utriusque ex vino potus, vel naribus ex aceto illitus. Hircini quoque utris vinarii dumtaxat cinis, cum pari pondere resinae: quo genere sistitur sanguis, et vulnus glutinatur. Hoedinum quoque coagulum ex aceto, et feminum eius combustorum cinis, similiter pollere traduntur.

LXXIV. Hulcera sanat in tibiis cruribusque adeps ursinus, admixta rubrica. Quae vero serpunt, fel aprugnum cum resina et cerussa: maxillarum apri vel suum cinis: fimum suum illitum siccum: item caprinum ex aceto subfervefactum. Cetera purgantur et explentur butyro: cornus cervini cinere, vel medulla cervi: felle taurino cum cyprino oleo, aut irino. Fimum recens suum, vel inveterati farina illinitur vulneribus ferro factis. Phagedaenis et fistulis immittitur fel tauri, cum succo porri, aut lacte

mulierum, vel sanguis aridus cum cotyledone herba. Carcinomata curat coagulum leporis, cum pari pondere capparis aspersum vino: gangraenas ursinum fel penna illitum: asini ungularum cinis ea quae serpunt hulcera inspersus. Sanguis equi adrodit carnes septica vi: item fimi equini inveterati favilla. Ea vero quae phagedaenas vocant in hulcerum genere, corii bubuli cinis cum melle. Caro vituli recentia vulnera non patitur intumescere: fimum bubulum cum melle. Feminum vituli cinis sordida hulcera, et quae cacoethe vocant, e lacte mulieris sanat. Recentes vero plagas ferro illatas, glutinum taurinum liquefactum, tertio die solutum. Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle, purgat hulcera. Quae vero serpant, cohibet sevum cum cera: item addita pice ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe, hoedi feminum cinis e lacte mulieris. Et ad carbunculos, suis feminae cerebrum tostum illitumque.

LXXV. Scabiem hominis, asininae medullae maxime abolent, et urinae eiusdem cum suo luto illitae. Butyrum etiam, quod in iumentis proficit cum resina calida: glutinum taurinum in aceto liquefactum, addita calce: fel caprinum cum aluminis cinere: boas fimum bubulum: unde et nomen traxere. Canum scabies sanatur bubulo sanguine recenti iterumque, cum inarescat, illito, et postero die abluto cinere lixivio.

LXXVI. Spinae ac similia corpori extrahuntur felis excrementis: item caprae ex vino: coagulo quocunque, sed maxime leporis, cum thuris polline et oleo, aut cum visci pari pondere, aut cum propoli. Cicatrices nigras sevum asininum reducit ad colorem. Fel vituli extenuat calefactum. Medici adiiciunt myrrham et mel et crocum, aereaque pyxide condunt. Aliqui et florem aeris admiscent.

LXXVII. Mulierum purgationes adiuvat fel tau

in lana succida appositum. Olympias Thebana addit hyssopum et nitrum. Cornus cervini cinis potus. Item vulvas laborantes, illitu quoque: et fel taurinum cum opio appositum obolis binis. Vulvas et pilo cervino suffire prodest. Tradunt, cervas, cum senserint se gravidas, lapillum devorare: quem in excrementis repertum, aut in vulva (nam et ibi invenitur) custodire partus adalligatum. Inveniuntur et ossicula in corde et in vulva, perquam utilia gravidis parturientibusque. Nam de pumice, qui in vaccarum utero simili modo invenitur, diximus in natura boum. Lupi adeps illitus vulvas mollit: dolores earum, iecur. Carnes lupi edisse parituris prodest: aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit, adeo ut etiam contra illatas noxias valeat. Eundem supervenire, perniciosum est. Magnus et leporis usus mulieribus. Vulvas adiuvat pulmo aridus potus: profluvia iecur cum Samia terra ex aqua potum: secundas coagulum: caventur pridiana balinea. Illitum quoque cum croco et porri succo, vellere appositum, abortus mortuos expellit. Si vulvae leporum in cibis sumantur, mares concipi putant. Hoc et testiculis eorum, et coagulo profici. Conceptum leporis utero exemtum his quae parere desierint, restibilem foecunditatem afferre. Sed pro conceptu, leporis saniem et viro Magi propinant. Item virgini novem grana fimi, ut stent perpetuo mammae. Coagulum quoque ob id cum melle illinunt: sanguinem, ubi evulsos pilos renasci nolunt. Inflationi vulvae, fimum aprugnum suillumve cum oleo illini prodest. Efficacius sistit farina aridi, ut adspergatur potioni, vel si gravidae aut puerperae torqueantur. Lacte suis poto cum mulso adiuvantur partus mulierum. Per se vero potum, deficientia ubera puerperarum replet. Eadem circumlita sanguine feminae suis, minus crescent. Si dolent, la-

ctis asinini potu mulcentur: quod addito melle sumtum et purgationes earum adiuvat. Sanat et vulvarum exhulcerationes eiusdem animalis sevum inveteratum, et in vellere appositum duritiem vulvarum emollit. Per se vero recens vel inveteratum, ex aqua illitum, psilothri vim obtinet. Eiusdem animalis lien inveteratus, ex aqua illitus mammis, abundantiam facit: vulvas suffitu corrigit. Ungulae asininae suffitae partum maturant, ut vel abortus evocetur: nec aliter adhibentur, quoniam viventem partum necant. Eiusdem animalis fimum si recens imponatur, profluvia sanguinis mire sedare dicitur. Nec non et cinis eiusdem fimi, qui et vulvae prodest impositus. Equi spuma illita per dies XL prius quam primum nascantur pili, restinguuntur. Item cornus cervini decocto: melius, si recentia sint cornua. Lacte equino iuvantur vulvae collutae. Quod si mortuus partus sentiatur, lichen ex aqua dulci potus eiicit. Item ungulae suffitu, aut fimum aridum. Vulvas procidentes butyrum infusum sistit. Induratam vulvam aperit fel bubulum rosaceo admixto, foris vellere cum resina terebinthina imposito. Aiunt et suffitu fimi e mare bove, procidentes vulvas reprimi, partus adiuvari: conceptus vero vaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus vexationem fieri, certum est. Hanc emendari Olympias Thebana affirmat felle taurino, et adipe serpentium, et aerugine, ac melle, medicatis locis ante coitus. Vitulinum quoque fel, in purgationibus sub coitu aspersum vulvae, etiam duritiam ventris emollit, et profluvium minuit umbilico peruncto, atque in totum vulvae prodest. Modum statuunt fellis pondere denarii, opii tertia, admixto amygdalino óleo, quantum esse satis appareat: hoc in vellere imponunt. Masculi fel vituli, cum mellis dimidio tritum, servatur ad vulvas. Carnem vituli si cum aristolochia inassa-

tam edant circa conceptum, mares parituras promittunt. Medulla vituli in vino ex aqua decocta cum sevo, exhulcerationibus vulvarum imposita prodest. Item adeps vulpium, excrementumque felium: hoc cum resina et rosaceo impositum. Caprino cornu suffiri vulvam, utilissimum putant. Silvestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit. Ceterarum vero fel, callum vulvarum emollit inspersum, et a purgatione conceptus facit. Sic quoque psilothri vis efficitur, si evulsis pilis triduo servetur illitum. Profluvium, quamvis immensum, urina caprae pota sisti, obstetrices promittunt, et si fimum illinatur. Membrana caprarum in qua partus editur, inveterata, potuque sumta in vino, secundas pellit. Hoedorum pilis suffiri vulvas, utile putant, et in profluvio sanguinis coagulum bibi, aut hyoscyami semen imponi. E bove silvestri nigro si sanguine ricini lumbi perungantur mulieri, taedium Veneris fieri, dicit Osthanes. Idem amoris, pota hirci urina, admixto propter fastidium nardo.

LXXVIII. Infantibus nihil butyro utilius, per se et cum melle: privatim et in dentitione, et ad gingivas, et ad oris hulcera. Dens lupi adalligatus infantium pavores prohibet, dentientique morbos: quod et pellis lupina praestat. Dentes quidem eorum maximi equis quoque adalligati, infatigabilem cursum praestare dicuntur. Leporum coagulo illito ubere sistitur infantium alvus. Iecur asini, admixtà modice panace, instillatum in os, a comitialibus morbis et aliis infantes tuetur: hoc XL diebus fieri praecipiunt. Et pellis asini iniecta, impavidos infantes facit. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem praestant infantibus adalligati: efficacius, si terram non attigere. Lien bubulus in melle editur: et illinitur ad lienis dolores: ad hulcera manantia cum melle. Lien vituli in vino deco-

ctus, tritusque et illitus, hulcuscula oris. Cerebrum caprae Magi per anulum aureum traiectum, prius quam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, ceterosque infantium morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maxime puellas. Lacte caprino, aut cerebro leporum perunctae gingivae, faciles dentitiones faciunt.

LXXIX. Somnos fieri lepore sumto in cibis Cato arbitratur: vulgus et gratiam corpori in IX dies, frivolo quidem ioco, cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione. Magi felle caprae, sacrificatae dumtaxat, illito oculis, vel sub pulvino posito, somnum allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis.

LXXX. Coitus stimulat fel aprugnum illitum: item medullae suum haustae: sevum asininum, anseris masculi adipe admixto illitum. Item a coitu equi Virgilio quoque descriptum virus, et testiculi equini aridi, ut potioni inferi possint, dexterve asini testis in vino potus pro portione, vel adalligatus brachiali. Eiusdem a coitu spuma collecta roseo panno, et inclusa argento, ut Osthanes tradit. Salpe genitale in oleum fervens mergi iubet septies, eoque perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi, vel tauri a coitu urinam, lutoque ipso illini pubem. At e diverso muris fimo illito cohibetur virorum Venus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus, ieiuni cibo sumtus eo die: item hoedinus.

LXXXI. Mira praeterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerumque) si quis collectum reponat, singultus remedium esse recordantibus quonam loco id reposuerint. Iecur luporum equinae ungulae simile esse, et rumpi equos qui vestigia luporum sub equite sequantur. Talis suum discordiae vim quandam in-

esse. In incendiis, si fimi aliquid egeratur e stabulis, facilius extrahi, nec recurrere oves bovesque. Hircorum carnes virus non resipere, si panem hordeaceum eo die, quo interficiantur, ederint, laserve dilutum biberint. Nullas vero teredinem sentire, Luna decrescente induratas sale. Adeoque nihil omissum est, ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus. Animalium vero medicinas: si sanguis profluat iumentis, suillum fimum ex vino infundendum. Boum autem morbis sevum, sulphur vivum, allium silvestre, ovum coctum: omnia haec trita in vino danda, aut vulpis adipem. Carnem caballinam discoctam, potu suum morbis mederi. Omnium vero quadrupedum morbis, capram solidam cum corio, et ranam rubetam discoctas. Gallinaceos non attingi a vulpibus, qui iecur animalis eius aridum ederint: vel si pellicula ex eo collo inducta, galli inierint. Similia in felle mustelae. Boves in Cypro contra tormina, hominum excrementis sibi mederi. Non subteri pedes boum, si prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere, si capti unius pedibus infractis, cultroque adacto paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atque ipse defodiatur in eo loco, ex quo coeperit trahi. Aut si vomerem, quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit, excussum aratro, focus Larium, quo familia convenit, absumat: ac lupum nulli animali nociturum in eo agro, quamdiu id fiat. Hinc deinde revertemur ad animalia sui generis, quae aut placida non sunt, aut fera.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXIX.

I. NATURA remediorum, atque multitudo instantium ac praeceptorum, plura de ipsa medendi arte cogunt dicere: quanquam non ignarus sim, nullius ante haec Latino sermone condita, ancepsque lubricum esse rerum omnium novarum, talium utique, tam sterilis gratiae, tantaeque difficultatis in promendo. Sed quoniam occurrere verisimile est omnium qui haec cognoscant cogitationi, quonam modo exoleverint in medicinae usu, quae tam parata atque pertinentia erant: mirumque et indignum protinus subit, nullam artium inconstantiorem fuisse, et etiamnum saepius mutari, cum sit fructuosior nulla: diis primum inventores suos assignavit, et caelo dicavit. Nec non et hodie multifariam ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine, ictum fulmine Aesculapium fabulata, quoniam Tyndareum revocavisset ad vitam. Nec tamen cessavit narrare alios revixisse opera sua, clara Troianis temporibus, quibus fama certior, vulnerum tamen dumtaxat remediis.

II. Sequentia eius (mirum dictu) in nocte densissima latuere usque ad Peloponnesiacum bellum: tunc eam revocavit in lucem Hippocrates, genitus in insula Coo, in primis clara ac valida, et Aesculapio dicata. Is, cum fuisset mos, liberatos morbis scribe-

re in templo eius dei quid auxiliatum esset, ut postea similitudo proficeret, exscripsisse ea traditur, atque (ut Varro apud nos credit) templo cremato, instituisse medicinam hanc, quae Clinice vocatur. Nec fuit postea quaestus modus: quoniam Prodicus Selymbriae natus, e discipulis eius, instituens quam vocant Iatralepticen, reunctoribus quoque medicorum ac mediastinis vectigal invenit.

III. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutavit, plurimumque et ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus, Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato C talentis donatus est a rege Ptolemaeo filio eius, ut incipiamus et praemia artis ostendere.

IV. Alia factio (ab experimentis cognominant Empiricen) coepit in Sicilia, Acrone Agrigentino Empedoclis physici auctoritate commendato.

V. Dissederuntque hae diu scholae: et omnes eas damnavit Herophilus, in musicos pedes venarum pulsu descripto per aetatum gradus. Deserta deinde et haec secta est: quoniam necesse erat in ea literas scire. Mutata et quam postea Asclepiades (ut retulimus) invenerat. Auditor eius Themison fuit, qui quae inter initia scripsit, illo mox recedente a vita, ad sua placita mutavit. Sed et illa Antonius Musa eiusdem auctoritate divi Augusti, quem contraria medicina gravi periculo exemerat. Multos praetereo medicos, celeberrimosque ex iis Cassios, Calpetanos, Arruntios, Albutios, Rubrios. Ducena quinquagena H-S. annua mercede iis fuere apud principes. Q. vero Stertinius imputavit principibus, quod H-S. quingenis annuis contentus esset: sexcena enim sibi quaestu urbis fuisse numeratis domibus ostendebat. Par et fratri eius merces a Claudio Caesare infusa est: censusque, quanquam exhausti, operibus Neapoli exornata, heredi H-S. trecenties cen-

tena millia reliquere, quantum ad eam aetatem Arruntius solus. Exortus deinde est Vectius Valens, adulterio Messalinae Claudii Caesaris nobilitatus, pariterque eloquentiae assectator. Is eam potentiam nactus, novam instituit sectam.

Eadem aetas Neronis principatu ad Thessalum transilivit, delentem cuncta maiorum placita, et rabie quadam in omnis aevi medicos perorantem: quali prudentia ingenioque, aestimari vel uno argumento abunde potest, cum monumento suo (quod est Appia via) latronicen se inscripserit. Nullius histrionum equarumque trigarii comitatior egressus in publico erat: cum Crinas Massiliensis arte geminata, ut cautior religiosiorque, ad siderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando, horasque observando, auctoritate eum praecessit. Nuperque centies H-S. reliquit, muris patriae, moenibusque aliis paene non minori summa exstructis. Hi regebant fata, cum repente civitatem Charmis ex eadem Massilia invasit, damnatis non solum prioribus medicis, verum et balineis: frigidaque etiam hibernis algoribus lavari persuasit. Mersit aegros in lacus. Videbamus senes consulares usque in ostentationem rigentes. Qua de re exstat etiam Annaei Senecae adstipulatio. Nec dubium est, omnes istos famam novitate aliqua aucupantes anima statim nostra negotiari.

Hinc illae circa aegros miserae sententiarum concertationes, nullo idem censente, ne videatur accessio alterius. Hinc illa infelicis monumenti inscriptio, *turba se medicorum perisse.* Mutatur ars quotidie toties interpolis, et ingeniorum Graeciae flatu impellimur. Palamque est, ut quisque inter istos loquendo polleat, imperatorem illico vitae nostrae necisque fieri: ceu vero non millia gentium sine medicis degant, nec tamen sine medicina: sicut populus

Romanus ultra sexcentesimum annum, nec ipse in accipiendis artibus lentus, medicinae vero etiam avidus, donec expertam damnavit.

VI. Etenim percensere insignia priscorum in his moribus convenit. Cassius Hemina ex antiquissimis auctor est, primum e medicis venisse Romam Peloponneso Archagathum Lysaniae filium, L. Aemilio, M. Livio Coss. anno urbis DXXXV, eique ius Quiritium datum, et tabernam in compito Acilio emtam ob id publice. Vulnerarium eum fuisse e re dictum: mireque gratum adventum eius initio: mox a saevitia secandi urendique, transisse nomen in carnificem, et in taedium artem omnesque medicos: quod clarissime intelligi potest ex M. Catone, cuius auctoritati triumphus atque censura minimum conferunt: tanto plus in ipso est. Quamobrem verba eius ipsa ponemus:

VII. Dicam de istis Graecis suo loco, Marce fili: quid Athenis exquisitum habeam, et quod bonum sit illorum literas inspicere, non perdiscere, vincam. Nequissimum et indocile genus illorum: et hoc puta vatem dixisse: Quandocunque ista gens suas literas dabit, omnia corrumpet. Tum etiam magis, si medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare omnes medicina. Et hoc ipsum mercede faciunt, ut fides iis sit, et facile disperdant. Nos quoque dictitant barbaros, et spurcius nos, quam alios opicos, appellatione foedant. Interdixi tibi de medicis.

VIII. Atque hic Cato DCV anno urbis nostrae obiit, LXXXV suo, ne quis illi defuisse publice tempora, aut privatim vitae spatia ad experiendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem utilissimam credimus? Minime hercules: subiicit enim qua medicina et se et coniugem usque ad longam senectam perduxerit, iis ipsis scilicet, quae nunc nos tractamus. Profiteturque, esse commentarium sibi,

quo medeatur filio, servis, familiaribus, quem nos per genera usus sui digerimus. Non rem antiqui damnabant, sed artem. Maxime vero quaestum esse immani pretio vitae, recusabant. Ideo templum Aesculapii, etiam cum reciperetur is deus, extra urbem fecisse, iterumque in insula, traduntur. Et cum Graecos Italia pellerent, diu post Catonem, excepisse medicos. Augebo providentiam illorum. Solam hanc artium Graecarum nondum exercet Romana gravitas in tanto fructu: paucissimi Quiritium attigere, et ipsi statim ad Graecos transfugae: immo vero auctoritas aliter quam Graece eam tractantibus, etiam apud imperitos expertesque linguae, non est. Ac minus credunt, quae ad salutem suam pertinent, si intelligunt. Itaque hercule in hac artium sola evenit, ut cuicunque medicum se professo statim credatur, cum sit periculum in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur, adeo blanda est sperandi pro se cuique dulcedo. Nulla praeterea lex, quae puniat inscitiam: capitale nullum exemplum vindictae. Discunt periculis nostris, et experimenta per mortes agunt: medicoque tantum hominem occidisse impunitas summa est. Quin immo transit convicium, et intemperantia culpatur: ultroque qui periere arguuntur. Sed decuriae pro more censuris principum examinantur: inquisitio per parietes agitur: et qui de nummo iudicet, a Gadibus columnisque Herculis accersitur: de exsilio vero non nisi die XLV electis viris datur tabella. At de iudice ipso quales in consilium eunt, statim occisuri? Merito, dum nemini nostrum libet scire, quid saluti suae opus sit. Alienis pedibus ambulamus: alienis oculis agnoscimus: aliena memoria salutamus: aliena vivimus opera. Perieruntque rerum naturae pretia, et vitae argumenta. Nihil aliud pro nostro habemus, quam delicias.

Non deseram Catonem tam ambitiosae artis invidiae a me obiectum, aut senatum illum, qui ita censebat: idque non criminibus artis arreptis, ut aliquis exspectaverit. Quid enim venenorum fertilius, aut unde plures testamentorum insidiae? Iam vero et adulteria etiam in principum domibus, ut Eudemi in Livia Drusi Caesaris: item Valentis, in qua dictum est regina. Non sint artis ista, sed hominum. Non magis haec urbi timuit Cato, ut equidem credo, quam reginas. Ne avaritiam quidem arguam, rapacesque nundinas pendentibus fatis, et dolorum indicaturam, ac mortis arrham, aut arcana praecepta. Squamam in oculis emovendam potius, quam extrahendam: per quae effectum est, ut nihil magis prodesse videretur, quam multitudo grassantium. Neque enim pudor, sed aemuli pretia summittunt. Notum est ab eodem Charmide unum aegrum ex provincialibus H-S. ducentis reconductum: Alconti vulnerum medico H-S. centies cent. mill. damnato ademisse Claudium principem. Eidemque in Gallia exsulanti, et deinde restituto acquisitum non minus intra paucos annos. Et haec personis imputentur. Ne faecem quidem aut inscitiam eius turbae arguamus, ipsorum intemperantiam in morbis, aquarum calidarum diverticulis: imperiosam inediam, et ab isdem deficientibus cibos saepius die ingestos, mille praeterea poenitentiae modis, culinarum etiam praeceptis et unguentorum mixturis, quando nullas omisere vitae illecebras. Invehi peregrinas merces, conciliarique externa pretia, displicuisse maioribus crediderim equidem: non tamen hoc Catonem providisse, cum damnaret artem. Theriace vocatur excogitata compositio luxuriae. Fit ex rebus externis, cum tot remedia dederit natura, quae singula sufficerent. Mithridaticum antidotum ex rebus LIV componitur, interim nullo pondere aequali, et quarum-

dam rerum sexagesima denarii unius imperata. Quo deorum perfidiam istam monstrante? Hominum enim subtilitas tanta esse non potuit. Ostentatio artis et portentosa scientiae venditatio manifesta est. Ac ne ipsi quidem illam novere. Comperique vulgo pro cinnabari Indica in medicamenta minium addi, inscitia nominis, quod esse venenum docebimus inter pigmenta. Verum haec ad singulorum salutem pertinent. Illa autem, quae timuit Cato, atque providit, innocentiora multo et parva opinatu, quae proceres artis eius de semet ipsi fateantur. Illa perdidere imperii mores, illa quae sani patimur, luctatus, ceromata, ceu valetudinis causa instituta: balineae ardentes, quibus persuasere in corporibus cibos coqui, ut nemo non minus validus exiret, obedientissimi vero efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac vomitiones, et rursus perpotationes, ac pilorum eviratio instituta resinis eorum: itemque pectines in feminis quidem publicati. Ita est profecto: lues morum, nec aliunde maior quam e medicina, vatem prorsus quotidie facit Catonem, et oraculum: Satis esse ingenia Graecorum inspicere, non perdiscere.

Haec fuerint dicenda pro senatu illo, sexcentisque populi Romani annis, adversus artem, in qua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt: simul contra attonitas quorundam persuasiones, qui prodesse nisi pretiosa non putant. Neque enim dubitaverim, aliquibus fastidio futura, quae dicentur animalia: at non Virgilio fuit nominare formicas nulla necessitate, et curculiones, ac lucifugis congesta cubilia blattis: non Homero inter proelia deorum improbitatem muscae describere: non naturae gignere ista, cum gignat hominem. Proinde causas quisque et effectus, non res, aestimet.

IX. Ordiemur autem a confessis, hoc est, lan

ovisque, ut obiter rebus praecipuis honos in primis perhibeatur. Quaedam, etiamsi alienis locis, tamen obiter dici necesse erit. Nec deerat materiae pompa, si quidquam aliud intueri liberet, quam fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phoenicis nidoque medicinis, ceu vero id certum esset, atque non fabulosum. Irridere est, vitae remedia post millesimum annum reditura monstrare. Lanis auctoritatem veteres Romani etiam religiosam habuere, postes a nubentibus attingi iubentes. Praeterque cultum et tutelam contra frigora, succidae plurima praestant remedia ex oleo vinoque, aut aceto, prout quaeque mulceri morderive opus sit, et adstringi, laxarive, luxatis membris, dolentibusque nervis impositae, et crebro suffusae. Quidam etiam salem admiscent luxatis. Alii cum lana rutam tritam adipemque imponunt. Item contusis, tumentibusque. Halitus quoque oris gratiores facere traditur, confricatis dentibus atque gingivis, admixto melle. Prodest et phreneticis suffitu. Sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo: et alio modo indita auribus obturatis spissius. Quin et hulceribus vetustis imponitur cum melle. Vulnera ex vino, vel aceto, vel aqua frigida et oleo expressa sanat. Arietis vellera lota frigida ex oleo madefacta, in muliebribus malis inflammationes vulvae sedant. Et si procidant, suffitu reprimunt. Succida lana imposita subditaque mortuos partus evocat. Sistit etiam profluvia earum. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimum solvitur. Reduvias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro, sulphure, oleo, aceto, pice liquida ferventibus tincta, quam calidissima imposita bis die, lumborum dolores sedat. Sanguinem sistit ex ariete succida, articulos extremitatum praeligans. Laudatissima omnis e collo: natione vero Galatica, Tarentina, Attica, Milesia. Succidam im-

ponunt et desquamatis, percussis, lividis, incussis, collisis, contritis, deiectis, capitis et aliis doloribus, stomachi inflammationi, ex aceto et rosaceo. Cinis eius illinitur attritis, vulneratis, ambustis. Et in oculorum medicamenta additur: item in fistulas, auresque suppuratas. Ad haec detonsam eam, alii evulsam, decisis summis partibus siccant, carpuntque, et in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt, uruntque. Alii assulis tedae subiectis, et subinde interstratis, oleo aspersam accendunt, cineremque in labellis aqua addita confricant manu, et considere patiuntur, idque saepius mutantes aquam, donec linguam adstringat leniter, nec mordeat. Tunc cinerem reponunt. Vis eius septica est, efficacissimeque genas purgat.

X. Quin ipsae sordes pecudum, sudorque feminum, et alarum, adhaerentes lanis, (oesypum vocant) innumeros prope usus habent. In Atticis ovibus genito palma. Fit pluribus modis: sed probatissimum, lana ab his partibus recenti concerpta, aut quibuscunque sordibus succidis primum collectis, ac lento igni in aeneo subfervefactis, et refrigeratis, pinguique quod supernatet, collecto in fictili vase, iterumque decocta priori materia: quae pinguitudo utraque frigida aqua lavatur, et in linteo saccatur, ac Sole torretur, donec candida fiat ac translucida: tum in stannea pyxide conditur. Probatio autem, ut sordium virus oleat, et manu fricante ex aqua non liquetur, sed albescat ut cerussa. Oculis utilissimum contra inflammationes, genarumque callum. Quidam in testa torrent, donec pinguitudinem amittat, utilius tale existimantes erosis et duris genis, angulis scabiosis et lacrimantibus. Hulcera non oculorum modo sanat, sed oris etiam et genitalium, cum anserino adipe. Medetur et vulvae inflammationibus, et sedis rhagadiis, et condylomatis cum meli

loto ac butyro. Reliquos usus eius suo loco digeremus. Sordes quoque caudarum concretae in pilulas, ac siccatae per se tusaeque in farinam et illitae dentibus mire prosunt, etiam labantibus: gingivisque, si carcinoma serpat. Iam vero pura vellera, aut per se imposita caecis doloribus, aut accepto sulphure: et cinis eorum, genitalium vitiis. Tantumque pollent, ut medicamentis quoque superponantur. Medentur ante omnia et pecori ipsi, si fastidio non pascatur. Cauda enim quam arctissime praeligata, evulsa inde lana statim vescuntur. Traduntque quod extra nodum sit e cauda praemori.

XI. Lanae habent et cum ovis societatem simul fronti impositae contra epiphoras. Non opus est eas in hoc usu radicula esse curatas, neque aliud, quam candidum ex ovo infundi, ac pollinem thuris. Ova per se infuso candido oculis epiphoras cohibent, urentesque refrigerant. Quidam cum croco praeferunt, et pro aqua miscent collyriis. Infantibus vero contra lippitudines vix aliud remedium est, butyro admixto recenti. Eadem cum oleo trita ignes sacros leniunt, betae foliis superilligatis. Candido ovorum in oculis et pili reclinantur Hammoniaco trito admixtoque. Et vari in facie cum pineis nucleis ac melle modico. Ipsa facies illita Sole non aduritur. Ambusta aquis si statim ovo occupentur, pusulas non sentiunt. Quidam admiscent farinam hordeaceam, et salis parum. Hulceribus vero ex ambusto, cum candido ovorum tostum hordeum, et suillo adipe, mire prodest. Eadem curatione ad sedis vitia utuntur: infantibus quidem, etiam si quid ibi procidat. Ad pedum rimas ovorum candido decocto cum cerussae denariorum duûm pondere, pari spumae argenti, myrrhae exiguo, deinde vino. Ad ignem sacrum, candido ovorum trito cum amylo. Aiunt et vulnera candido glutinari, calculosque pelli. Lutea

ovorum cocta ut indurescant, admixto croco modice
item melle et lacte mulieris illita, dolores oculorum
mitigant. Vel cum rosaceo et mulso lana oculis im
posita, vel cum trito apii semine, ac polenta in mul
so illita. Prodest et tussientibus per se luteum de
voratum liquidum, ita ut dentibus non attingatur
thoracis distillationibus, faucium scabritiae. Priva-
tim contra haemorrhoidum morsum illinitur, sorbe-
turque crudum. Prodest et renibus, vesicae rosioni
bus exhulcerationibusque, et cruenta exscreantibus
Quinque ovorum lutea in vini hemina cruda sorben
tur dysentericis, cum cinere putaminis sui, et papa
veris succo ac vino. Dantur coeliacis cum uvae pas
sae pinguis pari pondere, et malicorii, per triduum
aequis portionibus. Et alio modo lutea ovorum
trium, lardi veteris et mellis quadrantibus, vini vete-
ris cyathis tribus, trita ad crassitudinem mellis, e
cum opus sit, avellanae nucis magnitudine ex aqu
pota. Item ex oleo fricta terna, totis ovis pridi
maceratis in aceto. Sic et lientericis. Sanguinem
autem reiicientibus, cum tribus cyathis musti. Utun
tur iisdem ad liventia, si vetustiora sint, cum bulbi
ac melle. Sistunt et menses mulierum cocta, et e
vino pota: et inflationes quoque vulvae cruda cum
oleo aut vino illita. Utilia sunt et cervicis dolor
bus cum anserino adipe et rosaceo. Sedis etiam v
tiis indurata igni, ut calore quoque prosint. Et con
dylomatis cum rosaceo. Item ambustis durata i
aqua, mox in pruna putaminibus exustis: tum lute
ex rosaceo illinuntur. Fiunt et tota lutea, quae vo
cant sitista, cum triduo incubita tolluntur. Stoma
chum dissolutum confirmant pulli ovorum cum ga
lae dimidio, ita ne ante duas horas alius cibus sum
tur. Dant et dysentericis pullos in ipso ovo deco
ctos, admixta vini austeri hemina, et pari modo ol
polentaeque. Membrana putaminis detracta si

crudo, sive cocto, labiorum fissuris medetur. Putaminis cinis in vino potus, sanguinis eruptionibus. Comburi sine membrana oportet: sic fit et dentifricium. Idem cinis et mulierum menses cum myrrha illitus sistit. Firmitas putaminum tanta est, ut recta, nec vi, nec pondere ullo frangantur, nec nisi paululum inflexa rotunditate. Tota ova adiuvant partum, cum ruta, et anetho, et cumino pota e vino. Scabiem corporum ac pruritum oleo et cedria mixtis tollunt. Hulcera quoque humida in capite, cyclamino admixta. Ad puris et sanguinis exscreationes ovum crudum cum porri sectivi succo, parique mensura mellis Graeci calefactum hauritur. Dantur et tussientibus cocta et trita cum melle, et cruda cum passo oleique pari modo. Infunduntur et virilitatis vitiis singula, cum ternis passi cyathis, amylique semuncia a balineis. Adversus ictus serpentium cocta tritaque adiecto nasturtio illinuntur. Cibo quot modis iuvent notum est, cum transmeent faucium tumorem, calfactuque obiter foveant. Nullus est alius cibus, qui in aegritudine alat, neque oneret, simulque vim potus ac cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina in panem subactis coeliaci recreantur. Quidam ita resoluta in patinis torreri utilius putant. Quo genere non alvos tantum, sed et menses feminarum sistunt: aut si maior sit impetus, cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per se lutea ex iis decocta in aceto, donec indurescant: iterumque cum trito pipere torrentur ad cohibendas alvos. Fit et dysentericis remedium singulare, ovo effuso in fictili novo, eiusdemque ovi mensura, ut paria sint omnia, melle, mox aceto, item oleo, confusis crebroque permixtis. Quo fuerint ea excellentiora, hoc praesentius remedium erit. Alii eadem mensura pro oleo et aceto resinam adiiciunt rubentem, vinumque: et alio mo-

do temperant, olei tantum mensura pari, pineique corticis duabus sexagesimis denariorum, una eius quod rhum diximus, mellis obolis quinque simul decoctis, ita ut cibus alius post quatuor horas sumatur. Torminibus quoque multi medentur, ova bina cum allii spicis quatuor una terendo, vinique hemina calefaciendo, atque ita potui dando. Et ne quid desit ovorum gratiae, candidum ex his admixtum calci vivae glutinat vitri fragmenta. Vis vero tanta est, ut lignum perfusum ovo non ardeat, ac ne vestis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ovis tantum locuti sumus, cum et reliquarum alitum restent magnae utilitates, sicut suis locis dicemus.

XII. Praeterea est ovorum genus in magna Galliarum fama, omissum Graecis. Angues innumeri aestate convoluti, salivis faucium corporumque spumis artifici complexu glomerantur, anguinum appellatur. Druidae sibilis id dicunt in sublime iactari, sagoque oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim insequi, donec arceantur amnis alicuius interventu. Experimentum eius esse, si contra aquas fluitet vel auro vinctum. Atque, ut est Magorum solertia occultandis fraudibus sagax, certa Luna capiendum censent tanquam congruere operationem eam serpentium humani sit arbitrii. Vidi equidem id ovum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, vel ut acetabulis brachiorum polypi crebris, insigne Druidis. Ad victorias litium, ac regum aditus, mire laudatur: tantae vanitatis, ut habentem id in lite in sinu equitem Romanum e Vocontiis, a divo Claudio principe interemtum non ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium et efferatorum concordia, causa videtur esse, quare exterae gentes caduceum in pa

cis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Neque enim cristatos esse in caduceo mos est.

XIII. De anserum ovis magnae utilitatis, ipsoque ansere dicturi hoc in volumine, debemus honorem et Commagenorum clarissimae rei. Fit ex adipe anserum: alioqui celeberrimi usus est: ad hoc in Commagene Syriae parte cum cinnamo, casia, pipere albo, herba quae Commagene vocatur, obrutis nive vasis, odore iucundo, utilissimum ad perfrictiones, convulsiones, caecos aut subitos dolores, omniaque quae acopis curantur: unguentumque pariter, ac medicamentum est. Fit et in Syria alio modo, adipe avium curato, ut diximus, additis erysisceptro, xylobalsamo, phoenice elate, item calamo, singulorum pondere, qui sit adipis, cum vino bis aut ter subfervefactum. Fit autem hieme, quoniam aestate non glaciat: nisi accepta cera. Multa praeterea remedia sunt ex ansere, (quod miror,) aeque quam in capris. Namque anser corvusque ab aestate in autumnum morbo conflictari dicuntur.

XIV. De anserum honore, quem meruere Gallorum in Capitolium ascensu deprehenso, diximus. Eadem de causa supplicia annua canes pendunt inter aedem Iuventatis et Summani, vivi in furca sambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscorum mores. Catulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum vice uterentur his. Genitae Manae catulo res divina fit, et in coenis deûm etiamnum ponitur catulina. Aditialibus quidem epulis celebrem fuisse, Plauti fabulae indicio sunt. Sanguine canino contra toxica nihil praestantius putant. Vomitiones quoque hoc animal monstrasse homini videtur. Et alios usus ex eo mire laudatos referemus suis locis.

XV. 1. Nunc ad statutum ordinem pergemus. Ad-

versus serpentium ictus efficacia habentur, fimum pecudis recens in vino decoctum illitumque: mures dissecti et impositi, quorum natura non est spernenda, praecipue in ascensu siderum, ut diximus: cum lumine Lunae fibrarum numero crescente atque decrescente. Tradunt Magi, iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal. In homine quoque similiter valere, sed resolvi cyatho olei poto.

XVI. 2. Mustelarum duo genera: alterum silvestre, distans magnitudine. Graeci vocant ictidas. Harum fel contra aspides dicitur efficax, cetero venenum. Haec autem quae in domibus nostris oberrat, et catulos suos (ut auctor est Cicero) quotidie transfert, mutatque sedem, serpentes persequitur. Ex ea inveterata sale denarii pondus in cyathis tribus datur percussis: aut ventriculus coriandro fartus inveteratusque et in vino potus. Et catulus mustelae etiam efficacius.

XVII. 3. Quaedam pudenda dictu tanta auctorum asseveratione commendantur, ut praeterire fas non sit. Siquidem illa concordia rerum, aut repugnantia medicinae gignuntur: veluti cimicum animalis foedissimi, et dictu quoque fastidiendi natura, contra serpentium morsus, et praecipue aspidum valere dicitur. Item contra venena omnia: argumento, quod dicant gallinas, quo die id ederint, non interfici ab aspide: carnesque earum percussis plurimum prodesse. Ex his quae tradunt, humanissimum est, illinire morsibus cum sanguine testudinis: item suffitu eorum abigere sanguisugas adhaerentes, haustasque ab animalibus restinguere in potu datos. Quanquam et oculos quidam iis inungunt tritis cum sale et lacte mulierum: auresque, cum melle et rosaceo admixtis. Eos qui agrestes sint, et in malva nascantur, crematos, cinere permixto rosaceo infundunt auribus. Cetera quae de his tradunt, vomicae, et

quartanarum remedia, aliorumque morborum, quanquam ovo, aut cera, aut faba inclusos censeant devorandos, falsa, nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinae cum argumento adhibent, quoniam vincatur aspidum somnifica vis, septenos in cyatho aquae dantes, puerilibus annis quaternos. Et in stranguria fistulae imposuere. Adeo nihil parens illa rerum omnium sine ingentibus causis genuit. Quin et adalligatos laevo brachio binos lana subrepta pastoribus, resistere nocturnis febribus prodiderunt, diurnis in roseo panno. Rursus iis adversatur scolopendra, suffituque enecat.

XVIII. 4. Aspides percussos torpore et somno necant, omnium serpentium minime sanabiles. Sed et venenum earum si sanguinem attingit, aut recens vulnus, statim interimit: inveteratum hulcus, tardius. De cetero potum quantalibet copia, non nocet. Non est enim tabifica vis: itaque occisa morsu earum animalia, cibis innoxia sunt. Cunctarer in proferendo ex his remedio, nisi M. Varronem scirem LXXXVIII vitae anno prodidisse, aspidum ictus efficacissime sanari, hausta a percussis ipsorum urina.

XIX. 5. Basilisci, quem etiam serpentes ipsi fugiunt, alias olfactu necantem, qui hominem vel si aspiciat tantum, dicitur interimere, sanguinem Magi miris laudibus celebrant, coeuntem picis modo et colore, dilutum cinnabari clariorem fieri. Tribuunt ei et successus petitionum a potestatibus, et a diis etiam precum, morborumque remedia, veneficiorum àmuleta. Quidam id Saturni sanguinem appellant.

XX. 6. Draco non habet venena. Caput eius limini ianuarum subditum, propitiatis adoratione diis, fortunatam domum facere promittitur. Oculis eius inveteratis, et cum melle tritis, inunctos non pavescere ad nocturnas imagines, etiam pavidos. Cordis pingue in pelle dorcadum nervis cervinis ad-

alligatum in lacerto, conferre iudiciorum victoriae. Primum spondylum aditus potestatum mulcere. Dentes eius illigatos pellibus caprearum cervinis nervis, mites praestare dominos, potestatesque exorabiles. Sed super omnia est compositio, qua invictos faciunt Magorum mendacia: Cauda draconis et capite, pilis leonis e fronte, et medulla eiusdem, equi victoris spuma, canis unguibus adalligatis cervino corio, nervisque cervi alternatis et dorcadis: quae coarguisse non minus refert, quam contraria serpentibus remedia demonstrasse, quoniam haec morum veneficia sunt. Draconum adipem venenata fugiunt: item, si uratur, ichneumonum: fugiunt et urticis tritis in aceto perunctos.

XXI. 7. Viperae caput impositum, vel alterius quam quae percusserit, sine fine prodest. Item si quis eam ipsam in vapore baculo sustineat: aiunt enim praecanere: item si quis exustae eius cinerem illinat. Reverti autem ad percussum serpentes necessitate naturae, Nigidius auctor est. Caput quidem dissecant Scythae inter aures ad eximendum lapillum, quem aiunt ab ea devorari territa. Alii ipso toto capite utuntur. Fiunt ex vipera pastilli, qui theriaci vocantur a Graecis, ternis digitis utrinque amputatis, exemtisque interaneis, et livore spinae adhaerente, reliquo corpore in patina ex aqua et anetho discocto, spinisque exemtis, et addita similagine, atque ita in umbra siccatis pastillis, quibus ad multa medicamenta utuntur. Significandum videtur, e vipera tantum hoc fieri. Quidam purgatae, ut supra dictum est, adipem cum olei sextario decoquunt ad dimidias. Ex eo, cum opus sit, ternis stillis additis in oleum perunguntur, ut omnes bestiae fugiant eos.

XXII. 8. Praeterea constat, contra omnium serpentium ictus, quamvis insanabiles, ipsarum serpen-

tium exta imposita auxiliari: eosque qui aliquando viperae iecur coctum hauserint, nunquam postea feriri a serpente. Neque anguis venenatus est, nisi per mensem Luna instigatus. Sed prodest vivus comprehensus, et in aqua contusus, si foveatur ita morsus. Quin et inesse ei remedia multa creduntur, ut digeremus, et ideo Aesculapio dicatur. Democritus quidem monstra quaedam ex his conficit, ut possint avium sermones intelligi. Anguis Aesculapius Epidauro Romam advectus est: vulgoque pascitur et in domibus. Ac nisi incendiis semina exurerentur, non esset foecunditati eorum resistere. In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est, quod et in aqua vivit, hydri vocantur, nullis serpentium inferiores veneno. Horum iecur servatum adversus percussos ab his auxilium est. Scorpio tritus stellionum veneno adversatur. Fit enim et e stellionibus malum medicamentum. Nam cum immortuus est vino, faciem eorum qui biberint lentigine obducit. Ob hoc in unguento necant eum, insidiantes pellicum formae. Remedium est ovi luteum, et mel ac nitrum. Fel stellionum tritum in aqua mustelas congregare dicitur.

XXIII. 9. Inter omnia venenata salamandrae scelus maximum est. Cetera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt: ut omittam, quod perire conscientia dicuntur homine percusso, neque amplius admitti ad terras: salamandra populos pariter necare improvidos potest. Nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit veneno, et eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito distans. Quin immo si contacto ab ea ligno vel pede crusta panis incoquatur, idem veneficium est: vel si in puteum cadat. Quippe cum saliva eius quacunque parte corporis, vel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis ac tanti veneni a quibus-

dam animalium, ut subus, manditur, dominante eadem illa rerum dissidentia. Venenum eius restingui primum omnium ab his quae vescantur illa, ex his verisimile est, quae produntur, cantharidum potu, aut lacerta in cibo sumta: cetera adversantia diximus, dicemusque suis locis. Ex ipsa quae Magi tradunt contra incendia, quoniam ignes sola animalium exstinguat, si forent vera, iam esset experta Roma. Sextius Venerem accendi cibo earum, si detractis interaneis, et pedibus, et capite in melle serventur, tradit, negatque restingui ignem ab iis.

XXIV. 10. 1. Ex volucribus in auxilium contra serpentes primi vultures. Adnotatum quoque minus virium esse nigris. Pennarum ex his nidore, si urantur, fugari eas dicunt. Item cor eius alitis habentes, tutos esse ab impetu non solum serpentium, sed etiam ferarum, latronumque, et regum ira.

XXV. 2. Carnibus gallinaceorum, ita ut tepebant avulsae, appositis, venena serpentium domantur: item cerebro in vino poto. Parthi gallinae malunt cerebrum plagis imponere. Ius quoque ex his potum praeclare medetur, et in multis aliis usibus mirabile. Pantherae leonesque non attingunt perunctos eo, praecipue si et allium fuerit incoctum. Alvum solvit validius e vetere gallinaceo. Prodest et contra longinquas febres, et torpentibus membris, tremulisque, et articulariis morbis: in capitis doloribus: epiphoris, inflationibus, fastidiis, incipiente tenesmo, iocineri, renibus, vesicae: contra cruditates, suspiria. Itaque etiam faciendi eius exstant praecepta. Efficacius enim cocti cum olere marino, aut cybio, aut cappari, aut apio, aut herba Mercuriali, aut polypodio, aut anetho: utilissime autem in congiis tribus aquae ad tres heminas cum supra dictis herbis, et refrigeratum sub dio dari tempestivis antecedente vomitione. Non praeteribo miraculum,

quanquam ad medicinam non pertinens: si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt id in se. Ita hoc venenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo e sarmentis addito in collum, non canunt.

XXVI. 3. Auxiliatur contra serpentes et columbarum caro recens concerpta, et hirundinum: bubonis pedes usti cum plumbagine herba. Nec omittam in hac quoque alite exemplum Magicae vanitatis. Quippe praeter reliqua portentosa mendacia, cor eius impositum mammae mulieris dormientis sinistrae, tradunt efficere, ut omnia secreta pronuntiet. Praeterea in pugnam ferentes idem, fortes fieri. Eiusdem ovo ad capillum remedia demonstrant. Quis autem, quaeso, ovum bubonis unquam videre potuit, cum ipsam avem vidisse prodigium sit? quis utique experiri, et praecipue in capillo? Sanguine quidem pulli bubonis etiam crispari capillum promittunt. Cuius generis prope videri possint, quae tradunt et de vespertilione: si ter circumlatus domui vivus, per fenestram inverso capite infigatur, amuletum esse: privatimque ovilibus circumraptum toties, et pedibus suspensum in supero limine. Sanguinem quoque eius cum carduo, contra serpentium ictus inter praecipua laudant.

XXVII. 11. Phalangium est Italiae ignotum, et plurium generum: unum simile formicae: sed multo maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis incursantibus respersum guttis. Acerbior huius, quam vespae ictus. Vivit maxime circa furnos et molas. In remedio est, si quis eiusdem generis alterum percusso ostendat. Et ad hoc servantur mortui. Inveniuntur et cortices eorum, qui triti et poti medentur: et mustelae catuli, ut diximus supra. Aeque phalangion Graeci vocant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tertium

genus est eodem phalangii nomine araneus lanuginosus, grandissimo capite. Quo dissecto inveniri dicuntur intus vermiculi duo, adalligatique mulieribus cervina pelle ante Solis ortum, praestare ne concipiant, ut Caecilius in commentariis reliquit. Vis ea annua est: quam solam ex omni atocio dixisse fas sit, quoniam aliquarum foecunditas plena liberis tali venia indiget. Vocatur et rhagion acino nigro similis, ore minimo sub alvo, pedibus brevissimis, tanquam imperfectis. Dolor a morsu eius qualis a scorpione. Urina similis araneis textis. Idem erat asterion, nisi distingueretur virgulis albis. Huius morsus genua labefactat. Peior utroque est caeruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, et vomitus araneosos. Etiamnum deterior, a crabrone penna tantum differens. Hic et ad maciem perducit. Myrmecion formicae similis capite, alvo nigra, guttis albis distinguentibus, vesparum dolore torquet. Tetragnathii duo genera habent: peior medium caput distinguente linea alba, et transversa altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minime autem noxius eodem colore, qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Contra omnium morsus remedio est gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potum in posca. Item formicae quinque potae: pecudum fimi cinis illitus ex aceto: et ipsi aranei quicunque in oleo putrefacti. Muris aranei morsus sanatur coagulo agnino in vino poto: ungulae arietinae cinere cum melle, mustelae catulo, ut in serpentibus dictum est. Si iumenta momorderit, mus recens cum sale imponitur, aut fel vespertilionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedium est, divulsus et impositus. Nam si praegnans momordit, protinus dissilit. Optimum, si imponatur qui momorderit. Sed et alios ad hunc usum servant in oleo, aut luto circumlitos.

Est contra morsum eius remedio terra ex orbita. Ferunt enim non transiri ab eo orbitam, torpore quodam naturae.

XXVIII. 12. Scorpionibus contrarius maxime invicem stellio traditur, ut visu quoque pavorem iis afferat, et torporem frigidi sudoris. Itaque in oleo putrefaciunt eum, et ita ea vulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquunt ad emplastri genus, atque ita illinunt. Hunc Graeci coloten vocant, et ascalaboten, et galeoten. In Italia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine, stridoris acerbi, et vescitur: quae omnia a nostris stellionibus aliena sunt.

XXIX. 13. Prodest et gallinarum fimi cinis illitus, draconis iecur, lacerta divulsa, mus divulsus, scorpio ipse suae plagae impositus, aut assus in cibo sumtus, aut potus in meri cyathis duobus. Proprium est scorpionum, quod manus palmam non feriunt, nec nisi pilos attigere. Lapillus qualiscunque, ab ea parte qua in terra erat, impositus plagae, levat dolorem. Item testa terra operta ex aliqua parte, sicut erat, imposita, liberare dicitur. Non debent respicere qui imponunt, et cavere ne Sol aspiciat. Vermes terreni triti impositi prosunt. Multa et alia ex his remedia sunt, propter quae in melle servantur. Noctua apibus contraria, et vespis, crabronibusque, et sanguisugis: pici quoque Martii rostrum secum habentes non feriuntur ab iis. Adversantur et locustarum minimae sine pennis, quos attelabos vocant. Est et formicarum genus venenatum: non fere in Italia. Solipugas Cicero appellat, salpugas Baetica. Iis cor vespertilionis contrarium, omnibusque formicis: salamandris cantharidas diximus resistere.

XXX. 14. Sed in iis magna quaestio, quoniam ipsae venena sunt potae vesicae cum cruciatu prae-

cipuo. Cossinum equitem Romanum, amicitia Neronis principis notum, cum is lichene correptus esset, vocatus ex Aegypto medicus ob hanc valetudinem eius a Caesare, cum cantharidum potum praeparare voluisset, interemit. Verum illitas prodesse non dubium est, cum succo taminiae uvae, et sevo ovis vel caprae. Ipsarum cantharidum venenum in qua parte sit, non constat inter auctores. Alii in pedibus et capite existimant esse, alii negant. Convenit tantum pennas earum auxiliari, in quacunque parte sit venenum. Ipsae nascuntur ex vermiculo, in spongia maxime cynorrhodi quae fit in caule, sed foecundissime in fraxino: ceterae in alba rosa, minus efficaces. Potentissimae inter omnes variae, luteis lineis, quas in pennis transversas habent, multum pingues: inertiores minutae, latae, pilosae: inutilissimae vero, unius coloris, macraeque. Conduntur in calice fictili non picato, et linteo colligato, congestae rosa matura, et suspenduntur super acetum cum sale fervens, donec per linteolum vaporentur, postea reponuntur. Vis earum adurere corpus, crustas obducere. Eadem pityocampis, in picea nascentibus: eadem bupresti: similiterque praeparantur. Efficacissimae omnes ad lepras lichenasque: dicuntur et menses ciere et urinam. Ideo Hippocrates et hydropicis dabat. Cantharides obiectae sunt Catoni Uticensi, ceu venenum vendidisset in auctione regia, quoniam eas sestertiis LX addixerat. Et sevum autem struthiocamelinum tunc venisse sestertiis XXX, obiter dictum sit, efficacioris ad omnia usus, quam est adeps anserinus.

XXXI. Diximus et mellis venenati genera: contra quod utuntur melle, in quo apes sint mortuae. Idem potum in vino, remedium est vitiorum, quae e cibo piscium gignuntur.

XXXII. In canis rabiosi morsu tuetur a pavore

aquae, capitis canini cinis illitus vulneri. Oportet autem comburi omnia eodem modo, ut semel dicamus, in vase fictili novo, argilla circumlito, atque ita in furnum indito. Idem et in potione proficit. Quidam ob id edendum dederunt. Aliqui et vermem e cadavere canino adalligavere: menstruave canis in panno subdidere calici, aut intus ipsius caudae pilos combustos insuêre vulneri. Cor caninum habentem fugiunt canes. Non latrant vero, lingua canina in calceamento subdita pollici: aut caudam mustelae, quae abscissa dimissa sit, habentes. Est limus salivae sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydrophobos non patitur. Multo tamen utilissime iecur eius, qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius coctis carnibus. Est vermiculus in lingua canum, qui vocatur a Graecis lytta, quo exemto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt. Idem ter igni circumlatus, datur morsis a rabioso, ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id devoratum anno tantum eo prodest. Aiunt et cristam galli contritam efficaciter imponi, et anseris adipem cum melle. Saliuntur et carnes eorum, qui rabidi fuerunt, ad eadem remedia in cibo dandae. Quin et necantur catuli statim in aqua, ad sexum eius qui momorderit, ut iecur crudum devoretur ex iis. Prodest et fimum gallinaceum, dumtaxat rufum, ex aceto impositum: et muris aranei caudae cinis, ita ut ipse, cui abscissa sit, vivus dimittatur: glebula ex hirundinum nido illita ex aceto: vel pulli hirundinis combusti: membrana sive senectus anguium, vernatione exuta, cum cancro masculo ex vino trita. Nam etiam per se reposita in arcis armariisque, tineas necat. Tanta vis mali est, ut urina quoque calcata rabiosi canis noceat, maxime hulcus habentibus. Remedio est fimum caballinum asper-

sum aceto, et calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur, qui cogitet, lapidem a cane morsum, usque in proverbium discordiae venisse. Qui in urinam canis suam egesserit, torporem lumborum sentire dicunt. Lacerta, quam hi sepa, alii chalcidicen vocant, in vino pota morsus suos sanat.

XXXIII. Veneficiis ex mustela silvestri factis, contrarium est ius gallinacei veteris large haustum: peculiariter contra aconitum, addi parum salis oportet. Gallinarum fimum dumtaxat candidum, in hyssopo decoctum, aut mulso, contra venena fungorum boletorumque: item inflationes, ac strangulationes: quod miremur, cum, si aliud animal gustaverit id fimum, torminibus et inflationibus afficiatur. Sanguis anserinus contra lepores marinos valet, cum olei aequa portione. Item contra mala medicamenta omnia asservatur cum Lemnia rubrica et spinae albae succo, pastillorum drachmis quinque, qui in cyathis ternis aquae bibantur: item mustelae catulus, ut supra diximus, praeparatus. Coagulum quoque agninum adversus omnia mala medicamenta pollet: item sanguis anatum Ponticarum. Itaque et spissatus servatur, vinoque diluitur. Quidam feminae anatis efficaciorem putant. Simili modo contra venena omnia, ciconiarum ventriculus valet, coagulum pecoris. Ius ex carne arietum privatim adversus cantharidas: item lac ovium calidum, praeterque iis qui buprestin aut aconitum biberint. Columbarum silvestrium fimum privatim contra argenti vivi potum. Contra toxica, mustela vulgaris inveterata, binis drachmis pota.

XXXIV. Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino et melle: item ungularum muli vel mulae ex oleo myrteo. Praeterea (ut Varro noster tradit) murinum fimum, quod item muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia, prius folio ficulneo

asperatas. Alii sanguine muscarum utuntur. Alii decem diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartae, vel nucum, ita ut sit tertia pars e muscis. Alii lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subigunt: quidam melle tantum. Nullum animal minus docile existimatur, minorisve intellectus: eo mirabilius est, Olympiae sacro certamine, nubes earum immolato tauro, deo quem Myioden vocant, extra territorium id abire. Alopecias cinis e murium capitibus, caudisque, et totius muris, emendat: praecipue si veneficio acciderit haec iniuria. Item herinacei cinis cum melle, aut corium combustum cum pice liquida. Caput quidem eius ustum per se, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione praeparari oportet novacula, et sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quae de herinaceo dicuntur, omnia tanto magis valebunt in hystrice. Lacertae quoque, ut docuimus, combustae cum radice recentis arundinis, quae ut una cremari possit, minutim findenda est: ita myrteo oleo permixto cineres capillorum defluvia continent. Efficacius virides lacertae omnia eadem praestant. Etiamnum utilius admixto sale, et adipe ursino, et caepa tusa. Quidam denas virides in decem sextariis olei veteris discoquunt, contenti semel in mense ungere. Pellium viperinarum cinis, alopecias celerrime explet: item gallinarum fimum recens illitum. Corvi ovum in aereo vase permixtum illitumque deraso capite nigritiam capilli affert: sed donec inarescat, oleum in ore habendum est, ne et dentes simul nigrescant. Idque in umbra faciendum, neque ante quatriduum abluendum. Alii sanguine et cerebro eius utuntur cum vino nigro. Alii excoquunt ipsum, et nocte concubia in plumbeum vas condunt. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro praeparata cute. Caustica vis earum, cavendumque ne ex-

hulcerent alte. Postea ad hulcera ita facta, capita murium, et fel murium, et fimum cum elleboro et pipere illini iubent.

XXXV. Lendes tolluntur adipe canino, vel anguibus in cibo sumtis anguillarum modo: aut vernatione eorum, quam exuunt, pota. Porrigines felle ovillo cum creta Cimolia, linito capite, donec inarescat.

XXXVI. Capitis doloribus remedio sunt cochlearum, quae nudae inveniuntur nondum peractae, ablata capita, ex his lapidea duritia exemta: est autem calculi latitudine: quae adalligantur, et minutae fronti illinuntur tritae. Item oesypum: ossa e capite vulturis adalligata, aut cerebrum cum oleo et cedria peruncto capite, et intus naribus illitis. Cornicis cerebrum coctum, in cibo sumtum, vel noctuae, idem praestat: gallinaceusque si inclusus abstineatur die ac nocte, pari inedia eius qui doleat, evulsis collo plumis circumligatisque, vel cristis: mustelae cinis illitus: surculus ex nido milvi pulvino subiectus: murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inventae ossiculum per aurem cum ebore traiectum, vel in pellicula canina adalligatum: quod remedium pluribus semperque prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo et aceto imposita, non nisi vulnere sanato, abscedit. Haec et vulneribus tonstrinarum sanguinem sistit. A cerebro vero profluentem, anseris sanguis aut anatis infusus: adepsque earundem alitum cum rosaceo. Cochleae matutino pascentis arundine caput praecisum, maxime Luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus licio: aut cera alba fronti illinunt, et pilos caninos panno adalligant.

XXXVII. Cerebrum cornicis in cibo sumtum, palpebras gignere dicitur: oesypum cum myrrha calidum specillo illitum. Idem praestare muscarum, fimique murini cinerem aequis portionibus, ut effi-

ciatur dimidium pondus denarii, promittitur, additis duabus sextis denarii e stibi, ut omnia oesypo illinantur: item murini catuli triti in vino vetere ad crassitudinem acopi. Pilos in his incommodos, evulsos renasci non patitur fel herinacei: ovorum stellionis liquor: salamandrae cinis: lacertae viridis fel in vino albo, Sole coactum ad crassitudinem mellis in aereo vase: hirundinis pullorum cinis cum lacte tithymali, spumaque cochlearum.

XXXVIII. Glaucomata dicunt Magi cerebro catuli septem dierum emendari, specillo demisso in dextram partem, si dexter oculus curetur: in sinistram, si sinister: aut felle recenti asionis. Noctuarum est id genus, quibus pluma aurium modo micat. Suffusionem oculorum canino felle malebat, quam hyaenae curari Apollonius Pitanaeus cum melle: item albugines. Murium capitum caudarumque cinere ex melle inunctis, claritatem visus restitui dicunt: multoque magis gliris aut muris silvestris cinere, aut aquilae cerebro vel felle. Cum Attico melle cinis et adeps soricis combusti tritus, lacrimosis oculis plurimum confert: stibis quid est, dicemus in metallis. Mustelae cinis suffusionibus: item lacertae hirundinisve cerebrum: quae etiam tritae coctaeve fronti illitae, epiphoras sedant, sive per se, sive cum polline, sive cum thure. Sic et solatis, id est, Sole correptis, prosunt. Vivas quoque cremare, et cinere earum cum melle Cretico inungi caligines, utilissimum est. Iumentorum oculis membrana aspidis, quam exuerit, cum adipe eiusdem, claritatem inunctis facit. Viperam vivam in fictili novo comburere, addito foeniculi succo ad cyathum unum, et thuris manna una, atque ita suffusiones oculorum et caligines inungere, utilissimum est. Medicamentum id echion vocatur. Fit et collyrium e vipera, in olla putrefacta, vermiculisque enatis cum croco tritis. Exuritur in olla

cum sale: quem lingendo claritatem oculorum consequuntur, et stomachi totiusque corporis tempestivitates. Hic sal et pecori datur salubritatis causa, et in antidotum contra serpentes additur. Quidam et viperis utuntur in cibis. Primum omnium occisae statim salem in os addi iubent, donec liquescat: quatuor digitorum mensura utrinque praecisa, exemtisque interaneis discoquunt in aqua, aut oleo, sale, anetho, et omnibus aut statim vescuntur, aut pane colligunt, ut saepius utantur. Ius praeter supra dicta pediculos e toto corpore expellit, pruritusque etiam summae cutis. Effectum ostendit et per se capitis viperini cinis. Utilissime oculos inungit. Itemque adeps viperinus. De felle non audacter suaserim quae praecipiunt, quoniam (ut suo loco docuimus) non aliud est serpentium venenum. Anguium adeps aerugini mixtus, ruptas oculorum partes sanat: et membrana sive senectus vernatione eorum exuta si adfricetur, claritatem facit. Boae quoque fel praedicatur ad albugines, suffusiones, caligines: adeps similiter ad claritatem.

Aquilae, quam diximus pullos ad contuendum Solem experiri, mixto felle cum melle Attico inunguntur nubeculae, et caligationes, suffusionesque oculorum. Eadem vis et in vulturino felle est cum porri succo, et melle exiguo. Item in gallinacei felle ad argema, et ad albugines ex aqua diluto: item ad suffusiones oculorum, maxime candidi gallinacei. Fimum quoque gallinaceorum, dumtaxat rubrum, lusciosis illini monstrant. Laudant et gallinae fel, sed praecipue adipem, contra pusulas in pupillis. Has scilicet eius rei gratia saginant. Adiuvat mirifice et ruptas oculorum tuniculas, admixtis schisto et haematite lapidibus. Fimum quoque earum dumtaxat candidum, in oleo vetere corneisque pyxidibus adservant, ad pupillarum albugines. Qua in mentione

significandum est, pavones fimum suum resorbere tradi, invidentes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctiones omnium vitiorum putatur: item fimi eius cinis cum Attico melle. Laudatur et milvi iecur. Fimum quoque columbarum ex aceto ad aegilopas. Similiter ad albugines et cicatrices. Fel anserinum, sanguis anatum contusis oculis, ita ut postea oesypo et melle inungantur. Fel perdicum cum mellis aequo pondere: per se vero, ad claritatem. Hippocratis putant auctoritate adiici, quod in argentea pyxide id servari iubent. Ova perdicum in vase aereo decocta cum melle, hulceribus oculorum et glaucomatis medentur. Columbarum, turturum, palumbium, perdicum sanguis, oculis cruore suffusis eximie prodest. In columbis masculae efficaciorem putant. Vena autem sub ala ad hunc usum inciditur, quoniam suo calore utilior est. Superponi oportet splenium e melle decoctum, lanamque succidam ex oleo ac vino. Earundem avium sanguis nyctalopas sanat: et iecur ovium: atque (ut in capris diximus) efficacius vulvae. Decocto quoque eius oculos abluere suadent: et medulla dolores tumoresque illinere. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimum albugines extenuat: item cochlearum cinis: fimum cenchridis: accipitrum generis hanc Graeci faciunt. Argema ex melle omnibus, quae supra scripta sunt, sanatur. Mel utilissimum oculis, in quo sunt apes immortuae. Ciconiae pullum qui ederit, negatur annis continuis lippiturus: item qui draconis caput habeat. Huius adipe et melle cum oleo vetere, incipientes caligines discuti tradunt. Hirundinum pullos plena Luna excaecant, restitutaque eorum acie capita comburuntur: hoc cinere cum melle utuntur ad claritatem, et dolores, ac lippitudines, et ictus.

Lacertas quoque pluribus modis ad oculorum remedia assumunt. Alii viridem includunt novo fictili: ac lapillos qui vocantur cinaedia, quae et inguinum tumoribus adalligari solent, novem signis signantes, et singulos detrahunt per dies. Nono emittunt lacertam: lapillos servant ad oculorum dolores. Alii terram substernunt lacertae viridi excaecatae, et una in vitreo vase anulos includunt e ferro solido vel auro: cum recepisse visum lacertam apparuit per vitrum, emissa ea, anulis contra lippitudinem utuntur. Alii capitis cinere pro stibi ad scabritias. Quidam viridem longo collo in sabulosis nascentem comburunt, et incipientem epiphoram inungunt: item glaucomata. Mustelae etiam oculis punctu erutis, aiunt visum reverti, eademque quae in lacertis et anulis faciunt. Serpentis oculum dextrum adalligatum contra epiphoras prodesse, si serpens viva dimittatur. Lacrimantibus sine fine oculis, cinis stellionis capitis cum stibi eximie medetur. Aranei muscarii tela, et praecipue spelunca ipsa imposita per frontem ad duo tempora, in splenio aliquo, ita ut a puero impube et capiatur et imponatur, nec is triduo se ostendat ei cui medeatur, neve alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus, mirabiliter epiphoris mederi dicuntur. Albugines quoque dicitur tollere inunctione araneus candidus, longissimis ac tenuissimis pedibus, contritus in oleo vetere. Sed is etiam, cuius crassissimum textum est, in contignationibus fere, adalligatus panno, epiphoras sanare traditur. Scarabaei viridis natura contuentium visum exacuit. Itaque gemmarum sculptores contuitu eorum acquiescunt.

XXXIX. Aures purgat fel pecudis cum melle: canini lactis instillatio sedat dolorem. Gravitatem adeps cum absinthio et oleo vetere: item adeps anserinus. Quidam adiiciunt succum caepae et allii, pa-

ri modo. Utuntur et per se ovis formicarum. Namque et huic animali est medicina: constatque ursos aegros hoc cibo sanari. Anserum, omniumque avium adeps praeparatur, exemtisque venis omnibus patina novo fictili operta in Sole, subdita aqua ferventi liquatur: saccatusque lineis saccis, et in fictili novo repositus loco frigido: minus putrescit addito melle. Murium cinis cum melle instillatus, aut cum rosaceo decoctus, aurium dolores sedat. Si aliquod animal intraverit, praecipuum remedium est murium fel aceto dilutum. Si aqua intraverit, adeps anserinus cum caepae succo. Gliris detracta pelle, intestinisque exemtis, discoquitur melle in vase novo. Medici malunt e nardo decoqui usque ad tertias, atque ita asservari: deinde cum opus sit, strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium vitia eo remedio sanari. Aut si terreni vermes cum adipe anseris decocti infundantur. Item ex arboribus rubri oleo triti exhulceratis, et ruptis auribus praeclare medentur. Lacerti inveterati in os pendentium addito sale, contusas, et ab ictu laesas aures sanant: efficacissime autem ferrugineas maculas habentes, lineis etiam per caudam distincti. Millepeda, ab aliis centipeda, aut multipeda dicta, animal est e vermibus terrae, pilosum, multis pedibus arcuatim repens, tactuque contrahens se: oniscon Graeci vocant, alii tylon: efficacem narrant ad aurium dolores, in cortice Punici mali decoctum, et porri succo. Addunt et rosaceum, et in alteram aurem infundunt. Illam autem quae non arcuatur, sepa Graeci vocant, alii scolopendram, minorem, perniciosamque. Cochleae, quae sunt in usu cibi, cum myrrha, aut thuris polline appositae: item minutae, et latae, fracturis aurium illinuntur cum melle. Senectus serpentium fervente testa usta, instillatur rosaceo admixto, contra omnia quidem vitia efficax, sed contra graveolentiam

praecipue: aut si purulentae sunt, ex aceto: melius cum felle caprino vel bubulo, aut testudinis marinae. Vetustior anno eadem membrana non prodest, nec imbre perfusa, ut aliqui putant. Item aranei sanies cum rosaceo, aut per se in lana, vel cum croco, auribus prodest: gryllus cum sua terra effossus et illitus. Magnam auctoritatem huic animali perhibet Nigidius, maiorem Magi, quoniam retro ambulet, terramque terebret, stridat noctibus. Venantur eum formica circumligata capillo, in cavernam eius coniecta, efflato prius pulvere ne sese condat: ita formicae complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quae abiici solet, inveterata et in vino trita, auribus purulentis calida infunditur, gallinarum quoque adeps. Est et quaedam pinguitudo blattae, si caput avellatur: hanc tritam una cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt, sed lanam, qua incluserint, post paulum extrahendam. Celerrime enim id pingue transire in animal, fierique vermiculum. Alii binas ternasve in oleo decoctas efficacissime auribus mederi scribunt, et tritas in linteolo imponi contusis. Hoc quoque animal inter pudenda est: sed propter admirationem naturae, priscorumque curae, totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerunt. Molles, quas in oleo decoctas, verrucis efficaciter illini experti sunt. Alterum genus myloecon appellavere, circa molas fere nascens. Has capite detracto attritas, lepras sanasse, Musa et Picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus et odoris taedio invisum, exacuta clune, cum pisselaeo sanare hulcera alias insanabilia: strumas, panos, diebus viginti uno impositas, percussa, contusa, cacoethe, scabiem, furunculosque, detractis pedibus et pennis. Nos haec etiam audita fastidimus. At hercule Diodorus et in morbo regio, et orthopnoicis se id dedisse tradit cum resina et melle. Tantum potestatis

habet ea ars pro medicamento dandi quidquid velit. Humanissimi eorum cinerem crematarum servandum ad hos usus in cornea pyxide censuere, aut tritas clysteribus infundendas orthopnoicis, aut rheumaticis. Infixa utique corpori illitas extrahere constat. Mel utilissimum auribus quoque est, in quo apes emortuae sunt. Parotidas comprimit columbinum stercus vel per se, vel cum farina hordeacea aut avenacea. Noctuaeque cerebrum vel iecur cum oleo infusum auriculae, aut parotidi: multipeda cum resinae tertia parte illita: grylli sive illiti, sive adalligati. At reliqua morborum genera medicinasque ex iisdem animalibus, aut eiusdem generis, sequenti dicemus volumine.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE

LIBER XXX.

I. Magicas vanitates saepius quidem antecedente operis parte, ubicunque causae locusque poscebant, coarguimus, detegemusque etiamnum: in paucis tamen digna res est, de qua plura dicantur, vel eo ipso quod fraudulentissima artium plurimum in toto terrarum orbe, plurimisque seculis valuit. Auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur, quandoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanae mentis complexa in unam se redigit. Natam primum e medicina nemo dubitat, ac specie salutari irrepsisse velut altiorem sanctioremque medicinam: ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vi-

res religionis, ad quas maxime etiamnum caligat humanum genus. Atque ut hoc quoque suggesserit, miscuisse artes mathematicas, nullo non avido futura de sese sciendi, atque ea e caelo verissime peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum fastigii adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium praevaleat, et in Oriente regum regibus imperet.

II. Sine dubio illic orta in Perside a Zoroastre, ut inter auctores convenit. Sed unus hic fuerit, an postea et alius, non satis constat. Eudoxus, qui inter sapientiae sectas clarissimam, utilissimamque eam intelligi voluit, Zoroastrem hunc sex millibus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit. Sic et Aristoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentissime scripsit, et vicies centum millia versuum a Zoroastre condita, indicibus quoque voluminum eius positis explanavit, praeceptorem, a quo institutum diceret, tradidit Azonacem, ipsum vero quinque millibus annorum ante Troianum bellum fuisse. Mirum hoc in primis, durasse memoriam artemque tam longo aevo, commentariis non intercidentibus praeterea nec claris nec continuis successionibus custoditam. Quotus enim quisque auditu saltem cognitos habet, qui soli cognominantur, Apuscorum et Zaratum Medos, Babyloniosque Marmarum, et Arabantiphocum, aut Assyrium Tarmoendam, quorum nulla exstant monumenta? Maxime tamen mirum est, in bello Troiano tantum de arte ea silentium fuisse Homero, tantumque operis ex eadem in Ulyssis erroribus, adeo ut totum opus non aliunde constet. Siquidem Protea et Sirenum cantus apud eum non aliter intelligi volunt: Circe utique et inferûm evocatione hoc solum agi. Nec postea quisquam dixit, quonam modo venisset Telmessum religiosissimam urbem, quando transisset ad Thessala-

matres, quarum cognomen diu obtinuit in nostro orbe alienae gentis. Troianis itaque temporibus Chironis medicinis contenta, et solo Marte fulminante, miror equidem Achillis populis famam eius in tantum adhaesisse, ut Menander quoque literarum subtilitati sine aemulo genitus, Thessalam cognominaret fabulam, complexam ambages feminarum detrahentium Lunam. Orphea putarem e propinquo primum intulisse, ad vicina usque, superstitionem ac medicinae profectum, si non expers sedes eius tota Thrace Magices fuisset.

Primus, quod exstet, ut equidem invenio, commentatus de ea Osthanes, Xerxem regem Persarum bello, quod is Graeciae intulit, comitatus: ac velut semina artis portentosae sparsisse, obiter infecto, quacunque commeaverat, mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt Zoroastrem alium Proconnesium. Quod certum est, hic maxime Osthanes ad rabiem, non aviditatem modo scientiae eius, Graecorum populos egit. Quanquam animadverto, summam literarum claritatem gloriamque ex ea scientia antiquitus et paene semper petitam. Certe Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato ad hanc discendam navigavere, exsiliis verius, quam peregrinationibus, susceptis. Hanc reversi praedicavere: hanc in arcanis habuere. Democritus Apollobechen Coptiten, et Dardanum e Phoenice illustravit: voluminibus Dardani in sepulcrum eius petitis: suis vero ex disciplina eorum editis: quae recepta ab aliis hominum, atque transiisse per memoriam, aeque ac nihil in vita, mirandum est. In tantum fides istis fasque omne deest, adeo, ut ii qui cetera in viro illo probant, haec eius esse opera inficientur. Sed frustra. Hunc enim maxime affixisse animis eam dulcedinem constat. Plenumque miraculi et hoc, pariter utrasque artes effloruisse: medicinam dico, ma-

gicenque, eadem aetate illam Hippocrate, hanc Democrito illustrantibus, circa Peloponnesiacum Graeciae bellum, quod gestum est a CCC urbis nostrae anno. Est et alia magices factio, a Mose etiamnum et Lotapea Iudaeis pendens, sed multis millibus annorum post Zoroastrem. Tanto recentior est Cypria. Non levem et Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit professioni secundus Osthanes, comitatu eius exornatus, planeque, quod nemo dubitet, orbem terrarum peragravit.

III. Exstant certe et apud Italas gentes vestigia eius in duodecim tabulis nostris, aliisque argumentis, quae priore volumine exposui. DCLVII demum anno Urbis, Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso Coss. senatusconsultum factum est, ne homo immolaretur: palamque fuit in tempus illud sacri prodigiosi celebratio.

IV. Gallias utique possedit, et quidem ad nostram memoriam. Namque Tiberii Caesaris principatus sustulit Druidas eorum, et hoc genus vatum medicorumque. Sed quid ego haec commemorem in arte Oceanum quoque transgressa, et ad naturae inane pervecta? Britannia hodieque eam attonite celebrat tantis caerimoniis, ut dedisse Persis videri possit. Adeo ista toto mundo consensere, quanquam discordi et sibi ignoto. Nec satis aestimari potest, quantum Romanis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandi vero etiam saluberrimum.

V. Ut narravit Osthanes, species eius plures sunt. Namque et aqua, et sphaeris, et aere, et stellis, et lucernis, ac pelvibus, securibusque, et multis aliis modis divina promittit: praeterea umbrarum, inferorumque colloquia: quae omnia aetate nostra princeps Nero vana falsaque comperit: quippe non citharae tragicique cantus libido illi maior fuit, fortuna

rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis. Primumque imperare diis concupivit, nec quidquam generosius valuit. Nemo unquam ulli artium validius favit. Ad haec, non opes ei defuere, non vires, non discentis ingenium, aliaque non patiente mundo. Immensum et indubitatum exemplum est falsae artis, quam dereliquit Nero: utinamque inferos potius et quoscunque de suspicionibus suis deos consuluisset, quam lupanaribus atque prostitutis mandasset inquisitiones eas: nulla profecto sacra, barbari licet ferique ritus, non mitiora, quam cogitationes eius, fuissent. Saevius sic nos replevit umbris.

VI. Sunt quaedam Magis perfugia, veluti lentiginem habentibus non obsequi numina, aut cerni. Obstet forte hoc in illo? Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos liberum erat: pecudes vero, quibus non nisi ater colos esset, facile. Nam homines immolare etiam gratissimum. Magus ad eum Tiridates venerat, Armeniacum de se triumphum afferens, et ideo provinciis gravis. Navigare noluerat, quoniam exspuere in maria, aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam fas non putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam coenis eum initiaverat. Non tamen cum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit. Proinde ita persuasum sit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis umbras: sed in his veneficas artes pollere, non magicas. Quaerat aliquis, quae sint mentiti veteres Magi, cum adolescentibus nobis visus Apion, grammaticae artis, prodiderit cynocephaliam herbam, quae in Aegypto vocaretur osirites, divinam, et contra omnia veneficia: sed si tota erueretur, statim eum qui eruisset, mori: seque evocasse umbras ad percontandum Homerum, quanam

patria, quibusque parentibus genitus esset, non tamen ausus profiteri, quid sibi respondisse diceret.

VII. Peculiare vanitatis sit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maxime mirantur, tot modis a rerum natura damnatas, caecitate perpetua, tenebris etiamnum aliis defossas, sepultisque similes. Nullis aeque credunt extis: nullum religionis capacius iudicant animal: ut si quis cor eius recens palpitansque devoret, divinationis et rerum efficiendarum eventus promittant. Dente talpae vivae exemto, sanari dentium dolores adalligato affirmant. Cetera ex eo animali placita eorum, suis reddemus locis. Nec quidquam probabilius invenietur, quam muris aranei morsibus adversari eas, quoniam et terra orbitis (ut diximus) depressa adversatur.

VIII. Cetero dentium doloribus (ut iidem narrant) medetur canum, qui rabie perierunt, capitum cinis crematorum sine carnibus, instillatus ex oleo cyprino per aurem, cuius e parte doleant. Caninus dens sinister maximus, circumscarificato eo qui doleat: aut draconis os e spina: item enhydridis. Est autem serpens masculus et albus. Huius maximo dente circumscarificant. At in superiorum dolore duos superiores adalligant, e diverso inferiores. Huius adipe perunguntur, qui crocodilum captant. Dentes scarificantur ossibus lacertae e fronte Luna plena exemtis, ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in vino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentientes adiuvat cum melle. Fit eodem modo et dentifricium. Cavis dentibus cinis e murino fimo inditur, vel iecur lacertarum aridum. Anguinum cor si mordeatur, aut alligetur, efficax habetur. Sunt inter eos, qui murem bis in mense iubeant mandi, doloresque ita cavere. Vermes terreni decocti in oleo, infusique auriculae, cuius a parte doleant, praestant levamentum. Eorun-

dem cinis exesis dentibus coniectus, ex facili cadere eos cogit: integros dolentes illitus iuvat. Comburi autem oportet in testa. Prosunt et cum mori radice in aceto scillite decocti, ita ut colluantur dentes. Is quoque vermiculus, qui in herba, Veneris labro appellata, invenitur, cavis dentium inditus mire prodest. Nam erucae brassicae, eius contactu cadunt. Et e malva cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Arenulae, quae inveniuntur in cornibus cochlearum, cavis dentium inditae, statim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cum myrrha gingivis prodest: serpentis cum sale in olla exustae cinis cum rosaceo in contrariam aurem infusus. Anguinae vernationis membrana cum oleo, tedaeque resina calefacta, et auri alterutri infusa: adiiciunt aliqui thus et rosaceum: eadem cavis indita, ut sine molestia cadant, praestant. Vanum arbitror esse, circa Canis ortum angues candidos membranam eam exuere, quoniam nec in Italia visum est, multoque minus credibile in tepidis regionibus tam sero exui. Hanc autem vel inveteratam cum cera celerrime dentes evellere tradunt. Et dens anguium adalligatus dolores mitigat. Sunt qui et araneum animal ipsum sinistra manu captum, tritumque in rosaceo, et in aurem infusum, cuius a parte doleat, prodesse arbitrentur. Ossiculis gallinarum in pariete servatis, fistula salva, adacto dente vel gingiva scarificata, proiectoque ossiculo, statim dolorem abire tradunt. Item fimo corvi lana adalligato, vel passerum cum oleo calefacto, et proximae auriculae infuso, pruritum quidem intolerabilem facit, et ideo tolerabilius est passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare.

IX. Oris saporem commendari affirmant, murino cinere cum melle si fricentur dentes. Admiscent quidam marathri radices. Penna vulturis si scalpan-

tur dentes, acidum halitum faciunt. Hoc idem hystricis spina fecisse, ad firmitatem pertinet. Linguae hulcera et labrorum, hirundines in mulso decoctae sanant. Adeps anseris aut gallinae, rimas. Oesypum cum galla: araneorum telae candidae, et quae in trabibus parvae texuntur. Si ferventia os intus exusserint, lacte canino statim sanabitur.

X. Maculas in facie, oesypum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat. Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum vellere, quidam et butyrum addunt. Si vero vitiligines sint, fel caninum prius acu compunctas. Liventia et sugillata pulmones arietum pecudumque, in tenues consecti membranas, calidi impositi, vel columbinum fimum. Cutem in facie adeps anseris, vel gallinae custodit. Lichenas et murino fimo ex aceto illinunt, et cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foveri praecipiunt. Tollit ex facie vitia et cochlearum, quae latae et minutae passim inveniuntur, cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis spissat, calfacit, smectica vi: et ideo causticis commiscetur, psorisque, et lentigini illinitur. Invenio et formicas Herculaneas appellari, quibus tritis adiecto sale exiguo, talia vitia sanentur. Buprestis animal est rarum in Italia, simillimum scarabaeo longipedi. Fallit inter herbas bovem maxime, unde et nomen invenit, devoratumque tacto felle ita inflammat, ut rumpat. Haec cum hircino sevo illita lichenas ex facie tollit septica vi, ut supra dictum est. Vulturinus sanguis cum chamaeleonis albae (quam herbam esse diximus) radice, et cedria tritus, contectusque brassica, lepras sanat: item pedes locustarum cum sevo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cum caepa tritus et subactus. Utilissimum et in facie mel, in quo apes sint immortuae. Praecipue tamen faciem purgat atque eruga-

cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto.

XI. Gravedinem invenio finiri, si quis nares mulinas osculetur. Uva et faucium dolor mitigatur fimo agnorum, priusquam herbam gustaverint, in umbra arefacto. Uva succo cochleae acu transfossae illita, ut cochlea ipsa in fumo suspendatur. Hirundinum cinere cum melle: sic et tonsillis succurritur. Tonsillas et fauces lactis ovilli gargarizatio adiuvat. Multipeda trita, fimum columbinum cum passo gargarizatum, etiam cum fico arida ac nitro impositum extra, asperitatem faucium et distillationes leniunt. Cochleae coqui debent illotae: demtoque tantum terreno conteri, et in passo dari potui. Sunt qui Astypalaeicas efficacissimas putent, et smegma earum. Lenit et gryllus infricatus: aut si quis manibus, quibus eum contriverit, tonsillas attingat.

XII. Anginis felle anserino cum elaterio et melle citissime succurritur: cerebro noctuae, cinere hirundinis, ex aqua calida poto. Huius medicinae auctor est Ovidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quae ex hirundinibus monstrantur, pulli silvestrium. Figura nidorum eas deprehendit. Multo tamen efficacissimi ripariarum pulli. Ita vocant in riparum cavis nidificantes. Sunt qui cuiuscunque hirundinis pullum edendum censent, ne toto anno metuatur id malum. Strangulatos cum sanguine comburunt in vase, et cinerem cum pane aut potu dant. Quidam et mustelae cineres pari modo admiscent. Sic et ad strumae remedia dant: et comitialibus quotidie potu. In sale quoque servatae hirundines ad anginam una drachma bibuntur: cui malo et nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis, efficacissimum putant. Alii XXI tritas in aquae mulsae hemina dari per arundinem, quoniam dentibus tactis nihil prosint. Tradunt et murem cum verbe-

naca excoctum, si bibatur is liquor, remedio esse. Et corrigiam caninam ter collo circumdatam: fimum columbinum vino et oleo permixtum. Cervicis nervis et opisthotono, ex milvi nido surculus viticis adalligatus auxiliari dicitur. Strumis exhulceratis mustelae sanguis: ipsa decocta in vino: non tamen sectis admovetur. Aiunt et cibo sumtam idem efficere. Vel cineri eius sarmentis combustae miscetur axungia. Lacertus viridis adalligatur: post dies XXX oportet alium adalligari. Quidam cor eius in argenteo vasculo servant, ad feminarum strumas. Veteres cochleae cum testa sua tusae illinuntur, maxime quae frutectis adhaerent. Item cinis aspidum cum sevo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo: item anguium cinis ex oleo illitus, vel cum cera. Edisse quoque eos medios, abscissis utrinque extremis artubus, adversus strumas prodest: vel cinerem bibisse in novo fictili ita crematorum: efficacius multo inter duas orbitas occisorum. Et gryllum illinire cum sua terra effossum suadent: item fimum columbarum per se, vel cum farina hordeacea, aut avenacea ex aceto. Talpae cinerem ex melle illinire. Alii iecur eiusdem contritum inter manus illinunt, et triduo non abluunt. Dextrum quoque pedem eius remedio esse strumis affirmant. Alii praecidunt caput, et cum terra a talpis excitata tusum digerunt in pastillos, pyxide stannea, et utuntur ad omnia quae intumescunt, et quae apostemata vocant, quaeque in cervice sint: vescique suilla tunc vetant. Tauri vocantur scarabaei terrestres, ricino similes: nomen cornicula dedere. Alii pediculos terrae vocant. Ab his quoque terram egestam illinunt strumis, et similibus vitiis, et podagris. Triduo non abluunt: prodestque haec medicina in annum. Omniaque his adscribunt, quae nos in gryllis retulimus. Quidam et a formicis terra egesta sic

utuntur. Alii vermes terrenos totidem, quot sint strumae, adalligant, pariterque cum his arescunt. Alii viperam circa Canis ortum circumcidunt, ut diximus, dein mediam comburunt, dein cinerem eum dant bibendum ter septenis diebus, quantum prehenditur ternis digitis: sic strumis medentur. Aliqui vero circumligant eas lino, quo praeligata infra caput vipera pependerit, donec exanimaretur. Et millepedis utuntur, addita resinae terebinthinae parte quarta: quo medicamento omnia apostemata curari iubent.

XIII. Humeri doloribus mustelae cinis cum cera medetur. Ne sint alae hirsutae, formicarum ova pueris infricata praestant. Item mangonibus, ut lanugo tardior sit pubescentium, sanguis e testiculis agnorum, qui castrantur: qui evulsis pilis illitus et contra virus proficit.

XIV. Praecordia vocamus uno nomine exta in homine: quorum in dolore cuiuscunque partis, si catulus lactens admoveatur, apprimaturque his partibus, transire in eum morbus dicitur. Idque in exenterato, perfusoque vino deprehendi, vitiato viscere illo quod doluerit hominis: et obrui tales religio est. Hi quoque, quos Melitaeos vocamus, stomachi dolorem sedant applicati saepius. Transireque morbos aegritudine eorum intelligitur, plerumque et morte. Pulmonis quoque vitiis medentur et mures, maxime Africani, detracta cute in oleo et sale decocti, atque in cibo sumti. Eadem res et purulentis vel cruentis exscreationibus medetur.

XV. Praecipue vero cochlearum cibus stomacho: in aqua eas subfervefieri intacto corpore earum oportet, mox et in pruna torreri, nihilo addito, atque ita e vino garoque sumi, praecipue Africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodesse. Id quoque observant, ut numero impari sumantur. Virus tamen

earum gravitatem halitus facit. Prosunt et sanguinem exscreantibus, demta testa tritae in aquae potu. Laudatissimae autem sunt Africanae: ex his Solitanae: Astypalaeicae, et Siculae modicae, quoniam magnitudo duras facit et sine succo: Balearicae, quas cavaticas vocant, quoniam in speluncis nascuntur. Laudatae et ex insulis, Caprearum. Nullae autem cibis gratae, neque veteres, neque recentes. Fluviatiles et albae virus habent: nec silvestres stomacho utiles, alvum solvunt. Item omnes minutae. Contra marinae stomacho utiliores: efficacissimae tamen in dolore stomachi. Laudatiores traduntur quaecunque vivae cum aceto devoratae. Praeterea sunt quae aceratae vocantur, latae, multifariam nascentes, de quarum usu suis dicemus locis. Gallinaceorum ventris membrana inveterata et inspersa potioni, distillationes pectoris et humidam tussim, vel recens tosta lenit. Cochleae crudae tritae cum aquae tepidae cyathis tribus si sorbeantur, tussim sedant. Distillationes sedat et canina cutis cuilibet digito circumdata. Iure perdicum stomachus recreatur.

XVI. Iocineris doloribus medetur mustela silvestris in cibo sumta, vel iocinera eius. Item viverra porcelli modo inassata. Suspiriosis multipedae, ita ut ter septenae in Attico melle diluantur, et per arundinem bibantur. Omne enim vas earum nigrescit contactu. Quidam torrent ex his sextarium in patina, donec candidae fiant: tunc melle miscent. Alii centipedam vocant, et ex aqua dari iubent. Cochleae in cibos his quos linquit animus, aut quorum alienatur mens, aut quibus vertigines fiunt, ex passi cyathis tribus singulae contritae cum sua testa et calefactae, in potu datae diebus plurimum novem. Alii qui singulas primo die dedere, sequenti binas, tertio ternas, quarto duas, quinto unam. Sic et suspiri

emendant et vomicas. Esse animal locustae simile sine pennis, quod troxalis Graece vocetur, Latinum nomen non habeat, aliqui arbitrantur: nec pauci auctores hoc esse quod gryllus vocetur. Ex his XX torreri iubent, ac bibi e mulso contra orthopnoeas, sanguinemque exspuentibus. Est qui cochleis illotis protropum infundat, vel marinam aquam, ita decoquat, et in cibo sumat: aut si tritae cum testis suis sumantur cum protropo: sic et tussi medentur. Vomicas privatim sanat mel in quo apes sint demortuae. Sanguinem reiicientibus pulmo vulturinus vitigineis lignis combustus, adiecto flore mali Punici ex parte dimidia, item cotoneorum liliorumque iisdem portionibus potus mane atque vesperi in vino, si febres absint. Si minus, ex aqua in qua cotonea decocta sint.

XVII. Pecudis lien recens magicis praeceptis super dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, lieni se remedium facere. Post hoc iubent eum in pariete dormitorii eius tectorio includi, et obsignari anulo, terque novies carmen dici. Caninus si viventi eximatur, et in cibo sumatur, liberat eo vitio. Quidam recentem superalligant. Alii duûm dierum catuli ex aceto scillitico dant ignoranti, vel herinacei lienem. Item cochlearum cinerem cum semine lini et urticae addito melle, donec persanet. Eo liberat et lacerta viridis, viva in olla ante cubiculum dormitorium eius, cui medeatur, suspensa, ut egrediens revertensque attingat manu: cinis e capite bubonis cum unguento: mel in quo apes sint mortuae: araneus, et maxime qui lycos vocatur.

XVIII. Upupae cor in lateris doloribus laudatur, et cochlearum cinis in ptisana decoctarum, quae et per se illinuntur. Canis rabiosi calvariae cinis potioni inspergitur. Lumborum dolori stellio transmarinus capite ablato et intestinis, decoctus in vino

cum papaveris nigri denarii pondere dimidio, eo succo bibitur. Lacertae virides decisis pedibus et capite, in cibo sumuntur. Cochleae tres contritae cum testis suis, atque in vino decoctae cum piperis granis XV. Aquilae pedes evellunt in aversum a suffragine, ita ut dexter dexterae partis doloribus adalligetur, sinister laevae. Multipeda quoque, quam oniscon appellavimus, medetur denarii pondere ex vino cyathis duobus pota. Vermem terrenum catillo ligneo ante fisso et ferro vincto impositum, aqua excepta perfundere, et defodere, unde effoderis, Magi iubent, mox aquam bibere catillo, mire id prodesse ischiadicis affirmantes.

XIX. Dysentericos recreant femina pecudum decocta cum lini semine aqua pota. Caseus ovillus vetus, sevum ovium decoctum in vino austero. Hoc et ileo medetur, et tussi veteri. Dysentericis stellio transmarinus ablatis intestinis et capite, pedibusque ac cute, decoctus aeque et in cibo sumtus. Cochleae duae cum ovo, utraque cum putamine contrita, atque in vase novo addito sale et passi cyathis duobus, aut palmarum succo et aquae cyathis tribus subfervefactis et in potu datis. Prosunt et combustae, ut cinis earum bibatur in vino addito resinae momento. Cochleae nudae, de quibus diximus, in Africa maxime inveniuntur, utilissimae dysentericis, quinae combustae cum denarii pondere dimidii acaciae: exque eo cinere dantur cochlearia bina in vino myrtite, aut quolibet austero cum pari modo caldae. Quidam omnibus Africanis ita utuntur. Alii totidem Africanas, vel latas infundunt potius. Et si maior fluxio sit, addunt acaciam fabae magnitudine. Senectus anguium dysentericis, et tenesmis in stanneo vase decoquitur cum rosaceo. Vel si in alio, cum stanno illinitur. Ius e gallinaceo iisdem medetur: sed veteris gallinacei vehementius salsum ius alvum

ciet. Membrana gallinarum tosta et data in oleo ac sale, coeliacorum dolores mulcet. Abstineri autem a frugibus ante et gallinam et hominem oportet. Fimum columbinum tostum potumque. Caro palumbi in aceto decocta dysentericis et coeliacis medetur. Turdus inassatus cum myrti baccis dysentericis: item merulae. Mel, in quo sint immortuae apes, decoctum.

XX. Gravissimum vitium ileos appellatur. Huic resisti aiunt discerpti vespertilionis sanguine: etiam illito ventre subveniri. Sistit alvum primum cochlea, sicut diximus in suspiriosis, temperata. Item cinis earum quae vivae crematae sint, potus ex vino austero. Gallinaceorum iecur assum, aut ventriculi membrana, quae abiici solet, inveterata, admixto papaveris succo. Alii recentem torrent ex vino bibendam. Ius perdicum, et per se ventriculus contritus ex vino nigro. Item palumbus ferus, e posca decoctus. Lien pecudis tostus, et in vino tritus. Fimum columbinum cum melle illitum. Ossifragi venter arefactus et potus, iis qui cibos non conficiunt, utilissimus, vel si manu tantum teneant capientes cibum. Quidam adalligant ex hac causa, sed continuare non debent: maciem enim facit. Sistit et anatum mascularum sanguis. Inflationem discutit cochlearum cibus. Tormina lien ovium tostus, atque e vino potus: palumbus ferus ex posca decoctus: apodes ex vino: cinis ibidis sine pennis crematae potus. Quod praeterea traditur in torminibus, mirum est: anate apposita ventri transire morbum, anatemque emori. Tormina et melle curantur, in quo sunt apes immortuae, decocto. Coli vitium efficacissime sanatur ave galerita assa in cibo sumta. Quidam in vase novo cum plumis exuri iubent, conterique in cinerem, bibique ex aqua cochlearibus ternis per quatriduum: quidam cor eius adalligari

femini: alii recens tepensque adhuc devorari. Consularis Asprenatum domus est, in qua alter e fratribus colo liberatus est, ave hac in cibo sumta, et corde eius armilla aurea incluso: alter sacrificio quodam, facto crudis laterculis ad formam camini, atque ut sacrum peractum erat, obstructo sacello. Unum est ossifrago intestinum mirabili natura, omnia devorata conficienti. Huius partem extremam adalligatam prodesse contra colum constat. Sunt occulti interaneorum morbi, de quibus mirum proditur. Si catuli, priusquam videant, applicentur triduo stomacho maxime ac pectori, et ex ore aegri suctum lactis accipiant, transire vim morbi, postremo exanimari, dissectisque palam fieri aegri causas. Mori et humari debere eos obrutos terra. Magi quidem vespertilionis sanguine contacto ventre, in totum annum caveri dolorem tradunt: aut in dolore, si quis aquam per pedes fluentem haurire sustineat.

XXI. Murino fimo contra calculos illinire ventrem prodest. Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso uno ictu interficiatur, priusquam in se urinam reddat: eos qui carnem ederint, stranguriae morbum contrahere minime posse. Haec caro ad hunc modum occisi, stillicidia in vesica emendat: item suffitus ex eodem. Quod si urinam in se reddiderit, eos qui carnem ederint, stranguriae morbum contrahere traditur. Iubent et vermes terrenos bibi ex vino aut passo ad comminuendos calculos: vel cochleas decoctas, ut in suspiriosis. Easdem exemtas testis tritasque, tres in vini cyatho bibi, sequenti die duas, tertia die unam, ut stillicidium urinae emendent. Testarum vero inanium cinerem ad calculos pellendos. Item hydri iecur bibi, vel cinerem scorpionum in pane sumi, vel si quis cum locusta edit. Lapillos qui in gallinaceorum vesica, aut in palumbium ventriculo inveniantur, conteri et po-

tioni inspergi. Item membranam e ventriculo gallinacei aridam: vel si recens sit, tostam. Fimum quoque palumbinum in faba sumi contra calculos et alias difficultates vesicae. Similiter plumarum cinerem palumbium ferorum ex aceto mulso. Et intestinorum ex his cinerem cochlearibus tribus. E nido hirundinum glebulam dilutam aqua calida. Ossifragi ventrem arefactum. Turturis fimum in mulso decoctum, vel ipsius discoctae ius. Turdos quoque edisse cum baccis myrti prodest urinae: cicadas tostas in patellis: millepedam oniscon bibisse: et in vesicae doloribus decoctum agninorum pedum. Alvum ciet gallinaceorum discoctorum ius, et acria mollit. Ciet et hirundinum fimum, adiecto melle subditum.

XXII. Sedis vitiis efficacissima sunt, oesypum: (quidam adiiciunt pompholygem et rosaceum:) canini capitis cinis: senecta serpentis ex aceto: si rhagades sint, cinis fimi canini candidi cum rosaceo: aiuntque inventum Aesculapii esse, eodemque et verrucas efficacissime tolli: murini fimi cinis, adeps cygni, sevum bovis. Procidentia ibi succus cochlearum punctis evocatus illitu repellit. Attritis medetur cinis muris silvatici cum melle: fel herinacei, cum vespertilionis: et anserinus cum cerebro, et alumine, et oesypo. Fimum columbinum cum melle. Condylomatis privatim araneus demto capite pedibusque infricatus. Ne acria perurant, adeps anserinus cum cera Punica, cerussa, rosaceo: adeps cygni. Haec et haemorrhoidas sanare dicuntur. Ischiadicis cochleas crudas tritas cum vino Ammineo et pipere potu prodesse dicunt: lacertam viridem in cibo ablatis pedibus, interaneis, capite. Sic et stellionem, adiectis huic papaveris nigri obolis tribus. Ruptis convulsis fel ovium cum lacte mulierum. Verendorum formicationibus verrucisque medetur arietini pulmonis inassati sanies. Ceteris vi-

tiis, vellerum eius vel sordidorum cinis ex aqua: sevum ex omento pecudis, praecipue a renibus, admixto cinere pumicis et sale: lana succida ex aqua frigida: carnes pecudis combustae ex aqua: mulae ungularum cinis: dentis caballini contusi farina inspersa. Testibus vero, farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis. Si decidat testium alter, spumam cochlearum illitam remedio esse tradunt. Tetris ibi hulceribus, et manantibus, auxiliantur canini capitis recentis cineres: cochleae latae, parvae, contritae ex aceto: senectus anguium ex aceto, vel cinis eius: mel, in quo apes sint immortuae, cum resina: cochleae nudae, quas in Africa gigni diximus, tritae cum thuris polline et ovorum albo: tricesimo que die resolvunt. Aliqui pro thure bulbum admi scent. Hydrocelicis stelliones mire prodesse tra dunt, capite, pedibus, interaneis ademtis, reliquum corpus inassatum: in cibo id saepius datur: sicu ad urinae incontinentiam, caninum adipem cum alu mine scisso, fabae magnitudine. Cochleas Africa nas cum sua carne et testa crematas poto cinere. An serum trium linguas inassatas in cibo: huius rei au ctor est Anaxilaus. Panos aperit sevum pecudum cum sale tosto. Murinum fimum admixto thuris po line, et sandaraca discutit. Lacertae cinis, et ips divisa imposita: item multipeda contrita, admixt resina terebinthina ex parte tertia. Quidam et sin pidem admiscent cochleae contusae. Et per se c nis inanium cochlearum cerae mixtus, discussoria vim habet. Fimum columbarum per sese, vel cu farina hordeacea, aut avenacea illitum. Cantharid mixta calce panos scalpelli vice auferunt. Inguinu tumorem cochleae minutae cum melle illitae leniur

XXIII. Varices ne nascantur, lacertae sangui pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur. Podagr lenit oesypum cum lacte mulieris et cerussa: fimu

pecudum, quod liquidum reddunt: pulmones pecudum: fel arietis cum sevo: mures dissecti impositi: sanguis mustelae cum plantagine illitus, et vivae combustae cinis ex aceto, et rosaceo, si penna illinatur, vel si cera et rosaceum admisceatur: fel caninum, ita ne manu attingatur, sed penna illinatur: fimum gallinarum: vermium terrenorum cinis cum melle, ita ut tertio die solvantur. Alii ex aqua illiniri malunt. Alii ipsos aceto mensura cum melle cyathis tribus pedibus ante rosaceo perunctis. Cochleae latae potae tollere dicuntur pedum et articulorum dolores. Bibuntur autem binae in vino tritae. Eaedem illinuntur cum helxines herbae succo. Quidam ex aceto intrivisse contenti sunt. Quidam sale cum vipera cremato in olla nova, et saepius sumto, aiunt podagra liberari. Utile esse et adipe viperino pedes perungi. Et de milvo affirmant, si inveterato tritoque, quantum tres digiti capiant, bibatur ex aqua. Aut si pedes sanguine cum urtica: vel pennis palumborum, cum primum nascentur, tritis cum urtica. Quin et fimus eorum articulorum doloribus illinitur: item cinis mustelae aut cochlearum, et cum amylo, vel tragacantha. Incussos articulos aranei telae commodissime curant. Sunt qui cinere earum uti malint, sicut fimi columbini cinere, cum polenta et vino albo. Articulis luxatis praesentaneum est et sevum pecudis cum cinere e capillo mulierum. Pernionibus quoque imponitur sevum pecudum cum alumine: canini capitis cinis, aut fimi murini. Quod si pura sint, hulcera cera addita ad cicatricem perducunt: vel glirium crematorum favilla ex oleo: item muris silvatici cum melle: vermium quoque terrenorum cum oleo vetere: et cochleae, quae nudae inveniuntur. Hulcera omnia pedum sanat cinis earum, quae vivae combustae sint: fimi gallinarum cinis exhulceratio-

nes, columbini fimi ex oleo. Attritus etiam calceamentorum, veteris soleae crematae cinis, agninus pulmo et arietis sanat. Dentis caballini contusi farina privatim subluviem. Lacertae viridis sanguis subtritus, et hominum et iumentorum pedes sublitus sanat. Clavos pedum urina muli mulaeve cum luto suo illita: fimum ovium. Iecur lacertae viridis, vel sanguis flocco impositus: vermes terreni ex oleo: stellionis caput cum viticis pari modo tritum ex oleo: fimum columbinum decoctum ex aceto. Verrucas vero omnium generum urina canis recens cum suo luto illita: fimi canini cinis cum cera: fimum ovium: sanguis recens murinus illitus, vel ipse mus divulsus: herinacei fel: caput lacertae, vel sanguis, vel cinis totius: membrana senectutis anguium: fimum gallinaceum cum oleo et nitro. Cantharides cum uva taminia intritae exedunt: sed ita erosas aliis, quae ad persananda hulcera monstravimus, curari oportet.

XXIV. Nunc revertemur ad ea, quae totis corporibus metuenda sunt. Fel canis nigri masculi amuletum esse Magi dicunt domus totius, suffitae eo purificataeve, contra omnia mala medicamenta. Item sanguine canis respersis parietibus, genitalique eius sub limine ianuae defosso. Minus mirentur hoc, qui sciunt foedissimum animalium in quantum magnificent ricinum, quoniam uni nullus sit exitus saginae, nec finis alia quam morte, diutius in fame viventi. Septenis ita diebus durasse tradunt: at in satietate paucioribus dehiscere. Hunc ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum. Eundem in augurio vitalium habent. Nam si aeger ei respondeat qui intulerit, a pedibus stanti interrogantique de morbo, spem vitae certam esse: moriturum nihil respondere. Adiiciunt, ut evellatur ex aure laeva canis, cui non sit alius, quam niger color. Ni-

gidius fugere tota die canes conspectum eius, qui e sue id animal evellerit, scriptum reliquit. Rursus Magi tradunt, lymphatos sanguinis talpae aspersu resipiscere: eos vero qui a nocturnis diis Faunisque agitentur, draconis lingua, et oculis et felle intestinisque in vino et oleo decoctis, ac sub dio noctu refrigeratis, perunctos matutinis vespertinisque liberari.

XXV. Perfrictionibus remedio esse tradit Nicander amphisbaenam mortuam adalligatam, vel pellem tantum eius. Quin immo arbori, quae caedatur, adalligata non algere caedentes, faciliusque succidere. Itaque sola serpentium frigori se committit, prima omnium procedens, et ante cuculi cantum. Aliud est cuculo miraculum, quo quis loco primo audiat alitem illam, si dexter pes circumscribatur, ac vestigium id effodiatur, non gigni pulices, ubicunque spargatur.

XXVI. Paralysin caventibus pinguia glirium decoctorum et soricum utilissima tradunt esse: millepedas, ut in anginis diximus, potas phthisin sentientibus: lacertam viridem decoctam in vini sextariis tribus ad cyathum unum, singulis cochlearibus sumtis per dies, donec convalescant. Cochlearum cinerem potum in vino.

XXVII. Comitialibus morbis oesypum cum myrrhae momento, et vini cyathis duobus dilutum, magnitudine nucis avellanae, a balineo potum. Testiculos arietinos inveteratos, tritosque dimidio denarii pondere in aqua vel lactis asinini hemina. Interdicitur vini potus quinis diebus ante et postea. Magnifice laudatur et sanguis pecudum potus: item fel cum melle, praecipue agninum. Catulus lactens sumtus, abscisso capite pedibusque, ex vino et myrrha. Lichen mulae potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis transmarini cinis potus in aceto. Tunicula stellionis, quam eodem modo, ut anguis,

exuit, pota. Quidam et ipsum arundine exenteratum inveteratumque bibendum dedere. Alii in cibo in ligneis verubus inassatum. Operae pretium est scire quomodo praeripiatur, cum exuitur membrana hiberna, alias devoranti eam, quoniam nullum animal fraudulentius invidere homini tradunt. Inde stellionum nomen aiunt in maledictum translatum. Observant cubile eius aestatibus. Est autem in loricis ostiorum fenestrarumque, aut cameris sepulcrisve: ibi vere incipiente fissis arundinibus textas opponunt casas, quarum angustiis etiam gaudet, eo facilius exuens circumdatum torporem. Sed eo derelicto non potest remeare. Nihil ei remedio in comitialibus morbis praefertur. Prodest et cerebrum mustelae inveteratum potumque, et iecur eius: testiculi, vulvaeque, aut ventriculus inveteratus cum coriandro, ut diximus: item cinis: silvestris vero tota in cibo sumta. Eadem omnia praedicantur ex viverra. Lacerta viridis cum condimentis, quae fastidium abstergeant, ablatis pedibus et capite. Cochlearum cinis addito semine lini et urticae cum melle unctu sanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis adalligata cervinis nervis: vel lapilli e ventre pullorum hirundinum sinistro lacerto annexi. Dicuntur enim excluso pullo lapillum dare. Quod si pullus is detur incipienti in cibo, quem primum pepererit, cum quis primum tentatus sit, liberatur eo malo. Postea medetur hirundinum sanguis cum thure, vel cor recens devoratum. Quin et e nido earum lapillus impositus recreare dicitur confestim, et adalligatus in perpetuum tueri. Praedicatur et iecur milvi devoratum, et senectus serpentium. Iecur vulturis tritum cum suo sanguine ter septenis diebus potum. Cor pulli vulturini adalligatum. Sed ipsum vulturem in cibo dari iubent, et quidem satiatum humano cadavere. Quidam pectus eius biben-

dum censent, et in cerrino càlice. Aut testes galli-
nacei ex aqua et lacte, antecedente quinque dierum
abstinentia vini, ob id inveteratos. Fuere et qui
viginti unam muscas rufas, et quidem emortuas, in
potu darent, infirmioribus pauciores.

XXVIII. Morbo regio resistunt sordes aurium, aut
mammarum pecudis denarii pondere cum myrrhae
momento, et vini cyathis duobus: canini capitis ci-
nis in mulso: multipeda in vini hemina: vermes ter-
reni in aceto mulso cum myrrha. Gallina si sit lu-
teis pedibus prius aqua purificatis, dein collutis vino,
quod bibatur. Cerebrum perdicis aut aquilae in vi-
ni cyathis tribus. Cinis plumarum aut interaneo-
rum palumbis in mulso ad cochlearia tria. Passe-
rum cinis sarmentis crematorum cochlearibus duo-
bus in aqua mulsa. Avis icterus vocatur a colore,
quae si spectetur, sanari id malum tradunt, et avem
mori. Hanc puto Latine vocari galgulum.

XXIX. Phreneticis prodesse videtur pulmo pecu-
dum calidus circa caput alligatus. Nam muris cere-
brum dare potui ex aqua, aut cinerem mustelae, vel
etiam inveteratas herinacei carnes, quis possit furen-
i, etiamsi certa sit medicina? Bubonis certe oculo-
um cinerem inter ea, quibus prodigiose vitam ludi-
icantur, acceperim. Praecipueque febrium medici-
a placitis eorum renuntiat. Namque et in XII si-
na digessere eam Sole transmeante, iterumque Lu-
a: quod totum abdicandum paucis e pluribus edo-
ebo. Siquidem crematis tritisque cum oleo perun-
i iubent aegros cum Geminos transit Sol, cristis, et
uribus, et unguibus gallinaceorum: si Luna, radiis
arbisque eorum: si Virginem alteruter, hordei gra-
is: si Sagittarium, vespertilionis alis: si Leonem
una, tamaricis fronde, et adiiciunt, sativae: si
quarium, e buxo carbonibus tritis. Ex istis confes-
, aut certe verisimilia ponemus, sicut et lethargum

olfactoriis excitari: inter ea fortassis mustelae testiculis inveteratis, aut iocinere usto. His quoque pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile.

XXX. In quartanis medicina clinice propemodum nihil pollet. Quamobrem plura eorum remedia ponemus, primumque ea, qua adalligari iubent: Pulverem, in quo se accipiter volutaverit, lino rutilo in linteolo: canis nigri dentem longissimum. Pseudosphecem vocant vespam, quae singularis volitat: hanc sinistra manu apprehensam subnectunt: alii vero, quam quis eo anno viderit primam. Viperae caput abscissum in linteolo, vel cor viventis exemtum. Muris rostellum auriculasque summas roseo panno, ipsumque dimittunt. Lacertae vivae dextrum oculum effossum, mox cum capite suo deciso in pellicula caprina. Scarabaeum qui pilas volvit. Propter hunc Aegypti magna pars scarabaeos inter numina colit, curiosa Apionis interpretatione, qua colligat Solis operum similitudinem huic animali esse, ad excusandos gentis suae ritus. Sed et alium adalligant Magi, cui sunt cornicula reflexa, sinistra manu collectum. Tertium, qui vocatur fullo, albis guttis, dissectum utrique lacerto adalligant: ceteri sinistro. Cor anguium sinistra manu exemtum viventibus. Scorpionis caudae quatuor articulos cum aculeo, panno nigro, ita ut nec scorpionem dimissum, nec eum qui alligaverit, videat aeger triduo. Post tertium circuitum id condat. Erucam in linteolo ter lino circumdant totidem nodis, ad singulos dicentes, quare faciat qui medebitur. Limacem in pellicula, vel quatuor limacum capita, praecisa arundine. Multipedam lana involutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt, antequam pennas germinent. Alios e spinosis frutectis lanuginosos. Quidam ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine a

alligant: cochleasque, quae nudae inveniuntur. Stellionem inclusum capsulis subiiciunt capiti, et sub decessu febris emittunt. Devorari autem iubent cor mergi marini sine ferro exemtum, inveteratumque conteri, et in calida aqua bibi. Corda hirundinum cum melle. Alii fimum drachma una in lactis caprini et ovilli, vel passi cyathis tribus, ante accessiones. Sunt qui totas censeant devorandas. Aspidis cutem pondere sexta parte denarii cum piperis pari modo, Parthorum gentes in remedium quartanae bibunt. Chrysippus philosophus tradidit phryganion adalligatum remedio esse quartanis. Quod esset animal neque ille descripsit, nec nos invenimus qui novisset. Demonstrandum tamen fuit a tam gravi auctore dictum, si cuius cura efficacior esset inquirentis. Cornicis carnes esse, et nitrum illinire, in longis morbis utilissimum putant. Et in tertianis fiat potestas experiendi, quoniam miserias copia spei delectat, anne aranei, quem lycon vocant, tela cum ipso, in splenio resinae ceraeque imposita utrisque temporibus et fronti prosit: aut ipse calamo adalligatus, qualiter et aliis febribus prodesse traditur: item lacerta viridis adalligata viva in eo vase quod capiat. Quo genere et recidivas frequenter abigi affirmant.

XXXI. Hydropicis oesypum ex vino addita myrrha modice potui datur, nucis avellanae magnitudine. Aliqui addunt et anserinum adipem ex vino myrteo. Sordes ab uberibus ovium eundem effectum habent. Item carnes inveteratae herinacei sumtae. Vomitus quoque canum illitus ventri, aquam trahere promittitur.

XXXII. Igni sacro medetur oesypum cum pompholyge et rosaceo, ricini sanguis, vermes terreni ex aceto illiti, gryllus contritus in manibus. Quo genere praestat, ut qui id fecerit, antequam incipiat

vitium, toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cavernae suae tolli. Adeps anseris. Viperae caput aridum asservatum et combustum, deinde ex aceto impositum. Senectus serpentium ex aqua illita a balineo cum bitumine et sevo agnino.

XXXIII. Carbunculus fimo columbino aboletur per se illito, vel cum lini semine ex aceto mulso. Item apibus, quae in melle sint mortuae, impositis. Polentaque imposita inspersa. In verendis, ceterisque ibi hulceribus, occurrit e melle oesypum cum plumbi squamis. Item fimum pecudum incipientibus carbunculis. Tubera et quaecunque molliri opus est, efficacissime anserino adipe curantur. Idem praestat et gruum adeps.

XXXIV. Furunculis mederi dicitur araneus, priusquam nominetur impositus, et tertio die solutus. Mus araneus pendens enecatus, sic ut terram ne postea attingat, ter circumdatus furunculo, toties exspuentibus medente, et cui is medebitur. Ex gallinaceo fimo quod est rufum maxime, recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconiae ex vino decoctus. Muscae impari numero infricatae digito medico. Sordes ex pecudum auriculis. Sevum ovium vetus cum cinere e capillis mulierum. Sevum arietis cum cinere pumicis et salis pari pondere.

XXXV. Ambustis canini capitis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ovium cum cera. Murium cinis: cochlearum quoque: sic ut ne cicatrix quidem appareat. Item adeps viperinus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus.

XXXVI. Nervorum nodis capitis viperini cinis ex oleo cyprino. Terreni vermes cum melle illiti. Doloribus eorum amphisbaena mortua adalligata. Adeps vulturinus cum ventre arefactus, contritusque cum adipe suillo inveterato. Cinis e capite bubonis in mulso potus cum lilii radice, si Magis credimus.

In contractione nervorum caro palumbina in cibis prodest et inveterata: herinacei, spasticis: item mustelae cinis. Serpentium senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet. Opisthotonos milvi iecur aridum tribus obolis in aquae mulsae cyathis tribus potum.

XXXVII. Reduvias, et quae in digitis nascuntur pterygia, tollunt, canini capitis cinis, aut vulva decocta in oleo, superillito butyro ovillo cum melle. Item folliculus cuiuslibet animalium fellis. Unguium scabritiam cantharides cum pice tertio die solutae, aut locustae, cum sevo hircino. Pecudum sevum. Aliqui miscent viscum et portulacam, alii aeris florem et viscum, ita ut tertio die solvant.

XXXVIII. Sanguinem sistit in naribus sevum ex omento pecudum inditum. Item coagulum ex aqua, maxime agninum, subductum vel infusum, etiamsi alia non prosint. Adeps anserinus cum butyro pari pondere pastillis ingestus. Cochlearum terrena. Sed et ipsae extractae testis. E naribus fluentem sistunt cochleae contritae fronti illitae: aranei tela: gallinacei cerebellum, vel sanguis, profluvia ex cerebro: item columbinus, ob id servatus concretusque. Si vero ex vulnere immodice fluat, fimi caballini cum putaminibus ovorum cremati cinis impositus mire sistit.

XXXIX. Vulneribus medetur oesypum cum hordei cinere et aerugine aequis partibus. Ad carcinomata quoque ac serpentia valet. Erodit et hulcerum margines: carnesque excrescentes ad aequalitatem redigit. Explet quoque, et ad cicatricem perducit. Magna vis et in cinere pecudum fimi ad carcinomata, addito nitro: aut in cinere ex ossibus feminum agninorum, praecipue in his hulceribus, quae cicatricem non trahunt. Magna et pulmonibus, praecipue arietum. Excrescentes carnes in hulceribus

ad aequalitatem efficacissime reducunt. Fimo quo
que ipso ovium sub testo calefacto et subacto tu
mor vulnerum sedatur: fistulae purgantur sanan
turque: item epinyctides. Summa vero vis in can
ni capitis cinere: excrescentia omnia spodii vic
erodit ac persanat. Et murino fimo eroduntur. Ite
mustelae fimi cinere. Duritias etiam in alto hulce
rum, et carcinomata persequitur multipeda trita, a
mixta resina terebinthina et sinopide. Eademqu
utilissima sunt in his hulceribus, quae vermibus peri
clitantur.

Quin et vermium ipsorum genera mirandos usu
habent. Cosses, qui in ligno nascuntur, sanant hu
cera omnia. Nomas vero combusti cum pari pond
re anisi, et ex oleo illiti. Vulnera recentia conglu
tinant terreni, adeo ut nervos quoque abscissos ill
tis solidari intra septimum diem persuasio sit: ita
que in melle servandos censent. Cinis eorum ma
gines hulcerum duriores absumit, cum pice liquida
vel simblio melle. Quidam arefactis in Sole ad vu
nera ex aceto utuntur, nec solvunt, nisi biduo inte
misso. Eadem ratione et cochlearum terrena pr
sunt: totaeque exemtae, tusae et impositae, rece
tia vulnera conglutinant, et nomas sistunt. Herpe
quoque animal a Graecis vocatur, quo praecipue sa
nantur quaecunque serpunt. Cochleae prosunt e
cum testis suis tusae: cum myrrha quidem et thur
etiam praecisos nervos sanare dicuntur. Draconu
quoque adeps siccatus in Sole magnopere prodes
item gallinacei cerebrum recentibus plagis. Sa
viperino in cibo sumto, tradunt et hulcera tractab
liora fieri, ac sanari celerius. Antonius quidem m
dicus cum incidisset insanabilia hulcera, viper
edendas dabat, miraque celeritate persanabat. Tr
xalidum cinis margines hulcerum duros aufert cu
melle: item fimi columbini cinis cum arsenico

melle, ea quae erodenda sunt. Bubonis cerebrum cum adipe anserino mire vulnera dicitur glutinare: quae vero vocantur cacoethe, cinis feminum arietis cum lacte muliebri, diligenter prius elutis linteolis: ulula avis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ovillum et mel. Hulcerum labra duriora apes in melle mortuae emolliunt. Et elephantiasin sanguis et cinis mustelae. Verberum vulnera, atque vibices, pellibus ovium recentibus impositis obliterantur.

XL. Articulorum fracturis cinis feminum pecudis peculiariter medetur: efficacius cum cera. Idem medicamentum fit ex maxillis simul ustis, cornuque cervino et cera mollita rosaceo. Ossibus fractis caninum cerebrum linteolo illito, superpositis lanis, quae subinde suffundantur, fere XIV diebus solidat: nec tardius cinis silvestris muris cum melle: aut vermium terrenorum, qui etiam ossa extrahit.

XLI. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, praecipue ex ariete, sevum ex nitro: lacertae viridis cinis: vernatio anguium ex vino decocta: fimum columbinum cum melle. Item vitiligines albas ex vino. Ad vitiliginem et cantharides cum rutae foliorum duabus partibus in Sole, donec formicet cutis, tolerandae sunt. Postea fovere, oleoque perungere, necessarium, iterumque illinire, idque diebus pluribus facere, caventes exhulcerationem altam. Ad easdem vitiligines et muscas illini iubent cum radice lapathorum: gallinarum fimum candidum, servatum in oleo vetere cornea pyxide: vespertilionum sanguinem: fel herinacei ex aqua. Scabiem vero, bubonis cerebrum cum aphronitro, sed ante omnia sanguis caninus, sedant: pruritum cochleae minutae, latae, contritae, illitae.

XLII. Arundines, et tela, quaeque alia extrahenda sunt corpori, evocat mus dissectus impositus. Prae-

cipue vero lacerta dissecta, ut vel caput eius tantum contusum cum sale impositum. Cochleae ex his quae gregatim folia sectantur, contusae impositae- que cum testis, et eae quae manduntur, exemtae te- stis: sed cum leporis coagulo efficacissime. Ossa anguium eundem cum coagulo cuiuscunque quadru- pedis intra tertium diem approbant effectum. Lau- dantur et cantharides tritae cum farina hordei.

XLIII. In muliebribus malis membranae a partu ovium proficiunt, sicut in capris retulimus. Fimum quoque pecudum eosdem usus habet. Locustarum suffitu stranguriae maxime mulierum iuvantur. Gal- linaceorum testes subinde si a conceptu edat mulier, mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos hy- stricum cinis potus continet: maturat caninum lac potum, evocat membrana e canum secundis, si ter- ram non attigerit. Lumbos parturientium potus la- ctis, fimum murinum aqua pluvia dilutum mammas mulierum a partu tumentes reficit. Cinis herinaceo- rum cum oleo peruncturum custodit partus contra abortus. Facilius enituntur, quae fimum anserinum cum aquae cyathis duobus sorbuere: aut ex utriculo mustelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti, ne cervicis scapularumque nervi dole- ant, praestant. Graves secundas pellunt in passo poti. Iidem per se impositi, mammarum suppura- tiones concoquunt et aperiunt, extrahuntque, et ad cicatricem perducunt. Lac devocant poti cum mul- so. Inveniuntur et vermiculi, qui adalligati collo continent partum. Detrahuntur autem sub partu: alias eniti non patiuntur. Cavendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoque causa dantur in potu quini aut septeni. Cochleae in cibo sumtae ac- celerant partum: item conceptum impositae cum croco. Eaedem ex amylo et tragacantha illitae profluvia sistunt. Prosunt et purgationibus sumtae

in cibo, et vulvam aversam corrigunt cum medulla cervina, ita ut uni cochleae denarii pondus addatur et cyperi. Inflationes quoque vulvarum discutiunt exemtae testis, tritaeque cum rosaceo. Ad haec Astypalaeicae maxime eliguntur. Alio modo Africanae binae tritae cum foeni Graeci quod tribus digitis capiatur, addito melle cochlearibus quatuor, illinuntur alvo, prius irino succo perunctae. Sunt et minutae longaeque, candidae cochleae, passim oberrantes. Eae arefactae Sole in tegulis, tusaeque in farina, miscentur lomento aequis partibus, candoremque et laevorem corpori afferunt. Scabendi desideria tollunt minutae et latae cum polenta. Viperam mulier praegnans si transcenderit, abortum faciet: item amphisbaenam, mortuam dumtaxat. Nam vivam habentes in pyxide, impune transeunt, etiam si mortua sit: atque asservata, partus faciles praestat vel mortua. Mirum, si non asservatam transcenderit gravida, innoxiam fieri, si protinus transcendat asservatam. Anguis inveterati suffitus menstrua adiuvant.

XLIV. Anguium senectus adalligata lumbis, faciliores partus facit, protinus a puerperio removenda. Dant et in vino bibendam cum thure: aliter sumta, abortum facit. Baculum, quo angui rana excussa sit, parturientes adiuvat· troxalidum cinis illitus cum melle, purgationes. Item araneus, qui filum deducit ex alto, capi debet manu cava, tritusque admoveri: quod si redeuntem prehenderit, inhibebit idem purgationes. Lapis aetites in aquilae repertus nido, custodit partus contra omnes abortuum insidias. Penna vulturina subiecta pedibus adiuvat parturientes. Ovum corvi gravidis cavendum constat, quoniam transgressis abortum per os faciat. Fimum accipitris in mulso potum, videtur foecundas

facere. Vulvarum duritias et collectiones, adeps an serinus aut cygni emollit.

XLV. Mammas a partu custodit adeps anseri cum rosaceo et araneo. Phryges et Lycaones mam mis puerperio vexatis invenere otidum adipem uti lem esse: his quae vulva strangulentur, et blatta illinunt. Ovorum perdicis putaminum cinis cadmia mixtus, et cerae, stantes mammas servat. Putant e ter circumductas ovo perdicis non inclinari: et s sorbeantur eadem, foecunditatem facere: lactis quo que copiam. Cum anserino adipe perunctis mam mis, dolores minuere, molas uteri rumpere, scabien vulvarum sedare, si cum cimice trito illinantur.

XLVI. Vespertilionum sanguis psilothri vim ha bet: sed malis puerorum illitus non satis proficit, ni si aerugo, vel cicutae semen postea inducatur: si enim aut in totum tolluntur pili, aut non excedun lanuginem. Idem et cerebro eorum profici putant Est autem duplex, rubens utique et candidum. Ali qui sanguinem et iecur eiusdem admiscent. Qui dam in tribus heminis olei discoquunt viperam, ex emtis ossibus psilothri vice utuntur, evulsis prius pi lis quos renasci nolunt. Fel herinacei psilothrum est, utique mixto cerebro vespertilionis et lacte ca prino: item per se cinis. Lacte canis primi partus evulsis pilis quos renasci nolunt, vel nondum natis perunctis partibus, alii non surgunt. Idem evenir traditur sanguine ricini evulsi cani: item hirundini no sanguine, vel felle. Ovis formicarum supercili denigrari cum muscis tritis tradunt. Si vero ocu nigri nascentium placeant, soricem praegnanti eder dum. Capilli ne canescant, vermium terrenorur cinere praestari admixto oleo.

XLVII. Infantibus, qui lacte concreto vexantu praesidio est agninum coagulum ex aqua potum. Au si coagulatio lactis acciderit, discutitur coagulo e

aceto dato. Ad dentitiones, cerebrum pecoris utilissimum est. Ossibus in canino fimo inventis, adustio infantium, quae vocatur siriasis, adalligatis emendatur: ramices infantium lacertae viridis admotae dormientibus morsu. Postea arundini alligata suspenditur in fumo: traduntque pariter cum ea exspirante sanari infantem. Cochlearum saliva illita infantium oculis, palpebras corrigit, gignitque. Ramicosis cochlearum cinis cum thure ex uvis albo succo illitus per dies triginta medetur. Inveniuntur in corniculis cochlearum arenaceae duritiae: eae dentitionem facilem praestant adalligatae. Cochlearum inanium cinis admixtus cerae, procidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri misceri saniem punctis emissam e cerebro viperae. Cerebrum viperae illigatum pelliculae dentitiones adiuvat. Idem valent et grandissimi dentes serpentium. Fimum corvi lana adalligatum infantium tussi medetur. Vix est serio complecti quaedam: non omittenda tamen, quia sunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iubent. Marem hanc prehendi. Id intelligi et quod sub cauda unam cavernam habeat. Id agendum, ut per aurum, et argentum, aut ostrum mordeat vitium. Tum in calice novo illigatur, et in fumo ponitur. Urina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabaeorum cornua grandia denticulata, adalligata his, amuleti naturam obtinent. Bovae capiti lapillum inesse tradunt, quem ab eo exspui si necem timeat, inopinantis praeciso capite exemtum, adalligatumque, mire prodesse dentitioni. Item cerebrum eiusdem ad eundem usum adalligari iubent: et limacis lapillum sive ossiculum, quod invenitur in dorso. Magnifice iuvat et ovis cerebrum gingivis illitum: sicut aures adeps anserinus cum ocimi succo impositus. Sunt vermiculi in spinosis herbis asperi, lanuginosi:

hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus,
si quid ex cibo haereat.

XLVIII. Somnos allicit oesypum cum myrrhae
momento in vini cyathis duobus dilutum, vel cum
adipe anserino et vino myrtite: avis cuculus lepori
na pelle adalligatus: ardeolae rostrum in pelle asi-
nina fronti adalligatum. Putant et per se rostrum
eiusdem effectus esse vino collutum. E diverso
somnum arcet vespertilionis caput aridum adalli-
gatum.

XLIX. In urina virili lacerta necata, Venerem
eius qui fecerit, inhibet. Nam inter amatoria esse
Magi dicunt. Inhibet et fimum cochleae et colum
binum cum oleo et vino potum. Pulmonis vulturin
dextrae partes Venerem concitant viris adalligata
gruis pelle. Item si lutea ex ovis quinque columba
rum, admixto adipis suilli denarii pondere, ex mell
sorbeantur. Passeres in cibo, vel ova eorum. Gal
linacei dexter testis arietina pelle adalligatus. Ibium
cineres cum adipe anseris et irino perunctis, si con
ceptus sit, partus continere: contra inhiberi Vene
rem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illiti
adalligatisque pelle arietina tradunt. Item cuius
cunque galli gallinacei, si cum sanguine gallinace
lecto subiiciantur. Cogunt concipere invitas seta
ex cauda mulae, si iunctis evellantur, inter se coll
gatae in coitu. Qui in urinam canis suam ingesse
rit, dicitur ad Venerem pigrior fieri. Mirum et d
stellionis cinere (si verum est) linamento involutur
in sinistra manu Venerem stimulare: si transfera
tur in dextram, inhibere. Item vespertilionis san
guinem collectum flocco, suppositumque capiti mu
lierum, libidinem movere: aut anseris linguam i
cibo vel potione sumtam.

L. Phthiriasin a toto corpore pota membrana se
nectutis anguium triduo necat: ac serum exemto ca

seo potum cum exiguo sale. Caseos, si cerebrum mustelae coagulo addatur, negant corrumpi vetustate, aut a muribus attingi. Eiusdem mustelae cinis si detur in offa gallinaceis pullis et columbinis, tutos esse a mustelis. Iumentorum urinae tormina vespertilione adalligato finiuntur. Verminatio ter circumlato verendis palumbo: mirum dictu: palumbus emissus moritur, iumentum liberatur confestim.

LI. Ebriosis ova noctuae per triduum data in vino, taedium eius adducunt. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo praesumtus. Hirundinis rostri cinis cum myrrha tritus, et in vino quod bibetur inspersus, securos praestabit a temulentia. Invenit hoc Horus Assyriorum rex.

LII. Praeter haec sunt notabilia animalium ad hoc volumen pertinentium. Gromphenam avem in Sardinia narrant grui similem, ignotam iam etiam Sardis, ut existimo. In eadem provincia est ophion, cervis tantum pilo similis, nec alibi nascens. Iidem auctores nominavere subiugum, quod nec quale esset animal, nec ubi nasceretur, tradiderunt. Fuisse quidem non dubito, cum et medicinae ex eo sint demonstratae. M. Cicero tradit animalia biuros vocari, qui vites in Campania erodant.

LIII. Reliqua mirabilia ex his quae diximus. Non latrari a cane membranam ex secundis canis habentem, aut leporis fimum vel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius, quam uno die, vivere. Eosque qui arborarii pici rostrum habeant, et mella eximant, ab apibus non attingi. Porcos sequi eum, a quo cerebrum corvi acceperint in offa. Pulverem, in quo se mula volutaverit, corpori inspersum mitigare ardores amoris. Sorices fugari, si unus castratus emittatur. Anguina pelle, et sale, et farre cum serpyllo contritis una, deiectisque cum vino in fauces boum, uva maturescente, toto anno

eos valere: vel si hirundinum pulli tres tribus offi dentur. Pulvere e vestigio anguium collecto, sparsa apes in alvos reverti. Arietis dextro teste praeliga to oves tantum gigni. Non lassari in ullo labore, qu nervos ex alis et cruribus gruis habeant. Mulas no calcitrare, cum vinum biberint. Ungulas tantum mu larum repertas, neque aliam ullam materiam, qua non perroderetur a veneno Stygis aquae, cum i dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, m moria dignum est, magna Aristotelis infamia exc gitatum. Nunc ad aquatilia revertemur.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIA
LIBER XXXI.

I. Aquatilium sequuntur in medicina benefici opifice natura ne in illis quidem cessante, et per u das fluctusque ac reciprocos aestus, amniumque r pidos cursus improbas exercente vires: nusquam p tentia maiore, si verum fateri volumus: quippe h elementum ceteris omnibus imperat. Terras dev rant aquae, flammas necant, scandunt in sublime, caelum quoque sibi vindicant, ac nubium obtentu talem spiritum strangulant: quae causa fulmina e dit, ipso secum discordante mundo. Quid esse m rabilius potest aquis in caelo stantibus? At illae, c parum sit in tantam pervenire altitudinem, rapiu eo secum piscium examina, saepe etiam lapid subeuntque, portantes aliena pondera. Eaedem c dentes omnium terra nascentium causa fiunt, pr sus mirabili natura, si quis velit reputare ut frug

gignantur, arbores fruticesque vivant, in caelum migrare aquas, animamque etiam herbis vitalem inde deferre: iusta confessione, omnes terrae quoque vires aquarum esse beneficii. Quapropter ante omnia ipsarum potentiae exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

II. Emicant benigne passimque in plurimis terris, alibi frigidae, alibi calidae, alibi iunctae, sicut in Tarbellis Aquitanica gente, et in Pyrenaeis montibus, tenui intervallo discernente. Alibi tepidae egelidaeque auxilia morborum profitentes, et e cunctis animalium hominum tantum causa erumpentes. Augent numerum deorum nominibus variis, urbesque condunt, sicut Puteolos in Campania, Statyellas in Liguria, Sextias in Narbonensi provincia. Nusquam tamen largius quam in Baiano sinu, nec pluribus auxiliandi generibus, aliae sulphuris, aliae aluminis, aliae salis, aliae nitri, aliae bituminis, nonnullae etiam acida salsave mixtura. Vapore quoque ipso aliquae prosunt. Tantaque eis est vis, ut balineas calefaciant, ac frigidam etiam in soliis fervere cogant, quae in Baiano Posidianae vocantur, nomine accepto a Claudii Caesaris liberto. Obsonia quoque percoquunt. Vaporant et in mari ipso, quae Licinii Crassi fuere: mediosque inter fluctus exsistit aliquid valetudini salutare.

III. Iam generatim nervis prosunt pedibusve, aut coxendicibus, aliae luxatis, fractisve. Inaniunt alvos. Sanant vulnera. Capiti auribusque privatim medentur: oculis vero Ciceronianae. Digna memoratu villa est ab Averno lacu Puteolos tendentibus imposita litori, celebrata porticu ac nemore, quam vocabat Cicero Academiam, ab exemplo Athenarum, (ibi compositis voluminibus eiusdem nominis,) in qua et monumenta sibi instauraverat, ceu vero non in toto terrarum orbe fecisset. Huius in parte prima,

exiguo post obitum ipsius, Antistio Vetere possiden te, eruperunt fontes calidi, perquam salubres oculi celebrati carmine Laureae Tullii, qui fuit e libert eius, ut protinus noscatur etiam ministeriorum hau stus ex illa maiestate ingenii. Ponam enim ipsu carmen, dignum ubique, et non ibi tantum legi:

Quo tua, Romanae vindex clarissime linguae,
Silva loco melius surgere iussa viret,
Atque Academiae celebratam nomine villam
Nunc reparat cultu sub potiore Vetus:
Hic etiam apparent lymphae non ante repertae,
Languida quae infuso lumina rore levant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes cum patefecit ope,
Ut, quoniam totum legitur sine fine per orbem,
Sint plures, oculis quae medeantur, aquae.

IV. In eadem Campaniae regione Sinuessan aquae sterilitatem feminarum, et virorum insania abolere produntur.

V. In Aenaria insula, calculosis mederi. Et qu vocatur Acidula, ab Teano Sidicino quatuor mill bus passuum: haec frigida. Item in Stabiano, qu dimidia vocatur: et in Venafrano, ex fonte Acidu Idem contingit in Velino lacu potantibus. Item Syriae fonte iuxta Taurum montem, auctor est Varro: et in Phrygiae Gallo flumine Callimachu Sed ibi in potando necessarius modus, ne lymphat agat: quod in Aethiopia accidere his, qui e fonte R bro biberint, Ctesias scribit.

VI. Iuxta Romam Albulae aquae vulneribus m dentur: egelidae hae: sed Cutiliae in Sabinis gelid simae, suctu quodam corpora invadunt, ut pro morsus videri possit: aptissimae stomacho, nerv universo corpori.

VII. Thespiarum fons conceptus mulieribus praesentat: item in Arcadia flumen Elatum. Cus

dit autem foetum Linus fons in eadem Arcadia, abortusque fieri non patitur. E diverso in Pyrrhaea flumen, quod Aphrodisium vocatur, steriles facit.

VIII. Lacus Alphion vitiligines tollit. Varro auctor est, Titium quendam praetura functum, marmorei signi faciem habuisse propter id vitium. Cydnus Ciliciae amnis podagricis medetur, sicut apparet in epistola Cassii Parmensis ad M. Antonium. Contra, aquarum culpa in Troezene omnium pedes vitia sentiunt. Tungri civitas Galliae fontem habet insignem, plurimis bullis stellantem, ferruginei saporis: quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumque vitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit: ac postremo rubescit. Leucogaei fontes inter Puteolos et Neapolim oculis et vulneribus medentur. Cicero in admirandis posuit, Reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum indurari.

IX. Eudicus in Hestiaeotide fontes duos tradit esse, Ceronem, ex quo bibentes oves nigras fieri: Nelea, ex quo albas, ex utroque autem varias. Theophrastus in Thuriis Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bobus ac pecori.

X. Quin et homines sentire differentiam eam. Nam qui e Sybari bibant, nigriores esse, durioresque, et crispo capillo: qui ex Crathi, candidos molliores que, ac porrecta coma. Item in Macedonia qui velint sibi candida nasci, ad Aliacmonem ducere: qui nigra aut fusca, ad Axium. Idem omnia fusca quibusdam in locis tradit nasci, et fruges quoque, sicut in Messapiis. At in Lusis Arcadiae quodam fonte mures terrestres vivere et conversari. Erythris Aleos amnis pilos gignit in corporibus.

XI. In Boeotia ad Trophonium deum iuxta flumen Orchomenon duo sunt fontes, quorum alter memo-

riam, alter oblivionem affert, inde nominibus i ventis.

XII. In Cilicia apud oppidum Cescum rivus flu Nûs, ex quo bibentium subtiliores sensus fieri M Varro tradit. At in Cea insula fontem esse, quo h betes fiant: Zamae in Africa, quo canorae voces.

XIII. Vinum in taedium venire his qui ex Clitor lacu biberint, ait Eudoxus: Theopompus, inebria fontibus iis quos diximus. Mucianus Andri e fon Liberi patris, statis diebus septenis eius dei vin fluere, si auferatur a conspectu templi, sapore aquam transeunte.

XIV. Polycritus explere olei vicem iuxta Sol Ciliciae fontem. Theophrastus hoc idem fieri in A thiopia eiusdem nominis fonte. Lycos, in Ind terris fontem esse, cuius aqua lucernae ardeant. Id Ecbatanis traditur. Theopompus in Scotussa lac esse dicit, qui vulneribus medetur.

XV. Iuba in Troglodytis lacum, insanum malef vi appellatum, ter die fieri amarum salsumque, deinde dulcem, totiesque etiam noctu, scatentem bis serpentibus vicenûm cubitorum. Idem in Ara fontem exsilire tanta vi, ut nulla mora pondus im ctum respuat.

XVI. Theophrastus Marsyae fontem in Phry ad Celaenarum oppidum saxa egerere. Non pro ab eo duo sunt fontes, Claeon et Gelon, ab effe Graecorum nominum dicti. Cyzici fons Cupidi vocatur, ex quo potantes amorem deponere Mu nus credit.

XVII. Cranone est fons calidus citra summum vorem, qui in vinum additus, triduo calorem poti custodit in vasis. Sunt et Mattiaci in Germania f tes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo vet. Circa margines vero pumicem faciunt aqua

XVIII. Quod si quis fide carere ex his aliqua a

tratur, discat in nulla parte naturae maiora esse miracula: quanquam inter initia operis abunde multa retulimus. Ctesias tradit Siden vocari stagnum in Indis, in quo nihil innatet, omnia mergantur. Caelius apud nos in Averno ait etiam folia subsidere: Varro, aves, quae advolaverint, emori. Contra in Africae lacu Apuscidamo omnia fluitant, nihil mergitur: item in Siciliae fonte Phinthia, ut Apion tradit: et in Medorum lacu puteoque Saturni. Fons Limyrae transire solet in loca vicina, portendens aliquid: mirumque, quod cum piscibus transit. Responsa ab his petunt incolae cibo, quem rapiunt annuentes: si vero eventum negent, caudis abigunt. Amnis Olachas in Bithynia Bryazum alluit: (hoc et templo et deo nomen:) cuius gurgitem periuri negantur pati, velut flammam urentem. Et in Cantabria fontes Tamarici in auguriis habentur. Tres sunt, octonis pedibus distantes. In unum alveum coeunt vasto singuli amne. Siccantur duodecim diebus, aliquando vicenis, citra suspicionem ullam aquae, cum sit vicinus illis fons sine intermissione largus. Dirum est, non profluere eos aspicere volentibus: sicut proxime Lartio Licinio legato post praeturam: post septem enim dies occidit. In Iudaea rivus sabbatis omnibus siccatur.

XIX. E diverso miracula alia dira. Ctesias in Armenia scribit esse fontem, ex quo nigros pisces illico mortem afferre in cibis: quod et circa Danubii exortum audivi, donec veniatur ad fontem alveo appositum, ubi finitur id genus piscium. Ideoque ibi caput eius amnis intelligit fama. Hoc idem et in Lydia in stagno Nympharum tradunt. In Achaia ad Pheneum aqua profluit e saxis, Styx appellatur, quae illico necat, ut diximus. Sed esse pisces parvos in ea tradit Theophrastus, letales et ipsos, quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas

Theopompus et in Thracia apud Cychros dicit: Lycus in Leontinis tertio die, quam quis biberit. Varro ad Soracten in fonte, cuius sit latitudo quatuor pedum: Sole oriente eum exundare ferventi similem: aves quae degustaverint, iuxta mortuas iacere. Namque et haec insidiosa conditio est, quod quaedam etiam blandiuntur aspectu, ut ad Nonacrin Arcadiae. Omnino enim nulla deterrent qualitate. Hanc putant nimio frigore esse noxiam, utpote cum profluens ipsa lapidescat. Aliter circa Thessalica Tempe, quoniam visus omnibus terrori est: traduntque etiam aes ac ferrum erodi illa aqua. Profluit (ut indicavimus) brevi spatio: mirumque, siliqua silvestris amplecti radicibus fontem eum dicitur, semper florens purpura. Et quaedam sui generis herba in labris fontis viret. In Macedonia, non procul Euripidis poetae sepulcro, duo rivi confluunt, alter saluberrimi potus, alter mortiferi.

XX. In Perperenis fons est, quamcunque rigat, lapideam faciens terram: item calidae aquae in Euboeae Delio. Nam qua cadit rivus, saxa in altitudinem crescunt. In Eurymenis deiectae coronae in fontem, lapides fiunt. In Colossis flumen est, quo lateres coniecti, lapides extrahuntur. In Scyretico metallo arbores quaecunque flumine alluuntur, saxa fiunt cum ramis. Destillantes quoque guttae in lapides durescunt in antris Coryciis: nam Miezae in Macedonia, etiam pendentes in ipsis cameris: at in Coryco, cum cecidere. In quibusdam speluncis utroque modo, columnasque faciunt, ut in Phausia Chersonesi Rhodiorum in antro magno, etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti simus exemplis.

XXI. Quaeritur inter Medicos, cuius generis aquae sint utilissimae. Stagnantes pigrasque merito damnant, utiliores quae profluunt existimantes: cursu

enim percussuque ipso extenuari atque proficere. Eoque miror, cisternarum ab aliquibus maxime probari. Sed hi rationem afferunt, quoniam levissima sit imbrium aqua, ut quae subire potuerit ac pendere in aere. Ideo et nives praeferunt imbribus, nivibusque etiam glaciem, velut affinium coacta subtilitate. Leviora enim haec esse, et glaciem multo leviorem aqua. Horum sententiam refelli interest vitae. In primis enim levitas illa deprehendi aliter, quam sensu, vix potest, nullo paene momento ponderis aquis inter se distantibus. Nec levitatis in pluvia aqua argumentum est subisse eam in caelum, cum etiam lapides subire appareat, cadensque inficiatur halitu terrae. Quo fit, ut pluviae aquae sordium inesse plurimum sentiatur, citissimeque ideo calefiat aqua pluvia. Nivem quidem glaciemque subtilissimum elementi eius videri miror, apposito grandinum argumento, e quibus pestilentissimum potum esse convenit. Nec vero pauci inter ipsos e contrario ex gelu ac nivibus insaluberrimos potus praedicant, quoniam exactum sit inde, quod tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnem congelatione deprehenditur, et rore nimio scabiem fieri, pruina uredinem, cognatis et nivis causis. Pluvias quidem aquas celerrime putrescere convenit, minimeque durare in navigatione. Epigenes autem, aquam quae septies putrefacta purgata sit, perhibet amplius non putrescere. Nam cisternas etiam medici confitentur inutiles, alvo duritias facientes, faucibusque: etiam limi non aliis inesse plus, aut animalium quae faciunt taedium, confitendum habent. Nec statim amnium utilissimas esse, sicuti nec torrentium ullius, lacusque plurimos salubres maxime. Quaedam igitur et huius generis aptissimae aliae alibi. Parthorum reges ex Choaspe et Eulaeo tantum bibunt: et eae quamvis in longinqua comitantur illos. Et horum placere potum, non

quia sint amnes, apparet: quoniam nec e Tigri, n Euphrate, nec e multis aliis bibunt.

XXII. Limus aquarum vitium est: si tamen id amnis anguillis scateat, salubritatis indicium hal tur: sicuti frigoris, tineas in fonte gigni. Ante om autem damnantur amarae: et quae, cum sorbent statim implent: quod evenit Troezene. Nam nit sas atque salmacidas in desertis Rubrum mare tentes, addita polenta, utiles intra duas horas ciunt, ipsaque vescuntur polenta. Damnantur in p mis fontes, qui coenum faciunt, quique malum co rem bibentibus: refert et si vasa aerea inficiunt, si legumina tarde percoquunt, si liquatae leniter t ram relinquunt, decoctaeque crassis obducunt v crustis. Est etiamnum vitium non foetidae mo verum omnino quidquam resipientis, iucundum illud licet gratumque, et ut saepe, ad viciniam la accedens. Aquam salubrem aeri quam simillim esse oportet. Unus in toto orbe traditur fons aq iucunde olentis in Mesopotamia, Chabura. Fabu rationem afferunt, quoniam eo Iuno perfusa sit. cetero aquarum salubrium sapor odorve nullus e debet.

XXIII. Quidam statera iudicant de salubrit frustrante diligentia, quando perrarum est, ut le sit aliqua. Certior subtilitas, inter pares melio esse, quae calefiat refrigereturque celerius. Qui haustam vasis, ne manus pendeant, depositisqu humum, tepescere affirmant. Ex quonam ergo nere maxime probabilis continget? Puteis nimir ut in oppidis constare video: sed his, quibus exe tationis ratio crebro haustu contingit, et illa te tas colante terra.

Salubritati haec satis sunt. Frigori et opacitas cessaria, utque caelum videant. Super omnia ob vatio una, eadem et ad perennitatem pertinet, ut

vado exsiliat vena, non e lateribus. Nam ut tactu gelida sit, etiam arte contingit: si etiam expressa in altum, aut e sublimi deiecta, verberatu corripiat aera. In natando quidem spiritum continentibus frigidior sentitur eadem. Neronis principis inventum est, decoquere aquam, vitroque demissam in nives refrigerare. Ita voluptas frigoris contingit sine vitiis nivis. Omnem utique decoctam utiliorem esse convenit: item calefactam magis refrigerari, subtilissimo invento. Vitiosae aquae remedium est, si decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida ingesta sistitur sanguis. Aestus in balineis arcetur, si quis ore teneat. Quae sunt haustu frigidissimae, non perinde et tactu esse, alternante hoc bono, multi familiari exemplo colligunt.

XXIV. Clarissima aquarum omnium in toto orbe, frigoris salubritatisque palma praeconio Urbis, Marcia est, inter reliqua deûm munere Urbi tributa. Vocabatur haec quondam Aufeia, fons autem ipse Pitonia. Oritur in ultimis montibus Pelignorum: transit Marsos et Fucinum lacum, Romam non dubie petens. Mox in specus mersa, in Tiburtina se aperit novem millibus pass. fornicibus structis perducta. Primus eam in Urbem ducere auspicatus est Ancus Marcius, unus e regibus. Postea Q. Marcius Rex in praetura. Rursusque restituit M. Agrippa.

XXV. Idem et Virginem adduxit ab octavi lapidis diverticulo duobus millibus pass. Praenestina via. Iuxta est Herculaneus rivus, quem refugiens Virginis nomen obtinuit. Horum amnium comparatione, differentia supra dicta deprehenditur, cum quantum Virgo tactu, tantum praestet Marcia haustu. Quanquam utriusque iam pridem urbi periit voluptas, ambitione avaritiaque in villas ac suburbana detorquentibus publicam salutem.

XXVI. Non ab re sit, quaerendi aquas iunxisse ra-

tionem. Reperiuntur in convallibus maxime, et quo
dam convexitatis cardine, aut montium radicibus
Multi septemtrionales ubique partes aquosas existi
mavere. Qua in re varietatem naturae aperuisse con
veniat. In Hyrcanis montibus a meridiano later
non pluit. Ideo silvigeri ab Aquilonis tantum part
sunt. At Olympus, Ossa, Parnassus, Apenninus, Al
pes, undique vestiuntur, amnibusque perfunduntu
Aliqui ab Austro, sicut in Creta Albi montes. Nihi
ergo in his perpetuae observationis iudicabitur.

XXVII. Aquarum sunt notae, iuncus, aut arund
aut herba, de qua dictum est: multumque alicui loc
pectore incubans rana. Salix enim erratica, aut alnus
aut vitex, aut arundo, aut edera sponte proveniunt
et corrivatione aquae pluviae in locum humiliore
e superioribus defluentis, augurio fallaci. Certio
multo nebulosa exhalatio est, ante ortum Solis lon
gius intuentibus: quod ex edito quidam speculantu
proni terram mento attingente. Est et peculiaris ae
stimatio peritis tantum nota, quam ferventissimo ae
stu sequuntur, dieique horis ardentissimis, qualis e
quoque loco repercussus splendeat. Nam si terra si
tiente humidior est ille, indubitata spes promittitu
Sed tanta intentione oculorum opus est, ut indole
scant: quod fugientes ad alia experimenta decu
runt, loco in altitudinem pedum quinque defoss
ollisque e figlino opere crudis, aut peruncta pelv
aerea cooperto, lucernaque ardente concamerat
frondibus, dein terra, si figlinum humidum ruptum
ve, aut in aere sudor, vel lucerna sine defectu ole
restincta, aut etiam vellus lanae madidum reperia
tur, non dubie promittunt aquas. Quidam et ign
prius excoquunt locum, tanto efficaciore vasorum a
gumento.

XXVIII. Terra vero ipsa promittit candicantibu
maculis, aut tota glauci coloris. In nigra enim sca

turigines non fere sunt perennes. Figularis creta semper adimit spes. Nec amplius puteum fodiunt, coria terrae observantes, ut a nigra descendat ordo supra dictus. Aqua semper dulcis in argillosa terra, frigidior in tofo. Namque et hic probatur. Dulces enim levissimasque facit, et colando continet sordes. Sabulum exiles limosasque promittit. Glarea incertas venas, sed boni saporis. Sabulum masculum, et arena, et carbunculus, certas stabilesque et salubres. Rubra saxa optimas, speique certissimae. Radices montium saxosae, et silex, hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas, faciliusque ferramenta descendere. Depressis puteis sulphurata vel aluminosa occurrentia putearios necant. Experimentum huius periculi est demissa ardens lucerna, si exstinguatur. Tunc secundum puteum dextra ac sinistra fodiunt aestuaria, quae graviorem illum halitum recipiant. Fit et sine his vitiis altitudine ipsa gravior aer, quem emendant assiduo linteorum iactatu eventilando. Cum ad aquam ventum est, sine arenato opus surgit, ne venae obstruantur. Quaedam aquae vere statim incipiente frigidiores sunt, quarum non in alto origo est: hibernis enim constant imbribus: quaedam Canis ortu, sicut in Macedoniae Pella utrumque. Ante oppidum enim incipiente aestate, frigida est palustris: dein maximo aestu in excelsioribus oppidi riget. Hoc et in Chio evenit, simili ratione portus et oppidi. Athenis Enneacrunos nimbosa aestate frigidior est, quam puteus in Iovis horto. At ille siccitatibus riget: maxime autem putei circa Arcturum. Non ipsa aestate deficiunt, omnesque quadriduo eo subsidunt. Iam vero multi hieme tota: ut circa Olympum, vere primum aquis redeuntibus. In Sicilia quidem circa Messanam et Mylas hieme in totum inarescunt fontes: aestate exundant, amnemque faciunt.

Apolloniae in Ponto fons iuxta mare aestate tantu superfluit, et maxime circa Canis ortum: parcius, frigidior sit aestas. Quaedam terrae imbribus si ciores fiunt, velut in Narniensi agro: quod Admira dis suis inseruit M. Cicero, siccitate lutum fieri pr dens, imbre pulverem.

XXIX. Omnis aqua hieme dulcior, aestate aute minus, autumno minime: minusque per siccitate Neque aequalis amnium plerumque gustus est, ma gna alvei differentia. Quippe tales sunt aquae, qu lis terra per quam fluunt, qualesque herbarum, qua lavant, succi. Ergo iidem amnes parte aliqua rep riuntur insalubres. Mutant saporem et influentes r vi, ut Borysthenem, victique diluuntur. Aliqui ver et imbre mutantur. Ter accidit in Bosphoro, ut sal deciderent, necarentque frumenta: toties et Nili r gua pluviae amara fecere, magna pestilentia Aegypt

XXX. Nascuntur fontes decisis plerumque silvi quos arborum alimenta consumebant: sicut in Ha mo obsidente Gallos Cassandro, cum valli gratia si vas cecidissent. Plerumque vero damnosi torrente corrivantur detracta collibus silva, continere nimb ac digerere consueta. Et coli moverique terram callumque summae cutis solvi, aquarum interes Proditur certe in Creta expugnato oppido, quod v cabatur Arcadia, cessasse fontes, amnesque qui in c situ multi erant: rursus condito post sex annos eme sisse, uti quaeque coepissent partes coli.

Terrae quoque motus profundunt, sorbentqu aquas: sicut circa Pheneum Arcadiae quinquies a cidisse constat. Sic et in Coryco monte amnis eru pit, posteaque coeptus est coli. Illa mutatio mira ubi causa nulla evidens apparet: sicut in Magnesi calidas factas frigidas, salis non mutato sapore. E in Caria, ubi Neptuni templum est, amnis qui fuera ante dulcis, mutatus in salem est. Et illa miracul

plena, Arethusam Syracusis fimum redolere per Olympia: verique simile, quoniam Alpheus in eam insulam sub ima maria permeet. Rhodiorum fons in Chersoneso nono anno purgamenta egerit. Mutantur et colores aquarum: sicut Babylone lacus aestate rubras habet diebus XI. Et Borysthenes aestatis temporibus caeruleus fertur, quanquam omnium aquarum tenuissimus: ideoque innatans Hypani. In quo et illud mirabile, Austris flantibus superiorem Hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum et aliud est, quod nullum halitum non modo nebulam emittat. Qui volunt diligentes circa hoc videri, dicunt aquas graviores post brumam fieri.

XXXI. Ceterum a fonte duci fictilibus tubis utilissimum est crassitudine binûm digitorum, commissuris pyxidatis, ita ut superior intret, calce viva ex oleo laevigatis. Libramentum aquae in centenos pedes sicilici minimum erit: si cuniculo veniet, in binos actus lumina esse debebunt. Quam surgere in sublime opus fuerit, e plumbo veniat. Subit altitudinem exortus sui. Si longiore tractu veniet, subeat crebro descendatque, ne libramenta pereant. Fistulas denûm pedum longitudinis esse legitimum est: et si quinariae erunt, sexagena pondo pendere: si octonariae, centena: si denariae, centena vicena, ac deinde ad has portiones. Denariae appellantur, cuius laminae latitudo antequam curvetur, digitorum decem est, dimidioque eius quinaria. In omni anfractu collis quinariam fieri, ubi dometur impetus, necessarium est: item castella, prout res exiget.

XXXII. Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse demiror, cum alioqui lavari calida frequenter induceret: videlicet quia medicina tunc non erat haec, quae nunc aquarum perfugio utitur. Est autem utilis sulphurata nervis, aluminata paralyticis, aut simili modo solutis: bituminata aut nitrosa,

qualis Cutilia, bibendo atque purgationibus. Plerique in gloria ducunt, plurimis horis perpeti calorem earum: quod est inimicissimum: namque paulo diutius, quam balineis, uti oportet, ac postea frigida dulci, nec sine oleo discedentes: quod vulgus alienum arbitratur, idcirco non alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe et vastitate odoris capita replentur, et frigore infestantur sudantia, corporum parte mersa. Similis error, quam plurimo potu gloriantium. Vidique iam turgidos bibendo: in tantum ut anuli integerentur cute, cum reddi non posset hausta multitudo aquae. Nec hoc ergo fieri convenit sine crebro salis gustu. Utuntur et coeno fontium ipsorum utiliter: sed ita, si illitum Sole inarescat. Nec vero omnes quae sint calidae, medicatas esse credendum, sicut in Segesta Siciliae, Larissa, Troade, Magnesia, Melo, Lipara. Nec decolor species aeris argentive (ut multi existimavere) medicaminum argumentum est: quando nihil eorum in Patavinis fontibus, ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur.

XXXIII. Medendi modus idem et in marinis erit, quae calefiunt ad nervorum dolores, ferruminandas fracturas, ossaque contusa: item corpora siccanda, qua de causa et frigido mari utuntur. Praeterea est alius usus multiplex, principalis vero navigandi phthisi affectis, ut diximus, aut sanguinem egerentibus: sicut proxime Annaeum Gallionem fecisse post consulatum meminimus. Neque enim Aegyptus propter se petitur, sed propter longinquitatem navigandi. Quin et vomitiones ipsae instabili volutatione commotae plurimis morbis capitis, oculorum, pectoris, medentur: omnibusque, propter quae elleborum bibitur. Aquam vero maris per se efficaciorem discutiendis tumoribus putant medici, si illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. Emplastris etiam,

maxime albis, et malagmatis miscent. Prodest et infusa crebro ictu. Bibitur quoque, quamvis non sine iniuria stomachi, ad purganda corpora, bilemque atram, aut sanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam et in quartanis dedere eam bibendam, et in tenesmis articulariisque morbis asservatam, et in hoc vetustate virus deponentem. Aliqui decoctam, omnes ex alto haustam, nullaque dulcium mixtura corruptam, in quo usu praecedere vomitum volunt. Tunc quoque acetum aut vinum aqua miscent. Qui puram dedere, raphanos supermandi ex mulso aceto iubent, ut ad vomitiones revocent. Clysteribus quoque marinam infundunt tepefactam. Testium quidem tumori fovendo non aliud praeferunt. Item pernionum vitio ante hulcera. Simili modo pruritibus, psoris, et lichenum curationi. Lendes quoque et tetra capitis animalia hac curantur: et liventia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fovere plurimum prodest. Quin et ad ictus venenatos salutaris intelligitur, ut phalangiorum et scorpionum: et ptyade aspide respersis. Calida autem in his assumitur. Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoque et choleram calida infusa clysteribus sedat. Difficilius perfrigescunt marina calefacti. Mammas sororiantes, praecordia, maciemque corporis piscinae maris corrigunt. Aurium gravitatem, capitis dolores cum aceto ferventium vapor. Rubiginem ferro marinae celerrime exterunt. Pecorum quoque scabiem sanant, lanasque emolliunt.

XXXIV. Nec ignoro, haec mediterraneis supervacua videri posse. Verum et hoc cura providit, inventa ratione qua sibi quisque aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum, si plus quam sextarius salis in quatuor aquae sextarios mergatur, vinci aquam, salemque non liquari. Cetero sextarius salis cum

quatuor aquae sextariis, salsissimi maris vim et na turam implet. Moderatissimum autem putant, su pra dictam aquae mensuram octonis cyathis sal temperari, quoniam ita et nervos excalefaciat, corpus non exasperet.

XXXV. Inveteratur: et quod vocant thalassomel aequis portionibus maris, mellis, imbris: ex alto ad hunc usum advehunt, fictilique vase et picato co dunt. Prodest ad purgationes maxime sine stom chi vexatione, et sapore grato et odore.

XXXVI. Hydromeli quoque ex imbre puro cu melle temperabatur quondam, quod daretur appeter tibus vini aegris, veluti innocentiore potu, damna tum iam multis annis, iisdem vitiis, quibus vinum nec iisdem utilitatibus.

XXXVII. Quia saepe navigantes defectu aquae dulcis laborant, haec quoque subsidia demonstrab mus. Expansa circa navim vellera madescunt acce pto halitu maris, quibus humor dulcis exprimitu Item demissae reticulis in mare concavae e cera p lae, vel vasa inania obturata, dulcem intra se coll gunt humorem. Nam in terra marina aqua argill percolata dulcescit. Luxata corpora et hominum quadrupedum, natando in cuius libeat generis aqu facillime in artus redeunt. Est et in metu peregr nantium, ut tentent valetudinem aquae ignotae: ho cavent e balineis egressi statim frigidam suspecta hauriendo.

XXXVIII. Muscus, qui in aqua fuerit, podagris i litus prodest: item oleo admixto, talorum dolori tu morique. Spuma aquae affrictu verrucas tollit. Ne non arena litorum maris, praecipue tenuis et Sol candens, in medicina est siccandis corporibus coo pertis hydropicorum, aut rheumatismos sentientium Et hactenus de aquis: nunc de aquatilibus. Ordie

mur autem, ut in reliquis, a principalibus eorum, quae sunt sal et spongia.

XXXIX. Sal omnis aut fit, aut gignitur: utrumque pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino aestivis solibus, totumque stagnum in salem abit, modicum alioqui, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu qui Cocanicus vocatur, et alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantum inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, et usque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quod tantundem noctu subvenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atque non gleba est.

Aliud genus ex aquis maris sponte gignitur, spuma in extremis litoribus ac scopulis relicta. Hic omnis rore densatur: et est acrior qui in scopulis invenitur.

Sunt etiamnum naturales differentiae tres. Namque in Bactris duo lacus vasti, alter ad Scythas versus, alter ad Arios, sale exaestuant: sicut ad Citium in Cypro, et circa Memphin, extrahunt e lacu, dein Sole siccant. Sed et summa fluminum densantur in salem, amne reliquo veluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quae salis flumina appellantur. Item circa Mardos et Armenios. Praeterea apud Bactros amnes Ochus et Oxus, ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt et in Africa lacus, et quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem et calidi fontes, sicut Pagasaei. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte provenientia.

Sunt et montes nativi salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapicidinarum modo caeditur renascens: maiusque regum vectigal ex eo, quam ex auro est atque margaritis. Effoditur et e terra, ut palam est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem caeditur

specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Gerrhis Arabiae oppido muros domosque massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Invenit et iuxta Pelusium Ptolemaeus rex, cum castra faceret. Quo exemplo postea inter Aegyptum et Arabiam, etiam squalentibus locis, coeptus est inveniri, detractis arenis: qualiter et per Africae sitientia usque ad Hammonis oraculum. Is quidem crescens cum Luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Hammoniaco et ipso, quia sub arenis inveniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston vocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinae utilis. Probatur quam maxime perspicuus, rectis scissuris. Insigne de eo proditur, quod levissimus intra specus suos, in lucem universam prolatus, vix credibili pondere ingravescat. Causa evidens, cuniculorum spiritu madido sic adiuvante molientes, ut adiuvant aquae. Adulteratur Siculo, quem Cocanicum appellavimus: nec non et Cyprio mire simili. In Hispania quoque citeriore Egelastae caeditur, glebis paene translucentibus, cui iam pridem palma a plerisque medicis inter omnia salis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur sal, sterilis est, nihilque gignit: et in totum sponte nascens intra haec est.

Factitii varia genera. Vulgaris plurimusque in salinis, mari adfuso, non sine aquae dulcis riguis, sed imbre maxime iuvante, ac super omnia Sole multo, non aliter inarescens. Africa circa Uticam construit acervos salis ad collium speciem: qui ubi Sole Lunaque induruere, nullo humore liquescunt, vixque etiam ferro caeduntur. Fit tamen et in Creta sine riguis, in salinas mare infundentibus: et circa Aegyptum, ipso mari influente in solum (ut credo) Nilo succosum. Fit et e puteis in salinas ingestis. Prima densatio Babylone in bitumen liquidum cogitur, oleo

simile, quo et in lucernis utuntur: hoc detracto subest sal. Et in Cappadocia e puteis ac fonte aquam in salinas ingerunt. In Chaonia excoquunt aquam ex fonte, refrigerandoque salem faciunt inertem, nec candidum. Galliae Germaniaeque ardentibus lignis aquam salsam infundunt.

XL. Hispaniae quadam sui parte e puteis hauriunt, muriam appellant: et illi quidem etiam lignum referre arbitrantur. Quercus optima, ut quae per se cinere sincero vim salis reddat: alibi corylus laudatur: ita infuso liquore salso carbo etiam in salem vertitur. Quicunque ligno confit sal, niger est. Apud Theophrastum invenio, Umbros arundinis et iunci cinerem decoquere aqua solitos, donec exiguum superesset humoris. Quin et e muria salsamentorum recoquitur, iterumque consumto liquore ad naturam suam redit: vulgo e maenis iucundissimus.

XLI. Marinorum maxime laudatur Cyprius a Salamine: de stagnis Tarentinus, ac Phrygius, qui Tattaeus vocatur. Hi duo oculis utiles. A Cappadocia vero qui in laterculis affertur, cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit is, quem Citieum appellavimus. Itaque a partu ventrem eo cum melanthio illiniunt. Salsissimus sal qui siccissimus: suavissimus omnium Tarentinus atque candidissimus: et de cetero fragilis, qui maxime candidus. Pluvia dulcescit omnis. Suaviorem tamen rores faciunt: sed copiosum Aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos salis non fit, nisi Aquilonibus. In igne nec crepitat, nec exsilit Tragasaeus, neque Acanthius ab oppido appellatus: nec ullius spuma, aut ramentum: aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens, ex aqua exsilit. Sunt colorum differentiae. Ruber Memphi, rufus est circa Oxum: Centuripis purpureus. Circa Gelam in eadem Sicilia tanti splendoris, ut imaginem recipiat. In Cappadocia croceus effoditur, translucidus

et odoratissimus. Ad medicinae usus, antiqui T rentinum maxime laudabant. Ab hoc quemcunq e marinis: ex eo genere, spumeum praecipue. I mentorum vero et boum oculis, Tragasaeum et Ba ticum. Ad obsonium et cibum utilior, quisquis f cile liquescit: item humidior: minorem enim am ritudinem habent, ut Atticus et Euboicus. Serva dis carnibus aptior acer et siccus, ut Megaricus. Co ditur etiam odoribus additis, et pulmentarii vice implet, excitans aviditatem, invitansque in omnib cibis, ita ut sit peculiaris ex eo intellectus inter i numera condimenta. Ita est in mandendo quaesit garo. Quin et pecudes armentaque et iumenta sa maxime sollicitantur ad pastum, multo largiore l cte, multoque gratiore etiam in caseo dote. Erg hercules vita humanior sine sale non quit deger adeoque necessarium elementum est, ut transier intellectus ad voluptates animi quoque. Nam i sales appellantur: omnisque vitae lepos et summ hilaritas, laborumque requies non alio magis voc bulo constat. Honoribus etiam militiaeque inte ponitur, salariis inde dictis, magna apud antiqu auctoritate, sicut apparet ex nomine Salariae via quoniam illa salem in Sabinos portari convener Ancus Marcius rex salis modios sex mille in congi rio dedit populo, et salinas primus instituit. Var etiam pulmentarii vice usos veteres, auctor est: salem cum pane esitasse eos proverbio apparet. M xime tamen in sacris intelligitur auctoritas, quan nulla conficiuntur sine mola salsa.

XLII. Salinarum sinceritas summam fecit sua differentiam, quandam favillam salis, quae leviss ma ex eo est et candidissima: appellatur et flos s lis, in totum diversa res, humidiorisque naturae, crocei coloris, aut rufi, veluti rubigo salis: odo quoque ingrato, ceu gari, dissentiens a sale, n

modo a spuma. Aegyptus invenit, videturque Nilo deferri. Et fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim etiam in sale pinguitudo, quod miremur. Adulteratur autem tingiturque rubrica, aut plerumque testa trita: qui fucus aqua deprehenditur, diluente factitium colorem: cum verus ille non nisi oleo resolvatur, et unguentarii propter colorem eo maxime utantur. Canitia in vasis summa est: media vero pars humidior, ut diximus. Floris natura aspera, excalfactoria, stomacho inutilis. Sudorem ciet, alvum solvit in vino et aqua, acopis et smegmatis utilis. Detrahit et ex palpebris pilos efficacissime. Faeces imae concutiuntur, ut color croci redeat. Praeter haec etiamnum appellatur in salinis salsugo, ab aliis salsilago, tota liquida, marina aqua salsior, vi distans.

XLIII. Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus, quod garon vocavere, intestinis piscium, ceterisque quae abiicienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce, quem Graeci garon vocabant: capite eius usto, suffitu extrahi secundas monstrantes. Nunc e scombro pisce laudatissimum in Carthaginis Spartariae cetariis: Sociorum id appellatur, singulis millibus nummûm permutantibus congios fere binos. Nec liquor ullus paene praeter unguenta maiore in pretio esse coepit, nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidem, et Mauretania, Baeticaeque Carteia, ex Oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud utiles. Laudantur et Clazomenae garo, Pompeiique, et Leptis: sicut muria Antipolis ac Thurii, iam vero et Dalmatia.

XLIV. Vitium huius est alex, imperfecta nec colata faex. Coepit tamen et privatim ex inutili pisciculo, minimoque confici. Apuam nostri, aphyen

Graeci vocant, quoniam is pisciculus e pluvia nasci tur. Foroiulienses piscem ex quo faciunt, lupum appellant. Transiit deinde in luxuriam, creverunt que genera ad infinitum: sicuti garum ad colorem mulsi veteris, adeoque dilutam suavitatem, ut bib possit. Aliud vero castimoniarum superstitioni et iam, sacrisque Iudaeis dicatum, quod fit e piscibu squama carentibus. Sic alex pervenit ad ostrea echinos, urticas, cammaros, mullorum iocinera. In numerisque generibus ad saporem gulae coepit sa tabescere. Haec obiter indicata sint desideriis v tae: et ipsa tamen nonnullius usus in medend Namque et alece scabies pecoris sanatur, infusa pe cutem incisam: et contra canis morsus draconisqu marini prodest. In linteolis autem concerptis im ponitur. Et garo ambusta recentia sanantur, si qu infundat, ac non nominet garum. Contra canum quoque morsum prodest, maximeque crocodili, hulceribus quae serpunt, aut sordidis. Oris quoqu et aurium hulceribus aut doloribus mirifice prodes Muria quoque, sive illa salsugo, spissat, mordet, e tenuat, siccat. Dysentericis utilis est, etiam si n me intestina corripit. Ischiadicis, coeliacis veter bus, infunditur. Fotu quoque apud mediterrane aquae marinae vicem pensat.

XLV. Salis natura est per se ignea, et inimi ignibus, fugiens eos, omnia erodens: corpora ve adstringens, siccans, alligans: defuncta etiam a p trescendo vindicans, ut durent ita per secula. medendo vero mordens, adurens, repurgans, ext nuans, dissolvens. Stomacho tantum inutilis, pra terquam ad excitandam aviditatem. Adversus se pentium morsus cum origano, melle, hyssopo. Co tra cerasten cum origano, aut cedria, aut pice, a melle. Auxiliatur contra scolopendras ex aceto p tus: adversus scorpionum ictus, cum quarta par

lini seminis, ex oleo vel aceto illitus: adversus crabrones vero vel vespas, similiaque, ex aceto. Ad heterocraneas, capitisque hulcera, et pusulas, papulasve, et incipientes verrucas, cum sevo vitulino: item oculorum remediis, et ad excrescentes ibi carnes, totiusque corporis pterygia: sed in oculis peculiariter: ob id collyriis emplastrisque additur. Ad haec maxime probatur Tattaeus, aut Caunites. Ex ictu vero suffusis cruore oculis sugillatisque, cum myrrha pari pondere ac melle, aut cum hyssopo ex aqua calida, utque foveantur salsugine. Ad haec Hispaniensis eligitur, contraque suffusiones oculorum cum lacte in coticulis teritur. Privatim sugillationibus in linteolo involutus, crebroque ex aqua ferventi impositus. Hulceribus oris manantibus in linteolo concerpto. Gingivarum tumori infricatus. Et contra scabritiem linguae fractus comminutusque. Aiunt dentes non erodi, nec putrescere, si quis quotidie mane ieiunus salem contineat sub lingua, donec liquescat. Lepras idem, et furunculos, et lichenas, et psoras emendat cum passa uva, exemto eius ligno, et sevo bubulo, atque origano, ac fermento, vel pane, maxime Thebaicus. Hic et ad pruritus eligitur. Tonsillis et uvis cum melle prodest. Quicunque ad anginas: hoc amplius, cum oleo et aceto eodem tempore extra faucibus illitus cum pice liquida. Emollit et alvum in vino mixtus innoxie; et taeniarum genera pellit in vino potus. Aestus balinearum convalescentes ut tolerare possint, linguae subditus praestat. Nervorum dolorem, maxime circa humeros et renes, in saccis aqua ferventi crebro madefactus levat. Colum torminaque et coxarum dolores potus, et in iisdem saccis impositus candens. Podagras cum farina ex melle et oleo tritus, ibi maxime usurpanda observatione, quae totis corporibus nihil esse utilius sale et Sole

dixit. Itaque cornea videmus corpora piscatorum. Sed hoc praecipuum dicatur in podagris. Tollit et clavos pedum: item perniones. Ambustis ex oleo imponitur, aut commanducatus, pusulasque reprimit. Ignibus vero sacris, hulceribusque quae serpunt, ex aceto, aut hyssopo. Carcinomatis cum uva taminia. Phagedaenis hulcerum, tostum cum farina hordei, superimposito linteolo madente vino. Morbo regio laborantes, donec sudent ad ignem, contra pruritus quos sentiunt, ex oleo et aceto infricatus iuvat: et fatigatos ex oleo. Multi et hydropicos sale curavere, fervoresque febrium cum oleo perunxere, et tussim veterem linctu eius discussere. Clysteribus infudere ischiadicis. Hulcerum excrescentibus vel putrescentibus imposuere. Crocodilorum morsibus ex aceto in linteolis, ita ut paverentur ante hic hulcera. Bibitur et contra opium ex aceto mulso. Luxatis imponitur cum farina et melle: item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto fotus, et illitus cum resina prodest. Ad omnia autem spuma salis iucundior utiliorque. Sed quicunque sal acopis additur ad excalfactiones: item smegmatis ad extenuandam cutem levandamque. Pecorum quoque scabiem et boum illitus tollit. Daturque lingendus: et oculis iumentorum inspuitur. Haec et de sale dicta sint.

XLVI. 1. Non est differenda et nitri natura, non multum a sale distans: et eo diligentius dicenda, quia palam est, et medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, ca- nescentibus siccitate convallibus, quod vocant hal myrhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quem cu cremata nunquam multum factitatum est, et iam pridem in totum omissum. Aquae vero nitrosae plu

ribus locis reperiuntur, sed sine viribus densandi. Optimum copiosumque in Litis Macedoniae, quod vocant Chalastricum, candidum, purumque, proximum sali. Lacus est nitrosus, exsiliente e medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum novenis diebus, totidemque cessat, ac rursus innatat, et deinde cessat. Quo apparet, soli naturam esse quae gignat, quoniam compertum est, nec Soles proficere quidquam cum cesset, nec imbres. Mirum est et illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum neque augeri, neque fluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt: Aquilones deterius, quia validius commovent limum. Et hoc quidem nascitur.

2. In Aegypto autem conficitur multo abundantius, sed deterius. Nam fuscum lapidosumque est. Fit paene eodem modo quo sal, nisi quod salinis mare infundunt, Nilum autem nitrariis. Hae cedente Nilo madent succo nitri XL diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si etiam imbres affuerint, minus de flumine addunt: statimque ut densari est coeptum, rapitur, ne resolvatur in nitrariis. Sic quoque olei natura intervenit, ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in acervis durat. Mirum, in lacu Ascanio, et quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse potarique, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum: et ideo spuma melior. Ad aliqua tamen sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras tincturasque omnes. Magnus et vitro usus, qui dicetur suo loco.

3. Nitrariae Aegypti circa Naucratim et Memphim tantum solebant esse, circa Memphim deteriores. Nam et lapidescit ibi in acervis: multique sunt cumuli ea de causa saxei. Faciunt ex his vasa, nec non frequenter liquatum cum sulphure coquentes in

carbonibus. Ad ea quoque, quae inveterari volunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariae, in quibus et rufum exit a colore terrae. Spumam nitri, quae maxime laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cum ros cecidisset, praegnantibus nitrariis, sed nondum parientibus. Itaque non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alii acervorum fermento gigni existimavere. Proxima aetas medicorum aphronitrum tradidit in Asia colligi, in speluncis, molibus distillans. Specus eos colycas vocant: dein siccant Sole. Optimum putatur Lydium: probatio, ut sit minime ponderosum, et maxime friabile, colore paene purpureo. Hoc in pastillis affertur. Aegyptium in vasis picatis, ne liquescat. Vasa quoque ea Sole inarescentia perficiuntur.

4. Nitri probatio, ut sit tenuissimum et quam maxime spongiosum fistulosumque. Adulteratur in Aegypto calce: deprehenditur gustu. Sincerum enim facile resolvitur: adulteratum pungit. Calce aspersum reddit odorem vehementem. Uritur in testa opertum, ne exsultet: alias igni non exsilit nitrum: nihilque gignit aut alit, cum in salinis herbae gignantur, et in mari tot animalia, tantum algae. Sed maiorem esse acrimoniam nitri apparet, non hoc tantum argumento, sed in illo, quod nitrariae calceamenta protinus consumunt: alias salubres, oculorumque claritati utiles. In nitrariis non lippiunt. Hulcera allata eo celerrime sanantur: ibi facta, tarde. Ciet et sudores cum oleo perunctis, corpusque emollit. In pane salis vice utuntur Chalastraeo: ad raphanos Aegyptio: teneriores eos facit: sed obsonia alba et deteriora, olera viridiora. In medicina autem calfacit, extenuat, mordet, spissat, siccat, exhulcerat. Utile his, quae evocanda sint, aut discutienda, et lenius mordenda atque extenuanda, sicut in papulis pusulisque. Quidam in hoc usu accensum

vino austero restinguunt, atque ita trito in balineis utuntur sine oleo. Sudores nimios inhibet cum arida iride, adiecto oleo viridi. Extenuat et cicatrices oculorum, et scabritias genarum cum fico illitum, aut decoctum in passo ad dimidias partes: item contra argema oculorum. Ungues decoctum cum passo in mali Punici calyce adiuvat: claritatem visus cum melle inunctum. Prodest dentium dolori ex vino, si cum pipere colluantur: item cum porro decoctum. Nigrescentes dentes crematum dentifricio ad colorem reducit. Capitis animalia et lendes necat, cum Samia terra illitum ex oleo. Auribus purulentis vino liquatum infunditur. Sordes eiusdem partis erodit ex aceto. Sonitus et tinnitus discutit siccum additum. Vitiligines albas cum Cimolia creta, aequo pondere ex aceto, in Sole illitum emendat. Furunculos admixtum resinae extrahit, aut cum uva alba passa, nucleis eius simul tritis. Testium inflammationi occurrit: item eruptionibus pituitae in toto corpore cum axungia. Contraque canis morsus, addita et resina: initiis cum aceto illinitur. Sic et serpentium morsibus, phagedaenis, et hulceribus quae serpunt, aut putrescunt, cum calce ex aceto. Hydropicis cum fico tusum datur illiniturque. Discutit et tormina, si decoctum bibatur pondere drachmae cum ruta, vel anetho, vel cumino. Reficit lassitudines cum oleo et aceto perunctorum. Et contra algores horroresque prodest, manibus pedibusque confricatis cum oleo. Comprimit et pruritus suffusorum felle, maxime cum aceto datum. Succurrit et venenis fungorum ex posca potum: aut si buprestis pasta sit, ex aqua, vomitionesque evocat. His qui sanguinem tauri biberint, cum lasere datur. In facie quoque exhulcerationes sanat cum melle et lacte bubulo. Ambustis tostum, donec nigrescat, tritumque illinitur. Infunditur ventris et renium

doloribus, aut rigori corporum, nervorumque doloribus. Paralysi in lingua cum pane imponitur. Suspiriosis in ptisana sumitur. Tussim veterem sanat flore, mixto galbano resinae terebinthinae, pari pondere omnium, ita ut fabae magnitudo devoretur. Coquitur, dilutumque postea cum pice liquida sorbendum in angina datur. Flos eius cum oleo cyprino articulorum doloribus in Sole iucundus est. Regium quoque morbum extenuat in potione vini. Et inflationes discutit: sanguinis profluvium e naribus sistit ex ferventi aqua vapore naribus rapto. Porriginem alumine permixto tollit: alarum virus ex aqua quotidiano fotu: hulcera ex pituita nata cera permixtum: quo genere nervis quoque prodest: Coeliacis infunditur. Perungi ante accessiones frigidas nitro et oleo multi praecepere: sicut adversus lepras, lentigines: Podagricis in balineis uti solio nitri prodest, atrophis, opisthotonis, tetanis. Sal nitrum sulphuri concoctum in lapidem vertitur.

XLVII. Spongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. Quidam eas ita distinguunt. Alias ex his mares existimavere, tenui fistula, spissioresque, persorbentes, quae et tinguntur in deliciis, aliquando et purpura: alias feminas, maioribus fistulis ac perpetuis. E maribus duriores alias, quas appellant tragos, tenuissimis fistulis atque densissimis. Candidae cura fiunt, e mollissimis recentes per aestatem tinctae salis spuma, ad Lunam et pruinas sternuntur inversae, hoc est, qua parte adhaesere, ut candorem bibant. Animal esse docuimus, etiam cruore inhaerente. Aliqui narrant et auditu regi eas, contrahique ad sonum, exprimentes abundantiam humoris, nec avelli petris posse, ideo abscindi ac saniem emittere. Quin et eas quae ab Aquilone sint genitae, praeferunt ceteris. Nec usquam diutius durare spiritum, medici affirmant. Sic

et prodesse corporibus, quia nostro suum misceant: et ideo magis recentes magisque humidas: sed minus in calida aqua, minusque unctas, aut unctis corporibus impositas: et spissas minus adhaerescere. Mollissimum genus earum penicilli: oculorum tumores levant ex mulso impositi. Iidem abstergendae lippitudini utilissimi: eosque tenuissimos et mollissimos esse oportet. Imponuntur et spongiae ipsae epiphoris ex posca: ex aceto calido ad capitis dolores. De cetero recentes discutiunt, molliunt, mitigant: veteres non glutinant vulnera. Usus earum ad abstergenda, fovenda, operienda, a fotu, dum aliud imponatur. Hulcera quoque humida et senilia impositae siccant: fracturae et vulnera spongiis utilissime foventur. Sanguis rapitur in secando, ut curatio perspici possit. Et ipsae vulnerum inflammationibus imponuntur, nunc siccae, nunc aceto aspersae, nunc vino, nunc aqua frigida. Ex aqua vero caelesti impositae, secta recentia non patiuntur intumescere. Imponuntur et integris partibus, sed fluctione occulta laborantibus, quae discutienda sit, et iis quae apostemata vocant, melle decocto perunctis. Item articulis, alias aceto salso madidae, alias e posca. Si ferveat impetus, ex aqua. Eaedem et callo, e salsa: at contra scorpionum ictus ex aceto. In vulnerum curatione et succidae lanae vicem implent, nunc ex vino et oleo, nunc ex eadem. Differentia haec, quod lanae emolliunt, spongiae coercent, rapiuntque vitia hulcerum. Circumligantur et hydropicis siccae, vel ex aqua tepida poscave, utcunque blandioribus opus est operirive aut siccari cutem. Imponuntur et his morbis, quos vaporari oporteat, ferventi aqua perfusae, expressaeque inter duas tabulas. Sic et impositae stomacho prosunt, et in febri contra nimios ardores. Sed splenicis e posca, ignibus sacris ex aceto, efficaciores quam aliud. Im-

poni oportet sic, ut sanas quoque partes spatiose operiant. Sanguinis profluvium sistunt ex aceto, aut frigida. Livorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida saepius mutata tollunt, testium tumorem doloremque ex posca. Ad canum morsus utiliter concisae imponuntur ex aceto, aut frigida, aut melle, subinde humectandae. Africanae cinis cum porri sectivi succo sanguinem reiicientibus haustu salis ex frigida prodest. Idem cinis vel cum oleo vel aceto fronti illitus, tertianas tollit. Privatim Africanae ex posca tumorem discutiunt. Omnium autem cinis cum pice crematarum, sanguinem sistit vulnerum. Aliqui raras tantum, ad hoc cum pice urunt. Et oculorum causa comburuntur in cruda olla figulini operis, plurimum proficiente eo cinere contra scabritias genarum, excrescentesque carnes, et quidquid opus sit ibi destringere, spissare, explere. Utilius in eo usu lavare cinerem. Praestant et strigilum vicem, linteolorumque, affectis corporibus. Et contra Solem apte protegunt capita. Medici inscitia ad duo nomina eas redegere: Africanas, quarum firmius sit robur: Rhodiacasque, ad fovendum molliores. Nunc autem mollissimae circa muros Antiphelli urbis reperiuntur. Trogus auctor est, circa Lyciam penicillos mollissimos nasci in alto, unde ablatae sint spongiae. Polybius super aegrum suspensos quietiores facere noctes. Nunc revertemur ad marina animalia et aquatilia.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXII.

I. VENTUM est ad summa naturae exemplorumque, per rerum ordinem : et ipsum sua sponte occurrit immensum potentiae occultae documentum, ut prorsus nec aliud ultra quaeri debeat, nec par aut simile possit inveniri, ipsa se vincente natura, et quidem numerosis modis. Quid enim violentius mari ventisve, et turbinibus, et procellis? quo maiore hominum ingenio in ulla sui parte adiuta est, quam velis remisque? Addatur his et reciproci aestus inenarrabilis vis, versumque totum mare in flumen. Tamen omnia haec, pariterque eodem impellentia, unus ac parvus admodum pisciculus, echeneis appellatus, in se tenet. Ruant venti licet, et saeviant procellae, imperat furori, viresque tantas compescit, et cogit stare navigia: quod non vincula ulla, non ancorae pondere irrevocabili iactae. Infrenat impetus, et domat mundi rabiem nullo suo labore, non retinendo, aut alio modo, quam adhaerendo. Hoc tantulo satis est contra tot impetus, ut vetet ire navigia. Sed armatae classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur, velut e muris. Heu vanitas humana, cum rostra illa aere ferroque

ad ictus armata, semipedalis inhibere possit, ac tenere devincta, pisciculus. Fertur Actiaco Marte tenuisse praetoriam navim Antonii, properantis circumire et exhortari suos, donec transiret in aliam. Ideoque Caesariana classis impetu maiore protinus venit. Tenuit et nostra memoria Caii principis ab Astura Antium renavigantis: ut res est etiam auspicalis pisciculus. Siquidem novissime tum in urbem reversus ille imperator, suis telis confossus est. Nec longa fuit illius morae admiratio, statim causa intellecta, cum e tota classe quinqueremis sola non proficeret, exsilientibus protinus qui id quaererent circa navim, invenere adhaerentem gubernaculo, ostenderuntque Caio, indignanti hoc fuisse quod se revocaret, quadringentorumque remigum obsequio contra se intercederet. Constabat peculiariter miratum quomodo adhaerens tenuisset, nec idem polleret in navigium receptus. Qui tunc posteaque videre, eum limaci magnae similem esse dicunt. Nos plurium opiniones posuimus in natura aquatilium, cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem valere omnia genera, cum celebri et consecrato etiam exemplo apud Gnidiam Venerem conchas quoque eiusdem potentiae credi necesse sit. E nostris quidam Latine remoram appellavere eum. Mirumque, e Graecis alii lubricos partus atque procidentes contineri ad maturitatem, adalligato eo (ut diximus) prodiderunt: alii sale asservatum adalligatumque gravidis partus solvere: ob id alio nomine odynolytem appellari. Quocunque modo ista se habeant, quis ab hoc tenendi navigia exemplo de ulla potentia naturae atque effectu, in remediis sponte nascentium rerum dubitet?

II. Quin et sine hoc exemplo per se satis esset ex eodem mari torpedo: etiam procul, et e longinquo, vel si hasta virgave attingatur, quamvis praevalidos

lacertos torpescere, quamlibet ad cursum veloces alligari pedes. Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse vim aliquam, quae odore tantum et quadam aura sui corporis afficiat membra, quid non de remediorum omnium momentis sperandum est?

III. Non sunt minus mira, quae de lepore marino traduntur. Venenum est aliis in potu, aut in cibo datus, aliis etiam visus. Siquidem gravidae si omnino aspexerint feminam ex eo genere dumtaxat, statim nausea et redundatione stomachi vitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas, ob id induratus sale, ut in bràchialibus habeant. Eadem res in mari et tactu quidem nocet. Vescitur eo unum tantum animalium, ut non intereat, mullus piscis: tenerescit tantum, et ingratior, viliorque fit. Homines quibus impactus est, piscem olent: hoc primo argumento veneficium id deprehenditur. Cetero moriuntur totidem diebus, quot vixerit lepus. Incertique temporis veneficium id esse, auctor est Licinius Macer. In India affirmant non capi viventem: invicemque ibi hominem illi pro veneno esse, ac vel digito omnino in mari tactum mori. Esse autem ampliorem multo, sicut reliqua animalia.

IV. Iuba in his voluminibus, quae scripsit ad C. Caesarem Augusti filium, de Arabia, tradit mitulos marinos ternas heminas capere. Cetos sexcentorum pedum longitudinis, et trecentorum sexaginta latitudinis in flumen Arabiae intrasse, pinguique eius mercatores negotiatos, et omnium piscium adipe camelos perungi in eo situ, ut asilos ab his fugent odore.

V. Mihi videntur mira et quae Ovidius prodidit piscium ingenia, in eo volumine, quod Halieuticon inscribitur. Scarum inclusum nassis, non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere: sed aversum caudae ictibus crebris laxare fores, atque

ita retrorsum erumpere. Quem luctatum eius si
forte alius scarus extrinsecus videat, apprehensa
mordicus cauda adiuvare nisus erumpentis. Lupum
rete circumdatum arenas arare cauda, atque ita con-
di, dum transeat rete. Muraenam maculas appete-
re ipsas, consciam teretis ac lubrici tergi, cum mul-
tiplici flexu laxare, donec evadat. Polypum hamos
appetere brachiisque complecti, non morsu: nec
prius dimittere, quam escam circumroserit, aut arun-
dine levatum extra aquam. Scit et mugil esse in
esca hamum, insidiasque non ignorat: aviditas ta-
men tanta est, ut cauda verberando excutiat cibum.
Minus in providendo lupus solertiae habet, sed ma-
gnum robur in poenitendo. Nam ut haesit in hamo,
tumultuoso discursu laxat vulnera, donec excidant
insidiae. Muraenae amplius devorant, quam hamum,
admoventque dentibus lineas, atque ita erodunt.
Anthiam tradit idem infixo hamo invertere se, quo-
niam sit in dorso cultellato ei spina, eaque lineam
praesecare. Licinius Macer muraenas tantum fe-
minini sexus esse tradit, et concipere e serpentibus,
ut diximus: ob id sibilo a piscatoribus, tanquam ser-
pentibus, evocari et capi: pinguescere iactatu, fusti
non interimi, easdem ferula protinus. Animam in
cauda habere certum est, eaque icta celerrime exa-
nimari: at capitis ictu difficulter. Novacula pisces
quae tacta sunt, ferrum olent. Durissimum esse pi-
scium constat, qui orbis vocetur: rotundus est, et
sine squamis, totusque capite constat.

VI. Milvago quoties cernatur extra aquam voli-
tans, tempestates mutari, Trebius Niger auctor est.
Xiphiam, id est, gladium, rostro mucronato esse: ab
hoc naves perfossas mergi in Oceano, ad locum Mau-
retaniae, qui Cotta vocetur, non procul Lixo flumine.
Idem loligines evolare ex aqua tradit, tanta multitu-
dine ut navigia demergant.

VII. E manu vescuntur pisces in pluribus quidem Caesaris villis: sed quae veteres prodidere in stagnis, non piscinis, admirati, in Eloro Siciliae castello, non procul Syracusis: item in Labrandei Iovis fonte anguillas: hae et inaures additas gerunt. Similiter in Chio iuxta Senum delubrum: in Mesopotamiae quoque fonte Chabura, de quo diximus.

VIII. Nam in Lyciae Myris in fonte Apollinis, quem Curium appellant, ter fistula evocati veniunt ad augurium. Diripere eos carnes obiectas, laetum est consultantibus: caudis abigere, dirum. Hierapoli Syriae in lacu Veneris aedituorum vocibus parent vocati: exornati auro veniunt: adulantes scalpuntur: ora hiantia manibus inserendis praebent. In Stabiano Campaniae ad Herculis petram, melanuri in mari panem abiectum rapiunt: iidem ad nullum cibum, in quo hamus sit, accedunt.

IX. Nec illa in novissimis mira, amaros esse pisces ad Pelen insulam, et ad Clazomenas. Contra, ad scopulum Siciliae, ac Leptin Africae, et Euboeam, et Dyrrachium. Rursus ita salsos, ut possint salsamenta existimari, circa Cephaleniam et Ampelon, et Paron, et Deli petras: in portu eiusdem insulae, dulces. Quam differentiam pabulo constare non est dubium. Apion maximum piscium esse tradit porcum, quem Lacedaemonii orthragoriscum vocant: grunnire eum, cum capiatur. Esse vero illam naturae accidentiam, quod magis miremur, etiam in locis quibusdam, apposito occurrit exemplo. Siquidem salsamenta omnium generum in Italia Beneventi refici constat.

X. Pisces marinos in usu fuisse protinus a condita Roma, auctor est Cassius Hemina: cuius verba de ea re hic subiiciam: Numa constituit, ut pisces qui squamosi non essent, ni pollucerent: parsimonia commentus, ut convivia publica et privata, coenae-

que ad pulvinaria facilius compararentur: ni qui ac
polluctum emerent, pretio minus parcerent, eaqu
praemercarentur.

XI. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium
est, de quibus suo loco satis diximus, tantum apu
Indos in curalio. Namque ista persuasione gentium
constant. Gignitur quidem et in Rubro mari, se
nigrius: item in Persico vocatur lace: laudatissi
mum in Gallico sinu circa Stoechadas insulas, et i
Siculo circa Aeolias ac Drepanum. Nascitur et apu
Graviscas, et ante Neapolim Campaniae: maxime
que rubens, sed molle, et ideo vilissimum Erythris
Forma est ei fruticis, colos viridis. Baccae eiu
candidae sub aqua ac molles: exemtae confestim du
rantur et rubescunt, quasi corna sativa specie atqu
magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, s
vivat. Itaque occupari, evellique retibus, aut acr
ferramento praecidi. Qua de causa curalium voci
tatum interpretantur. Probatissimum quam maxi
me rubens, et quam ramosissimum, nec scabiosum
aut lapideum, aut rursus inane, et concavum. Au
ctoritas baccarum eius non minus Indorum viris quo
que pretiosa est, quam feminis nostris uniones Indi
ci. Aruspices eorum vatesque inprimis religiosum
id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Ita
que et decore et religione gaudent. Prius quam ho
notesceret, Galli gladios, scuta, galeas adornaban
eo. Nunc tanta penuria est vendibili merce, ut per
quam raro cernatur in suo orbe. Surculi infantia
adalligati, tutelam habere creduntur. Contraqu
torminum, ac vesicae, et calculorum mala in pulve
rem igne redacti, potique cum aqua auxiliantur. Si
mili modo ex vino poti, aut si febris sit, ex aqua
somnum afferunt. Ignibus diu repugnant. Sed eo
dem medicamine saepius poto tradunt lienem quo
que absumi. Sanguinem reiicientibus exscreanti

busve medentur. Cinis eorum miscetur oculorum medicamentis. Spissat enim ac refrigerat. Hulcerum cava explet. Cicatrices extenuat.

XII. Quod ad repugnantiam rerum attinet, quam Graeci antipathiam vocant, nihil est usquam venenatius, quam in mari pastinaca, utpote cum radio eius arbores necari dixerimus. Hanc tamen persequitur galeos. Idem et alios quidem pisces, sed pastinacas praecipue, sicut in terra serpentes mustela. Tanta est aviditas ipsius veneni. Percussis vero ab ea medetur et hic quidem, sed et mullus, ac laser.

XIII. Spectabilis naturae potentia in his quoque, quibus et in terris et in aqua victus est, sicut et fibris, quos castores vocant, et castorea testes eorum. Amputari hos ab ipsis, cum capiantur, negat Sextius diligentissimus medicinae. Quin immo parvos esse substrictosque, et adhaerentes spinae, nec adimi sine vita animalis posse. Adulterari autem renibus eiusdem, qui sint grandes, cum veri testes parvi admodum reperiantur. Praeterea ne vesicas quidem esse, cum sint geminae, quod nulli animalium. In his folliculis inveniri liquorem, et asservari sale. Itaque inter probationes falsi, esse folliculos geminos ex uno nexu dependentes, quod ipsum corrumpi fraude coniicientium gummi cum sanguine, aut Hammoniacum: quoniam Hammoniaci coloris esse debeant, tunicis circumdati, liquore veluti mellis cerosi, odore graves, gustu amaro, et acri, friabiles. Efficacissimi e Ponto, Galatiaque, mox Africa. Sternumenta olfactu movent. Somnum conciliant, cum rosaceo et peucedano peruncto capite: et per se poti in aqua: ob id phreneticis utiles. Item lethargicos odoris suffitu excitant: vulvarumque exanimationes vel subditi. Et menses ac secundas cient, duabus drachmis ex aqua cum pulegio poti. Medentur et vertigini, opisthotonis, tremulis, spasticis,

nervorum vitiis, ischiadicis, stomachicis, paralyti
cis, perunctis omnibus: vel triti ad crassitudinem
mellis cum semine viticis, ex aceto aut rosaceo. Si
et contra comitiales sumti: poti vero contra inflatio
nes, tormina, venena. Differentia tantum contra ge
nera est mixturae. Quippe adversus scorpiones ex v
no bibuntur: adversus phalangia et araneos, ex mulso
ita ut vomitione reddantur: aut ut retineantur, cum
ruta: adversus chalcidas, cum myrtite: adversus cera
sten et presteras, cum panace, aut ruta, ex vino: ad
versus ceteras serpentes, cum vino. Dari binas drach
mas satis est: eorum quae adiiciantur, singulas. Au
xiliantur privatim contra viscum ex aceto: adversu
aconitum ex lacte, aut aqua: adversum elleborum a
bum ex aqua mulsa nitroque. Medentur et dentibus
infusi cum oleo triti in aurem, a cuius parte doleant
aurium doloribus melius, si cum meconio. Clarita
tem visus faciunt cum melle Attico inuncti. Cohi
bent singultus ex aceto. Urina quoque fibri resisti
venenis, et ob id in antidota additur. Asservatur au
tem optime in sua vesica, ut aliqui existimant.

XIV. Geminus similiter victus in aquis terraqu
testudinum, effectusque par: honore habendo, ve
propter excellens in usu pretium, naturaeque pro
prietatem. Sunt ergo testudinum genera, terrestres
marinae, lutariae, et quae in dulci aqua vivunt. Ha
quidam e Graecis emydas appellant. Terrestrium
carnes suffitionibus propriae, Magicisque artibus re
futandis, et contra venena salutares produntur. Plu
rimae in Africa. Hae ibi amputato capite pedibus
que, pro antidoto dari dicuntur: et ex iure in cibo
sumtae, strumas discutere, lienes tollere: item co
mitiales morbos. Sanguis earum claritatem visu
facit, suffusionesque oculorum tollit. Et contra ser
pentium omnium et araneorum ac similium venena
auxiliatur, servato sanguine in farina pilulis factis

et cum opus sit in vino datis. Felle testudinum cum Attico melle glaucomata inungi prodest: et scorpionum plagae instillari. Tegumenti cinis vino et oleo subactus pedum rimas hulceraque sanat. Squamae e summa parte derasae, et in potu datae, Venerem cohibent. Eo magis hoc mirum, quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem. Urinam earum aliter quam in vesicis dissectarum, inveniri posse non arbitror: et inter ea hoc quoque esse, quae portentosa Magi demonstrent, adversus aspidum ictus singulare, efficaciore tamen, ut aiunt, cimicibus admixtis. Ova durata illinuntur strumis, et hulceribus frigore aut adustione factis. Sorbentur in stomachi doloribus.

Marinarum carnes admixtae ranarum carnibus contra salamandras praeclare auxiliantur. Neque est testudine aliud salamandrae adversius. Sanguine alopeciarum inanitas, et porrigo, omniaque capitis hulcera curantur. Inarescere eum oportet, lenteque ablui. Instillatur et dolori aurium cum lacte mulierum. Adversus comitiales morbos manditur cum polline frumenti. Miscetur autem sanguis heminis tribus, aceti hemina, vino addito: his et cum hordeacea farina, aceto quoque admixto, ut sit quod devoretur fabae magnitudine. Haec singula et matutina et vespertina dantur, dein post aliquot dies bina vespera. Comitialibus instillatur ore diducto, his qui modice corripiantur. Spasmo cum castoreo clystere infunditur. Quod si dentes ter anno colluantur testudinum sanguine, immunes a dolore fiunt. Et anhelitus discutit, quasque orthopnoeas vocant: ad has in polenta datur. Fel testudinum claritatem oculorum facit: cicatrices extenuat: tonsillas sedat, et anginas, et omnia oris vitia: privatim nomas ibi: item testium. Naribus illitum comitiales erigit, attollitque. Idem cum vernatione an-

guium aceto admixto, unice purulentis auribus pro-
dest. Quidam bubulum fel admiscent: decoctarum-
que carnium testudinis succum, addita aeque verna-
tione anguium. Sed vino testudinem excoquunt.
Oculorum utique vitia omnia fel inunctum cum mel-
le emendat: suffusiones etiam. Marinae felle cu-
fluviatilis sanguine, et lacte, capillus mulierum in-
citur. Fel contra salamandras, vel succum dec-
ctae bibisse satis est.

Testudinum est tertium genus in coeno et palud-
bus viventium. Latitudo his in dorso pectori sim-
lis, nec convexo curvata calyce, ingrata visu. E
hac quoque tamen aliqua contingunt auxilia. Tr-
namque in succensa sarmenta coniectae, divident-
bus se tegumentis rapiuntur: tum evulsae carne-
earum coquuntur in aquae congio, sale modice add-
to: ita decoctarum ad tertias partes succus, paral-
sin et articularios morbos sentientibus bibitur. D-
trahit item fel pituitas, sanguinemque vitiatum. S-
stitur ab eo remedio alvus aquae frigidae potu.

Ex quarto genere testudinum, quae sunt in amn-
bus, divulsarum pingui cum aizoo herba tuso, a-
mixto unguento et semine lilii, ante accessiones
perungantur aegri, praeter caput, mox convolu-
calidam aquam bibant, quartanis liberari dicun-
tur. Hanc testudinem quintadecima Luna ca-
oportere, ut plus pinguium reperiatur. Veru-
aegrum sextadecima Luna perungi tradunt. Ex e-
dem genere testudinum sanguis instillatus cereb-
capitis dolores sedat: item strumas. Sunt qui t-
studinum sanguinem cultro aereo supinarum capit-
bus praecisis, excipi novo fictili iubent: ignem s-
erum, cuiuscunque generis sanguine illini: item c-
pitis hulcera manantia, et verrucas. Iidem prom-
tunt testudinum omnium fimo panos discuti. Et

cet incredibile dictu sit, aliqui tradunt tardius ire navigia, testudinis pedem dextrum vehentia.

XV. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia, non quia ignoremus gratiorem esse universitatem animalium, maiorisque miraculi: sed hoc utilius est vitae, contributa habere remedia, cum aliud alii prosit, aliud alibi facilius inveniatur.

XVI. Venenatum mel diximus ubi nasceretur. 1. Auxilio est piscis aurata in cibo. Vel si ex melle sincero fastidium cruditasve, quae sit gravissima, incidat, testudinem circumcisis pedibus, capite, cauda, decoctam, antidotum esse, auctor est Pelops, scincumque Apelles. Quid esset scincus, diximus; saepius vero, quantum veneficium in menstruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur, ut diximus, mullus. Item contra pastinacam, et scorpiones terrestres marinosque, et dracones, et phalangia illitus sumtusve in cibo. Eiusdem recentis e capite cinis contra omnia venena, privatim contra fungos. 2. Mala medicamenta inferri negant posse, aut certe nocere, stella marina vulpino sanguine illita, et affixa limini superiori, aut clavo aereo ianuae.

XVII. 1. Draconis marini scorpionumque ictus, carnibus earum impositis: item araneorum morsus sanantur. In summa contra omnia venena, vel potu, vel ictu, vel morsu noxia, succus earum e iure decoctarum, efficacissimus habetur. 2. Sunt et servatis piscibus medicinae, salsamentorumque cibus prodest a serpente percussis, et contra bestiarum ictus, mero subinde hausto, ita ut ad vesperam cibus vomitione reddatur. Peculiariter a chalcide, ceraste, aut quas sepas vocant, aut elope, dipsadeve percussis. Contra scorpionem largius sumi, sed non evomi salsamenta prodest, ita ut sitis toleretur: et imponere eadem plagis convenit. Contra crocodilorum quidem morsus non aliud praesentius habetur.

3. Privatim contra presteris morsum sarda prodes Imponuntur salsamenta et contra canis rabiosi: v si non sint ferro ustae plagae, corporaque clyster bus exinanita, hoc per se sufficit. Et contra drac nem marinum ex aceto imponuntur. 4. Idem et c bio effectus. Draco quidem marinus ad spinae sua qua ferit, venenum, ipse impositus, pel cerebro to prodest.

XVIII. 5. Ranarum marinarum ex vino et acet decoctarum succus contra venena bibitur, et cont ranae rubetae venenum, et contra salamandras. 6. fluviatilibus, si carnes edantur, iusve decoctaru sorbeatur, prosunt et contra leporem marinum, contra serpentes supra dictas. Contra scorpion ex vino. Democritus quidem tradit, si quis extrah ranae viventi linguam, nulla alia corporis parte a haerente, ipsaque dimissa in aquam, imponat sup cordis palpitationem mulieri dormienti, quaecunq interrogaverit, vera responsuram. Addunt etiamnu alia Magi, quae si vera sunt, multo utiliores vit existimentur ranae, quam leges. Namque arundi transfixa natura per os, si surculus in menstruis d figatur a marito, adulteriorum taedium fieri. Ca nibus earum in hamum additis, praecipue purpur certum est allici. Iecur ranae geminum esse c cunt, obiicique formicis oportere: eam partem, qua appetant, contra omnia venena esse pro antidot 7. Sunt quae in vepribus tantum vivunt, ob id rub tarum nomine, ut diximus, quas Graeci phrynos v cant, grandissimae cunctarum, geminis veluti corr bus, plenae veneficiorum. Mira de his certatim tr dunt auctores. Illatis in populum silentium fie Ossiculo, quod sit in dextro latere, in aquam ferve tem deiecto, refrigerari vas, nec postea fervere, ni exemto. Id inveniri obiecta rana formicis, carn busque erosis: singula in solium addi. Et aliud e

se in sinistro latere, quo deiecto fervere videatur, apocynon vocari. Canum impetus eo cohiberi, amorem concitari, et iurgia, addito in potionem. Venerem adalligatum stimulare. Rursus a dextro latere refrigerari ferventia. Hoc et quartanas sanari adalligato in pellicula agnina recenti, aliasque febres. Amorem inhiberi eo. Item ex his ranis lien contra venena, quae fiant ex ipsis.

XIX. 8. Auxiliatur vero etiam efficacius colubra in aqua vivens: huius adipem et fel habentes qui crocodilos venentur, mire adiuvari dicunt, nihil contra bellua audente. Efficacius etiamnum, si herba potamogiton misceatur. 9. Cancri fluviatiles triti potique ex aqua recentes, seu cinere asservato, contra venena omnia prosunt, privatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: vel si non sit, caprino, vel quocunque. Addi et vinum oportet. Necant eos triti cum ocimo admoti. Eadem vis contra venenatorum omnium morsus, privatim scytalen, et angues, et contra leporem marinum, ac ranam rubetam. Cinis eorum servatus prodest pavore potus periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiiciunt Gentianam, et dant in vino. Nam si iam pavor occupaverit, pastillos vino subactos devorandos ita praecipiunt. Decem vero cancris cum ocimi manipulo alligatis, omnes qui ibi sint scorpiones ad eum locum coituros Magi dicunt: et cum ocimo ipsos cineremve eorum percussis imponunt. Minus in omnibus his marini prosunt, ut Thrasyllus auctor est. Nihil autem aeque adversari serpentibus, quam cancros, suesque percussas hoc pabulo sibi mederi. Cum Sol sit in Cancro, torqueri serpentes. 10. Ictibus scorpionum et carnes fluviatilium cochlearum resistunt crudae vel coctae. Quidam ob id salsas quoque asservant. Imponunt et ipsis plagis. Coracini pisces Nilo quidem peculiares sunt: sed et nos haec

omnibus terris demonstramus. Carnes eorum ad versus scorpiones valent impositae. 11. Inter venena sunt piscium, porci marini spinae in dorso, cruciatu magno laesorum: remedio est limus ex reliqu piscium eorum corpore.

XX. 12. Canis rabidi morsu potum expavescentibus, faciem perungunt adipe vituli marini. Effica cius, si medulla hyaenae, et oleo e lentisco, et cer misceatur. 13. Muraenae morsus ipsarum capiti cinere sanantur. Et pastinaca contra suum ictum remedio est, cinere suo ex aceto illito, vel alterius Cibi causa extrahi debet e dorso eius, quidquid sim le est croco, caputque totum: et hanc autem, et omni testacea modice collui in cibis, quia saporis grati perit. E lepore marino veneficium restinguunt p ti hippocampi. 14. Contra dorycnium echini ma xime prosunt: et iis qui succum Carpathii biberin praecipue iure sumto. Et cancri marini decocti iu contra dorycnium efficax habetur. Peculariter ver contra leporis marini venena.

XXI. 15. Et ostrea adversantur iisdem. Nec p test videri satis dictum esse de his, cum palma me sarum divitum attribuatur illis. Gaudent dulcib aquis, et ubi plurimi influunt amnes: pelagia par et rara sunt. Gignuntur tamen et in petrosis, care tibusque aquarum dulcium adventu, sicut circa Gr nium et Myrinam. Grandescunt sideris quidem r tione maxime, ut in natura aquatilium diximus: s privatim circa initia aestatis, multo lacte praegna tia, atque ubi Sol penetret in vada. Haec videt causa, quare minora in alto reperiantur. Opac tas cohibet incrementum, et tristitia minus app tunt cibos. Variant coloribus, rufa Hispania fusca Illyrico, nigra et carne et testa Circei Praecipua vero habentur in quacunque gente sp sa, nec saliva sua lubrica, crassitudine potius sp

ctanda, quam latitudine: neque in luto capta, neque in arenosis, sed solido vado, spondylo brevi atque non carnoso, nec fibris lacinioso, ac tota in alvo. Addunt peritiores notam, ambiente purpureo crine fibras, eoque argumento generosa interpretantur, calliblephara appellantes. Gaudent et peregrinatione, transferrique in ignotas aquas. Sic Brundisiana in Averno compasta, et suum retinere succum, et a Lucrino adoptare creduntur. Haec sint dicta de corpore.

Dicemus et de nationibus, ne fraudentur gloria sua litora: sed dicemus aliena lingua, quaeque peritissima huius censurae in nostro aevo fuit. Sunt ergo Muciani verba, quae subiiciam: Cyzicena maiora Lucrinis, dulciora Britannicis, suaviora Medulis, acriora Lepticis, pleniora Lucensibus, sicciora Coryphantenis, teneriora Istricis, candidiora Circeiensibus. Sed his neque dulciora, neque teneriora esse ulla compertum est. In Indico mari Alexandri rerum auctores pedalia inveniri prodidere. Nec non inter nos nepotis cuiusdam nomenclator tridacna appellavit: tantae amplitudinis intelligi cupiens, ut ter mordenda essent.

Dos eorum medica hoc in loco tota dicetur. Stomachum unice reficiunt: fastidiis medentur. Addiditque luxuria frigus obrutis nive, summa montium et maris ima miscens. Molliunt alvum leniter. Eadem quoque cocta cum mulso, tenesmo, qui sine exhulceratione sit, liberant. Vesicarum hulcera quoque repurgant. Cocta in conchis suis uti clausa venerint, mire distillationibus prosunt. Testae ostreorum cinis uvam sedat, et tonsillas admixto melle. Eodem modo parotidas, panos, mammarumque duritias, capitum hulcera ex aqua: cutemque mulierum extendit. Inspergitur et ambustis. Et dentifricio placet. Pruritibus quoque et eruptionibus pituitae ex aceto mede-

tur. Crudae si tundantur, strumas sanant, et pernio-nes pedum. Purpurae quoque contra venena prosunt.

XXII. 16. Et algam maris theriacen esse, Nican-der tradit. Plura eius genera, uti diximus: longo folio et latiore, rubente, aliave crispo. Laudatissi-ma, quae in Creta insula iuxta terram in petris nasci-tur: tingendis etiam lanis ita colorem alligans, ut elui postea non possit. E vino iubet eam dari.

XXIII. Alopecias replet hippocampi cinis, nitro et adipe suillo mixtus, aut sincerus ex aceto. Prae-parant autem sepiarum crustae farina medicamentis cutem, et muris marini cinis cum oleo: item echini cum carnibus suis cremati: fel scorpionis marini. Ranarum quoque trium, si vivae in olla concremen-tur, cinis cum melle: melius cum pice liquida. Ca-pillum denigrant sanguisugae, quae in nigro vino diebus LX computruere. Alii in aceti sextariis duo-bus sanguisugarum sextarium in vase plumbeo iu-bent putrescere totidem diebus, mox illini in Sole. Sornatius tantam vim hanc tradit, ut nisi oleum ore contineant qui tingunt, dentes quoque eorum deni-grari dicat. Capitis hulceribus, muricum vel purpu-rarum testae cinis cum melle utiliter illinitur: con-chyliorum, vel si non urantur, farina ex aqua: dolo-ribus, castoreum cum peucedano et rosaceo.

XXIV. Omnium piscium fluviatilium marinorum-que adeps liquefactus Sole admixto melle, oculo-rum claritati plurimum confert: item castoreum cum melle. Callionymi fel cicatrices sanat, et carnes oculorum supervacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius, ut existimavit Menander quoque in co-moediis. Idem piscis et uranoscopos vocatur, ab oculo quem in capite habet. Et coracini fel excitat visum. Et marini scorpionis rufi cum oleo vetere aut melle Attico incipientes suffusiones discutit: in-ungi ter oportet intermissis diebus. Eadem ratio

albugines oculorum tollit. Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt. Lepus marinus ipse quidem venenatus est, sed cinis eius in palpebris pilos inutiles, evulsos cohibet. Et ad hunc usum utilissimi minimi: item pectunculi salsi triti cum cedria: et ranae, quas diopetes, et calamitas vocant: sanguis earum cum lacrima vitis si evulso pilo palpebris illinatur. Oculorum tumorem ruboremque sepiae cortex cum lacte mulierum illitus sedat: et per se scabritias emendat. Invertunt itaque genas id agentes, et medicamentum auferunt post paulum, rosaceoque inungunt, et pane imposito mitigant. Eodem cortice et nyctalopes curantur, in farinam trito et ex aceto illito. Extrahit et squamas eius cinis. Cicatrices oculorum cum melle sanat, pterygia cum sale et cadmia singulis drachmis. Emendat et albugines oculorum iumentorum. Aiunt et ossiculo eius genas, si terantur, sanari. Echini ex aceto epinyctidas tollunt. Eundem comburi cum viperinis pellibus ranisque, et cinerem aspergi potioni iubent Magi, claritatem visus promittentes. Ichthyocolla appellatur piscis, cui glutinosum est corium: idemque nomen glutino eius. Hoc epinyctidas tollit. Quidam ex ventre, non e corio, fieri dicunt ichthyocollam, ut glutinum taurinum. Laudatur Pontica, candida, et carens venis squamisque, et quae celerrime liquescit. Madescere autem debet concisa in aqua, aut in aceto nocte ac die: mox tundi marinis lapidibus, ut facilius liquescat. Utilem eam in capitis doloribus affirmant, et tetanothris. Ranae dexter oculus dextro, sinistro laevus suspensi e collo nativi coloris panno, lippitudines sanant. Quod si per coitum ranae eruantur, albuginem quoque, alligati similiter in putamine ovi. Reliquae carnes impositae sugillationem rapiunt. Cancri etiam oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt. Est parva ra-

na in arundinetis et herbis maxime vivens, muta ac sine voce, viridis, si forte hauriatur, ventres boum distendens. Huius corporis humorem specillis derasum claritatem oculis inunctis narrant afferre ipsasque carnes doloribus oculorum superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictile novum iuncis configunt quidam: succoque earum, qui ita effluxerit, admiscent vitis albae lacrimam, atque ita palpebras emendant, inutilibus pilis exemtis, acu instillantes hunc succum in vestigia evulsorum. Meges psilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes, et ad hoc utebatur multis variisque per aquationes autumni nascentibus. Idem praestare sanguisugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet in novo vase. Idem taeniae iecur siccatum pondere X IV, cum oleo cedrino perunctis pilis novem mensibus.

XXV. Auribus utilissimum batiae piscis fel recens, sed et inveteratum vino: item bacchi, quem quidam myxona vocant: item callionymi cum rosaceo infusum: vel castoreum cum papaveris succo. Vocant et in mari pediculos, eosque tritos instillari ex aceto auribus iubent. Et per se conchylio infecta lana magnopere prodest. Quidam aceto et nitro madefaciunt. Suntque qui praecipue contra omnia aurium vitia laudent gari excellentis cyathum, mellis dimidio amplius, aceti cyathum in calice novo lenta pruna decoquere, subinde spuma pennis detersa, et postquam desierit spumare, tepidum infundere. Si tumeant aures, coriandri succo prius mitigandas iidem praecipiunt. Ranarum adeps instillatus, statim dolores tollit. Cancrorum fluviatilium succus cum farina hordeacea aurium vulneribus efficacissime prodest. Parotides muricum testae cinere cum melle, vel conchyliorum ex mulso curantur.

XXVI. Dentium dolores sedantur ossibus draco-

nis marini scarificatis gingivis: cerebro caniculae in oleo decocto asservatoque, ut ex eo dentes semel anno colluantur. Pastinacae quoque radio scarificare gingivas, et in dolore utilissimum. Conteritur is, et cum elleboro albo illitus, dentes sine vexatione extrahit. Salsamentorum etiam fictili vase combustorum cinis, addita farina marmoris, inter remedia est. Et cybia vetera eluta in novo vase, dein trita, prosunt doloribus. Aeque prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinae combustae, tritaeque, et illitae. Decoquuntur et ranae singulae in aceti heminis, ut dentes ita colluantur, contineaturque in ore succus. Si fastidium obstaret, suspendebat pedibus posterioribus eas Sallustius Dionysius, ut ex ore virus deflueret in acetum fervens, idque e pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure mandendas dabat. Maxillaresque ita sanari dentes praecipue putant, mobiles vero supra dicto aceto stabiliri. Ad hoc quidam ranarum corpora binarum praecisis pedibus in vini hemina macerant, et ita collui dentium labantes iubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alii denas in aceti sextariis tribus decoxere ad tertias partes, ut mobiles dentium stabilirent. Nec non XXXVI ranarum corda in olei veteris sextario sub aereo testo discoxere, ut infunderent per aurem dolentis maxillae. Alii iecur ranae decoctum et tritum cum melle imposuere dentibus. Omnia supra scripta ex marina rana efficaciora. Si cariosi et foetidi sunt, centum in furno arefieri per noctem praecipiunt: postea tantundem salis addi, atque ita fricari. Enhydris vocatur a Graecis colubra in aqua vivens. Huius quatuor dentium superioribus in dolore superiorum gingivas scarificant, inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantum earum contenti sunt. Utuntur et cancrorum cinere: nam muricum cinis dentifricium est.

XXVII. Lichenas et lepras tollit adeps vituli ma rini: muraenarum cinis cum mellis obolis terni iecur pastinacae in oleo decoctum: hippocampi, a delphini cinis ex aqua illitus. Exhulcerationem s qui debet curatio, quae perducit ad cicatricem. Qu dam delphini iecur in fictili torrent, donec pinguit do similis oleo fluat, ac perungunt. Muricum v conchyliorum testae cinis maculas in facie mulieru purgat cum melle illitus, cutemque erugat, extendi que septenis diebus illitus, ita ut octavo candid ovorum foveantur. Muricum generis sunt, quae v cant Graeci coluthia, alii corythia, turbinata aequ sed minora multo, efficaciora etiam, et oris halitu custodientia. Ichthyocolla erugat cutem, extendi que, in aqua decocta horis quatuor, dein contusa, subacta ad liquorem usque mellis. Ita praeparat in vase novo conditur, et in usu quatuor drachm eius binae sulphuris, et anchusae totidem, octo sp mae argenteae adduntur, aspersaque aqua terunt una. Sic illita facies post quatuor horas abluitu Medetur et lentigini ceterisque vitiis, ex ossibus s piarum cinis. Idem et carnes excrescentes tollit humida hulcera. Psoras tollit rana decocta in h minis quinque aquae marinae: excoqui debet, don sit crassitudo mellis.

Fit in mari et halcyoneum appellatum, ex nidi ut aliqui existimant, halcyonum et ceycum: ut ali e sordibus spumarum crassescentibus: alii, e lim vel quadam maris lanugine. Quatuor eius gener cinereum spissum, odoris asperi: alterum molle, l nius, odore fere algae: tertium candidioris vermic li: quartum pumicosius, spongiaeque putri simil Paene purpureum, quod optimum, hoc et Milesiu vocatur. Quo candidius autem, hoc minus probabi est. Vis eorum, ut exhulcerent, purgent. Usus t stis et sine oleo. Mire lepras, lichenas, lentigin

tollunt cum lupino, et sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur et ad oculorum cicatrices. Andreas ad lepras cancri cinere cum oleo usus est: Attalus thynni adipe recenti ad oris hulcera.

XXVIII. Maenarum muria, et capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungi piscis eius, qui rana in mari appellatur, ossiculo e cauda, ita ut non vulneret, prodest. Id faciendum quotidie, donec percurentur. Eadem vis et pastinacae radio, et lepori marino imposito, ita ut celeriter removeantur: echini testis contusis et ex aceto illitis: item scolopendrae marinae e melle: cancro fluviatili contrito vel combusto ex melle. Mirifice prosunt et sepiae ossa cum axungia vetere contusa et illita. Sic et ad parotidas utuntur, et sauri piscis marini iocineribus. Quin et testis cadi salsamentarii tusis cum axungia vetere, muricumque cinere ex oleo ad parotidas strumasque. Rigor cervicis mollitur marinis, qui pediculi vocantur, drachma pota: castoreo poto cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo et sale, ut sorbeatur succus. Sic et opisthotono medentur, et tetano: spasticis vero pipere adiecto. Anginas maenarum salsarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet: ranarum decoctarum ex aceto succus: hic et contra tonsillas prodest. Cancri fluviatiles triti singuli in heminam aquae anginis medentur gargarizati: aut e vino, et calida aqua poti. Uvae medetur garum cochlearibus subditum. Vocem siluri recentes, salsive, in cibo sumti adiuvant.

XXIX. Vomitiones mulli inveterati tritique in potione concitant. Suspiriosis castorea cum Hammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissima potu. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanare dicuntur piscium modo e iure decoctae in patinis ranae. Suspensae autem pedibus, cum destillaverit in patinam saliva

earum, exenterari iubentur, abiectisque interane
condiri. Est rana parva arborem scandens, atque
ea vociferans: in huius os si quis exspuat, ipsamq
demittat, tussi liberari narratur. Praecipiunt
cochleae crudae carnem tritam bibere ex aqua ca
da in tussi cruenta.

XXX. Iocineris doloribus scorpio marinus in vi
necatur, ut inde bibatur. Conchae longae carnes
mulso potae cum aqua, pari modo: aut, si febr
sint, ex aqua mulsa. Lateris dolores leniunt hipp
campi tosti sumti, tetheaque similis ostreo in ci
sumta: ischiadicorum, muria siluri clystere infus
Dantur autem conchae ternis obolis dilutae in v
sextariis duobus per dies quindecim.

XXXI. Alvum emollit silurus e iure, et torpedo
cibo. Et olus marinum simile sativo: stomacho i
micum, alvum facillime purgat: sed propter acrim
niam cum pingui carne coquitur. Et omnium pisci
ius. Idem et urinas ciet, e vino maxime. Optim
e scorpionibus et iulide, et saxatilibus, nec virus
sipientibus. Coqui debent cum anetho, apio, cori
dro, porro, additis oleo et sale. Purgant et cybia
tera, privatimque cruditates, pituitam bilemque t
hunt. Purgant et myaces, quorum natura tota in h
loco dicetur. Acervantur muricum modo, vivunt
in algosis, gratissimi autumno, et ubi multa dul
aqua miscetur mari, ob id in Aegypto laudatissi
Procedente hieme, amaritudinem trahunt, colore
que rubrum. Horum ius traditur alvum et vesi
exinanire, interanea destringere, omnia adaperi
renes purgare, sanguinem adipemque minuere. I
que utilissimi sunt hydropicis, mulierum purgatic
bus, morbo regio, articulario, inflationibus. It
prodesse fellis, pituitae, pulmonis, iocineris, sple
vitiis, rheumatismis. Fauces tantum vexant, voce
que obtundunt. Hulcera quae serpant, aut sint p

ganda, sanant: item carcinomata. Cremati autem, ut murices, et morsus canum hominumque cum melle, lepras, lentigines. Cinis eorum lotus emendat caligines, gingivarum et dentium vitia, eruptiones pituitae: et contra dorycnium aut opocarpathon antidoti vicem obtinent. Degenerant in duas species: in mitulos, qui salem virusque resipiunt: myiscas, quae rotunditate differunt, minores aliquanto atque hirtae, tenuioribus testis, carne duriores. Mituli quoque, ut murices, cinere causticam vim habent: et ad lepras, lentigines, maculas. Lavantur quoque plumbi modo ad genarum crassitudines, et oculorum albugines, caliginesque, atque in aliis partibus sordida hulcera, capitisque pusulas. Carnes vero eorum ad canis morsus imponuntur. At pelorides emolliunt alvum: item castorea ex aqua mulsa drachmis binis. Qui vehementius volunt, addunt cucumeris sativi radicis siccatae drachmam, et aphronitri duas. Tetheae torminibus et inflationibus occurrunt. Inveniuntur hae in foliis marinis sugentes, fungorum verius generis, quam piscium. Eaedem et tenesmum dissolvunt, renumque vitia. Nascitur et in mari absinthium, quod aliqui Seriphium vocant, circa Taposirin maxime Aegypti, exilius terrestri. Alvum solvit, et noxiis animalibus intestina liberat. Solvunt et sepiae. In cibo dantur cum oleo, et sale, et farina, decoctae. Maenae salsae cum felle taurino illitae umbilico, alvum solvunt. Ius piscium in patina coctorum cum lactucis tenesmum discutit. Cancri fluviatiles triti ex aqua poti, alvum sistunt, urinam cient, in vino alvum. Ademtis brachiis calculos pellunt tribus obolis cum myrrha triti, singulis eorum drachmis. Ileos et inflationes castorea cum dauci semine, et petroselini, quantum ternis digitis sumatur, ex mulsi calidi cyathis quatuor: tormina vero cum anetho ex vino mixto. Erythini in cibo sumti sistunt alvum.

Dysentericis medentur ranae cum scilla decoctae, ita ut pastilli fiant: vel cor earum cum melle tritum, ut tradit Niceratus. Morbo regio salsamentum cum pipere, ita ut reliqua carne abstineatur.

XXXII. Lieni medetur solea piscis impositus: item torpedo: item rhombus vivus: dein remittitur in mare. Scorpio marinus necatus in vino, vesicae vitia, et calculos sanat. Lapis, qui invenitur in scorpionis marini cauda, pondere oboli potus: enhydridis iecur: blendiorum cinis cum ruta. Inveniuntur et in bacchi piscis capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculosis praeclare medentur. Aiunt et urticam marinam in vino potam prodesse: item pulmonem marinum decoctum in aqua. Ova sepiae urinam movent, renumque pituitas extrahunt. Rupta convulsa cancri fluviatiles triti in asinino lacte maxime sanant: echini vero cum spinis suis contusi in vino poti calculos. Modus singulis hemina: bibitur donec prosit: et alias in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur vesica et pectinum cibo. Ex his mares alii donacas, alii aulos vocant: feminas onychas. Urinam mares movent. Dulciores feminae sunt et unicolores. Sepiae quoque ova urinam movent, renes purgant.

XXXIII. Enterocelicis lepus illinitur tritus cum melle. Iecur quoque aquaticae colubrae, item hydri tritum potumque, calculosis prodest. Ischiadicos autem liberant salsamenta ex siluro infusa clystere, evacuata prius alvo. Sedis attritus cinis e capite mugilum mullorumque: comburuntur autem in fictili vase: illini cum melle debent. Item capitis maenarum cinis et ad rhagadas, et ad condylomata utilis: sicut pelamidum salsarum capitum cinis, vel cybiorum cum melle. Torpedo apposita procidentis interanei morbum ibi coercet. Cancrorum fluviatilium cinis ex olea et cera, rimas in eadem parte emendat: item et marini cancri polline.

XXXIV. Panos salsamenta coracini discutiunt: sciaenae interanea et squamae combustae: scorpio in vino decoctus, ita ut foveantur ex illo. At echinorum testae contusae et ex aqua illitae, incipientibus panis resistunt. Muricum vel purpurarum cinis utroque modo, sive discutere opus sit incipientes, sive concoctos emittere. Quidam ita componunt medicamentum: cerae et thuris drachmas XX, spumae argenti XL, cineris muricum X, olei veteris heminam. Prosunt per se salsamenta cocta. Cancri fluviatiles triti verendorum pusulas discutiunt: cinis ex capite maenarum: item carnes decoctae et impositae. Similiter percae salsae e capite cinis melle addito. Pelamidum capitis cinis, aut squatinae piscis cutis combusta. Haec est, qua diximus lignum poliri: quia et e mari fabriles usus exeunt. Prosunt et smarides illitae: item muricum vel purpurarum testae cinis cum melle: efficacius crematarum cum carnibus suis. Carbunculos verendorum privatim salsamenta cocta cum melle restinguunt. At testem, si descenderit, cochlearum spuma illini volunt.

XXXV. Urinae incontinentiam hippocampi tosti et in cibo saepius sumti emendant. Item ophidion pisciculus congro similis cum lilii radice. Pisciculi minuti, ex ventre eius qui devoraverit exemti, et cremati, ita ut cinis eorum bibatur ex aqua. Iubent et cochleas Africanas cum sua carne comburi, cineremque ex vino Signino dari.

XXXVI. Podagris articulariisque morbis utile est oleum, in quo decocta sint ranarum intestina: et rubetae cinis cum adipe vetere. Quidam et hordei cinerem adiiciunt, trium rerum aequo pondere. Iubent et lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoque pellibus calceari, maxime Pontici fibri. Item vituli marini: cuius et adeps prodest. Nec non et bryon, de quo diximus, lactucae simile, rugosioribus

foliis, sine caule. Natura est ei styptica. Impositumque lenit impetus podagrae. Item alga, de qua ipsa dictum est: observaturque in ea, ne arida imponatur. Perniones emendat pulmo marinus, cancrique marini cinis ex oleo, item fluviatiles triti, sicque cinere et oleo subacti: et siluri adeps. Et in articulis, morborum impetus sedant ranae subinde recentes impositae: quidam dissectas iubent imponi. Corpus auget ius mitulorum, et concharum.

XXXVII. Comitiales, ut diximus, coagulum vituli marini bibunt cum lacte equino, asininove, aut cum Punici succo, quidam ex aceto mulso. Nec non aliqui per se pilulas devorant. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus ieiunis datur. His vero, qui saepius corripiuntur, clystere infusum mirifice prodest. Castorei drachmae duae esse debebunt, mellis et olei sextarius, et aquae tantundem. Ad praesens vero correptis olfactu subvenit cum aceto. Datur et mustelae marinae iecur, item muris: vel testudinum sanguis.

XXXVIII. Febrium circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones. Hippocampi necantur in roseo, ut perungantur aegri in frigidis febribus. Et ipsi alligantur aegris. Item ex asello pisce lapilli, qui plena Luna inveniuntur in capite, alligantur in linteolo. Pagri fluviatilis longissimus dens capillo adalligatus, ita ut quinque diebus eum qui alligaverit, non cernat aeger: ranae in trivio decoctae oleo abiectis carnibus, perunctos liberant quartanis. Sunt qui strangulatas in oleo, ipsas clam adalligent, oleoque eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit: et oleum, in quo intestina decocta sint. Maxime autem quartanis liberant, ablatis unguibus ranae adalligatae, et rubetae. Iecur eius vel cor adalligatur in panno leucophaeo. Cancri fluviatiles triti in oleo et aqua, perunctis ante accessiones

in febribus prosunt. Aliqui et piper addunt. Alii decoctos ad quartas in vino e balineo egressis bibere suadent in quartanis. Aliqui vero sinistrum oculum devorari iubent. Magi quoque oculis eorum ante Solis ortum adalligatis aegro, ita ut caecos dimittant in aquam, tertianas abigi promittunt. Eosdem oculos cum carnibus lusciniae in pelle cervina adalligatos, praestare vigiliam somno fugato tradunt. In lethargum vergentibus coagulo balaenae, aut vituli marini ad olfactum utuntur. Alii sanguinem testudinum lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur et spondylus percae adalligatus: quartanis cochleae fluviatiles in cibo recentes. Quidam ob id asservant sale, ut dent tritas in potu.

XXXIX. Strombi in aceto putrefacti, lethargicos excitant odore. Prosunt et cardiacis. Cachecticis, quorum corpus macie conficitur, tethea utilia sunt cum ruta ac melle. Hydropicis medetur adeps delphini liquatus, cum vino potus. Gravitati saporis occurritur tactis naribus unguento, aut odoribus, vel quoquo modo obturatis. Strombi quoque carnes tritae, et in mulsi tribus heminis pari modo aquae, aut si febres sint, ex aqua mulsa datae proficiunt. Item succus cancrorum fluviatilium cum melle. Ranae quoque aquaticae in vino vetere et farre decoctae, ac pro cibo sumtae, ita ut bibatur ex eodem vase. Vel testudo decisis pedibus, capite, cauda, et intestinis exemtis, reliqua carne ita condita, ut citra fastidium sumi possit. Cancri fluviatiles ex iure sumti, et phthisicis prodesse traduntur.

XL. Adusta sanantur cancri marini vel fluviatilis cinere: et ea quae ferventi aqua combusta sunt. Haec curatio etiam pilos restituit cum ranarum fluviatilium cinere. Putantque utendum cum cera et adipe ursino. Prodest et fibrinarum pellium cinis. Ignes sacros restinguunt ranarum viventium ventres im-

positi: pedibus posterioribus pronas adalligari iu bent, ut crebriore anhelitu prosint. Utuntur et silu rorum capitum cinere, salsamentorum ex aceto. Pru ritum scabiemque non hominum modo, sed et qua drupedum efficacissime sedat iecur pastinacae deco ctum in oleo.

XLI. Nervos vel praecisos purpurarum callum quo se operiunt, tusum glutinat. Tetanicos coagu lum vituli adiuvat in vino potum oboli pondere: item ichthyocolla. Tremulos castoreum, si ex oleo per ungantur. Mullos in cibo inutiles nervis invenio.

XLII. Sanguinem fieri piscium cibo putant, sist polypo tuso illitoque. De quo et haec traduntur muriam ipsum ex sese emittere, et ideo non debere addi in coquendo: secari arundine: ferro enim infici vitiumque trahere natura desinente. Ad sanguinem sistendum et ranarum illinunt cinerem, vel sangui nem inarefactum. Quidam ex ea rana, quam Graec calamiten vocant, quoniam inter arundines frutices que vivat, minima omnium et viridissima, sanguinem cineremve fieri iubent. Aliqui et nascentium rana rum in aqua, quibus adhuc cauda est, in calice novo combustarum cinerem, si per nares fluat, iniicien dum. Diversus hirudinum, quas sanguisugas vocant ad extrahendum sanguinem usus est. Quippe eadem ratio earum, quae cucurbitularum medicinalium, ad corpora levanda sanguine, spiramenta laxanda, iu dicatur. Sed vitium, quod admissae semel deside rium faciunt circa eadem tempora anni semper eius dem medicinae. Multi podagris quoque admittendas censuere. Decidunt satietate, et pondere ipso san guinis detractae, aut sale aspersae. Aliquando ta men affixa relinquunt capita, quae causa vulnera in sanabilia facit, et multos interimit, sicut Messalinum e consularibus patriciis, cum ad genua admisisset. Invehunt virus remedio verso: maximeque rufae ita

formidantur. Ergo sugentia ora forficibus praecidunt: ac veluti siphonibus defluit sanguis: paulatimque morientium capita se contrahunt, nec relinquuntur. Natura earum adversatur cimicibus, et suffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis, narium profluvia sistit, succo porri mollitus.

XLIII. Extrahunt tela corpori inhaerentia sepiarum testae ex aqua, salsamentorum carnes, cancri fluviatiles triti, siluri fluviatilis, qui et alibi quam in Nilo nascitur, carnes impositae recentes sive salsae. Eiusdem cinis extrahit, et adeps: et cinis spinae eius vicem spodii praebet.

XLIV. Hulcera quae serpunt, et quae in his excrescunt, ex capite maenarum cinis, vel siluri coercet. Carcinomata percarum capita salsarum: efficacius si cineri earum misceatur sal, et cunila capitata, oleoque subigantur. Cancri marini cinis usti cum plumbo, carcinomata compescit. Ad hoc et fluviatilis sufficit cum melle, lineaque lanugine. Aliqui malunt alumen melque miscere cineri. Phagedaenae siluro inveterato, et cum sandaracha trito: cacoethe, et nomae, et putrescentia cybio vetere sanantur. Vermes innati ranarum felle tolluntur: fistulae aperiuntur, siccanturque salsamentis cum linteolo immissis. Intraque alterum diem callum omnem auferunt, et putrescentia hulcerum, quaeque serpunt, emplastri modo subacta et illita. Et alex purgat hulcera in linteolis concerptis. Item echinorum testae cinis. Carbunculos coracinorum salsamenta illita discutiunt. Item mullorum salsamenti cinis. Quidam capite tantum utuntur cum melle, vel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tumorem tollit: cicatrices, fel scorpionis marini.

XLV. Verrucas tollit glani iecur illitum: capitis maenarum cinis cum allio tritus: ad thymia crudis

utuntur: fel scorpionis marini rufi: smarides tritae illitae. Alex defervefacta unguium scabritiam, cinisque e capite maenarum extenuat.

XLVI. Mulieribus lactis copiam facit glauciscus e iure sumtus, et smarides cum ptisana sumtae, vel cum foeniculo decoctae. Mammas ipsas muricum vel purpurae testarum cinis cum melle efficaciter sanat. Cancri fluviatiles illiti, vel marini, pilos in mamma, vel muricum carnes appositae tollunt. Squatinae illitae crescere mammas non patiuntur. Delphini adipe linamenta accensa excitant vulvae strangulatu oppressas. Item strombi in aceto putrefacti. Percarum vel maenarum capitis cinis admixto sale, et cunila, oleoque, vulvae medetur: suffitione quoque secundas detrahit. Item vituli marini adeps instillatur igni naribus intermortuarum vulvae vitio. coagulo eiusdem in vellere imponitur. Pulmo marinus alligatus purgat egregie profluvia. Echini viventes tusi et in vino dulci poti. Sistunt et cancri fluviatiles triti in vino potique. Item siluri suffitu, praecipue Africi, faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluvia sistere: ex hyssopo purgare. Et si partus stranguletur, similiter poti auxiliantur. Eosdem recentes vel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrates ad purgationes mortuosque partus utitur illis, cum quinis lapathi radicibus, cum ruta et fuligine tritis, et in mulso datis potui. Iidem in iure cocti cum lapatho et apio, menstruas purgationes expediunt: lactisque ubertatem faciunt. Item in febri quae sit cum capitis doloribus et oculorum palpitatione, mulieribus in vino austero poti prodesse dicuntur. Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest: contraque vulvam olfactum cum aceto et pice, aut subditum pastillis. Ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace in quatuor cyathis vini: et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed si

castoreum fibrumve supergrediatur gravida, abortum facere dicitur, et periclitari partus, si superferatur. Mirum et quod de torpedine invenio: si capiatur, cum Luna in Libra sit, triduoque asservetur sub dio, faciles partus facere postea, quoties inferetur. Adiuvare et pastinacae radius adalligatus umbilico existimatur, si viventi ablatus sit, ipsaque denuo in mare dimissa. Invenio apud quosdam ostracium vocari, quod aliqui onychem vocant: hoc suffitum vulvae poenis mire resistere. Odorem esse castorei, meliusque cum eo ustum proficere. Vetera quoque hulcera et cacoethe eiusdem cinere sanari. Nam carbunculos et carcinomata in mulierum parte praesentissimo remedio sanari tradunt cancro femina, cum salis flore contuso, post plenam Lunam, et ex aqua illito.

XLVII. Psilothrum est thynni sanguis, fel, iecur, sive recentia, sive servata. Iecur etiam tritum, mixtaque cedria plumbea pyxide asservatum. Ita pueros mangonizavit Salpe obstetrix. Eadem vis pulmoni marino: leporis marini sanguini et felli: ve si in oleo hic necetur. Cancri, scolopendrae marinae cinis cum oleo: urtica marina trita ex aceto scillite: torpedinis cerebrum cum alumine illito sexta Luna. Ranae parvae, quam in oculorum curatione descripsimus, sanies efficacissime psilothrum est, si recens illinatur: et ipsa arefacta ac tusa, mox decocta tribus heminis ad tertias, vel in oleo decocta aereis vasis. Eadem mensura alii ex quindecim ranis conficiunt psilothrum, sicut in oculis diximus. Sanguisugae quoque tostae in vase fictili, et ex aceto illitae, eundem contra pilos habent effectum. Et suffitus urentium eas necat cimices invectas. Castoreo quoque cum melle pro psilothro usi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem psilothro evellendi prius sunt pili.

XLVIII. Infantium gingivis dentitionibusque p
rimum confert delphini cum melle dentium cinis,
si ipso dente gingivae tangantur. Adalligatus id
pavores repentinos tollit. Idem effectus et canicu
dentis. Hulcera vero, quae in auribus aut ulla c
poris parte fiant, cancrorum fluviatilium succus c
farina hordeacea sanat. Et ad reliquos morbos t
in oleo perunctis prosunt. Siriasesque infanti
spongia frigida crebro humefacta, rana inversa ad
ligata efficacissime sanat, quam aridam inveniri
firmant.

XLIX. Mullus in vino necatus, vel piscis rubell
vel anguillae duae, item uva marina in vino putre
cta, iis qui inde biberint, taedium vini affert.

L. Venerem inhibet echeneis, et hippopotami fr
tis e sinistra parte pellis in agnina adalligata, fel
torpedinis vivae genitalibus illitum. Concitant
chlearum fluviatilium carnes sale asservatae, et
potu ex vino datae: erythini in cibo sumti: iecur
nae diopetis vel calamitae in pellicula gruis allig
tum, vel dens crocodili maxillaris, annexus brach
vel hippocampus, vel nervi rubetae dextro lace
adalligati. Amorem finit in pecoris recenti co
rubeta alligata.

LI. Equorum scabiem ranae decoctae in aqua
tenuant, donec illiniri possit. Aiunt ita curatos n
repeti postea. Salpe negat canes latrare, quibus
offa rana viva data sit.

LII. Inter aquatilia dici debet et calamochn
Latine adarca appellata. Nascitur circa arundin
tenues e spuma aquae dulcis ac marinae, ubi se n
scent. Vim habet causticam: ideo acopis additur co
tra perfrictionum vitia. Tollit et mulierum lenti
nes in facie.

Et calami simul dici debent: Phragmitis radix r
cens tusa luxatis medetur, et spinae doloribus

aceto illita. Cyprii vero, qui et donax vocatur, cortex alopeciis medetur ustus, et hulceribus veteratis: folia extrahendis quae infixa sint corpori, et igni sacro. Paniculae flos si aures intravit, exsurdat.

Sepiae atramento tanta vis est, ut in lucerna addito Aethiopas videri, ablato priore lumine, Anaxilaus tradat. Rubeta excocta aqua, potui data, suum morbis medetur: vel cuiusque ranae cinis. Pulmone marino si confricetur lignum, ardere videtur, adeo ut baculum ita praeluceat.

LIII. Peracta aquatilium dote, non alienum videtur indicare per tot maria, tam vasta, et tot millibus passuum terrae infusa, extraque circumdata mensura paene ipsius mundi, quae intelligantur animalia centum septuaginta quatuor omnino generum esse, eaque nominatim complecti: quod in terrestribus volucribusque fieri non quit. Neque enim omnis Indiae, Aethiopiaeque, aut Scythiae, desertorumve novimus feras aut volucres, cum hominum ipsorum multo plurimae sint differentiae, quas invenire potuimus. Accedat his Taprobane, insulaeque aliae Oceani fabulose narratae. Profecto conveniet non posse omnia genera in contemplationem universam vocari. At hercules in tanto mari Oceano quaecunque nascuntur, certa sunt, notioraque, quod miremur, quae profundo natura mersit. Ut a belluis ordiamur, arbores, physeteres, balenae, pristes, Tritones, Nereides, elephanti, homines qui marini vocantur, rotae, orcae, arietes musculi, et alii piscium forma arietes, delphini, celebresque Homero vituli. Luxuriae vero testudines, et medicis fibri, quorum e genere lutras nusquam mari accepimus mergi, tantum marina dicentes. Iam caniculae, dromones, cornutae, gladii, serrae: communesque mari, terrae, amni, hippopotami, crocodili: et amni tantum ac mari, thynni, thynnides, siluri, coracini, percae. Pe-

culiares autem maris, acipenser, aurata, asellus
acharne, aphya, alopecias, anguilla, araneus: box
batis, bacchus, batrachus, belone, quos aculeatos vo
camus, balanus: corvus, citharus e rhomborum ge
nere pessimus: chalcis, cobio, callarias asellorum
generis, ni minor esset: colias sive Parianus, sive
Sexitanus a patria Baetica, lacertorum minimi: a
iis Moeotici: cybium, ita vocatur concisa pelamis
quae post XL dies a Ponto in Moeotin revertitur
cordyla, et haec pelamis pusilla, cum in Pontum
Moeotide exit, hoc nomen habet: cantharus, callio
nymus, sive uranoscopus, cinaedi soli piscium lutei
cnide, quam nos urticam vocamus: cancrorum gene
ra, chamae striatae, chamae laeves: chamae pelori
des, generis varietate distantes et rotunditate: cha
mae glycymerides, quae sunt maiores quam pelori
des: coluthia sive corythia: concharum genera, in
ter quae et margaritiferae: cochleae, quarum gene
ris pentadactyli, melicembales, echinophorae dicun
tur quibus cantant: extra haec sunt rotundae in
oleario usu cochleae: cucumis, cynosdexia. Draco
quidam aliud volunt esse dracunculum: est autem
gerriculae similis: aculeos in branchiis habet ad cau
dam spectantes, sic ut scorpio laedit, dum manu tol
litur. Erythinus, echeneis, echinus, elephanti locu
starum generis nigri, pedibus quaternis, bisulcis
praeterea brachia duo binis articulis, singulisqu
forficibus denticulatis. Faber sive zeus. Glaucisci
glanis, gonger, gerres, galeos, garus. Hippus, hip
puros, hirundo, halipleumon, hippocampos, hepar
helacatenes. Sunt lacertorum genera: loligo voli
tans, locustae, lucernae, liparis, lamyrus, lepus, leo
nes, quorum brachia cancris similia sunt, reliqua
pars locustae. Mullus, merula inter saxatiles lau
data, mugil, melanurus, maena, meryx, muraena
mys, mitulus, myiscus, murex. Oculata, ophidion

ostrea, otia: orcynus: hic est pelamidum generis maximus, neque redit in Moeotin, similis tritoni, vetustate melior: orbis, orthragoriscus. Phager, phycis saxatilium: pelamis: earum generis maxima apolectus vocatur, durior tritone: phorcus, phthitarus, passer, pastinaca: polyporum genera: pectines maximi et nigerrimi aestate, laudatissimi Mitylenis, Tyndaride, Salonis, Altini, Antii, in insula Alexandriae in Aegypto: pectunculi, purpurae, percides, pinna, pinnoterae. Rhina, quem squatum vocamus: rhombus. Scarus principalis hodie: solea, sargus, scilla, sarda: ita vocatur pelamis longa, ex Oceano veniens: scomber, salpa, sparus, scorpaena, scorpio, sciadeus, sciaena, scolopendra, smyrus, sepia, strombus, solen, sive aulos, sive donax, sive onyx, sive dactylus: spondylus, smarides, stella, spongia. Turdus inter saxatiles nobilis: thynnus, thranis, quem alii xiphiam vocant: thassa, torpedo, tethea: triton pelamidum generis magni: ex eo uraea cybia fiunt. Veneriae, uva, xiphiae.

LIV. His adiiciemus ab Ovidio posita nomina, quae apud neminem alium reperiuntur: sed fortassis in Ponto nascuntur, ubi id volumen supremis suis temporibus inchoavit: Bovem, cercyrum in scopulis viventem, orphum rubentem, rhacinumque pullum, pictas mormyras, aureique coloris chryson. Praeterea parvum tragum, et placentem cauda labrum, epodas lati generis. Praeter haec insignia piscium tradit channem ex se ipsa concipere, glaucum aestate nunquam apparere, pompilum qui semper comitetur navigiorum cursus, chromin qui nidificet in aquis. Helopem quoque dicit esse nostris incognitum undis: ex quo apparet falli eos, qui eundem acipenserem existimaverunt. Helopi palmam saporis inter pisces multi dedere.

Sunt praeterea a nullo auctore nominati, sudis

Latine appellatus, Graecis sphyraena, rostro similis nomine, magnitudine inter amplissimos, rarus, sed non degener. Appellantur et pernae concharum generis, circa Pontias insulas frequentissimae. Stant velut suillo crure longo in arena defixae, hiantesque, qua limpitudo est, pedali non minus spatio, cibum venantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos. Intus pro spondylo grandis caro est. Et hyaenam piscem vidi in Aenaria insula captum. Exeunt praeter haec purgamenta aliqua relatu indigna, et algis potius annumeranda, quam animalibus.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXIII.

I. METALLA nunc ipsaeque opes, et rerum pretia dicentur, tellurem intus exquirente cura multiplici modo: quippe alibi divitiis foditur, quaerente vita aurum, argentum, electrum, aes: alibi deliciis gemmas et parietum digitorumque pigmenta: alibi temeritati ferrum, auro etiam gratius inter bella caedesque. Persequimur omnes eius fibras, vivimusque super excavatam, mirantes dehiscere aliquando, aut intremiscere illam, ceu vero non hoc etiam indignatione sacrae parentis exprimi possit. Imus in viscera eius, et in sede Manium opes quaerimus, tanquam parum benigna fertilique, quaqua secatur. Et inter haec minimum remediorum gratia scrutamur: quoto enim cuique fodiendi causa medicina est? Quanquam et haec summa sui parte tribuit, ut minime parca,

facilisque in omnibus quaecunque prosunt. Illa nos premunt, illa nos ad inferos agunt, quae occultavit atque demersit, illa quae non nascuntur repente. Mens ad inane evolans reputet quae deinde futura sit finis seculis omnibus exhauriendi eam: quousque penetratura avaritia. Quam innocens, quam beata, immo vero et delicata esset vita, si nihil aliunde, quam supra terras, concupisceret; breviterque, nisi quod secum est!

II. Eruitur aurum, et chrysocolla iuxta, ut pretiosior videatur, non natura. Parum erat unam vitae invenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies. Quaerebat argentum avaritia: boni consuluit interim invenisse minium, rubentisque terrae excogitavit usum. Heu prodigiosa ingenia! quot modis auximus pretia rerum? Accessit ars picturae ad aurum et argentum, quae caelando cariora fecimus. Didicit homo naturam provocare. Auxere et vitiorum irritamenta. In poculis libidines caelare iuvit, ac per obscoenitates bibere. Abiecta deinde sunt haec, et sordere coepere: et auri argentique nimium fuit. Murrhina et cristallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum, haec vera luxuriae gloria existimata est, habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis: turba gemmarum potamus, et smaragdis teximus calices: ac temulentiae causa tenere Indiam iuvat: et aurum iam accessio est.

III. Utinamque posset e vita in totum abdicari, sacrum fame, ut celeberrimi auctores dixere, proscissum conviciis ab optimis quibusque, et ad perniciem vitae repertum: quantum feliciore aevo, cum res ipsae permutabantur inter se, sicut et Troianis temporibus factitatum Homero credi convenit. Ita enim (ut opinor) commercia victus gratia invecta. Alios coriis boum, alios ferro captivisque rebus mutasse

tradit: quanquam et ipse mirator auri, aestimati nes rerum ita fecit, ut centum boum arma aurea p mutasse Glaucum diceret cum Diomedis armis n vem boum. Ex qua consuetudine mulcta legum an quarum pecore constat, etiam Romae.

IV. Pessimum vitae scelus fecit, qui id primus i duit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanquam i quoque ferreum anulum dedit antiquitas: vinculu que id, non gestamen, intelligi voluit. Midae quide anulum, quo circumacto habentem nemo cerner quis non etiam fabulosiorem fateatur? Manus prorsus sinistrae maximam auctoritatem concilia re auro, non quidem Romanae, quarum mere ferre id erat, ut virtutis bellicae, insigne. De regibus R manis non facile dixerim. Nullum habet Romuli Capitolio statua, nec praeter Numae Serviique T lii alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquin maxime miror, quorum e Graecia fuit origo, un hic anulorum usus venit, quanquam etiam nunc L cedaemone ferreo utuntur. Sed a Prisco Tarquin omnium primo filium, cum in praetextae annis oc disset hostem, bulla aurea donatum constat: un mos bullae duravit, ut eorum qui equo meruisse filii, insigne id haberent, ceteri lorum. Et ideo m ror Tarquinii eius statuam sine anulo esse. Qua quam et de nomine ipso ambigi video: Graeci a gitis appellavere, apud nos prisci ungulum vocaba postea et Graeci et nostri symbolum. Longo cer tempore ne Senatum quidem Romanum habuisse a reos manifestum est. Siquidem his tantum qui l gati ad exteras gentes ituri essent, anuli publi dabantur: credo, quoniam ita exterorum nonorati simi intelligebantur. Neque aliis uti mos fuit, qua qui ex ea causa publice accepissent: vulgoque s triumphabant. Et cum corona ex auro Etrusca s

stineretur a tergo, anulus tamen in digito ferreus erat, aeque triumphantis, et servi fortasse coronam sustinentis. Sic triumphavit de Iugurtha C. Marius: aureumque non ante tertium consulatum sumsisse traditur. Hi quoque, qui ob legationem acceperant aureos, in publico tantum utebantur his: intra domos vero ferreis. Quo argumento etiam nunc sponsae muneri ferreus anulus mittitur, isque sine gemma. Equidem nec Iliacis temporibus ullos fuisse anulos video: nusquam certe Homerus dicit, cum et codicillos missitatos epistolarum gratia indicet, et conditas arcis vestes, ac vasa aurea argenteaque, et ea colligata nodi, non anuli, nota. Sortiri quoque contra provocationem duces non anulis tradit. Fabricam etiam deûm fibulas, et alia muliebris cultus, sicut inaures, in primordio factitasse, sine mentione anulorum. Et quisquis primus instituit, cunctanter id fecit, laevisque manibus, latentibusque induit: cum, si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentum potuit in eo aliquod intelligi, etiam serioris usus argumentum est, maius in laeva fuisse, qua scutum capitur. Est quidem apud eundem Homerum virorum crinibus aurum implexum: ideo nescio an prior usus a feminis coeperit.

V. Romae ne fuit quidem aurum nisi admodum exiguum, longo tempore. Certe cum a Gallis capta Urbe pax emeretur, non plus quam mille pondo potuere. Nec ignoro M. Crassum duo millia pondo auri rapuisse suo et Pompeii secundo consulatu, e Capitolini Iovis solio, a Camillo ibi condita, et ideo a plerisque existimari duo millia pondo collata. Sed quod accessit, Gallorum praeda fuit, detractumque ab his in parte captae Urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare solitos, Torquatus indicio est. Apparet ergo Gallorum templorumque tantundem,

nec amplius fuisse: quod quidem in augurio intelle-ctum est, cum Capitolinus duplum reddidisset. Illuc quoque obiter indicare convenit, quoniam de anulis sermonem repetimus, aedituum custodiae eius com-prehensum, fracta in ore anuli gemma, statim exspi-rasse, et indicium ita exstinctum. Ergo ut maxime duo tantum millia pondo, cum capta est Roma anno CCCLXIV fuere, cum iam capitum liberorum censa essent CLII millia, quingenti LXXIII. In eadem post annos CCCVII, quod ex Capitolinae aedis incen-dio ceterisque omnibus delubris C. Marius filius Praeneste detulerat, tredecim millia pondo: quae sub eo titulo in triumpho transtulit Sulla, et argenti VI millia. Idem ex reliqua omni victoria pridie transtulerat auri pondo XV millia, argenti pondo centum et quindecim millia.

VI. Frequentior autem usus anulorum non ante Cn. Flavium Annii filium deprehenditur. Hic nam-que publicatis diebus fastis, quos populus a paucis principum quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus est, (alioqui libertino patre genitus, et ipse Appii Caeci scriba, cuius hortatu exceperat eos dies consultando assidue sagaci ingenio, promulgaverat-que,) ut aedilis curulis crearetur cum Q. Anicio Prae-nestino, qui paucis ante annis hostis fuisset, praete-ritis C. Poetelio et Domitio, quorum patres consules fuerant. Additum Flavio, ut simul et tribunus ple-bis esset. Quo facto tanta Senatus indignatione ex-arsit, ut anulos ab eo abiectos fuisse in antiquissimis reperiatur annalibus. Fallit plerosque, quod tum et equestrem ordinem id fecisse arbitrantur. Etenim adiectum hoc quoque, sed et phalera posita, pro-ptereaque nomen equitum adiectum est. Anulos quoque depositos a nobilitate, in annales relatum est, non a Senatu universo. Hoc actum P. Sempro-nio Longo, L. Sulpicio consulibus. Flavius vovit

aedem Concordiae, si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur, ex multatitia foeneratoribus condemnatis aediculam aeream fecit in Graecostasi, quae tunc supra comitium erat. Inciditque in tabella aerea eam aedem, trecentis quatuor annis post Capitolinam, dedicatam. Ita CCCCXLIX a condita Urbe gestum est: et primum anulorum vestigium exstat: promiscui autem usus alterum secundo Punico bello: neque enim aliter potuissent trimodia illa anulorum Carthaginem ab Hannibale mitti. Inter Caepionem quoque et Drusum ex anulo in auctione venali, inimicitiae coepere: unde origo socialis belli, et exitia rerum. Ne tum quidem omnes senatores habuerunt: utpote cum memoria avorum multi praetura quoque functi, in ferro consenuerint, sicut Calpurnium et Manilium, qui legatus Caii Marii fuerat Iugurthino bello, Fenestella tradit: et multi L. Fufidium illum, ad quem Scaurus de vita sua scripsit: in Quinctiorum vero familia aurum, ne feminas quidem, habere mos fuerit: nullosque omnino anulos maior pars gentium hominumque, etiam qui sub imperio nostro degunt, hodieque habeat. Non signat Oriens aut Aegyptus etiam nunc, literis contenta solis. Multis hoc modis, ut cetera omnia, luxuria variavit, gemmas addendo exquisiti fulgoris, censuque opimo digitos onerando, sicut dicemus in gemmarum volumine: mox et effigies varias caelando, ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putavit: ac ne quis signandi causam in anulis esse intelligeret, solidas induit. Quasdam vero neque ab ea parte quae digito occultatur, auro clusit, aurumque millibus lapillorum vilius fecit. Contra vero multi nullas admittunt gemmas, auroque ipso signant; id Claudii Caesaris principatu repertum. Nec non et servitia iam ferrum auro cingunt: alia

per sese mero auro decorant: cuius licentiae orig nomine ipso in Samothrace id institutum declara Singulis primo digitis geri mos fuerat, qui sunt m nimis proximi: sic in Numae et Servii Tullii statu videmus. Postea pollici proximo induere, etia deorum simulacris: dein iuvit et minimo dare. Ga liae Britanniaeque in medio dicuntur usae. H nunc solus excipitur: ceteri omnes onerantur, atq etiam privatim articuli minoribus aliis. Sunt q tres uni minimo congerant: alii vero et huic unu tantum, quo signantem signent. Conditus ille, res rara, et iniuria usus indigna, velut e sacrar promitur: et unum in minimo digito habuisse, pr tiosioris in recondito supellectilis ostentatio es Iam alii pondera eorum ostentant. Aliis plures qua unum gestare labor est. Alii bracteas infarcire l viore materia, propter casum, tutius gemmarum sc licitudini putant. Alii sub gemmis venena cludu sicut Demosthenes summus Graeciae orator, anulo que mortis gratia habent. Denique ut plurimu opum scelera anulis fiunt. Quae fuit illa priscoru vita, qualis innocentia, in qua nihil signabatur? nunc cibi quoque ac potus anulo vindicantur rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones, in domo turba externa, ac servorum quoque ca sa nomenclator adhibendus. Aliter apud ant quos, singuli Marcipores Luciporesve domin rum gentiles, omnem victum in promiscuo hab bant: nec ulla domi custodia a domesticis op erat. Nunc rapiendae comparantur epulae, parite que qui rapiant eas, et claves quoque ipsas signas non est satis: gravatis somno aut morientibus an detrahuntur: maiorque vitae ratio circa hoc instr mentum esse coepit, incertum a quo tempore. V demur tamen posse in externis auctoritatem eius i intelligere, circa Polycratem Sami tyrannum, cui d

lectus ille anulus in mare abiectus, capto relatus est pisce, ipso circiter CCXXX annum urbis nostrae interfecto. Celebratior quidem usus cum foenore coepisse debet: argumento est consuetudo vulgi, ad sponsiones etiamnum anulo exsiliente, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arrha velocior: ut plane affirmare possimus, nummos ante apud nos, mox coepisse anulos. De nummis paulo post dicetur.

VII. Anuli distinxere alterum ordinem a plebe, ut semel coeperant esse celebres, sicut tunica ab anulis senatum tantum: quanquam et hoc sero: vulgoque purpura latiore tunicae usos invenimus etiam praecones, sicut patrem Lucii Aelii Stilonis, Praeconini ob id cognominati. Sed anuli plane medium ordinem, tertiumque, plebi et patribus inseruere: quod antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniae iudices tribuunt. Nec pridem id factum. Divo Augusto decurias ordinante, maior pars iudicum in ferreo anulo fuit: iique non equites, sed iudices vocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum. Iudicum quoque non nisi quatuor decuriae fuere primo: vixque singula millia in decuriis inventa sunt, nondum provinciis ad hoc muneris admissis: servatumque in hodiernum est, ne quis e novis civibus in iis iudicaret. Decuriae quoque ipsae pluribus discretae nominibus fuere, tribunorum aeris, et selectorum, et iudicum. Praeter hos etiamnum Nongenti vocabantur, ex omnibus selecti ad custodiendas cistas suffragiorum in comitiis. Et divisus hic quoque ordo erat superba usurpatione nominum: cum alius se nongentum, alius selectum, alius tribunum appellaret.

VIII. Tiberii demum principatus nono anno in unitatem venit equester ordo: anulorumque auctoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss. anno urbis conditae DCCLXXV,

quod miremur, futili paene de causa, cum C. Sulpicius Galba, dum iuvenalem famam apud principem popinarum poenis aucupatur, questus esset in senatu, vulgo institores eius culpae defendi anulis. Hac de causa constitutum, ne cui ius id esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri avoque paterno sestertia CCCC census fuisset, et lege Iulia theatrali in XIV ordinibus sedendi. Postea gregatim insigne id appeti coeptum. Propterque haec discrimina Caius princeps decuriam quintam adiecit: tantumque natum est fastus, ut quae sub divo Augusto impleri non potuerant decuriae, non capiant eum ordinem, passimque ad ornamenta ea etiam servitute liberati transiliant: quod antea nunquam erat factum, quoniam in ferreo anulo equites iudicesque intelligebantur: adeoque promiscuum id esse coepit, ut apud Claudium Caesarem, in censura eius, unus ex equitibus Flavius Proculus quadringentos ex ea causa reos postularet. Ita dum separatur ordo ab ingenuis, communicatus est cum servitiis.

Iudicum autem appellatione separari eum ordinem, primi omnium instituere Gracchi, discordi popularitate in contumeliam senatus: mox ea debellata, auctoritas nominis vario seditionum eventu circa publicanos substitit: et aliquamdiu tertiae vires publicani fuere. Marcus Cicero demum stabilivit equestre nomen in consulatu suo, Catilinanis rebus, ex eo se ordine profectum esse celebrans, eiusque vires peculiari popularitate quaerens. Ab illo tempore plane hoc tertium corpus in republica factum est, coepitque adiici senatui populoque Romano et equester ordo. Qua de causa et nunc post populum scribitur, quia novissime coeptus est adiici.

IX. Equitum quidem etiam nomen ipsum saepe variatum est, in his quoque qui ad equitatum trahebantur. Celeres sub Romulo regibusque appellati

sunt: deinde flexumines: postea trossuli, cum oppidum in Tuscis citra Volsinios passuum IX M. sine ullo peditum adiumento cepissent eius vocabuli: idque duravit ultra C. Gracchum. Iunius certe, qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus est, scriptum reliquit his verbis: Quod ad equestrem ordinem attinet, antea trossulos vocabant, nunc equites vocant: ideoque quia non intelligunt trossulos nomen quid valeat, multos pudet trossulos vocari.

X. Sunt adhuc aliquae non omittendae in auro differentiae. Auxilia quippe et externos torquibus aureis donavere, at cives non nisi argenteis. Praeterque, armillas civibus dedere, quas non habent externi.

XI. Iidem (quod magis miremur) coronas ex auro dedere civibus. Quis primus donatus sit ea, non inveni: sed quis primum donaverit, a L. Pisone traditur A. Postumius dictator. Apud lacum Regillum castris Latinorum expugnatis, ei cuius maxime opera capta essent, hanc coronam ex praeda is dedit. Item L. Lentulus Cos. Servio Cornelio Merendae, Samnitum oppido capto: sed huic quinque librarum. Piso Frugi filium ex privata pecunia donavit: eamque coronam testamento ei praelegavit.

XII. Deorum vero honori in sacris nihil aliud excogitatum est, quam ut auratis cornibus hostiae, maiores dumtaxat, immolarentur. Sed in militia quoque in tantum adolevit haec luxuria, ut M. Bruti in Philippicis campis epistolae reperiantur frementes, fibulas tribunitias ex auro geri. Ita hercules: idem enim tu, Brute, mulierum pedibus aurum gestari tacuisti: et nos sceleris arguimus illum, qui primus auro dignitatem per anulos fecit, ut habeant in lacertis iam pridem et viri, quod e Dardanis venit, itaque et Dardanum vocabatur. Viriolae Celticae dicuntur: viriae Celtibericae. Habeant feminae

in armillis digitisque totis, collo, auribus, spiris: discurrant catenae circa latera, et inserta margaritarum pondera e collo dominarum auro pendeant, ut in somno quoque unionum conscientia adsit: etiam ne pedibus induitur, atque inter stolam plebemque hunc medium feminarum equestrem ordinem facit. Honestius viri paedagogiis id damus: balineasque dives puerorum forma convertit. Iam vero etiam Harpocratem, statuasque Aegyptiorum numinum, in digitis viri quoque portare incipiunt. Fuit et alia Claudii principatu differentia in solis his, quibus admissionem liberti eius dedissent, imaginem principis ex auro in anulo gerendi, magna criminum occasione: quae omnia salutaris exortus Vespasiani Imperatoris abolevit, aequaliter publicando Principem. De anulis aureis eorumque usu hactenus dictum sit.

XIII. Proximum scelus fecit, qui primus ex auro denarium signavit: quod et ipsum latet auctore incerto. Populus Romanus ne argento quidem signato, ante Pyrrhum regem devictum usus est. Librales, (unde etiam nunc libella dicitur, et dupondius) appendebantur asses. Quare aeris gravis poena dicta. Et adhuc expensa in rationibus dicuntur: item impendia, et dependere. Quin et militum stipendia, hoc est, stipis pondera, dispensatores, libripendes dicuntur: qua consuetudine in his emptionibus, quae mancipii sunt, etiam nunc libra interponitur. Servius rex primus signavit aes. Antea rudi usos Romae Timaeus tradit. Signatum est nota pecudum: unde et pecunia appellata. Maximus census CX M. assium fuit illo rege: et ideo haec prima classis. Argentum signatum est anno Urbis CCCCLXXXV, Q. Ogulnio, C. Fabio Coss. quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarium pro decem libris aeris, quinarium pro quinque, sestertium pro dupondio ac semisse. Librale autem pondus

aeris imminutum bello Punico primo, cum impensis Resp. non sufficeret: constitutumque, ut asses sextantario pondere ferirentur. Ita quinque partes factae lucri, dissolutumque aes alienum. Nota aeris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrum navis: in triente vero et quadrante, rates. Quadrans antea teruncius vocatus a tribus unciis. Postea Hannibale urgente, Q. Fabio Maximo dictatore, asses unciales facti: placuitque denarium sedecim assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. Ita Respublica dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assibus datus. Nota argenti fuere bigae atque quadrigae: et inde bigati quadrigatique dicti. Mox lege Papiriana semunciales asses facti. Livius Drusus in tribunatu plebis octavam partem aeris argento miscuit. Qui nunc Victoriatus appellatur, lege Clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico advectus, mercis loco habebatur. Est autem signatus Victoria, et inde nomen. Aureus nummus post annum LXII percussus est, quam argenteus, ita ut scrupulum valeret sestertiis vicenis: quod effecit in libras, ratione sestertiorum, qui tunc erant, sestertios DCCCC. Post haec placuit X XL signari ex auri libris: paulatimque principes imminuere pondus: minutissime Nero ad XLV.

XIV. Sed a nummo prima origo avaritiae, foenore excogitata quaestuosaque segnitia. Haec paulatim exarsit rabie quadam, non iam avaritia, sed fames auri: utpote cum Septimuleius Caii Gracchi familiaris, auro rependendum caput eius excisum ad Opimium tulerit, plumboque in os addito parricidio suo rempublicam etiam circumscripserit: nec iam Quiritium aliquo, sed universo nomine Romano infami, rex Mithridates Aquilio duci capto aurum in os infudit: haec parit habendi cupido. Pudet intuentem

tantum nomina ista, quae subinde nova Graeco sermone excogitantur, expresso argenteis vasis auro aut incluso: quibus deliciis veneunt tam inaurata quam aurea, cum sciamus interdixisse castris suis Spartacum, ne quis aurum haberet aut argentum. Tanto fuit plus animi fugitivis nostris. Messala orator prodidit, Antonium triumvirum aureis usum in omnibus obscoenis desideriis, pudendo crimine, etiam Cleopatrae. Summae apud exteros licentiae fuerat, poculo aureo pulvinis subdito, Philippum regem dormire solitum: Agnonem Teium Alexandri Magni praefectum aureis clavis suffigere crepidas. Antonius apud nos in contumeliam naturae vilitatem auro fecit, proscriptione dignum, sed Spartaci.

XV. Equidem miror populum Romanum victis gentibus in tributo semper argentum imperitasse, non aurum: sicut Carthagini cum Hannibale victae argenti XII pondo annua in quinquaginta annos, nihil auri. Nec potest videri penuria mundi id evenisse. Iam Midas et Croesus infinitum possederant. Iam Cyrus devicta Asia pondo XXXIV millia invenerat, praeter vasa aurea, aurumque factum, et in eo folia ac platanum, vitemque. Qua victoria argenti quingenta millia talentorum reportavit, et craterem Semiramidis, cuius pondus quindecim talenta colligebat. Talentum autem Aegyptium pondo LXXX patere Varro tradit. Iam regnaverat in Colchis Salauces et Esubopes, qui terram virginem nactus, plurimum argenti aurique eruisse dicitur in Suanorum gente, et alioqui velleribus aureis inclyto regno. Sed et illius aureae camerae, et argenteae trabes narrantur, et columnae, atque parastaticae, victo Sesostre Aegypti rege, tam superbo, ut prodatur annis quibusque sorte reges singulos e subiectis iungere ad currum solitus, atque ita triumphare.

XVI. Et nos fecimus, quae posteri fabulosa arbi-

trentur. Caesar qui postea dictator fuit, primus in aedilitate munere patris funebri, omni apparatu arenae argenteo usus est: ferasque argenteis vasis incessivere tum primum noxii, quod etiam in municipiis aemulantur. C. Antonius ludos scena argentea fecit. Item L. Muraena, et Caius princeps in Circo pegma duxit, in quo fuere argenti pondo CXXIV. Claudius successor eius, cum de Britannia triumpharet, inter coronas aureas, VII pondo habere, quam contulisset Hispania citerior, IX quam Gallia Comata, titulis indicavit. Huius deinde successor Nero, Pompeii theatrum operuit auro in unum diem, quod Tiridati regi Armeniae ostenderet. Et quota pars ea fuit aureae domus ambientis urbem.

XVII. Auri in aerario populi Romani fuere, Sex. Iulio, L. Aurelio Coss. septem annis ante bellum Punicum tertium, pondo XVI, DCCCX, argenti XXII, LXX, et in numerato LXII, LXXXV, CCCC. Item Sex. Iulio, L. Marcio Coss. hoc est, belli socialis initio, auri sedecies cent. viginti millia et DCCCXXIX. C. Caesar primo introitu Urbis in civili bello, suo ex aerario protulit laterum aureorum XXV M. argenteorum XXXV, et in numerato, quadrigenties cent. mill. sestertiûm. Nec fuit aliis temporibus respublica locupletior. Intulit Aemilius Paulus, Perseo victo e Macedonica praeda H - S. bis millies et trecenties cent. mill. a quo tempore populus Romanus tributum pendere desiit.

XVIII. Laquearia, quae nunc et in privatis domibus auro teguntur, post Carthaginem eversam primo inaurata sunt in Capitolio, Censura L. Mummii. Inde transiere in cameras quoque et parietes, qui iam et ipsi tanquam vasa inaurantur: cum sua aetas varia de Catulo existimaverit, quod tegulas aereas Capitolii inaurasset primus.

XIX. Inventores auri, sicut metallorum fere

omnium, septimo volumine diximus. Praecipu gratiam huic materiae fuisse arbitror, non colo qui in argento clarior est, magisque diei similis, ideo militaribus signis familiarior, quoniam is lo gius fulget: manifesto errore eorum, qui color siderum placuisse in auro arbitrantur, cum in ge mis aliisque rebus non sit praecipuus. Nec ponde aut facilitate materiae praelatum est ceteris met lis, cum cedat per utrumque plumbo. Sed quia rum uni nihil igne deperit, tuto etiam in incend rogisque. Quin immo quo saepius arsit, proficit bonitatem. Aurique experimentum ignis est, ut mili colore rubeat, ignescatque: id ipsum obrussa vocant. Primum autem bonitatis argumentum e quam difficillime accendi. Praeterea mirum, pr mae violentissimae igni indomitum, palea citissim ardescere: atque ut purgetur, cum plumbo coqu Altera causa pretii maior, quam minimum usu dete cum argento, aere, plumbo, lineae producantur, m nusque sordescant decidua materia. Nec aliud l xius dilatatur, aut numerosius dividitur, utpote c ius unciae in septingenas et quinquagenas, plure que bracteas, quaternûm utroque digitorum, spa gantur. Crassissimae ex his Praenestinae vocantu etiamnum retinentes nomen, Fortunae inaurato il fidelissime simulacro. Proxima bractea quaestori appellatur. Hispania strigiles vocat auri parvula massas, quod super omnia solum in massa aut ra mento capitur. Cum cetera in metallis reperta ign perficiantur, hoc statim aurum est, consummatam que materiam protinus habet, cum ita invenitur Haec enim inventio eius naturalis est: alia, quan dicemus, coacta. Super cetera non rubigo ulla, no aerugo, non aliud ex ipso quod consumat bonitatem minuatve pondus. Iam contra salis et aceti succo domitores rerum, constantia: superque omnia ne

tur, ac texitur lanae modo, et sine lana. Tunica aurea triumphasse Tarquinium Priscum Verrius docet. Nos vidimus Agrippinam Claudii principis, edente eo navalis proelii spectaculum, assidentem ei, indutam paludamento, auro textili sine alia materie. Attalicis vero iampridem intexitur, invento regum Asiae.

XX. Marmori et iis quae candefieri non possunt, ovi candido illinitur: ligno, glutini ratione composita: leucophoron vocant. Quid sit hoc, aut quemadmodum fiat, suo loco docebimus. Aes inaurari argento vivo, aut certe hydrargyro, legitimum erat: de quibus, ut dicemus, illorum naturam reddentes, excogitata fraus est. Namque aes cruciatur in primis, accensumque restinguitur sale, aceto, alumine. Postea exarenatur, an satis recoctum sit, splendore deprehendente: iterumque exhalatur igni, ut possit edomitum, mixtis pumice, alumine, argento vivo, inductas accipere bracteas. Alumen in purgando vim habet talem, qualem esse diximus plumbo.

XXI. Aurum invenitur in nostro orbe: ut omittamus Indicum, a formicis, aut apud Scythas gryphis erutum. Apud nos tribus modis: fluminum ramentis, ut in Tago Hispaniae, Pado Italiae, Hebro Thraciae, Pactolo Asiae, Gange Indiae. Nec ullum absolutius aurum est, ut cursu ipso trituque perpolitum.

Alio modo puteorum scrobibus effoditur, aut in ruina montium. Quare utraque ratio dicetur. Aurum qui quaerunt, ante omnia segullum tollunt: ita vocatur indicium. Alveus hic est: arenaeque lavantur, atque ex eo quod resedit, coniectura capitur. Invenitur aliquando in summa tellure protinus, rara felicitate: ut nuper in Dalmatia principatu Neronis, singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens. Gummi inventum est in summo cespite, alutatium,

si et auro ea tellus subest. Cetero montes Hispaniae aridi sterilesque, et in quibus nihil aliud gignatur, huic bono coguntur fertiles esse. Quod puteis foditur, canalicium vocant, alii canaliense: marmoris glareae inhaerens, non illo modo, quo in Oriente sapphiro atque Thebaico, aliisque in gemmis scintillat, sed micas amplexum marmoris. Vagantur hi venarum canales per latera puteorum, et huc illuc, inde nomine invento: tellusque ligneis columnis suspenditur. Quod effossum est, tunditur, lavatur, uritur, molitur in farinam, ac pilis cudunt. Vocant argentum, quod exit a fornace: sudorisque, qui e camino iactatur, spurcitia, in omni metallo scoria appellatur. Haec in auro tunditur, iterumque coquitur. Catini fiunt ex tasconio. Hoc est terra alba similis argillae. Neque enim alia afflatum, ignemque, et ardentem materiam tolerat.

Tertia ratio opera vicerit Gigantum. Cuniculis per magna spatia actis cavantur montes ad lucernarum lumina. Eadem mensura vigiliarum est: multisque mensibus non cernitur dies. Arrugias id genus vocant: siduntque rimae subito, et opprimunt operatos: ut iam minus temerarium videatur e profundo maris petere margaritas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaque fornices crebri montibus sustinendis. Occursant in utroque genere silices. Hos igni et aceto rumpunt. Saepius vero, quoniam in cuniculis vapor et fumus strangulat, caedunt, fracturis CL libras fere agentibus: egeruntque humeris noctibus ac diebus, per tenebras proximis tradentes: lucem novissimi cernunt. Si longior videtur silex, latus sequitur fossa ambitque. Tamen in silice facilior existimatur opera. Est namque terra ex quodam argillae genere, glareae mixta (candidam vocant) prope inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur, et iisdem malleis:

nihilque durius putant, nisi quod inter omnia auri fames durissima est. Peracto opere, cervices fornicum ab ultimo caedunt. Dat signum ruina, eamque solus intelligit in cacumine montis eius pervigil. Hic voce ictuve evocari iubet operas, pariterque ipse devolat. Mons fractus cadit ab sese longe, fragore qui concipi humana mente non possit, et flatu incredibili. Spectant victores ruinam naturae. Nec tamen adhuc aurum est: nec sciere esse, cum fodere. Tantaque ad pericula et impendia satis fuit causae, sperare quod cuperent.

Alius par labor, ac vel maioris impendii, flumina ad lavandam hanc ruinam iugis montium ducere obiter a centesimo plerumque lapide. Corrugos vocant, a corrivatione, credo: nimirum et hic labor est. Praecepisse libramentum oportet, ut furat is qua influat: itaque altissimis partibus ducitur. Convallis et intervalla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupes inviae caeduntur, sedemque trabibus cavatae praebere coguntur. Is qui caedit, funibus pendet, ut procul intuentibus species ne ferarum quidem, sed alitum fiat. Pendentes maiore ex parte librant, et lineas itineri praeducunt. Itaque insistentis vestigiis hominis locus non est. Manus trahunt omne vitium in sportis. Id genus terrae urium vocant. Ergo per silices calculosve ducuntur, et urium evitant. Ad capita deiectus in superciliis montium piscinae cavantur: ducentos pedes in quasque partes, et in altitudinem denos. Emissaria in his quina pedum quadratorum ternûm fere linquuntur, et repleto stagno excussis obturamentis erumpit torrens tanta vi, ut saxa provolvat.

Alius etiamnum in plano labor. Fossae per quas profluat, cavantur: agogas vocant: eae sternuntur gradatim ulice. Frutex est roris marini similis, asper, aurumque retinens. Latera cluduntur tabulis, ac per

praerupta suspenduntur, canali ita profluente de t ra in mare. His de causis iam promovit Hispan In priore genere, quae exhauriuntur immenso lal re, ne occupent puteos, in hoc rigantur. Aurum rugia quaesitum non coquitur, sed statim suum e Inveniuntur ita massae. Nec non in puteis etiam nas excedentes libras. Palacras Hispani, alii pa cranas: iidem quod minutum est, balucem voca Ulex siccatus uritur, et cinis eius lavatur substra cespite herboso, ut sidat aurum. Vicena millia p do ad hunc modum annis singulis Asturiam atq Gallaeciam et Lusitaniam praestare quidam pro derunt, ita ut plurimum Asturia gignat. Neque alia parte terrarum tot seculis haec fertilitas. I liae parci vetere interdicto patrum diximus: alio nulla foecundior metallorum quoque erat tellus. E stat lex Censoria Ictimulorum aurifodinae, Verc lensi agro, qua cavebatur, ne plus quinque millib hominum in opere publicani haberent.

XXII. Aurum faciendi est etiamnum una ratio auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus, summa tellure, auri colore, sed fragili, lapidum sp cularium modo. Invitaveratque spes Caium pr cipem avidissimum auri: quamobrem iussit exco magnum pondus: et plane fecit aurum excellens, s ita parvi ponderis, ut detrimentum sentiret, ill propter avaritiam expertus: quanquam auripigme librae X IV permutarentur: nec postea tentatum ullo est.

XXIII. Omni auro inest argentum vario ponde alibi dena, alibi nona, alibi octava parte. In u tantum Galliae metallo, quod vocant Albicraten tricesima sexta portio invenitur: ideo ceteris pr est. Ubicunque quinta argenti portio est, electru vocatur. Scrobes eae reperiuntur in canaliensi. F et cura electrum argento addito. Quod si quinta

portionem excessit, incudibus non resistit. Et electro auctoritas, Homero teste, qui Menelai regiam auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Minervae templum habet Lindos, insulae Rhodiorum, in quo Helena sacravit calicem ex electro. Adiicit historia, mammae suae mensura. Electri natura est, ad lucernarum lumina clarius argento splendere. Quod est nativum, et venena deprehendit. Namque discurrunt in calicibus arcus, caelestibus similes, cum igneo stridore: et gemina ratione praedicunt.

XXIV. Aurea statua prima omnium nulla inanitate, et antequam ex aere aliqua illo modo fieret, quam vocant holosphyraton, in templo Anaitidis posita dicitur, (quo sit situ terrarum nomen hoc, significavimus,) numine gentibus illis sacratissimo. Direpta est Antonii Parthicis rebus. Scitumque narratur dictum unius veteranorum Bononiae, hospitali divi Augusti coena, cum interrogaretur, essetne verum, eum qui primus violasset hoc numen, oculis membrisque captum exspirasse? Respondit enim, tum maxime Augustum de crure eius coenare, seque illum esse, totumque sibi censum ex ea rapina. Hominum primus et auream statuam et solidam Gorgias Leontinus Delphis in templo sibi posuit, LXX circiter Olympiade. Tantus erat docendae oratoriae artis quaestus.

XXV. Aurum plurimis modis pollet in remediis. Vulneratisque, et infantibus applicatur, ut minus noceant, quae inferantur, veneficia. Est et ipsi superlato vis malefica, gallinarum quoque et pecorum foeturis. Remedium est abluere illatum, et spargere eos, quibus mederi velis. Torretur et cum salis gemino pondere, triplici miseos, et rursum cum duabus salis portionibus, et una lapidis, quem schiston vocant: ita virus tradit rebus una crematis in fictili vase, ipsum purum et incorruptum. Reliquus cinis

servatus in fictili, et ex aqua illitus, lichenas in fac[ie] sanat. Lomento eum convenit ablui. Fistulas etia[m] sanat, et quae vocantur haemorrhoides. Quod si tr[i]tus pumex adiicitur, putria hulcera et tetri odor[is] emendat. Ex melle vero decoctum cum melanthi[o] et illitum umbilico, leviter solvit alvum. Auro ve[r]rucas curari M. Varro auctor est.

XXVI. Chrysocolla humor est in puteis, quos di[xi]ximus, per venam auri defluens, crassescente lim[o] rigoribus hibernis usque in duritiam pumicis. Lau[]datiorem eandem in aerariis metallis, et proximar[n] in argentariis fieri compertum est. Invenitur et i[n] plumbariis, vilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit et cura, multum infra naturalem il[]lam: immissis in venam aquis leviter hieme tota, us[]que in Iunium mensem, dein siccatis in Iunio et Iu[]lio: ut plane intelligatur nihil aliud chrysocolla[m] quam vena putris. Nativa duritia maxime distat: lu[]team vocant. Et tamen illa quoque herba, quam lu[]tum appellant, tingitur. Natura est, quae lino lanae[]ve, ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro cernitur: postea molitur, ac deinde tenuius cribratur. Quidquid non transmeat, repetitur in pila, dein molitur. Pulvis semper in catinos digeritur, et ex aceto maceratur, ut omnis duritia solvatur: ac rursus tunditur, dein lavatur in conchis, siccaturque. Tunc tingitur alumine schisto, et herba supra dicta: pingiturque, antequam pingat. Refert quam bibula docilisque sit. Nam nisi rapuit colorem, adduntur scytatum atque turbystum: ita vocant medicamenta sorbere cogentia.

XXVII. Cum tinxere pictores, orobitin vocant, eiusque duo genera faciunt: luteam, quae servatur in lomentum: et liquidam, globulis sudore resolutis. Haec utraque genera in Cypro fiunt. Laudatissima in Armenia, secunda in Macedonia, largissima in Hi-

spania. Summa commendationis, colorem in herba segetis laete virentis quam simillime reddat. Visumque iam est Neronis principis spectaculis arenam Circi chrysocolla sterni, cum ipse concolori panno aurigaturus esset. Indocta opificum turba tribus eam generibus distinguit: asperam, quae taxatur in libras denariis VII: mediam, quae denariis quinis: attritam, quam et herbaceam vocant, quae X III. Sublinunt autem arenosam, priusquam inducant, atramento, et Paraetonio. Haec sunt tenacia eius et colori blanda. Paraetonium, quoniam est natura pinguissimum, et propter laevorem tenacissimum, atramento aspergitur, ne Paraetonii candor pallorem chrysocollae afferat. Luteam putant a luto herba dictam, quam ipsam caeruleo subtritam, pro chrysocolla inducunt, vilissimo genere atque fallacissimo.

XXVIII. Usus chrysocollae et in medicina est ad purganda vulnera cum cera et oleo. Eadem per se arida siccat et contrahit. Datur et in angina, orthopnoeave, lingenda cum melle. Concitat vomitiones: miscetur et collyriis ad cicatrices oculorum: ac viridibus emplastris, ad dolores mitigandos, et cicatrices trahendas. Hanc chrysocollam medici acesin appellant, quae non est orobitis.

XXIX. Chrysocollam et aurifices sibi vindicant agglutinando auro: et inde omnes appellatam similiter utentes dicunt. Temperatur autem ea Cypria aerugine, et pueri impubis urina, addito nitro. Teritur Cyprio aere in Cypriis mortariis: santernam vocant nostri. Ita ferruminatur aurum, quod argentosum vocant. Signumque est, si addita santerna nitescit. E diverso aerosum contrahit se, hebetaturque, et difficulter ferruminatur. Ad id glutinum fit, auro, et septima parte argenti ad supra dicta additis, unaque contritis.

XXX. Contexi par est reliqua circa hoc, ut uni-

versa naturae contingat admiratio. Auri glutinu est tale. Argilla ferro, cadmia aeris massis, alume laminis, resina plumbo et marmori: sed plumbum n grum albo iungitur, ipsumque album sibi oleo. Ite stannum aeramentis, stanno argentum. Pineis opt me lignis aes ferrumque funditur: sed et Aegypti papyro: paleis aurum. Calx aqua accenditur, e Thracius lapis: idemque oleo restinguitur. Igni autem aceto maxime, et visco, et ovo. Terra minim flagrat. Carboni maior vis exusto, iterumque fla granti.

XXXI. Ab his argenti metalla dicantur, quae se quens insania est. Nonnisi in puteis reperitur, nulla que sui spe nascitur: nullis, ut in auro lucentibu scintillis. Terra est alia rufa, alia cineracea. Exco qui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum ven plumbi. Galenam vocant, quae iuxta argenti vena plerumque reperitur. Et eodem opere ignium de scendit pars in plumbum, argentum autem supern innatat, ut oleum aquis. Reperitur in omnibus pae ne provinciis, sed in Hispania pulcherrimum: id quo que in sterili solo, atque etiam montibus: et ubicum que una inventa vena est, non procul invenitur alia Hoc quidem et in omni fere materia: unde metalla Graeci videntur dixisse. Mirum, adhuc per Hispa nias ab Hannibale inchoatos puteos durare, sua ab inventoribus nomina habentes. Ex queis Bebulo ap pellatur hodieque, qui CCC pondo Hannibali submi nistravit in dies, ad mille quingentos iam passus ca vato monte, per quod spatium Aquitani stantes die bus noctibusque egerunt aquas lucernarum mensura amnemque faciunt. Argenti vena, quae in summo re perta est, crudaria appellatur. Finis antiquis fodien di solebat esse alumen inventum: ultra nihil quae rebatur. Nuper inventa aeris vena infra alumen al ba, finem spei fecit. Odor ex argenti fodinis inimi

cus omnibus animalibus, sed maxime canibus. Aurum argentumque quo mollius, eo pulchrius. Lineas ex argento nigras produci plerique mirantur.

XXXII. Est et lapis in his venis, cuius vomica liquoris aeterni argentum vivum appellatur: venenum rerum omnium. Exest ac perrumpit vasa permanans tabe dira. Omnia ei innatant, praeter aurum: id unum ad se trahit. Ideo et optime purgat, ceteras eius sordes exspuens crebro iactatu fictilibus in vasis, vestibus iniectis. Sed ut ipsum ab auro discedat, in pelles subactas effunditur, per quas sudoris vice defluens, purum relinquit aurum. Ergo et cum aera inaurantur, sublitum bracteis pertinacissime retinet. Verum pallore detegit simplices aut praetenues bracteas. Quapropter id furtum quaerentes, ovi liquore candido usum eum adulteravere: mox et hydrargyro, de quo suo dicemus loco. Et alias argentum vivum non largum inventum est.

XXXIII. In iisdem argenti metallis invenitur, ut proprie dicamus, spumae lapis candidae nitentisque, non tamen translucentis: stimmi appellant, alii stibium, alii alabastrum, alii larbason. Duo eius genera, mas et femina. Magis probant feminam: horridior est mas, scabriorque, et minus ponderosus, minusque radians et arenosior: femina contra nitet, friabilis, fissurisque, non globis dehiscens.

XXXIV. Vis eius adstringere, et refrigerare: principalis autem circa oculos: namque ideo etiam plerique platyophthalmon id appellavere, quoniam in calliblepharis mulierum dilatet oculos. Et fluxiones inhibet oculorum, exhulcerationesque, farina eius ac thuris, gummi admixto. Sistit et sanguinem e cerebro defluentem. Efficacior et contra recentia vulnera: et contra veteres canum morsus inspersus farina: et contra ambusta igni, cum adipe, ac spuma argenti, cerussaque, et cera. Uritur au-

tem offis bubuli fimi circumlitum in clibanis: dein restinguitur mulierum lacte, teriturque in mortariis admixta pluvia. Ac subinde turbidum transfunditur in aereum vas, et mundatur nitro. Faex eius intelligitur plumbosissima, quaeque subsedit in mortario, abiiciturque. Dein vas, in quo turbida transfusa sunt, opertum linteo per noctem relinquitur, et postero die quod innatat, effunditur, spongiaque tollitur. Quod ibi subsedit, flos intelligitur, ac linteolo interposito in Sole siccatur, non ut perarescat. Iterumque in mortario teritur, et in pastillos dividitur. Ante omnia autem urendi modus necessarius est, ne plumbum fiat. Quidam non fimo utuntur coquentes, sed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo saccant, faecemque abiiciunt, idque quod defluxit, transfundunt, quidquid subsidat colligentes: emplastris quoque et collyriis miscent.

XXXV. Scoriam in argento Graeci vocant helcysma. Vis eius adstringere et refrigerare corpora. Additur emplastris, ut molybdaena, de qua dicemus in plumbo, cicatricibus maxime glutinandis: et contra tenesmos, dysenteriasque, infusa clysteribus cum myrteo oleo. Addunt et in medicamenta, quae vocant liparas, ad excrescentia hulcerum, aut ex attritu facta, aut in capite manantia.

Fit in iisdem metallis et quae vocatur spuma argenti. Genera eius tria: optima quam chrysitin vocant: secunda, quam argyritin: tertia, quam molybditin. Et plerumque omnes hi colores in iisdem tubulis inveniuntur. Probatissima est Attica, proxima Hispaniensis. Chrysitis ex vena ipsa fit, argyritis ex argento, molybditis plumbi ipsius fusura, quae fit Puteolis, et inde habet nomen. Omnis autem fit excocta sua materia ex superiori catino defluens in inferiorem, et ex eo sublata veruculis ferreis, atque in ipsa flamma convoluta, ut sit modici

ponderis. Est autem, ut ex nomine ipso intelligi potest, fervescentis materiae spuma. Distat a scoria, quo potest spuma a faece distare. Alterum purgantis se materiae, alterum purgatae vitium est. Quidam duo genera faciunt spumae, quae vocant sterelytida et peumenem: tertium molybdaenam, in plumbo dicendam. Spuma ut sit utilis, iterum coquitur, confractis tubulis ad magnitudinem anulorum: ita accensa follibus, ad separandos carbones cineremque, abluitur aceto aut vino, simulque restinguitur. Quod si sit argyritis, ut candor ei detur, magnitudine fabae confracta, in fictili coqui iubetur ex aqua, addito in linteolis tritico et hordeo novis, donec ea purgentur. Postea sex diebus terunt in mortariis, ter die abluentes aqua frigida: et cum desinant, calida, addito sale fossili, in libram spumae obolo. Novissimo die condunt in plumbeo vase. Alii cum faba candida ac ptisana coquunt, et in Sole siccant. Alii in lana candida cum faba, donec lanam non denigrent. Tunc salem fossilem adiiciunt, subinde aqua mutata, siccantque diebus XL calidissimis aestatis. Nec non in ventre suillo in aqua coquunt, exemtamque nitro fricant, et ut supra, terunt in mortariis cum sale. Sunt qui non coquant, sed cum sale terant, et adiecta aqua abluant. Usus eius ad collyria, et litu ad muliebrium cicatricum foeditates tollendas, maculasque, et abluendum capillum. Vis autem siccare, mollire, refrigerare, temperare, purgare, explere hulcera, tumores lenire. Talibusque emplastris supra dictis ignes etiam sacros tollit cum ruta, myrtoque, et aceto: itemque perniones cum myrtis et cera.

XXXVI. Invenitur in argentariis metallis minium quoque, et nunc inter pigmenta magnae auctoritatis, et quondam apud Romanos non solum maximae, sed etiam sacrae. Enumerat auctores Verrius, quibus

credere sit necesse, Iovis ipsius simulacri facien diebus festis minio illini solitam, triumphantumqu corpora: sic Camillum triumphasse. Hac religion etiam nunc addi in unguenta coenae triumphalis, e a censoribus in primis Iovem miniandum locari. Cu ius rei causam equidem miror: quanquam et hodi id expeti constat Aethiopum populis, totosque eo tin gi proceres, huncque ibi deorum simulacris colorem esse. Quapropter diligentius persequemur omni de eo.

XXXVII. Theophrastus XC annis ante Praxibu lum Atheniensium magistratum (quod tempus exi in Urbis nostrae CCXLIX annum) tradit inventum minium a Callia Atheniense, initio sperante aurum posse excoqui arena rubente in metallis argenti hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tun in Hispania, sed durum et arenosum: item apu Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculante decuterent: id esse adulterum: optimum vero supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere: hanc teri, dein lavari farinam: et quo subsidat, iterum lavari. Differentiam artis esse quod alii minium faciunt prima lotura: apud alios id esse dilutius, sequentis autem loturae optimum.

XXXVIII. Auctoritatem colori fuisse non miror Iam enim Troianis temporibus rubrica in honore erat, Homero teste, qui naves ea commendat, alias circa picturas pigmentaque rarus. Milton vocant Graeci: minium quidam, cinnabari. Unde natus error, Indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi saniem draconis elisi elephantorum morientium pondere, permixto utriusque animalis sanguine, ut diximus. Neque alius est color, qui in picturis proprie sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisque utilissima est. At hercule medici,

quia cinnabarin vocant, pro ea utuntur hoc minio, quod venenum esse paulo mox docebimus.

XXXIX. Cinnabari veteres, quae etiam nunc vocant monochromata, pingebant. Pinxerunt et Ephesio minio, quod derelictum est, quia curatio magni operis erat. Praeterea utrumque nimis acre existimatur. Ideo transiere ad rubricam, et sinopidem, de quibus suis locis dicam. Cinnabaris adulteratur sanguine caprino, aut sorbis tritis. Pretium sincerae, nummi quinquaginta.

XL. Iuba minium nasci et in Carmania tradit: Timagenes et in Aethiopia. Sed neutro ex loco invehitur ad nos, nec fere aliunde, quam ex Hispania. Celeberrimum ex Sisaponensi regione in Baetica, miniario metallo vectigalibus populi Romani, nullius rei diligentiore custodia. Non licet id ibi perficere excoquique. Romam perfertur vena signata, ad dena millia fere pondo annua. Romae autem lavatur: in vendendo, pretio statuta lege, ne modum excederet H-S. LXX in libras. Sed adulteratur multis modis, unde praeda societati.

Namque est alterum genus in omnibus fere argentariis, itemque plumbariis metallis, quod fit exusto lapide venis permixto, non ex illo, cuius vomicam argentum vivum appellavimus, (is enim et ipse in argentum excoquitur:) sed ex aliis simul repertis. Steriles etiam plumbi deprehenduntur suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes exustique tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium perquam paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Hoc ergo adulteratur minium in officinis sociorum: item Syrico. Quonam modo Syricum fiat, suo loco dicemus. Sublini autem Syrico minium compendii ratio demonstrat. Et alio modo pingentium furto opportunum est, plenos subinde abluentium penicillos. Sidit autem in aqua, con-

statque furantibus. Sincero cocci nitor esse debet. Secundarii autem splendor in parietibus sentit uliginem. Quanquam hoc rubigo quaedam metalli est. Sisaponensibus autem miniariis suae venae arena sine argento excoquitur auri modo. Probatur auro candente: fucatum nigrescit: sincerum retinet colorem. Invenio et calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. Solis atque Lunae contactus inimicus: remedium, ut parieti siccato cera Punica cum oleo liquefacta candens setis inducatur: iterumque admotis gallae carbonibus aduratur ad sudorem usque: postea candelis subigatur: ac deinde linteis puris, sicut et marmora nitescunt. Qui minium in officinis poliunt, faciem laxis vesicis illigant, ne in respirando pernicialem pulverem trahant: et tamen ut per illas spectent. Minium in voluminibus quoque scriptura usurpatur, clarioresque literas, vel in auro, vel in marmore, etiam in sepulcris facit.

XLI. Ex secundario invenit vita et hydrargyrum in vicem argenti vivi, paulo ante dilatum. Fit autem duobus modis: aereis mortariis pistillisque trito minio ex aceto: aut patinis fictilibus impositum ferrea concha, calice coopertum, argilla superillita: dein sub patinis accensum follibus continuo igni, atque ita calicis sudore deterso, qui fit argenti colore et aquae liquore. Idem guttis dividi facilis, et lubrico humore confluere. Quod cum venenum esse conveniat, omnia quae de minio in medicinae usu traduntur, temeraria arbitror: praeterquam fortassis illito capite ventreve, sanguinem sistendum, dum ne quid penetret in viscera, ac vulnus attingat: aliter utendum non equidem censeam.

XLII. Hydrargyro argentum inauratur solum nunc prope, cum et in aera simili modo duci debeat. Sed eadem fraus, quae in omni vitae parte ingeniosis-

sima est, viliorem excogitavit materiam, ut docuimus.

XLIII. Auri argentique mentionem comitatur lapis, quem coticulam appellant, quondam non solitus inveniri, nisi in flumine Tmolo, ut auctor est Theophrastus: nunc vero passim: quem alii Heraclium, alii Lydium vocant. Sunt autem modici, quaternas uncias longitudinis, binasque latitudinis non excedentes. Quod a Sole fuit in his, melius quam quod a terra. His coticulis periti, cum e vena ut lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti vel aeris, scripulari differentia, mirabili ratione, non fallente.

XLIV. Argenti duae differentiae. Batillis ferreis candentibus ramento imposito, quod candidum permaneat, probatur. Proxima bonitas rufo, nulla nigro. Sed experimento quoque fraus intervenit: servatis in virorum urina batillis, inficitur ita ramentum obiter dum uritur, candoremque mentitur. Est aliud experimentum politi, et in halitu hominis, si sudet protinus, nubemque discutiat.

XLV. Laminas duci, et specula fieri non nisi ex optimo posse creditum fuerat. Id quoque iam fraude corrumpitur. Sed natura mira est imagines reddendi, quod repercusso aere atque in oculos regesto fieri convenit. Eadem vi in speculis usu polita crassitudine, paulumque propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginum. Tantum interest, repercussum illum respuat an excipiat. Quin etiam pocula ita figurantur, exsculptis intus crebris ceu speculis, ut vel uno intuente, populus totidem imaginum fiat. Excogitantur et monstrifica, ut in templo Smyrnae dicata. Id evenit figura materiae. Plurimumque refert concava sint et poculi modo, an parmae Threcidicae, media depressa an elata, transversa an obliqua, supina an recta, qualitate excipientis

figurae torquente venientes umbras. Nec enim est aliud illa imago, quam digesta claritas materiae excipientis umbram. Atque ut omnia de speculis peragantur hoc loco, optima apud maiores fuerant Brundisina, stanno et aere mixtis. Praelata sunt argentea. Primus fecit Praxiteles, Magni Pompeii aetate. Nuper credi coeptum, certiorem imaginem reddi, auro opposito aversis.

XLVI. Tingit et Aegyptus argentum, ut in vasis Anubem suum spectet: pingitque, non caelat argentum. Transit inde materia et ad triumphales statuas: mirumque, crescit pretium fulgoris excaecati. Id autem fit hoc modo. Miscentur argento tertiae aeris Cyprii tenuissimi, quod coronarium vocant, et sulphuris vivi, quantum argenti. Conflantur ita in fictili circumlito argilla. Modus coquendi, donec se ipsa opercula aperiant. Nigrescit et ovi indurati luteo, ut tamen aceto et creta deteratur. Miscuit denario triumvir Antonius ferrum. Miscentur aera falsae monetae. Alii e pondere subtrahunt, cum sit iustum LXXXIV e libris signari. Igitur ars facta denarios probare, tam iucunda lege plebi, ut Mario Gratidiano vicatim totas statuas dicaverit. Mirumque, in hac artium sola vitia discuntur, et falsi denarii spectatur exemplar, pluribusque veris denariis adulterinus emitur.

XLVII. Non erat apud antiquos numerus ultra centum millia: itaque et hodie multiplicantur haec, ut decies centena millia, aut saepius dicantur. Foenus hoc fecit, nummusque percussus: et sic quoque aes alienum etiamnum appellatur. Postea Divites cognominati: dummodo notum sit, eum qui primus acceperit hoc cognomen, decoxisse creditoribus suis. Ex eadem gente M. Crassus negabat locupletem esse, nisi qui reditu annuo legionem tueri posset. In agris bis millies sestertiûm possedit, Quiritium post

Sullam ditissimus. Nec fuit satis, nisi totum Parthorum esurisset aurum: atque in memoriam quidem optimum occupavit: iuvat enim insectari inexplebilem istam habendi cupidinem. Multos postea cognovimus servitute liberatos opulentiores: pariterque tres Claudii principatu, Pallantem, Callistum, et Narcissum. Atque ut hi omittantur, tanquam adhuc rerum potiantur, C. Asinio Gallo, C. Marcio Censorino Coss. a. d. VI Kal. Febr. C. Caecilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, quamvis multa civili bello perdidisset, tamen relinquere servorum quatuor millia centum sedecim: iuga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris CC quinquaginta septem millia: in numerato H-S. sexcenties cent. mill. Funerari se iussit H-S. undecies cent. mill. Congerant excedentes numerum opes, quota tamen portio erunt Ptolemaei? quem Varro tradit Pompeio res gerente circa Iudaeam, octona millia equitum sua pecunia toleravisse: mille convivas, totidem aureis potoriis, mutantem vasa cum ferculis, saginasse. Quota vero ille ipse (neque enim de regibus loquor) portio fuit Pythii Bithyni, qui platanum auream, vitemque nobilem illam Dario regi donavit: Xerxis copias, hoc est, septies centena LXXXVIII millia hominum excepit epulo, stipendium quinque mensium frumentumque pollicitus, ut e quinque liberis, senectuti suae in delectu unus saltem concederetur. Hunc quoque ipsum aliquis comparet Croeso regi. Quae (malum) amentia est, id in vita cupere, quod aut etiam servis contigerit, aut ne in regibus quidem invenerit finem!

XLVIII. Populus Romanus stipem spargere coepit, Sp. Postumio, Q. Marcio Coss. tanta abundantia pecuniae erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit. Nam quod Agrippae Menenio sextantes aeris in funus contulit; honoris id necessita-

tisque propter paupertatem Agrippae, non largitionis esse dixerim.

XLIX. Vasa ex argento mira inconstantia humani ingenii variat, nullum genus officinae diu probando, nunc Firmiana, nunc Clodiana, nunc Gratiana etenim tabernas mensis adoptavimus: nunc anaglypta, in asperitatemque excisa, circa linearum picturas quaerimus. Iam vero et in mensas repositoriis imponimus, et ad sustinenda obsonia interradimus latera: et interest, quam plurimum lima perdiderit. Vasa coquinaria ex argento Calvus orator fieri quiritat: at nos carrucas ex argento caelare invenimus, nostraque aetate Poppaea coniux Neronis principis delicatioribus iumentis suis soleas ex auro quoque induere.

L. Libras XXXII argenti Africanus sequens heredi reliquit. Idemque cum de Poenis triumpharet, quatuor millia CCCLXXX. M. pondo transtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum aemula, quot mensarum postea apparatu victa! Numantia quidem deleta, idem Africanus in triumpho militibus X VII dedit. O viros illo imperatore dignos, quibus hoc satis fuit! Frater eius Allobrogicus primus omnium pondo mille habuit. At Livius Drusus in tribunatu plebis, X. Nam propter quinque pondo notatum a censoribus triumphalem senem, fabulosum iam videtur. Item Catum Aelium, cum legati Aetolorum in consulatu prandentem in fictilibus adissent, missa ab his vasa argentea non accepisse, neque aliud habuisse argenti ad supremum vitae diem, quam duo pocula, quae L. Paulus socer ei ob virtutem devicto Perseo rege donasset. Invenimus legatos Carthaginiensium dixisse, nullos hominum inter se benignius vivere, quam Romanos. Eodem enim argento apud omnes coenitavisse ipsos. At hercules Pompeium Paulinum Arelatensis equi-

tis Romani filium, paternaque gente péllitum, quod XII pondo argenti habuisset apud exercitum, ferocissimis gentibus oppositum scimus.

LI. Lectos vero mulierum iam pridem totos operiri argento, et triclinia quaedam, quibus argentum addidisse primus traditur Carvilius Pollio, eques Romanus, non ut operiret, aut Deliaca specie faceret, sed Punicana. Eadem et aureos fecit. Nec multo post argentei Deliacos imitati sunt. Quae omnia expiavit bellum civile Sullanum.

LII. Paulo enim ante haec facta sunt, lancesque e centenis libris argenti, quas tunc super quingentas numero Romae fuisse constat, multosque ob eas proscriptos, dolo concupiscentium. Erubescant annales, qui bellum civile illud talibus vitiis imputavere. Nostra aetas fortior fuit: Claudii principatu servus eius Drusillanus nomine Rotundus, dispensator Hispaniae citerioris, quingenariam lancem habuit, cui fabricandae officina prius exaedificata fuerat: et comites eius, octo DCCCL librarum: quaeso, ut quam multi eas conservi eius inferrent, aut quibus coenantibus? Cornelius Nepos tradit, ante Sullae victoriam duo tantum triclinia Romae fuisse argentea. Repositoriis argentum addi sua memoria coeptum, Fenestella, qui obiit novissimo Tiberii Caesaris principatu. Sed et testudinea tum in usum venisse. Ante se autem paulo, lignea, rotunda, solida: nec multo maiora, quam mensas fuisse. Se quidem puero, quadrata, et compacta, aut acere operta, aut citro coepisse. Mox additum argentum in angulis, lineasque per commissuras. Tympana vero se iuvene appellata stateras, et lances, quas antiqui magidas appellaverant.

LIII. Nec copia tantum argenti furuit vita, sed validius paene manipretiis: idque iam pridem, ut ignoscamus nobis. Delphinos quinis millibus sester-

tiûm in libras emtos C. Gracchus habuit. Lucius ve-
ro Crassus orator duos scyphos Mentoris artifici
manu caelatos sestertiis C. Confessus tamen est
nunquam se his uti propter verecundiam ausum.
Constat eundem sestertiûm VI millibus in singula
libras vasa emta habuisse. Asia primum devicta lu-
xuriam misit in Italiam. Siquidem Lucius Scipi
transtulit in triumpho argenti caelati pond
MCCCCL. Et vasorum aureorum pondo MD ann
conditae Urbis quingentesimo sexagesimo quint
Eadem Asia donata multo etiam gravius afflixit mo
res, inutiliorque victoria illa hereditas Attalo reg
mortuo fuit. Tum enim haec emendi Romae in au
ctionibus regiis verecundia exemta est, Urbis ann
sexcentesimo vigesimo secundo, mediis quinquagin
ta septem annis erudita civitate amare etiam, no
solum admirari, opulentiam externam: immenso e
Achaicae victoriae momento ad impellendos more
quae et ipsa hoc intervallo, anno Urbis sexcentesim
octavo parta, signa et tabulas pictas invexit, ne qui
deesset: pariterque luxuria nata est, et Carthag
sublata: ita congruentibus fatis, ut liberet amplec
vitia, et liceret. Petiere et dignationem hinc aliqu
veterum. C. Marius post victoriam Cimbricam can
tharis potasse Liberi patris exemplo traditur, ill
arator Arpinas, et manipularis imperator.

LIV. Argenti usum in statuas primum Divi Augu
sti in adulatione temporum transisse, falso exist
matur. Iam enim triumpho Magni Pompeii reper
mus translatam Pharnacis, qui primus regnavit i
Ponto, argenteam statuam: item Mithridatis Eupa
toris, et currus aureos argenteosque. Argentum su
cedit aliquando et auro, luxu feminarum plebis com
pedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mo
tritior vetat. Vidimus et ipsi Arellium Fuscum (mo
tum equestri ordine, ob insignem calumniam, cu

celebritate assectarentur adolescentium scholae) ex argento anulos habentem. Et quid haec attinet colligere, cum capuli militum, ebore etiam fastidito, caelentur argento, vaginae catillis, baltei laminis crepitent? Iam vero paedagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento: feminae laventur, et, nisi argentea, solia fastidiant: eademque materia et cibis, et probris, serviat. Videret haec Fabricius, et stratas argento mulierum balineas, ita ut vestigio locus non sit, cum viris lavantium: Fabricius, inquam, qui bellicosos imperatores plus quam pateram et salinum ex argento habere vetabat. Videret hinc dona fortium fieri, aut in haec frangi. Heu mores! Fabricii nos pudet.

LV. Mirum in auro caelando inclaruisse neminem, argento multos. Maxime tamen laudatus est Mentor, de quo supra diximus. Quatuor paria ab eo omnino facta sunt: ac iam nullum exstare dicitur, Ephesiae Dianae templi, aut Capitolini incendiis. Varro et aereum signum eius habuisse scripsit. Proximi ab eo in admiratione Acragas, et Boethus, et Mys fuere. Exstant hodie omnium opera in insula Rhodiorum: Boethi apud Lindiam Minervam: Acragantis in templo Liberi patris in ipsa Rhodo, Bacchae Centaurique caelati in scyphis: Myos in eadem aede, et Silenus, et Cupidines. Acragantis et venatus in scyphis magna fama. Post hos celebratus est Calamis et Antipater, quique Satyrum in phiala gravatum somno collocavisse verius, quam caelasse dictus est, Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauriscus. Item Ariston et Eunicus Mitylenaei laudantur, et Hecataeus: et circa Magni Pompeii aetatem Praxiteles, Posidonius Ephesius, Laedus Stratiates, qui proelia armatosque caelavit: Zopyrus, qui Areopagitas, et iudicium Orestis, in duobus scyphis H-S. XII aestimatis. Fuit dein Pytheas, cuius binae unciae X

venierunt. Ulysses et Diomedes erant in phialae emblemate, Palladium surripientes. Fecit idem et cocos magiriscia appellatos, parvulis potoriis, sed e quibus ne exempla quidem liceret exprimere, tam opportuna iniuriae subtilitas erat. Habuit et Teucer crustarius famam. Subitoque ars haec ita exolevit, ut sola iam vetustate censeatur, usque adeo attritis caelaturis, ne figura discerni possit, auctoritas constet. Argentum medicatis aquis inficitur, atque etiam afflatu salso, sicut in mediterraneis Hispaniae.

LVI. In argenti et auri metallis nascuntur etiam num pigmenta, sil et caeruleum. Sil proprie limus est. Optimum ex eo quod Atticum vocatur. Pretium in pondo libras, X II. Proximum marmorosum, dimidio Attici pretio. Tertium genus est pressum quod alii Syricum vocant ex insula Syro. Iam quidem et ex Achaia, quo utuntur ad picturae umbras. Pretium in libras, H-S. bini. Dupondiis vero detractis, quod lucidum vocant, e Gallia veniens: hoc autem et Attico ad lumina utuntur: ad abacos, non nisi marmoroso, quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effoditur et ad XX ab Urbe lapidem in montibus. Postea uritur, pressum appellantibus qui adulterant. Sed esse falsum exustumque amaritudine apparet, quoniam resolutum in pulverem est. Sil pingere instituere primi Polygnotus et Micon, Attico dumtaxat. Hoc secuta aetas ad lumina usa est: ad umbras autem Syrico et Lydio. Lydium Sardibus emebatur, quod nunc obmutuit.

LVII. Caeruleum arena est. Huius genera tria fuere antiquitus: Aegyptium, quod maxime probatur. Scythicum, hoc diluitur facile: cumque teritur in IV colores mutatur, candidiorem nigrioremve. Praefertur huic etiamnum Cyprium. Accessit his Puteolanum et Hispaniense, arena ibi confici coepta. Tingitur autem omne, et in sua coquitur herba, b

bitque succum. Reliqua confectura eadem quae chrysocollae. Ex caeruleo fit, quod vocatur lomentum: perficitur id lavando terendove: hoc est caeruleo candidius. Pretia eius, X. X in libras: caerulei X. VIII. Usus in creta, calcis impatiens. Nuper accessit et Vestorianum ab auctore appellatum. Fit ex Aegyptii levissima parte: pretium eius, X. I in libras. Idem et Puteolani usus, praeterque ad fenestras: vocant coelon. Non pridem apportari et Indicum est coeptum, cuius pretium X. VIII in libras. Ratio in pictura ad incisuras, hoc est, umbras dividendas ab lumine. Est et vilissimum genus lomenti, quidam tritum vocant, quinis assibus aestimatum. Caerulei sinceri experimentum in carbone ut flagret: fraus, viola arida decocta in aqua, succoque per linteum expresso in cretam Eretriam. Vis eius in medicina, ut purget hulcera. Itaque et emplastris adiiciunt: item causticis. Teritur autem difficillime sil. In medendo leviter mordet, adstringitque, et explet hulcera. Uritur in fictilibus, ut prosit. Pretia rerum, quae usquam posuimus, non ignoramus alia in aliis locis esse, et omnibus paene annis mutari, prout navigationes constiterint, aut ut quisque mercatus sit, aut aliquis praevalens manceps annonam flagellet: non obliti Demetrium a tota Seplasia Neronis principatu accusatum apud consules: poni tamen necessarium fuit, quae plerumque erant Romae, ut exprimeretur auctoritas rerum.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXIV.

I. Proxima dicantur aeris metalla, cui et in usu proximum est pretium: immo vero ante argentum, ac paene etiam ante aurum, Corinthio. Stipis quoque auctoritas, ut diximus. Hinc aera militum: tribuni aerarii, et aerarium, obaerati, et aere diruti. Docuimus, quamdiu populus Romanus aere tantum signato usus sit. Sed et alia vetustas aequalem Urbi auctoritatem eius declarat, a rege Numa collegio tertio aerariorum fabrûm instituto.

II. Vena quo dictum est modo effoditur, ignique perficitur. Fit et e lapide aeroso, quem vocant cadmiam. Celebritas in Asia, et quondam in Campania, nunc in Bergomatium agro, extrema parte Italiae. Feruntque nuper etiam in Germania provincia repertum. Fit et ex alio lapide, quem chalciten vocant in Cypro, ubi prima fuit aeris inventio: mox vilitas praecipua, reperto in aliis terris praestantiore, maxime aurichalco, quod praecipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore, effoeta tellure. Proximum bonitate fuit Sallustianum in Centronum Alpino tractu, non longi et ipsum aevi. Successitque ei Livianum in Gallia. Utrumque a metallorum dominis appellatum: illud ab amico Divi Augusti, hoc a coniuge, velocis defectus. Livianum quoque certe admodum exiguum

invenitur. Summa gloria nunc in Marianum conversa, quod et Cordubense dicitur. Hoc a Liviano cadmiam maxime sorbet, et aurichalci bonitatem imitatur in sestertiis dupondiariisque, Cyprio suo assibus contentis. Et hactenus nobilitas in aere naturalis se habet.

III. Reliqua genera artificio constant, quae suis locis reddentur, summa claritate ante omnia indicata. Quondam aes confusum auro argentoque miscebatur, et tamen ars pretiosior erat: nunc incertum est, peior haec sit, an materia. Mirumque, cum ad infinitum operum pretia creverint, auctoritas artis exstincta est. Quaestus causa enim, ut omnia, exerceri coepta est, quae gloriae solebat. Ideo etiam deorum adscripta operi, cum proceres gentium claritatem et hac via quaererent: adeoque exolevit fundendi aeris pretiosi ratio, ut iamdiu ne fortuna quidem in aere ius artis habeat.

Ex illa autem antiqua gloria Corinthium maxime laudatur: hoc casus miscuit, Corintho, cum caperetur, incensa: mireque circa id multorum affectatio fuit: quippe cum tradatur, non alia de causa Verrem, quem Cicero damnaverat, proscriptum cum eo ab Antonio, quam quod Corinthiis se ei cessurum negavisset. At mihi maior pars eorum simulare eam scientiam videtur, ad segregandos se a ceteris magis, quam intelligere aliquid ibi subtilius: et hoc paucis docebo. Corinthus capta est Olympiadis CLXI anno tertio, nostrae Urbis DCVIII: cum ante seculo fictores nobiles esse desissent, quorum isti omnia signa hodie Corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos ponemus artificum aetates. Nam Urbis nostrae annos ex supra dicta comparatione Olympiadum colligere facile erit. Sunt ergo vasa tantum Corinthia, quae isti elegantiores modo in esculenta transferunt, modo in lucernas, aut trul-

leos, nullo munditiarum respectu. Eius tria genera: candidum, argento nitore quam proxime accedens, in quo illa mixtura praevaluit: alterum, in quo auri fulva natura: tertium, in quo aequalis omnium temperies fuit. Praeter haec est, cuius ratio non potest reddi, quanquam hominis manu facta dederit Fortuna temperamentum simulacro signisque, illud suo colore pretiosum ad iocineris imaginem vergens, quod ideo hepatizon appellant, procul a Corinthio: longe tamen ante Aegineticum atque Deliacum, quae diu obtinuere principatum.

IV. Antiquissima aeris gloria Deliaco fuit, mercatus in Delo concelebrante toto orbe, et ideo cura officinis, tricliniorum pedibus fulcrisque. Ibi prima nobilitas aeris. Pervenit deinde ad deûm simulacra, effigiemque hominum, et aliorum animalium.

V. Proxima laus Aeginetico fuit. Insula et ipsa, nec aes gignens, sed officinarum temperatura nobilitata. Bos aereus inde captus in foro boario est Romae. Hoc erit exemplar Aeginetici aeris: Deliaci autem Iupiter in Capitolio in Iovis Tonantis aede. Illo aere Myron usus est, hoc Polycletus, aequales atque condiscipuli. Aemulatio iis et in materia fuit.

VI. Privatim Aegina candelabrorum superficiem dumtaxat elaboravit, sicut Tarentum scapos. In his ergo iuncta commendatio officinarum est. Nec pudet tribunorum militarium salariis emere, cum ipsum nomen a candelarum lumine impositum appareat. Accessio candelabri talis fuit, Theonis iussu praeconis, Clesippus fullo, gibber praeterea et alio foedus aspectu: emente id Gegania sestertiis quinquaginta: eademque ostentante convivio emtum, ludibrii causa nudatus, atque impotentia libidinis receptus in torum, mox in testamentum praedives, numinum vice illud candelabrum coluit, et hanc Corinthiis fabulam adiecit: vindicatis tamen moribus nobili se-

pulcro, per quod aeterna supra terras Geganiae dedecoris memoria duraret. Sed cum esse nulla Corinthia candelabra constet, nomen id praecipue in his celebratur, quoniam Mummii victoria Corinthum quidem diruit, sed compluribus Achaiae oppidis simul aera dispersit.

VII. Prisci limina etiam ac valvas ex aere in templis factitavere. Invenio et a Cn. Octavio, qui de Perseo rege navalem triumphum egit, factam porticum duplicem ad Circum Flaminium, quae Corinthia sit appellata a capitulis aereis columnarum. Vestae quoque aedem ipsam Syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum a M. Agrippa posita. Quin etiam privata opulentia eo modo usurpata est. Camillo inter crimina obiecit Sp. Carvilius quaestor, quod aerata ostia haberet in domo.

VIII. Nam triclinia aerata, abacosque, et monopodia Cn. Manlium Asia devicta primum invexisse triumpho suo, quem duxit Urbis anno CCCCCLXVII, L. Piso auctor est. Antias quidem L. Crassum heredem L. Crassi oratoris, multa etiam triclinia aerata vendidisse. Ex aere factitavere et cortinas, tripodum nomine Delphicas, quoniam donis maxime Apollinis Delphici dicabantur. Placuere et lychnuchi pensiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes: qualis est in templo Apollinis Palatini, quod Alexander Magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicaverat eidem deo.

IX. Transiit deinde ars ubique vulgo ad effigies deorum. Romae simulacrum ex aere factum Cereri primum reperio ex peculio Sp. Cassii, quem regnum affectantem pater ipsius interemerat. Transiit et ab diis ad hominum statuas atque imagines multis modis. Bitumine antiqui tingebant eas: quo magis mirum est placuisse auro integere. Hoc nescio an

Romanum fuit inventum: certe etiam Romae non habet vetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium, primo sacrorum certaminum victoria, maximeque Olympiae: ubi omnium, qui vicissent, statuas dicari mos erat. Eorum vero, qui ter ibi superavissent, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas vocant. Athenienses nescio an primi omnium Harmodio et Aristogitoni tyrannicidis publice posuerint statuas. Hoc actum est eodem anno, quo et reges Romae pulsi. Excepta deinde res est a toto orbe terrarum humanissima ambitione. Et iam omnium municipiorum foris statuae ornamentum esse coepere, prorogarique memoria hominum, et honores legendi aevo basibus inscribi, ne in sepulcris tantum legerentur. Mox forum et in domibus privatis factum atque in atriis. Honos clientum instituit sic colere patronos.

X. Togatae effigies antiquitus ita dicabantur. Placuere et nudae tenentes hastam, ab epheborum e gymnasiis exemplaribus, quas Achilleas vocant. Graeca res est, nihil velare: at contra Romana ac militaris, thoracas addere. Caesar quidem dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est. Nam Lupercorum habitu factae, tam novitiae sunt, quam quae nuper prodiere paenulis indutae. Mancinus eodem habitu sibi statuit, quo deditus est. Notatum ab auctoribus, et L. Accium poetam in Camenarum aede maxima forma statuam sibi posuisse, cum brevis admodum fuisset. Equestres vero statuae Romanam celebrationem habent, orto sine dubio a Graecis exemplo. Sed illi celetas tantum dicabant in sacris victores. Postea vero et qui bigis vel quadrigis vicissent. Unde et nostri currus nati in his qui triumphavissent. Serum hoc, et in his non nisi a Divo Augusto seiuges, sicut et elephanti.

XI. Non vetus et bigarum celebratio in his qui praetura functi curru vecti essent per Circum. Antiquior columnarum, sicut C. Maenio, qui devicerat priscos Latinos, quibus ex foedere tertias praedae Romanus populus praestabat, eodemque in consulatu in suggestu rostra devictis Antiatibus fixerat anno Urbis CCCCXVI. Item Caio Duillio, qui primus navalem triumphum egit de Poenis, quae est etiam nunc in Foro. Item P. Minucio praefecto annonae, extra portam Trigeminam, unciaria stipe collata, nescio an primo honore tali a populo, antea enim a senatu erat: praeclara res, nisi frivolis coepisset initiis. Namque et Atti Navii statua fuit ante Curiam, cuius basis conflagravit Curia incensa Publii Clodii funere. Fuit et Hermodori Ephesii in Comitio, legum, quas Decemviri scribebant, interpretis, publice dicata. Alia causa, alia auctoritas M. Horatii Coclitis statuae, quae durat hodieque, cum hostes a ponte sublicio solus arcuisset. Equidem et Sibyllae iuxta Rostra esse non miror, tres sint licet: una, quam Sextus Pacuvius Taurus aedilis plebis instituit: duae, quas M. Messala. Primas putarem has, et Atti Navii, positas aetate Tarquinii Prisci, nisi regum antecedentium essent in Capitolio. Ex his Romuli est sine tunica, sicut et Camilli in Rostris, et ante aedem Castorum fuit Q. Marcii Tremuli equestris togata, qui Samnites bis devicerat, captaque Anagnia, populum stipendio liberaverat. Inter antiquissimas sunt et Tulli Cloelii, Lucii Roscii, Spurii Nautii, C. Fulcinii in Rostris, a Fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc a republica tribui solebat iniuria caesis, sicut et P. Iunio, et Tito Coruncano, qui ab Teuca Illyriorum regina interfecti erant. Non omittendum videtur, quod annales adnotavere, tripedaneas his statuas in Foro statutas. Haec videlicet mensura honorata tunc erat. Non

praeteribo Cn. Octavium ob unum scilicet verbum. Hic regem Antiochum, daturum se responsum dicentem, virga quam tenebat forte circumscripsit, et prius quam egrederetur circulo illo, responsum dare coegit. In qua legatione interfecto senatus statuam poni iussit quam oculatissimo loco in Rostris. Invenitur statua decreta et Taraciae Caiae, sive Suffetiae virgini Vestali, ut poneretur ubi vellet: quod adiectum non minus honoris habet, quam feminae esse decretam. Meritum eius in ipsis ponam annalium verbis: Quod campum Tiberinum gratificata esset ea populo.

XII. Invenio et Pythagorae, et Alcibiadi, in cornibus Comitii positas, cum bello Samniti Apollo Pythius fortissimo Graiae gentis iussisset, et alteri sapientissimo, simulacra celebri loco dicari: ea stetere donec Sulla dictator ibi Curiam faceret. Mirumque est, illos patres Socrati cunctis ab eodem deo sapientia praelato Pythagoram praetulisse, aut tot aliis virtute Alcibiadem, aut quenquam utroque Themistocli. Columnarum ratio erat, attolli supra ceteros mortales: quod et arcus significant novitio invento. Primus tamen honos coepit a Graecis. Nullique arbitror plures statuas dicatas, quam Phalereo Demetrio Athenis. Siquidem CCCLX statuere, nondum anno hunc numerum dierum excedente, quas mox laceravere. Statuerant Romae etiam in omnibus vicis C. Mario Gratidiano tribus, ut diximus, easdemque subvertêre Sullae introitu.

XIII. Pedestres sine dubio Romae fuere in auctoritate longo tempore. Equestrium tamen origo perquam vetus est, cum feminis etiam honore communicato. Cloeliae etiam statua est equestris, ceu parum esset toga eam cingi: cum Lucretiae, ac Bruto, qui expulerant reges, propter quos Cloelia inter obsides fuerat, non decernerentur. Hanc primam cum

Coclitis publice dicatam crediderim: Atto enim ac Sibyllae Tarquinium, et reges sibi ipsos posuisse verisimile est: nisi Cloeliae quoque Piso traderet ab his positam, qui una obsides fuerant, redditis a Porsenna in honorem eius. E diverso Annius Fetialis, equestrem, quae fuerit contra Iovis Statoris aedem in vestibulo Superbi domus, Valeriae fuisse Publicolae consulis filiae: eamque solam refugisse, Tiberimque tranavisse, ceteris obsidibus, quae Porsennae mittebantur, interemtis Tarquinii insidiis.

XIV. Lucius Piso prodidit, M. Aemilio, C. Popilio II Coss. a censoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, statuas circa Forum eorum qui magistratum gesserunt, sublatas omnes, praeter eas quae populi aut senatus sententia statutae essent. Eam vero quam apud aedem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius, qui regnum affectaverat, etiam conflatam a censoribus. Nimirum in ea quoque re ambitioni providebant illi viri. Exstant Catonis in censura vociferationes, mulieribus Romanis in provinciis statuas poni. Nec tamen potuit inhibere, quo minus Romae quoque ponerentur, sicuti Corneliae Gracchorum matri, quae fuit Africani prioris filia. Sedens huic posita, soleisque sine amento insignis, in Metelli publica porticu: quae statua nunc est in Octaviae operibus.

XV. Publice autem ab exteris posita est Romae C. Aelio tribuno plebis, lege perlata in Stenium Statilium Lucanum, qui Thurinos bis infestaverat: ob id Aelium Thurini statua et corona aurea donaverunt. Iidem postea Fabricium donavere statua, liberati obsidione. Passimque gentes in clientelas ita receptae: adeo discrimen omne sublatum, ut Hannibalis etiam statuae tribus locis visantur in Urbe, cuius intra muros solus hostium emisit hastam.

XVI. Fuisse autem statuariam artem familiarem Italiae quoque et vetustam, indicant, Hercules ab

Evandro sacratus, ut produnt, in Foro boario, qui triumphalis vocatur, atque per triumphos vestitur habitu triumphali. Praeterea Ianus geminus a Numa rege dicatus, qui pacis bellique argumento colitur, digitis ita figuratis, ut trecentorum quinquaginta quinque dierum nota, per significationem anni, temporis et aevi se deum indicaret. Signa quoque Tuscanica per terras dispersa, quae in Etruria factitata non est dubium. Deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen a Romani nominis odio inditum est, propter duo millia statuarum Volsinios expugnatos obiiceret. Mirumque mihi videtur, cum statuarum origo tam vetus in Italia sit, lignea potius aut fictilia deorum simulacra in delubris dicata, usque ad devictam Asiam, unde luxuria. Similitudines exprimendi quae prima fuerit origo, in ea quam plasticen Graeci vocant, dici convenientius erit: etenim prior, quam statuaria, fuit. Sed haec ad infinitum effloruit multorum voluminum opere, si quis plura persequi velit: omnia enim quis possit?

XVII. In M. Scauri aedilitate tria millia signorum in scena tantum fuere temporario theatro. Mummius devicta Achaia replevit Urbem: ipse excessit non relicturus filiae dotem. Cur enim non cum excusatione ponatur? Multa et Luculli invexere. Rhodi etiamnum tria millia signorum esse, Mucianus ter consul prodidit: nec pauciora Athenis, Olympiae, Delphis, superesse creduntur. Quis ista mortalium persequi possit? aut quis usus noscendi intelligatur? Insignia tamen maxime, et aliqua de causa notata, voluptarium sit attigisse, artificesque celebratos nominavisse: singulorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lysippus MD opera fecisse dicatur, tantae omnia artis, ut claritatem possent dare vel singula. Numerum apparuisse defuncto eo, cum the-

saurum effregisset heres: solitum enim ex manipretio cuiusque signi denarios seponere aureos singulos. Evecta supra humanam fidem ars est successu, mox et audacia. In argumentum successus unum exemplum afferam, nec deorum hominisve similitudinis expressae. Aetas nostra vidit in Capitolio, priusquam id novissime conflagravit a Vitellianis incensum, in cella Iunonis, canem ex aere vulnus suum lambentem: cuius eximium miraculum et indiscreta veri similitudo, non eo solum intelligitur, quod ibi dicata fuerat: verum et nova satisdatione: nam summa nulla par videbatur: capite tutelarios cavere pro ea, instituti publici fuit.

XVIII. Audaciae innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas videmus statuarum, quas colosseas vocant, turribus pares. Talis est in Capitolio Apollo, translatus a M. Lucullo ex Apollonia Ponti urbe, XXX cubitorum, quingentis talentis factus: talis in Campo Martio Iupiter a Divo Claudio Caesare dicatus, qui vocatur Pompeianus a vicinitate theatri: talis et Tarenti factus a Lysippo XL cubitorum. Mirum in eo, quod manu, ut ferunt, mobilis, (ea ratio libramenti est,) nullis convellatur procellis. Id quidem providisse et artifex dicitur, modico intervallo, unde maxime flatum opus erat frangi, opposita columna. Itaque propter magnitudinem difficultatemque moliendi, non attigit eum Fabius Verrucosus, cum Herculem, qui est in Capitolio, inde transferret. Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lindius, Lysippi supra dicti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulacrum post quinquagesimum sextum annum terrae motu prostratum, sed iacens quoque miraculo est. Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores sunt digiti, quam pleraeque statuae. Vasti specus hiant defractis membris. Spe-

ctantur intus magnae molis saxa, quorum pondere stabiliverat constituens. Duodecim annis tradunt effectum CCC talentis, quae contulerant ex apparatu regis Demetrii relicto, morae taedio. Sunt alii minores hoc in eadem urbe colossi centum numero: sed ubicunque singuli fuissent, nobilitaturi locum. Praeterque hos deorum quinque, quos fecit Bryaxis. Factitavit colossos et Italia. Videmus certe Tuscanicum Apollinem in bibliotheca templi Augusti, quinquaginta pedum a pollice, dubium aere mirabiliorem, an pulchritudine. Fecit et Sp. Carvilius Iovem, qui est in Capitolio, victis Samnitibus sacrata lege pugnantibus, e pectoralibus eorum, ocreisque et galeis. Amplitudo tanta est, ut conspiciatur a Latiario Iove. Reliquiis limae suam statuam fecit, quae est ante pedes simulacri eius. Habent in eodem Capitolio admirationem et capita duo, quae P. Lentulus consul dicavit: alterum a Charete supra dicto factum: alterum fecit Decius, comparatione in tantum victus, ut artificium minime probabilis artificis videatur.

Verum omnem amplitudinem statuarum eius generis vicit aetate nostra Zenodorus, Mercurio facto in civitate Galliae Arvernis, per annos decem, H-S. quadrigenties cent. mill. manipretio. Postquam satis ibi artem approbaverat, Romam accitus est a Nerone, ubi destinatum illius principis simulacrum, colossum fecit, CX pedum longitudine, qui dicatus Solis venerationi est, damnatis sceleribus illius principis. Mirabamur in officina non modo ex argilla similitudinem insignem, verum et ex parvis admodum surculis, quod primum operis instar fuit. Ea statua indicavit interisse fundendi aeris scientiam, cum et Nero largiri aurum argentumque paratus esset, et Zenodorus scientia fingendi caelandique nulli veterum postponeretur. Statuam Arvernorum cum fa-

ceret, provinciae Vibio Avito praesidente, duo pocula Calamidis manu caelata, quae Cassio Silano, avunculo eius, praeceptori suo Germanicus Caesar adamata donaverat, aemulatus est, ut vix ulla differentia esset artis. Quantoque maior in Zenodoro praestantia fuit, tanto magis deprehendi aeris obliteratio potest.

Signis, quae vocant Corinthia, plerique in tantum capiuntur, ut secum circumferant, sicut Hortensius orator Sphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei se aenigmata intelligere, respondit debere, quoniam sphingem domi haberet. Circumtulit et Nero princeps Amazonem, de qua dicemus: et paulo ante C. Cestius consularis signum, quod secum etiam in proelio habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum sustinere traduntur solitae statuae, ex quibus duae ante Martis Ultoris aedem dicatae sunt, totidem ante regiam.

XIX. Minoribus simulacris signisque innumera prope artificum multitudo nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias Atheniensis, Iove Olympiae facto, ex ebore quidem et auro: sed et ex aere signa fecit. Floruit autem Olympiade LXXXIV, circiter CCC nostrae Urbis anno. Quo eodem tempore aemuli eius fuere Alcamenes, Critias, Nestocles, Hegias. Et deinde Olympiade LXXXVII Agelades, Callon, Polycletus, Phradmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Parelius. Ex his Polycletus discipulos habuit Argium, Asopodorum, Alexim, Aristidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Damiam Clitorium: Myron Lycium. Nonagesima quinta Olympiade floruere Naucydes, Dinomenes, Canachus, Patrocles. Centesima secunda, Polycles, Cephissodotus, Leochares, Hypatodorus. Centesima quarta, Praxiteles, Euphranor. Centesima septima, Echion,

Therimachus. Centesima quartadecima Lysippus fuit, cum et Alexander Magnus. Item Lysistratus, et frater eius Sthenis, Euphronides, Sostratus, Ion, Silanion. In hoc mirabile, quod nullo doctore nobilis fuit ipse. Discipulos habuit Zeuxim et Iadem. Centesima vicesima, Eutychides, Euthycrates, Dahippus, Cephissodotus, Timarchus, Pyromachus. Cessavit deinde ars, ac rursus Olympiade centesima quinquagesima quinta revixit, cum fuere longe quidem infra praedictos, probati tamen, Antaeus, Callistratus, Polycles, Athenaeus, Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. Ita distinctis celeberrimorum aetatibus, insignes raptim transcurram, reliqua multitudine passim dispersa. Venere autem in certamen laudatissimi, quanquam diversis aetatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas: quae cum in templo Ephesiae Dianae dicarentur, placuit eligi probatissimam, ipsorum artificum, qui praesentes erant, iudicio, cum apparuit eam esse, quam omnes secundam a sua quisque iudicassent. Haec est Polycleti, proxima ab ea Phidiae, tertia Ctesilai, quarta Cydonis, quinta Phradmonis.

1. Phidias, praeter Iovem Olympium, quem nemo aemulatur, fecit et ex ebore aeque Minervam Athenis, quae est in Parthenone adstans. Ex aere vero praeter Amazonem supra dictam, Minervam tam eximiae pulchritudinis, ut formae cognomen acceperit. Fecit et Cliduchum, et aliam Minervam, quam Romae Aemilius Paulus ad aedem Fortunae huiusque diei dedicavit. Ideo duo signa, quae Catulus in eadem aede posuit palliata: et alterum colossicon nudum: primusque artem toreuticen aperuisse atque demonstrasse merito iudicatur.

2. Polycletus Sicyonius Ageladae discipulus, Diadumenum fecit molliter iuvenem, centum talentis nobilitatum. Idem et Doryphorum viriliter puerum.

Fecit et quem canona artifices vocant, lineamenta artis ex eo petentes, velut a lege quadam: solusque hominum artem ipse fecisse, artis opere iudicatur. Fecit et distrigentem, et nudum talo incessentem. Duosque pueros, item talis nudos ludentes, qui vocantur Astragalizontes: et sunt in Titi Imperatoris atrio: quo opere nullum absolutius plerique iudicant. Item Mercurium, qui fuit Lysimachiae: Herculem, qui Romae: Alexetera arma sumentem: Artemona, qui Periphoretos appellatus est. Hic consummasse hanc scientiam iudicatur, et toreuticen sic erudisse, ut Phidias aperuisse. Proprium eiusdem, ut uno crure insisterent signa, excogitasse: quadrata tamen ea esse tradit Varro, et paene ad unum exemplum.

3. Myronem Eleutheris natum, et ipsum Ageladae discipulum, bucula maxime nobilitavit, celebratis versibus laudata: quando alieno plerique ingenio magis, quam suo, commendantur. Fecit et canem, et discobolon, et Persea, et Pristas, et Satyrum admirantem tibias, et Minervam: Delphicos pentathlos pancratiastas: Herculem etiam, qui est apud Circum maximum in aede Pompeii Magni. Fecisse et cicadae monumentum ac locustae carminibus suis Erinna significat. Fecit et Apollinem, quem a Triumviro Antonio sublatum restituit Ephesiis Divus Augustus, admonitus in quiete. Primus hic multiplicasse varietatem videtur, numerosior in arte, quam Polycletus, et in symmetria diligentior: et ipse tamen corporum tenus curiosus, animi sensus non expressisse, capillum quoque et pubem non emendatius fecisse, quam rudis antiquitas instituisset.

4. Vicit eum Pythagoras Rheginus ex Italia, pancratiaste Delphis posito. Eundem vicit et Leontinus, qui fecit stadiodromon Astylon, qui Olympiae ostenditur: et Libyn puerum tenentem tabellam, eodem loco, et mala ferentem nudum. Syracusis autem

claudicantem: cuius hulceris dolorem sentire etiam spectantes videntur. Item Apollinem, serpentemque eius sagittis confici: citharoedum, qui Dicaeus appellatus est, quoniam cum Thebae ab Alexandro caperentur, aurum a fugiente conditum, sinu eius celatum esset. Hic primus nervos et venas expressit capillumque diligentius.

5. Fuit et alius Pythagoras Samius, initio pictor: cuius signa ad aedem Fortunae huiusque diei septem nuda, et senis unum, laudata sunt. Hic supra dicto facie quoque indiscreta similis fuisse traditur: Rhegini autem discipulus et filius sororis fuisse Sostratus.

6. Lysippum Sicyonium, Duris negat, Tullius fuisse discipulum affirmat, sed primo aerarium fabrum, audendi rationem coepisse pictoris Eupompi responso. Eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium, dixisse demonstrata hominum multitudine, naturam ipsam imitandam esse, non artificem. Plurima ex omnibus signa fecit, ut diximus, foecundissimae artis, inter quae distringentem se, quem Marcus Agrippa ante Thermas suas dicavit, mire gratum Tiberio principi: qui non quivit temperare sibi in eo, quanquam imperiosus sui inter initia principatus, transtulitque in cubiculum, alio ibi signo substituto: cum quidem tanta populi Romani contumacia fuit, ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitaverit, princepsque, quanquam adamatum, reposuerit. Nobilitatur Lysippus et temulenta tibicina, et canibus ac venatione. In primis vero quadriga cum Sole Rhodiorum. Fecit et Alexandrum Magnum multis operibus, a pueritia eius orsus. Quam statuam inaurari iussit Nero princeps, delectatus admodum illa. Dein cum pretio perisset gratia artis, detractum est aurum: pretiosiorque talis existimatur, etiam cicatricibus operis atque

concisuris, in quibus aurum haeserat, remanentibus. Idem fecit Hephaestionem Alexandri Magni amicum, quem quidam Polycleto adscribunt, cum is centum prope annis ante fuerit. Idem Alexandri venationem, quae Delphis sacrata est: Athenis Satyrorum turmam: Alexandrum amicorumque eius imagines summa omnium similitudine expressit. Has Metellus Macedonia subacta transtulit Romam. Fecit et quadrigas multorum generum. Statuariae arti plurimum traditur contulisse, capillum exprimendo, capita minora faciendo, quam antiqui: corpora graciliora, siccioraque, per quae proceritas signorum maior videretur. Non habet Latinum nomen symmetria, quam diligentissime custodivit, nova intactaque ratione quadratas veterum staturas permutando: vulgoque dicebat, ab illis factos, quales essent, homines: a se, quales viderentur esse. Propriae huius videntur esse argutiae operum, custoditae in minimis quoque rebus.

7. Filios et discipulos reliquit laudatos artifices, Dahippum, et Bedam, sed ante omnes Euthycratem: quanquam is constantiam patris potius aemulatus, quam elegantiam, austero maluit genere, quam iucundo, placere. Itaque optime expressit Herculem Delphis, et Alexandrum, Thespin venatorem, et Thespiadas: proelium equestre: simulacrum Trophonii ad oraculum: quadrigas Medeae complures: equum cum fiscinis: canes venantium.

8. Huius porro discipulus fuit Tisicrates, et ipse Sicyonius, sed Lysippi sectae propior, ut vix discernantur complura signa: ceu senex Thebanus, Demetrius rex, Peucestes Alexandri Magni servator, dignus tanta gloria.

9. Artifices, qui compositis voluminibus condidere haec, miris laudibus celebrant, et Telephanem Phoceum, ignotum alias, quoniam in Thessalia habi-

taverit, ubi latuerint opera eius: alioqui suffragiis ipsorum aequatur Polycleto, Myroni, Pythagorae. Laudant eius Larissam, et Spintharum pentathlon, et Apollinem. Alii non hanc ignobilitatis fuisse causam, sed quoniam se regum Xerxis atque Darii officinis dediderit, existimant.

10. Praxiteles quoque marmore felicior: ideo et clarior fuit. Fecit tamen ex aere pulcherrima opera: Proserpinae raptum: item Catagusam, et Liberum patrem, et Ebrietatem, nobilemque una Satyrum, quem Graeci periboeton cognominant. Signa etiam, quae ante Felicitatis aedem fuere, Veneremque, quae cum ipsa aede incendio cremata est Claudii principatu, marmoreae illi suae per terras inclytae parem. Item Stephusam, Spilumenen, Oenophorum: Harmodium et Aristogitonem tyrannicidas, quos a Xerxe Persarum rege captos victa Perside Atheniensibus remisit Magnus Alexander. Fecit et puberem Apollinem subrepenti lacertae cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonon vocant. Spectantur et duo signa eius diversos affectus exprimentia, flentis matronae, et meretricis gaudentis. Hanc putant Phrynen fuisse, deprehenduntque in ea amorem artificis, et mercedem in vultu meretricis.

11. Habet et simulacrum benignitas eius. Calamidis enim quadrigae aurigam suum imposuit, ne melior in equorum effigie defecisse in homine crederetur. Ipse Calamis et alias quadrigas bigasque fecit, equis semper sine aemulo expressis. Sed ne videatur in hominum effigie inferior, Alcmena nullius est nobilior.

12. Alcamenes Phidiae discipulus et marmorea fecit, et aereum pentathlon, qui vocatur Encrinomenos. At Polycleti discipulus Aristides quadrigas, bigasque. Tisicratis Leaena laudatur. Scortum haec lyrae cantu familiare Harmodio et Aristogitoni, con-

silia eorum de tyrannicidio, usque ad mortem excruciata a tyrannis, non prodidit. Quamobrem Athenienses et honorem habere ei volentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis eius fecere: atque ut intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt.

13. Bryaxis Aesculapium et Seleucum fecit. Bedas, adorantem. Batton Apollinem, et Iunonem, qui sunt Romae in Concordiae templo.

14. Ctesilaus vulneratum deficientem, in quo possit intelligi, quantum restet animae: et Olympium Periclem dignum cognomine. Mirumque in hac arte est, quod nobiles viros nobiliores fecit. Cephissodotus Minervam mirabilem in portu Atheniensium, et aram ad templum Iovis Servatoris in eodem portu, cui pauca comparantur. Canachus Apollinem nudum, qui Philesius cognominatur in Didymaeo, Aeginetica aeris temperatura. Cervumque una ita vestigiis suspendit, ut linum subter pedes trahatur, alterno morsu digitis calceque retinentibus solum, ita vertebrato dente utrisque in partibus, ut a repulsu per vices resiliat. Idem et Celetizontas pueros fecit. Chaereas Alexandrum Magnum, et Philippum patrem eius fecit.

15. Desilaus Doryphoron, et Amazonem vulneratam. Demetrius Lysimachen, quae sacerdos Minervae fuit annis sexaginta quatuor. Idem et Minervam, quae Musica appellatur, quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus citharae tinnitu resonant. Idem equitem Simonem, qui primus de equitatu scripsit. Daedalus et ipse inter fictores laudatus, pueros duos distringentes se fecit. Dinomenes Protesilaum, et Pythodemum luctatorem.

16. Euphranoris Alexander Paris est: in quo laudatur, quod omnia simul intelligantur, iudex Dearum, amator Helenae, et tamen Achillis interfector.

Huius est Minerva Romae, quae dicitur Catuliana, infra Capitolium a Quinto Lutatio Catulo dicata: et simulacrum Boni Eventus, dextra pateram, sinistra spicam ac papaver tenens. Item Latona puerpera, Apollinem et Dianam infantes sustinens, in aede Concordiae. Fecit et quadrigas bigasque, et Cliduchon eximia forma: et Virtutem, et Graeciam, utrasque colosseas: mulierem admirantem et adorantem. Item Alexandrum et Philippum in quadrigis. Eutychides Eurotam, in quo artem ipso amne liquidiorem plurimi dixere.

Hegiae Minerva Pyrrhusque rex laudatur: et Celetizontes pueri, et Castor et Pollux ante aedem Iovis Tonantis, Hegesiae. In Pario colonia Hercules Isidori.

17. Eleuthereus Lycius Myronis discipulus fuit, qui fecit dignum praeceptore puerum sufflantem languidos ignes, et Argonautas. Leochares aquilam, sentientem quid rapiat in Ganymede, et cui ferat, parcentem unguibus etiam per vestem: puerum Autolycon pancratio victorem, propter quem Xenophon Symposion scripsit: Iovemque illum Tonantem in Capitolio, ante cuncta laudabilem: item Apollinem diadematum. Lyciscus Lagonem puerum subdolae ac fucatae vernilitatis. Lycus et ipse puerum suffitorem.

18. Menaechmi vitulus genu premitur, replicata cervice: ipseque Menaechmus scripsit de sua arte.

19. Naucydes Mercurio, et Discobolo, et immolante arietem censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit. Niceratus Aesculapium, et Hygiam, qui sunt in Concordiae templo Romae.

20. Pyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Polycles Hermaphroditum nobilem fecit. Pyrrhus Hygiam, et Minervam: Phoenix Lysippi discipulus, Epithersen.

21. Stipax Cyprius uno celebratur signo, Splanchnopte. Periclis Olympii vernula hic fuit, exta torrens, ignem oris pleni spiritu accendens. Silanion Apollodorum fudit, fictorem et ipsum, sed inter cunctos diligentissimum artis, et inimicum sui iudicem, crebro perfecta signa frangentem, dum satiari cupiditate artis non quit, et ideo insanum cognominatum. Hoc in eo expressit, nec hominem ex aere fecit, sed iracundiam: et Achillem nobilem. Item Epistaten exercentem athletas: Strongylion Amazonem, quam ab excellentia crurum Eucnemon appellant, ob id in comitatu Neronis principis circumlatam. Item fecit puerum, quem amando Brutus Philippensis cognomine suo illustravit.

22. Theodorus, qui labyrinthum fecit Sami, ipse se ex aere fudit, praeter similitudinem mirabilem fama magnae subtilitatis celebratus. Dextra limam tenet, laeva tribus digitis quadrigulam tenuit, translatam Praeneste, tantae parvitatis, ut totam eam currumque et aurigam integeret alis simul facta musca.

23. Xenocrates Tisicratis discipulus, aut, ut alii, Euthycratis, vicit utrosque copia signorum, et de sua arte composuit volumina.

24. Plures artifices fecere Attali et Eumenis adversus Gallos proelia: Isigonus, Pyromachus, Stratonicus, Antigonus, qui condidit volumina de sua arte. Boethi, quanquam argento melioris, infans eximie anserem strangulat. Atque ex omnibus, quae retuli, clarissima quaeque iam sunt dicata Vespasiano Principe in templo Pacis, aliisque eius operibus, violentia Neronis in Urbem convecta, et in sellariis domus aureae disposita.

25. Praeterea sunt aequalitate celebrati artifices; sed nullis operum suorum praecipui. Ariston, qui et argentum caelare solitus est: Calliades, Ctesias,

Cantharus Sicyonius, Dionysodorus Critiae discipulus, Deliades, Euphorion, Eunicus, et Hecataeus, argenti caelatores: Lesbocles, Prodorus, Pythodicus, Polygnotus: iidem pictores nobilissimi. Item ex caelatoribus, Stratonicus, Scymnus, qui fuit Critiae discipulus.

26. Nunc percensebo eos, qui eiusdem generis opera fecerunt, ut Apollodorus, Androbulus, Asclepiodorus, Alevas, philosophos: Apellas et adorantes feminas: Antigonus et Perixyomenon, tyrannicidasque supra dictos: Antimachus, Athenodorus feminas nobiles: Aristodemus et luctatores, bigasque cum auriga, philosophos, anus, Seleucum regem. Habet gratiam suam huius quoque Doryphorus.

27. Cephissodoti duo fuere: prioris est Mercurius, Liberum patrem in infantia nutriens. Fecit et concionantem manu elata: persona in incerto est. Sequens philosophos fecit. Colotes qui cum Phidia Iovem Olympium fecerat, philosophos. Item Cleon, et Cenchramis, et Callicles, et Cephis: Chalcosthenes et comoedos, et athletas.

28. Dahippus Perixyomenon. Daiphron, et Democritus, et Daemon, philosophos.

29. Epigonus omnia fere praedicta imitatus praecessit in tubicine, et matri interfectae infante miserabiliter blandiente. Eubolidis, digitis computans.

30. Micon athletis spectatur: Menogenes, quadrigis.

31. Nec minus Niceratus omnia, quae ceteri, aggressus, repraesentavit Alcibiadem, lampadeque accensa matrem eius Demaraten sacrificantem.

32. Tisicratis bigae Piston mulierem imposuit. Idemque fecit Martem et Mercurium, qui sunt in Concordiae templo Romae. Perillum nemo laudat saeviorem Phalaride tyranno, cui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus igne subdito, et primus eum

expertus cruciatum iustiore saevitia. In hoc a simulacris deûm hominumque devocaverat humanissimam artem. Ideone tot conditores eius elaboraverant, ut ex ea tormenta fierent? Itaque una de causa servantur opera eius, ut, quisquis illa videat, oderit manus.

33. Sthenis Cererem, Iovem, Minervam fecit, qui sunt Romae in Concordiae templo. Idem flentes matronas, et adorantes, sacrificantesque. Simon canem et sagittarium fecit. Stratonicus caelator ille philosophos: Scopas utraque.

34. Athletas autem, et armatos, et venatores, sacrificantesque, Batton, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus, Lophon, Lyson, Leon, Menodorus, Myiagrus, Polycrates, Polydorus, Pythocritus, Protogenes, idem pictura clarissimus, ut dicemus: Patrocles, Polis, Posidonius, qui et argentum caelavit nobiliter, natione Ephesius: Periclymenus, Philon, Simenus, Timotheus, Theomnestus, Timarchides, Timon, Tisias, Thrason.

35. Ex omnibus autem maxime cognomine insignis est Callimachus, semper calumniator sui, nec finem habens diligentiae, ob id Cacizotechnos appellatus, memorabili exemplo adhibendi curae modum. Huius sunt saltantes Lacaenae, emendatum opus, sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. Hunc quidam et pictorem fuisse tradunt. Non aere captus, nec arte, unam solummodo Zenonis statuam Cypria in expeditione non vendidit Cato, sed quia Philosophi erat, ut obiter hoc quoque noscatur tam inane exemplum.

36. In mentione statuarum est et una non praetereunda, licet auctoris incerti, iuxta Rostra, Herculis tunicati, Eleo habitu, Romae, torva facie, sentienteque suprema in tunica. In hac tres sunt tituli: L. Luculli Imperatoris de manubiis: alter, pupillum

Luculli filium ex S. C. dedicasse: tertius, T. Septimium Sabinum aedilem curulem ex privato in publicum restituisse. Tot certaminum tantaeque dignationis simulacrum id fuit.

XX. Nunc revertemur ad differentias aeris et mixturas. In Cyprio coronarium tenuatur in laminas, taurorumque felle tinctum, speciem auri in coronis histrionum praebet. Idemque in uncias additis auri scrupulis senis, praetenui pyropi bractea ignescit. Regulare et in aliis fit metallis: itemque caldarium. Differentia, quod caldarium funditur tantum, malleis fragile, quibus regulare obsequitur, ab aliis ductile appellatum, quale omne Cyprium est. Sed et in ceteris metallis, cura distat a caldario. Omne enim purgatis diligentius igni vitiis, excoctisque, regulare est. In reliquis generibus palma Campano. Simile in multis partibus Italiae, provinciisque. Sed octonas plumbi libras addunt, et bene recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentiae afferat, in Gallia maxime sentitur, ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura nigrum atque fragile conficitur. Praeterea semel recoquunt: quod saepius fecisse, bonitati plurimum confert. Id quoque notasse non ab re est, aes omne frigore magno melius fundi.

Sequens temperatura statuaria est, eademque tabularis, hoc modo: Massa proflatur in primis: mox in proflatum additur tertia portio aeris collectanei, hoc est, ex usu coemti. Peculiare in eo condimentum attritu domiti, et consuetudine nitoris veluti mansuefacti. Miscentur et plumbi argentarii pondo duodena ac selibrae, centenis proflati. Appellatur etiamnum et formalis temperatura aeris tenerrimi, quoniam nigri plumbi decima portio additur, et argentarii vigesima: maximeque ita colorem bibit, quem Graecanicum vocant. Novissima est, quae

vocatur ollaria, vase nomen hoc dante, ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas aeris additis. Cyprio si addatur plumbum, colos purpurae fit in statuarum praetextis.

XXI. Aera extersa rubiginem celerius trahunt, quam neglecta, nisi oleo perungantur. Servari ea optime in liquida pice tradunt. Usus aeris ad perpetuitatem monumentorum iam pridem translatus est, tabulis aereis, in quibus publicae constitutiones inciduntur.

XXII. Metalla aeris multis modis instruunt medicinam, utpote cum hulcera omnia ibi ocissime sanentur. Maxime tamen prodest cadmia. Fit sine dubio haec et in argenti fornacibus, candidior ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda aerariae. Plura autem genera sunt. Namque ut ipse lapis, ex quo fit aes, cadmia vocatur, fusuris necessarius, medicinae inutilis: sic rursus in fornacibus exsistit, aliamque nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis atque flatu tenuissima parte materiae, cameris lateribusve fornacum pro quantitate levitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacum ore, qua flammae eructantur, appellata capnitis, exusta, et nimia levitate similis favillae. Interior optima, cameris dependens, et ab eo argumento botryitis cognominata: ponderosior haec priore, levior porro secuturis. Duo eius colores: deterior cinereus, puniceus melior, friabilis, oculorumque medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacum, quae propter gravitatem ad cameras pervenire non potuit. Haec dicitur placitis, et ipsa ab argumento, crusta verius, quam pumex, intus varia, ad psoras utilior, et ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera: onychitis extra paene caerulea, intus onychitae maculis similis. Ostracitis tota nigra, et e ceteris sordidissima, vulneribus maxime

utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima, iterumque a medicis coquitur carbone puro, atque ubi in cinerem rediit, exstinguitur vino ammineo, quae ad emplastra praeparatur: quae vero ad psoras, aceto. Quidam in ollis fictilibus tusam urunt, ac lavant in mortariis, postea siccant. Nymphodorus lapidem ipsum quam gravissimum spississimumque urit pruna, et exustum Chio vino restinguit, tunditque, mox linteo cribrat, atque in mortario terit, mox aqua pluvia macerat, iterumque terit quod subsidit, donec cerussae similis fiat, nulla dentium offensa. Eadem Iollae actio: sed quam purissimum lapidem eligit.

XXIII. Cadmiae effectus siccare, persanare, sistere fluxiones, pterygia et sordes oculorum purgare, scabritiem extenuare, et quidquid in plumbi effectu dicemus. Et aes ipsum ad omnia eadem uritur: praeterque, albugines oculorum et cicatrices. Hulcera quoque oculorum cum lacte sanat, idque Aegyptii collyrii modo terunt in coticulis. Facit et vomitiones e melle sumtum. Uritur autem Cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari pondere, circumlito spiramento, in caminis, donec vasa ipsa percoquantur. Quidam et salem addunt, alii alumen pro sulphure, alii nihil, sed aceto tantum aspergunt. Ustum teritur mortario Thebaico, aqua pluvia lavatur, iterumque adiecta largiore teritur, et dum considat, relinquitur: hoc saepius, donec ad speciem minii redeat. Tunc siccatum in Sole, in aerea pyxide servatur.

XXIV. Et scoria aeris simili modo lavatur, minore effectu, quam aes ipsum. Sed et aeris flos medicinae utilis est. Fit aere fuso, et in alias fornaces translato: ibi flatu crebriore excutiuntur velut milii squamae, quas vocant florem. Cadunt autem, cum panes aeris aqua refrigerantur rubentque. Similiter ex eis fit, quam vocant lepida, et sic adulteratur

flos, ut squama veneat decussa vi clavis, in quos panes aerei ferruminantur. In Cypri maxime officinis omnia. Differentia haec est, quod squama excutitur ictibus iisdem panibus: flos cadit sponte.

XXV. Squamae est alterum genus subtilius, ex summa scilicet lanugine decussum, quod vocant stomoma. Atque haec omnia medici (quod pace eorum dixisse liceat) ignorant, pars maior et nomina: in tantum a conficiendis medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinae solebat. Nunc quoties incidere in libellos, componere ex his volentes aliqua, hoc est, impendio miserorum experiri commentaria, credunt Seplasiae omnia fraudibus corrumpenti. Iam quidem facta emplastra et collyria mercantur: tabesque mercium, aut fraus Seplasiae sic exteritur. Et squama autem et flos uruntur in patinis fictilibus aut aereis, deinde lavantur, ut supra, ad eosdem usus: et amplius ad narium carnosa vitia: itemque sedis: et gravitates aurium, per fistulas in eas flatu impulsa: et uvas oris, farina admota. Tollit et tonsillas cum melle. Fit et ex candido aere squama longe Cypria inefficacior. Nec non urina pueri prius macerant clavos, panesque. Quidam vero excussam squamam terunt, et aqua pluvia lavant. Dant et hydropicis eam duabus drachmis in mulsi hemina, et illinunt cum polline.

XXVI. Aeruginis quoque magnus usus. Sed pluribus fit ea modis. Namque et e lapide, ex quo coquitur aes, deraditur: et aere candido perforato, atque in cadis super acetum suspenso, aereo obturatis operculo: multo probatiore, quam si hoc idem squamis fiat. Quidam vasa ipsa candidi aeris fictilibus condunt in aceto, raduntque X die. Alii vinaceis contegunt, totidemque post dies radunt. Alii delimatam aeris scobem aceto spargunt, versantque spathis saepius die, donec absumatur. Eandemque

scobem alii terere in mortariis aereis ex aceto malunt. Ocissime vero contingit coronariorum recisamentis in acetum additis. Adulterant marmore trito maxime Rhodiam aeruginem, alii pumice, aut gummi. Praecipue autem fallit atramento sutorio adulterata. Cetera enim dente deprehenduntur, stridentia in frendendo. Experimentum in batillo ferreo. Nam quae sincera est, suum colorem retinet: quae mixta atramento, rubescit. Deprehenditur et papyro, galla prius macerato: nigrescit enim statim aerugine illita. Deprehenditur et visu, maligne virens. Sed sive sinceram sive adulteratam, aptissimum est siccatam in patina nova uri et versari, donec favilla fiat: postea teritur et reconditur. Aliqui in crudis fictilibus urunt, donec figlinum percoquatur. Nonnulli et thus masculum admiscent. Lavatur autem aerugo, sicut cadmia. Vis eius collyriis oculorum aptissima, delacrimationibus mordendo proficiens. Sed ablui necessarium penicillis calidis, donec rodere desinat.

XXVII. Hieracium vocatur collyrium, quod ita maxime constat: temperatur autem id Hammoniaci unciis quatuor, aeruginis Cypriae duabus, atramenti sutorii, quod chalcanthum vocant, totidem: misyos vero una, croci sex. Haec omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas, excellentis remedii, contra initia glaucomatum et suffusionum, contra caligines, et scabritias, et albugines, ac genarum vitia. Cruda autem aerugo vulnerariis emplastris miscetur. Oris gingivarumque hulcerationem mirifice emendat, et labiorum hulcera cum oleo. Quod si et cera addatur, purgat, et ad cicatricem perducit. Aerugo et callum fistularum erodit, vitiorumque quae circa sedem, sive per se, sive cum Hammoniaco illita, vel collyrii modo in fistulas adacta. Eademque cum

resinae terebinthinae tertia parte subacta, lepras tollit.

XXVIII. Est et alterum genus aeruginis, quam vocant scoleca: in Cyprio aere hoc, trito alumine et sale, aut nitro pari pondere, cum aceto albo quam acerrimo. Non fit hoc nisi aestuosissimis diebus circa Canis ortum. Teritur autem, donec viride fiat, contrahatque se vermiculorum specie, unde et nomen. Quod vitium ut emendetur, duae partes quae fuere aceti, miscentur urina pueri impubis. Idem autem in medicamentis et santerna efficit, qua diximus aurum ferruminari, ususque utriusque, qui aeruginis. Scolecia fit et per se, derasa ab aerario lapide, de quo nunc dicemus.

XXIX. Chalcitin vocant lapidem, ex quo ipsum aes coquitur. Distat a cadmia, quod illa super terram ex subdialibus petris caeditur, haec ex obrutis. Item quod chalcitis friat se statim, mollis natura, ut videatur lanugo concreta. Est et alia distinctio, quod chalcitis tria genera continet, aeris, et misyos, et soryos, de quibus singulis dicemus suis locis. Habet autem aeris venas oblongas. Probatur mellei coloris, gracili venarum discursu, friabilis, nec lapidosa. Putant et recentem utiliorem esse, quoniam inveterata sory fiat. Vis eius ad excrescentia in hulceribus, sanguinem sistere, gingivas, uvam, tonsillas farina compescere. Vulvae quoque vitiis in vellere imponitur. Cum succo vero porri verendorum additur emplastris. Maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo diebus XL, et colorem croci trahit. Tunc admixto cadmiae pari pondere, medicamentum efficit, psoricon dictum. Quod si duae partes chalcitidis tertia cadmiae temperentur, acrius hoc idem fiet: etiamnum vehementius, si aceto, quam vino temperentur. Tosta vero efficacior fit ad eadem omnia.

XXX. Sory Aegyptium maxime laudatur, multum superato Cyprio, Hispaniensi, et Africo: quanquam oculorum quoque curationi quidam utilius Cyprium putant: sed in quacunque natione optimum, cui maximum virus in olfactu, trituque pinguiter nigrescens, et spongiosum. Stomacho res contraria in tantum, ut quibusdam olfactu modo vomitiones moveat. Et Aegyptium quidem tale: alterius nationis contritum splendescit, ut misy, et est lapidosius. Prodest autem et dentium dolori, si contineatur, atque colluat: et oris hulceribus gravibus, quaeque serpunt. Uritur carbonibus, ut chalcitis.

XXXI. Misy aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in scrobibus, flori eius luteo miscente se ligni pinei favilla. Revera autem e supra dicto fit lapide, concretum natura, discretumque, et optimum in Cypriorum officinis: cuius notae sunt friati aureae scintillae, et cum teratur, arenosa natura, sive terrea, chalcitidi similis. Hoc admiscent, qui aurum purgant. Utilitas eius infusi cum rosaceo auribus purulentis: et in lana impositi, capitis hulceribus. Extenuat etiam scabritias oculorum inveteratas. Praecipue utile tonsillis, contraque anginas, et suppurata. Ratio, ut sedecim drachmae in hemina aceti coquantur addito melle, donec lentescat. Sic ad supra dicta utile est. Quoties opus sit molliri vim eius, mel adspergitur. Erodit et callum fistularum, ex aceto foventium: et collyriis additur. Sistit et sanguinem, hulceraque quae serpant, quaeve putrescant. Absumit et excrescentes carnes. Peculiariter virilitatis vitiis utile: et feminarum profluvium sistit.

XXXII. Graeci cognationem aeris nomine fecerunt et atramento sutorio. Appellant enim chalcanthum. Nec ullius aeque mira natura est. Fit in Hispaniae puteis stagnisve, id genus aquae habentibus. Decoquitur ea, admixta dulci pari men-

sura, et in piscinas ligneas funditur. Immobilibus super has transtris dependent restes lapillis extentae, quibus adhaerescens limus, vitreis acinis imaginem quandam uvae reddit Exemtum ita siccatur diebus XXX. Color est caeruleus, perquam spectabili nitore, vitrumque esse creditur: diluendo fit atramentum tingendis coriis. Fit et pluribus modis: genere terrae eo in scrobes cavato: quarum e lateribus distillantes hiberno gelu stirias, stalagmian vocant: neque est purius aliud. Sed ex eo candidum colorem sentientem violam, lonchoton appellant. Fit et in saxorum catinis, pluvia aqua corrivato limo gelante. Fit et salis modo, flagrantissimo Sole admissas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia, fossile, aut factitium appellant hoc: pallidius, et quantum colore, tantum bonitate deterius. Probant maxime Cyprium in medicinae usu. Sumitur ad depellenda ventris animalia drachmae pondere cum melle. Purgat et caput dilutum, ac naribus instillatum: item stomachum, cum melle aut aqua mulsa sumtum. Medetur et oculorum scabritiei dolorive, et caligini, et oris hulceribus. Sistit et sanguinem narium: item haemorrhoidum. Extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami. Suspendit epiphoras, penicillo fronti impositum. Efficax et in emplastris ad purganda hulcera, et excrescentia hulcerum. Tollit et uvas, vel si decocto tangantur. Cum lini quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos: quodque ex eo candicat, in eo usu praefertur violaceis, si gravitati aurium per fistulas inspiretur. Vulnera etiam per se illitum sanat, sed tingit cicatrices. Nuperque inventum, ursorum in arena et leonum ora inspargere illo: tantaque est vis in adstringendo, ut non queant mordere.

XXXIII. Etiamnum in aerariis reperiuntur, quae

vocant pompholygem et spodon. Differentia, quod pompholyx lotura paratur, spodos illota est. Aliqui id quod sit candidum levissimumque, pompholygem dixere: et esse aeris et cadmiae favillam. Spodon nigriorem ponderosioremque esse, derasam parietibus fornacum, mixtis scintillis, aliquando et carbonibus. Haec aceto accepto odorem aeris praestat, et si tangatur lingua, saporem horridum. Convenit oculorum medicamentis, quibuscunque vitiis occurrens, et ad omnia, quae spodos: hoc solum distat, quod huius elutior vis est. Additur et in emplastra, quibus lenis quaeritur refrigeratio et siccatio. Utilior ad omnia, quae vino lota est.

XXXIV. Spodos Cypria optima. Fit autem liquescentibus cadmia, et aerario lapide. Levissimum hoc efflatur et ocius, evolatque e fornacibus, et tectis adhaerescit, a fuligine distans candore. Quod minus candidum ex eo, immaturae fornacis argumentum est: hoc quidam pompholygem vocant. Quod vero rubicundius ex iis invenitur, acriorem vim habet, exhulceratque adeo, ut cum lavatur, si oculos attingat, excaecet. Est et mellei coloris spodos, in qua plurimum aeris intelligitur. Sed quodcunque genus lavando fit utilius: purgatur ante penna, dein crassiore lotura. Digitis scabritiem exterunt. Media vis eius est, quae vino lavatur. Est aliqua et in genere vini differentia. Leni enim lota collyriis oculorum minus apta putatur. Eadem efficacior hulceribus quae manant, vel oris quae madent, et omnibus medicamentis, quae parantur contra gangraenas. Fit et in argenti fornacibus spodos, quam vocant lauriotin. Utilissima autem oculis affirmatur, quae fiat in aurariis: nec in alia parte magis est vitae ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla, vilissimis rebus utilitates easdem excogitavit.

XXXV. Antispodon vocant cinerem fici arboris, vel caprifici, vel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus, vel oleastri, vel cotonei mali, vel lentisci. Item ex moris immaturis, id est, candidis, in Sole arefactis: vel e buxi coma, vel pseudocyperi, aut rubi, aut terebinthi, vel oenanthes. Taurini quoque glutinis, aut linteorum cinerem, similiter pollere inventum est. Uruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus, donec figlina percoquantur.

XXXVI. In aerariis officinis et psegma fit, iam liquato aere atque percocto, additis etiamnum carbonibus, flatuque accensis: ac repente vehementiori flatu exspuitur aeris palea quaedam. Solum, quo excipiatur, esse stratum debet.

XXXVII. Facile ab ea discernitur, quam in iisdem officinis diphrygem vocant Graeci, ab eo quod bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis, donec excoquatur in rubricam. Fit et in Cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius, mox paulatim circumdatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus aeris faece subsidente. Differentiae siquidem, quod aes ipsum in catino defluit, scoria extra fornaces, flos supernatat, diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquantur, ferruminari: circa hunc aes fervere, ipsum vero non percoqui, nisi translatum in alias fornaces, et esse nodum quendam materiae. Id quod ex cocto supersit, diphryges vocari. Ratio eius in medicina similis supra dictis: siccare, et excrescentia consumere, et perpurgare. Probatur lingua, ut eam siccet tactu statim, saporemque aeris reddat.

XXXVIII. Unum etiamnum aeris miraculum non omittemus. Servilia familia illustris in Fastis, trientem aereum pascit auro et argento, consumentem utrumque. Origo atque natura eius incomperta est

mihi. Verba ipsa de ea re Messalae senis ponam: Serviliorum familia habet trientem sacrum, cui summa cum cura magnificentiaque sacra quotannis faciunt: quem ferunt alias crevisse, alias decrevisse videri, et ex eo aut honorem aut diminutionem familiae significari.

XXXIX. Proxime indicari debent metalla ferri, optimo pessimoque vitae instrumento. Siquidem hoc tellurem scindimus, serimus arbusta, ponimus pomaria, vites squalore deciso annis omnibus cogimus iuvenescere. Hoc exstruimus tecta, caedimus saxa, omnesque ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella, caedes, latrocinia, non cominus solum, sed etiam missili volucrique, nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc vero pennato: quam sceleratissimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidem, ut ocius mors perveniret ad hominem, alitem illam fecimus, pennasque ferro dedimus. Quamobrem culpa eius non naturae fiat accepta. Aliquot experimentis probatum est, posse innocens esse ferrum. In foedere, quod expulsis regibus populo Romano dedit Porsenna, nominatim comprehensum invenimus, ne ferro nisi in agricultura uterentur. Et stilo scribere intutum, ut vetustissimi auctores prodiderunt. Magni Pompeii in tertio consulatu exstat edictum, in tumultu necis Clodianae, prohibentis ullum telum esse in Urbe.

XL. Et tamen vita ipsa non defuit honorem mitiorem habere ferro quoque. Aristonidas artifex cum exprimere vellet Athamantis furorem Learcho filio praecipitato residentem poenitentia, aes, ferrumque miscuit, ut rubigine eius per nitorem aeris relucente, exprimeretur verecundiae rubor. Hoc signum exstat Thebis hodierno die. Est in eadem urbe et ferreus Hercules, quem fecit Alcon, laborum dei patientia inductus. Videmus et Romae scyphos

e ferro dicatos in templo Martis Ultoris. Obstitit eadem naturae benignitas, exigentis a ferro ipso poenas rubigine, eademque providentia nihil in rebus mortalibus faciente, quam quod infestissimum mortalitati.

XLI. Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur, quippe insula etiam Italiae Ilva gignente: minimaque difficultate cognoscuntur, ipso colore terrae manifesto. Sed ratio eadem excoquendis venis. In Cappadocia tantum quaestio est, aquae an terrae fiat acceptum, quoniam perfusa certo fluvio terra, neque aliter, ferrum e fornacibus reddit.

Differentia ferri numerosa. Prima in genere terrae caelive. Aliae molle tantum, plumboque vicinius subministrant; aliae fragile et aerosum, rotarumque usibus et clavis maxime fugiendum, cui prior ratio convenit. Aliud brevitate sola placet, clavisque caligariis: aliud rubiginem celerius sentit. Stricturae vocantur hae omnes, quod non in aliis metallis, a stringenda acie vocabulo imposito. Et fornacum maxima differentia est: nucleusque quidem ferri excoquitur in his ad indurandam aciem: aliquae modo ad densandas incudes, malleorumve rostra. Summa autem differentia in aqua est, cui subinde candens immergitur. Haec alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicut Bilbilin in Hispania et Turiassonem, Comum in Italia, cum ferraria metalla in his locis non sint. Ex omnibus autem generibus palma Serico ferro est. Seres hoc cum vestibus suis pellibusque mittunt. Secunda Parthico: neque alia genera ferri ex mera acie temperantur: ceteris enim admiscetur mollior complexus. In nostro orbe aliubi vena bonitatem hanc praestat, ut in Noricis: aliubi factura, ut Sulmone aqua, uti diximus. Quippe cum in exacuendo oleares cotes, aquariaeque differant, et oleo delicatior fiat acies. Mi-

rumque, cum excoquatur vena, aquae modo liquari ferrum, postea in spongias frangi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se ulciscitur. Contactum namque eo, celerius subinde rubiginem trahit.

XLII. De magnete lapide suo loco dicemus, concordiaque quam cum ferro habet. Sola haec materia vires ab eo lapide accipit, retinetque longo tempore, aliud apprehendens ferrum, ut anulorum catena spectetur interdum: quod imperitum vulgus appellat ferrum vivum, vulneraque tali asperiora fiunt. Lapis hic et in Cantabria nascitur, non ille magnes verus caute continua, sed sparsa bullatione, ita appellant: nescio an vitro fundendo perinde utilis: nondum enim expertus est quisquam: ferrum utique inficit eadem vi. Magnete lapide Dinochares architectus Alexandriae Arsinoes templum concamerare inchoaverat, ut in eo simulacrum eius e ferro pendere in aere videretur. Intercessit mors et ipsius et Ptolemaei, qui id sorori suae iusserat fieri.

XLIII. Metallorum omnium vena ferri largissima est. Cantabriae maritimae parte, quam Oceanus alluit, mons praerupte altus, incredibile dictu, totus ex ea materie est, ut in ambitu Oceani diximus. Ferrum accensum igni, nisi duretur ictibus, corrumpitur. Rubens non est habile tundendo, neque antequam albescere incipiat. Aceto aut alumine illitum fit aeri simile. A rubigine vindicatur cerussa, et gypso, et liquida pice. Haec est temperatura a Graecis antipathia dicta. Ferunt quidam et religione quadam id fieri. Et exstare ferream catenam apud Euphratem amnem, in urbe quae Zeugma appellatur, qua Alexander Magnus ibi iunxerat pontem, cuius anulos, qui refecti sunt, rubigine infestari, carentibus ea prioribus.

XLIV. Medicina e ferro est et alia, quam secandi. Namque circumscribi circulo, terve circumlato mucrone, et adultis et infantibus prodest contra noxia medicamenta: et praefixisse in limine e sepulcro evulsos clavos adversus nocturnas lymphationes Pungique leviter mucrone, quo percussus homo sit, contra dolores laterum pectorumque subitos, qui punctionem afferant. Quaedam ustione sanantur: privatim vero canis rabidi morsus. Quippe etiam praevalente morbo, expavescentesque potum, usta plaga illico liberantur. Calefit etiam ferro candente aqua, in multis vitiis, privatim vero dysentericis.

XLV. Est et rubigo ipsa in remediis, et sic Telephum proditur sanasse Achilles, sive id aerea, sive ferrea cuspide fecit. Ita certe pingitur eam decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clavis veteribus. Potentia eius ligare, siccare, sistere. Emendat alopecias illita. Utuntur et ad scabritias genarum, pusulasque totius corporis, cum cera et oleo myrteo: ad ignes vero sacros ex aceto: item ad scabiem, paronychia, in linteolis. Sistit et feminarum profluvia imposita velleribus. Plagis quoque recentibus vino diluta, et cum myrrha subacta, et condylomatis ex aceto prodest. Podagras quoque illita lenit.

XLVI. Squama quoque ferri in usu est ex acie, aut mucronibus, maxime simili, sed acriore vi, quam rubigo: quamobrem et contra epiphoras oculorum assumitur. Sanguinemque sistit, cum vulnera maxime ferro fiant. Sistit et feminarum profluvia. Imponitur et contra lienum vitia. Haemorrhoidas compescit, hulcerumque serpentia. Et genis prodest, farinae modo adspersa paulisper. Praecipua tamen commendatio eius in hygremplastro ad purganda vulnera fistulasque, et omnem callum erodendum, et rasis ossibus carnes recreandas. Componitur hoc

modo: picis oboli sex, Cimoliae cretae drachmae sex: aeris tusi drachmae duae: squamae ferreae, totidem: cerae, sex: olei sextarius. His adiicitur, cum sunt repurganda vulnera aut replenda, ceratum.

XLVII. Sequitur natura plumbi. Cuius duo genera, nigrum, atque candidum. Pretiosissimum candidum, a Graecis appellatum cassiteron, fabuloseque narratum in insulas Atlantici maris peti, vitilibusque navigiis circumsutis corio advehi. Nunc certum est, in Lusitania gigni, et in Gallaecia: summa tellure arenosa, et coloris nigri: pondere tantum ea deprehenditur. Interveniunt et minuti calculi, maxime torrentibus siccatis. Lavant eas arenas metallici, et quod subsidit, coquunt in fornacibus. Invenitur et in aurariis metallis, quae aluta vocant: aqua immissa eluente calculos nigros paulum candore variatos, quibus eadem gravitas quae auro: et ideo in calathis, in quibus aurum colligitur, remanent cum eo: postea caminis separantur, conflatique in album plumbum resolvuntur. Non fit in Gallaecia nigrum, cum vicina Cantabria nigro tantum abundet: nec ex albo argentum, cum fiat ex nigro. Iungi inter se plumbum nigrum sine albo non potest, nec hoc ei sine oleo. Ac ne album quidem secum sine nigro. Album habuit auctoritatem et Iliacis temporibus, teste Homero, cassiteron ab illo dictum.

Plumbi nigri origo duplex est: aut enim sua provenit vena, nec quidquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mixtisque venis conflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentum: quod remansit in fornacibus, galena, quae est tertia portio additae venae. Haec rursus conflata, dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

XLVIII. Stannum illitum aeneis vasis, saporem gratiorem facit, et compescit aeruginis virus: mi-

rumque, pondus non auget. Specula quoque ex eo laudatissima, ut diximus, Brundisii temperabantur, donec argenteis uti coepere et ancillae. Nunc adulteratur stannum addita aeris candidi tertia portione in plumbum album. Fit et alio modo: mixtis albi plumbi nigrique libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. Iidem et tertiarium vocant, in quo duae nigri portiones sunt, et tertia albi. Pretium eius in libras X. X. Hoc fistulae solidantur. Improbiores ad tertiarium additis aequis partibus albi, argentarium vocant, et eo quae volunt incoquunt. Pretia huius faciunt in pondo C, LX.X. Albo per se sincero pretia sunt X.X, nigro septem. Albi natura plus aridi habet: contraque nigri tota humida est. Ideo album nulli rei sine mixtura utile est. Neque argentum ex eo plumbatur, quoniam prius liquescit argentum. Confirmant, quod si minus albo nigri, quam satis sit, misceatur, erodi ab eo argentum. Album incoquitur aereis operibus Galliarum invento, ita ut vix discerni possit ab argento, eaque incoctilia vocant. Deinde et argentum incoquere simili modo coepere equorum maxime ornamentis iumentorumque iugis, in Alexia oppido: reliqua gloria Biturigum fuit. Coepere deinde et esseda, et vehicula, et petorita exornare: similique modo ad aurea quoque, non modo argentea, staticula inanis luxuria pervenit: quaeque in scyphis cerni prodigium erat, haec in vehiculis atteri, cultus vocatur. Plumbi albi experimentum in charta est, ut liquefactum pondere videatur, non calore, rupisse. India neque aes neque plumbum habet, gemmisque suis ac margaritis haec permutat.

XLIX. Nigro plumbo ad fistulas laminasque utimur, laboriosius in Hispania eruto, totasque per Gallias: sed in Britannia summo terrae corio adeo large, ut lex ultro dicatur, ne plus certo modo fiat.

Nigri generibus haec sunt nomina: Ovetanum, Caprariense, Oleastrense. Nec differentia ulla scoriae, modo sit excocta diligenter. Mirumque in his solis metallis, quod derelicta fertilius revivescunt. Hoc videtur facere laxatis spiramentis ad satietatem infusus aer, aeque ut feminas quasdam foecundiores facere abortus. Nuper id compertum in Baetica Santarensi metallo, quod locari solitum X CC M annuis, postquam obliteratum erat, CCLV locatum est. Simili modo Antonianum in eadem provincia pari locatione pervenit ad pondo CCCC vectigalis. Et mirum, aqua addita non liquescere vasa e plumbo constat: eadem in aqua calculus aereusve quadrans si addatur, vas peruri.

L. In medicina per se plumbi usus est cicatrices reprimere; adalligatisque lumborum et renum parti laminis frigidiore natura inhibere impetus Veneris. Visaque in quiete Venerea sponte naturae erumpentia usque in morbi genus, his laminis Calvus Orator cohibuisse traditur, viresque corporis studiorum labori custodisse. Nero (quoniam ita diis placuit) princeps, lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans, alendis vocibus demonstravit rationem. Coquitur ad medicinae usus, patinis fictilibus, substrato sulphuris minuto, laminis impositis tenuibus, opertisque sulphure et ferro mixtis. Cum coquitur, munienda in eo opere foramina spiritus convenit: alioqui plumbi fornacium halitus noxius sentitur, et pestilens, et canibus ocissime: omnium vero metallorum, muscis et culicibus: quamobrem non sunt ea taedia in metallis. Quidam in coquendo scobem plumbi lima quaesitam sulphuri miscent: alii cerussam potius, quam sulphur. Fit et lotura plurimi usus in medicina, cum se ipso teritur in mortariis plumbeis addita aqua caelesti, donec crassescat. Postea supernatans aqua tollitur spongiis: quod crassissi-

mum fuit, siccatum dividitur in pastillos. Quidam limatum plumbum sic terunt: quidam etiam plumbaginem admiscent: alii vero acetum, alii vinum, alii adipem, alii rosam. Quidam in mortario lapideo, et maxime Thebaico, plumbeo pistillo terere malunt: candidiusque fit ita medicamentum. Id autem quod ustum est plumbum, lavatur, et teritur, ut cadmia. Potest adstringere, sistere, contrahere cicatrices. Usus enim ex eodem, et in oculorum medicamentis, et maxime contra procidentiam eorum, et inanitatem hulcerum, excrescentiave, rimasque sedis, aut haemorrhoidas, aut condylomata. Ad haec maxime lotura plumbi facit: cinis autem usti ad hulcera serpentia, aut sordida: eademque, quae chartis, ratio profectus. Uritur autem in patinis per laminas minutas cum sulphure, versatum rudibus ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alii limatam scobem in fictili crudo coquunt in caminis, donec percoquatur figlinum. Aliqui cerussam miscent pari mensura, aut hordeum, teruntque, ut in crudo dictum est, et praeferunt sic tritum plumbum spodio Cyprio.

LI. Scoria quoque plumbi in usu est, optimaque, quae ad luteum maxime colorem accedit, sine plumbi reliquiis, aut sulphuris specie, et terra carens. Lavatur haec in mortariis minutim fracta, donec aqua luteum colorem trahat, et transfunditur in vas purum, idque saepius, usque dum subsidat, quod utilissimum est: eosdemque effectus habet, quos plumbum, sed acriores. Mirari succurrit experientiam vitae, ne faece quidem rerum, excrementorumque foeditate intentata tot modis.

LII. Fit et spodium ex plumbo eodem modo, quo ex Cyprio aere diximus. Lavatur in linteis raris aqua caelesti, separaturque terrenum transfusione, cri-

bratumque teritur. Quidam pulverem pennis detergere malunt, ac terere in vino odorato.

LIII. Est et molybdaena, quam alio loco galenam vocavimus, vena argenti plumbique communis. Melior haec, quanto magis aurei coloris, quantoque minus plumbosa, friabilis, et modice gravis. Cocta cum oleo, iocineris colorem trahit. Adhaerescit et auri et argenti fornacibus. Et hanc metallicam vocant. Laudatissima quae in Zephyrio fiat. Probantur minime terrenae, minimeque lapidosae: coquuntur lavanturque scoriae modo. Usus in liparas, ad lenienda refrigerandaque hulcera: emplastrisque, quae non alligantur: sed illita ad cicatricem perducunt, in teneris corporibus mollissimisque partibus. Compositio eius est libris tribus, et cerae libra una, olei tribus heminis, quod in senili corpore cum fracibus additur. Temperatur et cum spuma argenti, et scoria plumbi, ad dysenteriam, et tenesmum, fovendo calida.

LIV. Psimmythium quoque, hoc est, cerussam, plumbariae dant officinae. Laudatissimum in Rhodo. Fit autem ramentis plumbi tenuissimis super vas aceti asperrimi impositis, atque ita distillantibus. Quod ex eo cecidit in ipsum acetum, arefactum molitur et cribratur, iterumque aceto mixto in pastillos dividitur, et in Sole siccatur aestate. Fit et alio modo: addito in urceos aceti plumbo, obturatos per dies decem, derasoque ceu situ, ac rursus reiecto, donec deficiat materia. Quod derasum est, teritur et cribratur, et coquitur in patinis, misceturque rudiculis donec rubescat, et simile sandarachae fiat. Dein lavatur dulci aqua, donec nubeculae omnes eluantur. Siccatur similiter postea, et in pastillos dividitur. Vis eius eadem, quae supra dictis: levissima tantum ex omnibus: praeterque ad candorem feminarum. Est autem letalis po-

tus, sicut spumae argenti. Postea cerussa ipsa si coquatur, rufescit.

LV. Sandarachae quoque propemodum dicta natura est. Invenitur autem et in aurariis et in argentariis metallis: melior quo magis rufa, quoque magis virus redolens, ac pura, friabilisque. Valet purgare, sistere, excalfacere, perrodere. Summa eius dos septica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces purgat cum melle sumta. Suspiriosis tussientibusque iucunde medetur, cum resina terebinthina in cibo sumta. Suffita quoque cum cedro, ipso nidore iisdem medetur.

LVI. Et arsenicum ex eadem est materia. Quod optimum, coloris etiam in auro, excellentius: quod vero pallidius aut sandarachae simile est, deterius existimatur. Est et tertium genus, quo miscetur aureus color sandarachae. Utraque haec squamosa. Illud vero siccum, purumque, gracili venarum discursu fissile. Vis eadem quae supra, sed acrior. Itaque et causticis additur, et psilothris. Tollit et pterygia digitorum, carnesque narium, et condylomata, et quidquid excrescit. Torretur, ut validius prosit, in nova testa, donec mutet colorem.

Holland tr.

II. 314	=	IV. 178
378	=	" 258
408	=	294
273	= 126	
299	= 161	
412	= 297-8	
466	= 365	
388	= 270	